ספרית ועדת הפועל שע"י עם עובד

# אַלע ווערק פון שלום-עליכם

פון כתריעזוזקע

ספּעציעלע „מאַרגן־פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

* * *

ביי״ם צוזאַמענשטעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער נייער אויסגאַבע פון שלום־עליכם׳ס ווערק האָבען די פערלעגער זיך ניט געהאַלטען כראַנאָלאָגישען סדר, לויט דער ציט, ווען די ווערק זענען געשריבען געוואָרען, נאָר געהאַט מעהר אין זינען, ווי ווייט ס׳איז מעגליך געווען, די איינהאַלטליכע גאַנצקייט פון יעדען באַנד בעזונדער, דאָס הייסט, צוזאַמענגעשטעלט די ביכער אַזוי, אַז יעדעס בוך, לויט זיין אינהאַלט, זאָל זיין אַ גאַנצע זאַך פאַר זיך, מעהר אָדער וועניגער פעראייניגט דורך דעם כאַראַקטער פון די ווערק, וואָס קומען אין דעם אַריין. געטהאָן איז דאָס געוואָרען צוליעב צוויי טעמים: ערשטענס, קאָן ביי אייניגע פון די וויכטיגסטע שאַפונגען שלום־עליכם׳ס נישט אָנגעוועגדט ווערען דאָס כראַנאָלאָגישע סיסטעם, בכדי דערמיט ניט צעברעקלען זייער אינערליכע גאַנצקייט. צום בוישפיעל: די מעשיות פון „מבוה דעם כוילכיגען" אָדער די בריעף פון „מנחם־מענדעל" מוזען קומען אין בעזונדערע ביכער, חאָטש געשריבען זענען זיי געוויסע אין פערשיעדענע צייטען, אין אַ כשך פון עטליכע צעהנדליג יאָהרען. צווייטענס, ווערד אין די דאָזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען אַיין אויסוואָהל פון שלום־עליכם׳ס נ י י ע ווערק, דאָס הייסט, פון די, וואָס זענען אין די פריהעריגע אויסגאַבען ניט אַריין; און אַזוי ווי אַ טייל פון די זוערק איז געקומען געוואָרען פון גאָר די לעצטע שאַפונגען, און אַ טייל — פון די פריהעריגע, אין פערשיעדענע צייטען געשריבענע, דער־ריבער איז דאָ אַ שטרענג־כראַנאָלאָגישער סדר געווען גאַנץ אונמעגליך אָנצוווענדען.

אין די פיער בענדער געהען אַריין, ווי געוואָנט, נייע, אין ביכער נאָך נית געדרוקטע זאַכען. אַיין אויסנאַהם איז נור געמאַכט געוואָרען פאַר דרוי וועלט: ש י ר־ה ש י ר י ם (אין באַנד „פון פסח ביז פסח"), וואָס חאָטש אייניגע טיילען פון דעם זענען צעוואָרפען אין די ביכער פון די פריהעריגע אויסגאַבען, איז דאָס אַבער אַלס גאַנצער ראָמאַן נאָך ערגיץ נישט ערשיינען, און דער לעצטער טייל פון דעם — „שבת נאָך שבועות" — איז בכלל אין קיין בוך נאָך נישט געדרוקט געווען; ו ו א ָ ס א י ז ת נ ו כ ה? (אינ'ס זעלבען באַנד), וועלכעם איז אין די אַלטע אויסגאַבען, דורך א פערזעהען פון די פריהעריגע פערלעגער, געדרוקט געווען אַלס א פערקירצטע א מ ע ר י ק א נ ע ר וואַריאַציע, קומט דאָ אין זיין ערשטער פולער פאָרם, ווי עס איז לכתחילה געשריבען געוואָרען פון שלום־עליכם פונ'ם ר ו ס י ש־אידישען לעבען; ד י ר ו י ט ע א י ד ל ע ך (אין באַנד „מעשיות און פאַנטאַזיעס") איז אַרייגענומען געוואָרען אין דער אויסגאַבע צוליעב דעם נייעם צ ו ו י י ט ע ן ט ו י ל, וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום־עליכם'ס נאָכגעלייבענע מאַנוסקריפטען.

אייניגע זאַכען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לויט דער בעסטער אַרבייטונג און תקונים, וואָס שלום־עליכם האָט אין זיי געמאַכט פאַר זיין לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַכט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נייער אויסגאַבע זאָל אָפּגעהיט ווערען שלום־עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַטישע אָ־רטהאָגראַפיע — פערשטעהט זיך, ווי וויט דאָס איז מעגליך געוואָרען דורכצופיהרען ביי דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער אידישע בוך־זעצערייאון־דרוקעריי געפינט זיך.

---

פון כתריקעוזסע

# אינהאלט


כתרילעווקער פראָגרעס . . . . . 3
זוטערדיגע ראָמאַנען . . . . . 85
א וואָרט פאַר א וואָרט . . . . . 145
לשנה טובה . . . . . 169
פון פסח ביז סוכות . . . . . 185
שמואל שמעלקים און זיין יובילעאום . . . . . 201
וועלוועל גאַמבעטא . . . . . 239

# פתרילעווקער פראַגרעס

בעשריבונגען, בילדער, פאַקטען און מעשה׳לעך.

נעשריבען אין יאָהרען 1914 — 1915

# כתרי־עווקער פֿראָגרעס.

## א.

### ד י ש ט א ד ט .

גאָט'ס וואונדער — וואָס פון א שטאָדט קאָן ווערען! כתרי־לעווקע, מיין אלטע היים, האָט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס'איז זי נאָר נישט צו דערקענען! נאָך א צייט פון א סך, א סך יאָהרען האָב איך מיך אַראָפּגעחאַפּט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף א פּאָר וואָכען און בין ארומגענאַנגען אין איהרע גאַסען, געוּעדט מיט איהרע מענשען, געזוכט אלטע בעקאַנטע — ווער? וואָס? וועמען? דער גרעסטער טייל איז אויסגעשטאָרבען, דער קלענסטער טייל — ארויס־געפֿאָהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפֿגעקומענע, זענען נאָר־נישט די מענשען. איין איבערקאָהרענישׂ! וואו זענען אהינגעקומען די בעריהמטע קלייזע מענשעלעך מיט די קלייזע השגות? וואו זענען יענע אידען מיט בערד, וואָס האָבען אלסדינג געוואוסט אוז פון אלסדינג געמאַכט חוזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואָס פלעגען זיך ארומדרעהען אין מארק, זוכען עפּים א טהועבץ און נישט געפינען, און פּאָר גרויס עגמת־נפש האָט מען געגומען אפֿ'לצ'עווען איינס פון דאָס אנדערע און אלע אינאייניעם פון דער נאָנצער וועלט? פֿראָנטען האָב איך איצט געזוהען ארום־שפּאַציערען אין די גאַסען, סאָלידע מענשען מיט קאָפּעלישען אוז מיט פּענסנע אויף די נעזער. אוז פון די אמאָליגע פערשלומפּערטע וויבער מיט די וויסע זאקען אוז מיט די רויטע זאקענבענדלעך. אוז פון די אמאָליגע מיידלעך מיט די פּאטשיילקעס — איז קיין שריט ופּליט נישט געבליבען. דאָמען מיט היטלעך זענען איצטער נעגאנגען פּארבי מיר. פּריצעס מיט זאנטיקלעך. מאָמוּעלען מיט העגטשקעלעך אויף די העגט. נייע מענשען. א נייע וועלט. אוז די

שטאַרט אַליין — חאַ־חאַ! — האָט זיך אויסגעברוקירט די גאַסען. אַנגעצונדען עלעקטרישע לאָמפען, אַוועקגעשטעלט גראָמאָפאָנען. סינעמאַטאָגראָפען, אילוזיאָנען — חי געלעבט!

דאָס איז די אויסענוועניגסטע זייט, אזוי צו זאָגען. אינוועניג האָט זיך כתּרילעווקע נאָך א סך מעהר איבערגעביטען — ממש עס מאָט זיך מיר גאָר נישט געוואָלט גלויבען, אז איך בין אין דער היים, אין כתּרילעווקע. איך בין אַרומגענאַנגען און האָב געזוכט האָטש איין חברה פון די אלטע חברות. דא זענען געווען אמאל, גערענק איך, א גוזמא חברות. איך רעד שוין ניט פון אזעלכע חברות, ווי די „חברה תהלים", אדער „חברה משניות". איך רעד פון אזעלכע חברות, ווי, למשל, חברה „גמילות־חסדים", „לחם־אביונים", „בקור־חולים". „מלביש־ערומים", „סומך־נופלים", „רופא־חולים", „מתיר־אסורים"... די דאזיגע אלע חברות זענען אוועק, אפנים, אהין, וואו עם זענען אוועק יענע, וואס האבען געגרינדעט די חברות, און וואו עס איז אוועק דער גרעסטער טייל פון די קלייניע מענשעלעך, און וואו ס'איז אוועק דער אלטער עלענדער רב יוזיפעל דער רב, א ליכטיגען גן־ערן זאל ער האבען — דער האָט ארויסגערופען ביי מיר א טרער אויף די אויגען... אויפ'ן ארט פון די אלע אויסגערעכענטע חברות זענען אויסגעוואכסען אין דעם מאדערנעם כתּרילעווקע גאנץ נייע חברות, מאדערנע חברות, אדער געזעלשאפטען, חברות פון „קונסט" און פון „קולטור" און פון „שפראך". אויסרעכענען זיי אלע איז אונמעגליך. מיר קאָנען נאָר פארביגעהענדיג געבען איין איבערבליק אויף די, וועלכע געפינען זיך אין דעם מאדערנעם כתּרילעווקע פון יערען מין צו צוויי. למשל, וואס דער שפראך אנבעלאנגט, זענען פארהאן דאָר־טען א חברה „אידישיסטען" און א חברה „העברעאיסטען". און די ביידע קאָנען זיך ניט אנקוקען, ניט הערען דעם נאמען איינס פון'ם אנדערען. אדער ס'איז פארהאן א חברה „הזמיר", וואס האָט זיך צעשפאלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פלייט", די אנדערע — דער „טראמייט", און ביידע „הזמיר'ס" זענען צוויישען זיך אויף מעסערשטעך. היינט זענען פארהאן צוויי „חדרים מתוקנים", וואס

זענען מסוכו, — זיי זענען גרייט אויפ דאס אנדערע דורס זייו מיט'ן קוק. צוויי אידישע טהעאטערס, וואס זיי זאלען ניט מורא האבען פאר גאט און פאר'ן קייסער, וואלטען זיי זיך איינס דאס אנדערע מיט פערגעניגען אין א שטיל־ער נאכט אונטערגעצונדען.

און ווייטער גההען צוויי ביכער־פערל־אגען, וואס וואלטען אויך־געשלונגען איינס דאס אנדערע מיט די קאלאשען. היינט זענען פארהאן צוויי ליטעראריש־ע געזעלשאפטען, צוויי דראמאטישע געזעלשאפטען, צוויי עמיגראנטען־געזעלשאפטען, און נאך און נאך א סך אנדערע מינים געזעלשאפטען — פון יערען מין צו צוויי. צוליעב דער וויסטער קאנקורענציע — די אלטע מכה פון כתריל־עווקע. אזא טבע שוין ביי די כתריל־עווקער פערבליבען פון קדמונים — אונטערליך אויסצואוואר־צלען: לאז זיך איינער אפשניידען די נאז, קאנט איהר זיכער זיין, אז אויך מארגען האט איהר דארט צוויי אפגעשניטענע נעזער. וואס איז דער שכל? א פראסטער שכל: אז יענעם לוינט זיך אפשניידען די נאז, לוינט זיך מיר אויך...

---

## ב.

## גאזעטען.

אזוי ווי אלסדינג איז אין דעם מארערעם כתריל־עווקע צו צוויי, זענען דערויבער אידישע צייטונגען דארטען אויך פארהאן צוויי: „די יארמעלקע" און „דער קאפעליש".

זעלבסטפערשטענדליך, אז „די יארמעלקע" איז א פרומע אלטמאדישע נאזעט פאר ארטאדאקסען, און „דער קאפעליש" איז א מארערע, ראדיקאלע צייטונג פאר די פארטגעשריטענע עלעמענטען. שוין פון די מאטאם אליין איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאזיגע צוויי קאנקורירענדע גאזעטען: „די יארמעלקע" האט

אוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאן: „צו גאט אוף צו ליט!" און דער רעדאקטאר פונ'ם „קאפעליש" האט אוועקגעשטעלט אויף אויבענאן און אויף מיט גרויסע אותיות זייז אייגענעם נאמען און אונטערגעשריבען גאנץ בעשיידען: „איך בין דא — אלעס דא!"

וואן זענען די דאזיגע צוויי ארגאנען געגרינדעט געווארען אוף וועך פון זיי איז עלטער — דאם איז שוועך צו זאגען, וויל יעדער פון זיי שרייבט אויף זיך, או ער איז דער ערשטער און דער איינציגער אידישער ארגאן אין כתריעלעווקע, און איגנארירט, שליסט אוים דעם אנדערען, דערמאנט, חלילה, קיינמאל דעם נאמען זיינעם נישט — אסור חזיר! סיידען אונטער א נויט, אז מע קאן שוין אנדערש ניט און מע מוז, צום ביישפיעל, אויסזידלען, אויסשעלטען, מבזה זיין איינס דאם אנדערע, דעמאלט רופט אן „די יארמעלקע" דעם שכן איהרען „דאם אפגעבארעטע קאפעלישעל", און „דער קאפעליש" רופט אן זיין שכנה „די פערשימעלטע יאמפערקע". נאר מעהרסטענטייל געהט עס צו ביי זיי פערשטעלט. און זיי מיידען אוים, וי וויט מעגליך, צו דערמאנען דעם נאמען פונ'ם קאנקורענט. למשל, אז „דער קאפעליש" וויל רעדען פון זיין שכנה און וויל איהר נאמען נישט דערמאנען, וועט ער אנשטאט דעם ווארט „יארמעלקע" בעסער אויסרעכענען א גאנץ צעטעל מיט נעמען על־פי אלף־בית, אט אזוי: „אט דער אביזן, דער בטלן, דער גראבער יונג, דער דלפון, דער הונט, דער וצדקתך, דער זולל־וסובא'ניק, דער חצוף, דער טינטלער, דער יודלאק, דער כלב שבכלבים, דער לעדיגגעהער, דער מסור, דער נודניק, דער סוואלימש, דער עם־הארץ, דער פראוואקאטאר, דער פויליאק, דער צרעת, דער קבצן, דער רעטאך, דער שוטה, דער תרח, וואס מיר ווילען ניט דערמאנען זיין נאמען"...

דאס האט געהאט א גוואלדיגען ערפאלג אין כתריעווקע, און מע האט דעם „קאפעליש" צעחאפט. אלע האבען זיך ארומגעטראגען מיט'ן אלף־בית און אויסגע'חזר'ט איהם אויף אויסוועניג. האט דאס דער „יארמעלקע", נאטירליך, פערדראסען, און זי איז ארויס באלד אויף מארגען מיט א תשובה, אויף על־פי אלף־בית: „מיר האבען געלייענט אט דעם אלף־בית פון אט דעם אויס־וואורף, דעם באד־יונג, דעם גנב, דעם דבר־אחר, דעם הולטיי, דעם וואווקעלאקע, דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפניאק, דעם יונגאטש, דעם כל־בו'ניק, דעם ליגנער, דעם ממזר, דעם נאחאל, דעם סקאנדא־ליסט, דעם עזות־פנים, דעם פארך, דעם צורר־היהודים, דעם קריכער, דעם רשע, דעם תרח'ס אייניקעל, — נאר מיר ענטפערען איהם נישט, דערפאר וואס מיר ווילען ניט מיאוס מאכען אונזער פעדער"...

דער כתריעווקער לעזער האט דעם דאזיגען מין ליטעראטור ליעב דוקא בעסער ווי אלסדינג. ביי איהם ווערד עס אנגערופען מיט'ן נאמען „קריטיקע", און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאקטוירען פון ביידע גאזעטען „קריטיקירען" זיך. דעם מאג, וואס ס'איז ניטא איז בלאט קיין „קריטיקע", גהעהן די גאזעטען אין כתריעווקע עפים ניט אזוי פוינעלדיג. פלייסען זיך דעריבער די רעדאקטוירען אפטער איבערוואשען איינם דעם אנדערען דאס קויטינג גרעם, בכדי ס'זאל זיין וואס מעהר „קריטיקע", און דער עולם זאל האבען פון וואס צו לעקען די פינגער.

ב

## קאנקורענציע.

אז סע קומט אונטער א „נאוויגאד" און די גאזעטען הויבען אן צו קאכען זיך, צו טראמייטערען. ארויסלאזען איינס איבער דאס אנדערע ברייטע, שרייענדיגע פראספעקטען צום נייעם יאהר, ווי אויף דער גאנצער וועלט, צעלאזט זיך „די יארמעלקע" מיט א בריי־טען „המלך", רעכענט אוים אלסדינג, וואס זי האט אויפגענטהאן אינ׳ם פערגאנגענעם יאהר, ווי ניט רעדען, חלילה, קיין לשון־הרע אויף איהר קאנקורענט, מחמת לשון־הרע איז אסור מן התורה, נאר גלאט אזוי, בדרך־אגב, דערמאנט זי, אז „דאס אפגעבראכענע קאפע־לישעל" איז נאך געלעגען אין די ווינדעלעך. און איהר רעדאקטאר איז נאך ארומגענאנגען אהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע", איז שוין געווען, מיט גאט׳ס הילף, א יארמעלקע... און „דער קאפעליש" פון זיין זייט בעריהמט זיך אין זיין פראספעקט, אויך נאנץ בעשיי־דען, אז בעת „די פערשימעלטע יאמפערקע" האט זיך נאך געוואל־גערט אויפ׳ן מיסט פונ׳ם שוהל־הויף, האט ער, „דער קאפעליש", שוין צעשפרייט זיך מיט זיין נאנצער פראכט און גלאנץ איבער די האריזאנטען פון כתריל־עווקע, און וועז ניט ער, וואלט כתריל־עווקע ביז־היום נאך געשלאפען מיט׳ן לעטארגישען שלאף פונ׳ם פינסטערען פאנאטיזם...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פערשפרייט — דאס איז ניט אזוי גרינג צו ווייסען. „די יארמעלקע" לעגט־איין די וועלט און שווערט זיך ביי גאט, אז אזוי פיעל ווי זי ווערד געליייענט, ווערד איבערהויפט נאך קיין אידישע גאזעטע אין דער וועלט ניט געליייענט, ווער עס גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאקציע, וועט מען איהם עפים ווייזען...

דאס אייגענע שרייבט אבער אויף זיך „דער קאפעליש" אויך, קריכט פון דער הויט און זאגט־צו איטליכען בעזונדער א פרעמיע

פון צעהן טויזענד רובל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שווערץ אויף וויס, אז ס'איז פּאַרהאַן ערגיץ אויף דער גאַנצער וועלט נאָך אזא גאזעט, וואָס ווערד אזוי געלייענט, ווי „דער קאָפּעלייש". אוז ער לאָזט אוים נאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האָבען פייגט בעריהמען זיך מיט אונזער גאזעט. מיר האַלטען ניט פון בעריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאָר מיר לעגען פּאָר דעם לעזער זעלבסט — זאל דער לעזער אליין פערלייכען א גאזעט מיט א גאזעט און א רעדאקטאָר מיט א רעדאקטאָר"...

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאָנקורענציע איז אונגעהויער גרויס און קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער ביידע גאזעטען צו איבעריאָגען איינס דאָס אנדערע, ארויסגעהן וואָס פריהער פון דרוק, ארויסחאפּען פון די גוי'אישע צייטונגען וואָס מעהר נייעס און נאָך אזעלכע זאכען. היטען זיי אָבער איינס דאָס אנדערע די טריט, קוקען נאָך און ווייסען איינס ביי'ם אנדערען, וואָס סע קאָכט זיך, און לאָז איין רעדאקציע עפּים פערטראכטען, ווייסט מען דאָס שוין איז דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פישטשעווקעס. אלס אילוסטראציע וועלען מיר אייך דערצעהלען א פּאָר מעשה'לעך, ווי מע האָט דאָס מיר איבערגענעבען, בעת איך בין געווען איז כתריליעווקע.

ביי דער „יאַרמעלקע" איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארוים מיט א בעזונדער בלעטל אונטער'ן נאָמען „א גוט שבת". „דער קאָפּעלייש", האָטש ער איז א ראדיקאל, און האָטש ער זאָגט, אז ער איז ארויסגענאנגען א סך פריהער פון דער „יאַרמעלקע", האָט פונדעסטוועגען נעבאָך געמוזט נאכמאַנצען דער „יאַרמעלקע" און אויך אנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטל אונטער'ן זעלבען נאָמען „א גוט שבת". קאָנקורענציע — וואָס זאל מען טהון?... עפּים איינמאל איז איהם נמאס געווארען דאָס נאכלויפענייש, איז ער ארוים פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערב־שבת'דיגען בלעטל. און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאר צופריעדען שטעלען דעם לעזער, על־כן געהט ארויס „דער קאפעליש" מהיום והלאה אהן „א גוט שבת". און ווי נבהל ונשתומם איז ער געווארען, אז ער האט אויפגעפענט „די יארמעלקע" און האט איבערגעלייענט דארטען די זעלבע ערקלערונג כמעט ווארט אין ווארט: „אזוי ווי פיעלע פון אונזערע לעזער... על־כן געהט ארויס „די יארמעלקע" מהיום והלאה אהן „א גוט שבת"...

איז זיך מיישב „דער קאפעליש": אז יענער איז יא אזא מאלפע, וועלען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף א שענער המצאה און געהט ארויס איינמאל אין א מיטען מיטוואך אויף א טשיקאווסט נאר מיט דריי זייטען, און די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. איז אבער „די יארמעלקע" ניט פויל און געהט אויך ארויס דעם זעלבען מיטוואך נאר מיט דריי זייטען, די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. האט דאס שוין רעכט פערדראסען דעם „קאפעליש", און ער האט געטומען קודם ריניגען די רעדאקציע פון די מענשען, וואס „טראגען ארויס דאס מיסט פון שטוב". נאר עס האט ווינציג וואס געהאלפען. ער האט זיך איבערצייגט, אז ס'איז ניטא קיין פערבארגענע זאך פאר דער „יארמעלקע".

---

## ד.

## א נ ק ע ט ע ס .

די כתריליעווקער רעדאקטוירען האבען פיינט בלאזען פון זיך קענען די לעזער, אדער מאכען פון זיך א גאנצען צימעס. אדרבה, אין כתריליעווקע איז צוויישען רעדאקטאר מיט'ן לעזער פארהאן א מין פאדעם אזעלכער, וואס בינדט זיי צוזאמען. אין כתריליעווקע האט דער רעדאקטאר ליעב זיך שואל בעצה זייז מיט'ן לעזער וועגען

זיין צייטונג, איז צופריעדען, אז דער לעזער שרייבט איהם א ברי־ווע׳ל, און ער לאָזט אַרויס דעריבער פערשיעדענע אנקעטעס. דאָס הייסט, ער פרעגט זיך אָן ביי די לעזער, זיי זאָלען זיך מטריח זיין אַרויסזאָגען זייער מיינונג וועגען דער אָדער יענער פראָגע. וועגען דעם מין אנקעטעס גיבט איך איצט דערצו׳לען א מעשה.

דערצו׳לט האָט דאָס מיר טאָקי א כתריל׳עווקער ליטעראָט. וואָס האָט מיך צוליעב דעם אַרויסגעפיהרט ווייט־ווייט הינטער דער שטאָדט. און אז מיר זענען געבליבען דאָרט אליין, האָט ער זיך פריהער צוגאָכט, און אז ער האָט זיך גוט אויסגעאָכט, האָט ער אָנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, וועז ס׳איז די ערגסטע צייט ביי אונז אויף גאָזעטען? — זומער. סיידען אז גאָט העלפט א חלירע — דעמאָלט איז עפּים אנדערש. דעם זומער, וואָס איך דערצו׳לע אייך, איז קיין חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו ווערען! וואָס טהוט מען? פאָלט דער „קאָפּעלַיש" אויף א שפּיצל (איך בין דעמאָלט אקוראט געווען אָנגעשטעלט אין „קאָפּעלַיש") און טרעט אַרויסעט אין מיטען דרי־נען מיט א נייעם: „אזוי ווי א געוויסער טייל לעזער פונ׳ם „קאָפּע־לַיש" איז ניט צופריעדען מיט׳ן קעפּל פון אונזער גאזעט; זיי זאָגען, אז די ל׳מ״ד פונ׳ם „קאָפּעלַיש" איז צו לאַנג, זעהט אוים ווי א טשערנאָהוז, און א געוויסער טייל זאָגט, אדרבה, אז א לאַנגע ל׳מ״ד איז א סך שענער ווי א קורצע, — על־כן גיט מען איבער די דאָזיגע פראָגע פאר די לעזער: אויב די מאיאָריטעט לעזער וועלען זאָגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפּל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות, גיט מען זיי איין אנדער קעפּל. וועט עס ווייל זיך בעטייליגען איז דער דאָזיגער אנקעטע, בעראָף זיך מעלדען מיט א בריף אין דער רעדאקציע פונ׳ם „קאָפּעלַיש".

אָפּגעטהאָן דאָס דאָזיגע שטיקל ארבייט, האָט זיך אונזער רע־דאקטאָר גיעפּריידט. „ד י ב ה מ ו ת , האָט ער גיזאָגט, ו ו ע־לען שוין האָבען וואָס צו קיין". צום סוף לאָזט זיך אויס, מיר קומען אויף מאָרגען אין דער פריה אין דער

רעדאקציע, מיר טהוען א קוק — דער רעדאקטאר זידט, ווי א סאַ־מאַוואַר. וואָס איז? מיר מאַכען איהם אומגליקליך! מיר טראַגען ארוים פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט און בעווייזט אונז „די יאַרמעלקע" מיט דער זעלביגער מודעה, וואָס אין דעם „קאַפּעליש": „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יאַרמעלקע" זענען צופריעדען מיט'ן קעפּעל פון אונזער גאזעט; זיי געפינען, אז די למ"ד פון דער „יאַרמעלקע" איז א ביסעל צו קורץ, זעהט אויס ווי א קאַטשקע, בשעת זי שווימט; און אנדערע געפינען, אדרבה, אז א קורצע למ"ד איז א סך שענער פון א לאַנגער למ"ד,— על־כן גיט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב דאָס רוב לעזער וועט זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפּעל, מעג עס אונז קאַסטען מי יודע וויפיעל — געבען מיר זיי איין אנדער קעפּעל. די לעזער פון דער „יאַרמעלקע" זענען געבעטען, זיי זאלען זיך מטריח זיין און זיך מעלדען מיט דער אנקעטע דורך פאַסט אין דער רעדאקציע אריין".

דאָס איז געווען א טוידט־קלאַפּ פאר'ן „קאַפּעליש"! פונדעסטוועגען האָט ער ניט אויפגעהערט טאַג־אויס טאַג־אוים צו דרוקען די אנקעטע פונ'ם קעפּעל, און „די יאַרמעלקע" — אויך דאָס זעלבע: טאַג־אויס טאַג־אוים מיט'ן קעפּעל! און אט אזוי זיך עס ביז אונז אין כתריליעווקע כמעט דעם גאנצען זומער געקעפּעלט און געקעפּעלט, ביז „דער קאַפּעליש" איז אין א שענעם פריהמארגען ארוים מיט א בשורה: „מיר קאנען אנזאגען אונזערע לעזער, אז דאָס קעפּעל פון אונזער „קאַפּעליש" בלייבט איבער דאָס אייגענע, וויל פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע ג ע ן אלטען קעפּעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ז אלטען קעפּעל"... זענט איהר פארטיג? אודאי איז דעם זעלבען טאג „די יאַרמעלקע" ארוים מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע ג ע ן אונזער אלטען קעפּעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ז קעפּעל, על־כן בלייבען מיר ביי'ם אל־טען קעפּעל"... פון וואַנען „די יאַרמעלקע" איז דאָס געוואַוירע נע־ווארען? — דא איז דאך נישטא קיינער, נאר אַיהר און איך אוז

גאָט — איך זאָג אייך: דאָס איז אַ שווארצער כח! אַ כשוף־מאַכער דער גוטער־יאָהר ווייסט איהם!... נאָר איהר ווילט דאָך וויסען דעם סוף? אַ וויסטער סוף! אונזער רעדאַקטאָר פונ'ם „קאַפּעליש" האָט זיך פערשלאָסען ביי זיך אין קאָבינעט און האָט זיך אַזש צעווינט. פון וואָנען איך וויים עס? — מסתמא וויים איך, אַז איך זאָג... דער־נאָך, אז ער האָט זיך אויסגעווינט, האָט ער צעטריבען אלע מיט־ארבייטער — און מיך בתוכם — און האָט צוגענומען נייע. ער האָט שוין אָבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויך זייער אַרט צוגענומען צוריק די אלטע. נאָר צו מיר איז עס נאָך נישט אָנגעקו־מען. עס וועט מסתמא קומען. מע דאַרף האָפען... ער איז אַ משוגע'נער, דער „קאַפּעליש" — ס'איז אמת; מע פערדינט אָבער ביי איהם אַ פּאָר גראָשען... ביי דער „יאַרמעלקע" קאָן מען דאָס אויך ניט. די „יאַרמעלקע" איז נאָך פיעל ערגער!...

---

ה.

## סענסאַציעס און ראַמאַנען.

ווי אין דער גאנצער וועלט, האלט זיך די כתרי־לעווקער פּרעסע אויך די אויסערגעווענליכע נייעס פון טאָג, אויך סענסאַציעס. נישט מעהר, אויך דער גאנצער וועלט איז דאָס מיט אַ מאָל, אין כתרי־לעווקע וויייסט מען נישט פון קיין מאָל — און אלץ צוליעב דער קאָנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאַפּעליש" א נייעס, אז אין פראנקרייך האָט א פרוי געבוירען א קינד מיט צוויי קעפ, — נע־פינט איהר אויך מאָרגען דאָס זעלבע נייעס אין דער „יאַרמעלקע", נאָר א ביסעלע צוגעפּעפּערט: אז אין פראנקרייך האָט א פרוי נע־בוירען א קינד מיט ד ר ע י קעפ, דאָס קינד לעבט און עסט מיט אלע דריי מיילער... אַדער דעם „קאַפּעליש" איז געראָטען צו ברענ־

געז א נייעס, אז אין מיטעז יולי איז אין אדעם אויסגעפאלעז א מוראַ'דיגער שניי, ווי אין ווינטער, — האָט געהאפט אויף מארגעז „די יארמעלקע" אוז האָט געגעבעז דאָס זעלבע נייעס, נאר א ביסעלע שטארקער, אז אין אדעם איז אויסגעפאלעז אין מיטעז יולי א שניי אויף דריי קלאפטער, עטליכע אוז צוואנציג מאז האָט מען געפונעז געפרוירענע.

שענער פוז אלץ איז די מעשה מיט'ן פיש. איינמאל איז א פרייטאג איז „די יארמעלקע" ארויס מיט אזא מיז נייעס: אז א אידינע, א לעזערין פוז דער „יארמעלקע", האָט געקויפט פיש אויף שבת, א העכט פוז עטליכע פונט. געבראכט דעם פיש אהיים, האָט זי דעם פיש אפגעשאבעז אוז אויפגעשניטעז אוז געפונעז אינ'ם פיש א פינגערל מיט צוויי אויהערינגלעך, זהב טהור. מע שאצט דאָס זעהר א סך געלד. ווער עס ווילּ אנקוקעז דאָס פינגערל מיט די אויהערינגלעך, קאז עס זעהעז אין דער רעדאקציע פוז דער „יארמעלקע".

האָט דאָס דעם „קאפעליש" פערקאכט ביי'ם הארצעז, אוז ער איז א גאנצעז טאג שבת ארומגענאנגעז אהז א קאפ. קוים דערלעבט זונטאג, האָט ער געלאזט וויסעז זייגע לעזער, אז א אידינע, א לעזערין פונ'ם „קאפעליש", האָט געקויפט א פיש אויף שבת, א שלייעז פוז א פונט צעהז, אוז האָט איהם קוים געבראכט אהיים. אין דער היים האָט זי דעם שלייעז אפגעשאבעז אוז צעשניטעז אוז ארויס־גענומעז א גאנצעז אוצר: א האלב טוץ עס־לעפעל, א טוץ קלייגע לעפעלעך, דריי בעכערלעך געגילטע, צוויי פאדסטאווקעס, א פאר זילבערגע לייכטער — אלסדינג 84 פרוף. ווער עס ווילּ עס זעהעז, זאל קומעז אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש".

נאר מעהר סענסאציאנעל פוז אלסדינג איז דאָרט דער ראמאז. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתריעלעווקע, האָבעז ביידע צייטונגעז, „דער קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע", געדרוקט א העכסט־אינטערעסאנטעז אוז שפאנעדעז ראמאז. ביי איינעם האָט זיך נעהייסעז: „דער פערבאטענער קוש פוז

דער ג'ננב'עטער כלה". ביים צווייטען האט ער געהייסען: „דער ג'ננב'עטער קוש פון דער פערבאטענער כלה".

ווי מיין אויבענדערמאנטער כתריל'עווקער ליטעראט האט מיר איבערגענעבען, בסוד געוועהנליך, איז דער דאזיגער ראמאן ארויס־גענומען פון איין אלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראטען, וואס האבען זיך נענומען צעשמירען די מעשיות ווי ווייט מעגליך לענ־גער, און בכדי צו האלטען דאס פובליקום אין שפאנונג, טראכ־טען זיי צו אלע טאג נייע סענסאציעס, לעגען אוועק אין מיטען העלען טאג א פרישען, א געזונדען העלד און מאכען איהם אבער באלד לעבעדיג, פויליען זיך ניט אראפברענגען פון יענער וועלט א פאר ווייבער, אבי עס פאסט זיי צום רומעל. און אז איהר ווילט, הויבען זיי גאר אן נאך אמאל פונ'ם אנהויב -- און טהוט זיי עפיס! מע מוז אבער דעם אמת זאגען, אז אין כתריל'עווקע ווערד דער דא־זיגער ראמאן געלייענט מיט גרויס חשק. דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט ארויס אויף איהם. קוים וואס מע דערלעבט דעם פריהמארגען, טהוט מען זיך א וואנרף אויף דער „פערבאטענער כלה". מע ווילל שוין וויסען, וואס וועט זיין דער סוף.

א סוף וואלט שוין, אייגענטליך, לאנג בעדארפט זיין. ס'איז שוין די פערפאסערס אליין אויך נמאס ומאוס געווארען צו ציהען די עצמות. זיי האבען שוין לאנג אוועקגעלעגט די העלדען פונ'ם ראמאן: וועמען מע האט אויפגעהאנגען, וועמען מע האט אוועקגע־סמ'ט און וועמען מע האט געשאסען. נאר איבער דער וויסטער קאנ־קורענציע פאדערען די רעדאקטוירען, מע זאל ציהען ווייטער; קיינער פון זיי ווילל ניט מאכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתריל'עווקע, האט דאס געהאלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פונ'ם ראמאן זענען געווען שוין דעם דריטען מאל געשאסען, און די פערבאטענע כלה איז שוין געווען צוויי מאל ג'ננב'עט, פערפיהרט און געפייניגט; דערנאך האט מען זי געזוכט און געפונען און נאך אמאל ג'ננב'עט

און מערדערלעך געפיניגט. עס האט נאר קיין שיעור ניט צו דער מערדערייי פון די דאזיגע מחברים — איך וויים נאר ניט, וואס זיי טראכטען זיך!

---

## ו.

## ר ע ק ל א מ ע ס.

אודאי, וועו די כתריליעווקער גאזעטען זאלען דארפען ארויס־קוקען נאר אויפ'ן לעזער אליין, וואלטען זיי גרין בעשטאנען. דער נאנצער טומעל מיט'ן הו־הא איז נאר צוליעב דער פיערטער זייט פון דער גאזעט — צוליעב דער רעקלאמע, צוליעב די אנאנסען, וואס אויך זיי, כידוע, האלט זיך די פרעסע פון דער גאנצער וועלט.

מע קאן זאגען, אז אינ'ם ענין פון רעקלאמע און אנאנסען זענען די כתריליעווקער גאזעטען אוועק אויפ'ן זעלבען וועג, וואס אין אמעריקא, נאר א סך ווייטער. אין כתריליעווקע איז די רעקלאמע שטארק ארויז אין דער מאדע. ניטא שוין היינט אין כתריליעווקע דער סוחר, דער קרעמער, אדער דער בעל־מלאכה, אדער די קיך־אי־דינע, אדער דאס דיענסטמיידעל, וואס זאל ניט געבען קיין אנאנס אין די גאזעטען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט ניט — אנאנסירען זיך מוזט איהר. מאכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאנסירען. וועדד ביי אייך געבוירען א יונגעל — גיט איהר אין אנאנס. א מיידעל — אויך איין אנאנס. און פערקעהרט, זייט א חכם און פרובט ניט געבען קיין אנאנס, — איז דעמאלט א קלאג צו אייער קאפ! דאס היסט, טהון טהוט מען אויך, חלילה, נארניט; מע שרייבט נאר דערנאך וועגען אויך אזעלכע זאכען אויף די גאזעטען. או איהר בעט זיך ביי זיי: „קינדערלעך! נאט אויך איין אנאנס, צווי אנאנסען, דריי אנאנסען, אבי וועדד אנשוויגען"...

אט וועגען דעם ליפענ נאך אנאנסען דערצעהלט מען זיך אז אין כתרי־עווקע א סך שענע מעשיות. מיר גיבען דא איבער מעהר ניט א פאר פון די דאזיגע מעשה'לעך:

1) א מעשה מיט א קרעמער.

נחום דעם באקאליישטשיק איז נמאס געווארען צו געבען אנאנסען אין די גאזעטען. איז ער אויפגעשטאנען איינמאל איז דער פריה, געפענט א גאזעט און געהאפט זיך ביים קאפ: אויף דער ערשטער זייט פון דער גאזעט איז געשטאנען שווארץ אויף ווייס מיט גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאכט זענען אנגעפאלען מיזן אין א היגער גרויסער באקאליינער קליים און געמאכט א תל פון דער גאנצער סחורה. אנגעפרעסען זיך מיט באקאליי, האבען די מיזן געגומען פגר'ען מאסענווייז..."

אודאי האט זיך נחום באקאליישטשיק נעבאך געשמיצט און געווארפען, געשווארען זיך, אז ער וועט מאכען די גאזעטען א „ריעלא"; נאר געענדיגט האט זיך עס דערמיט. וואס אויף דער פיערטער זייט פון ביידע כתרי־עווקער גאזעטען דרוקט זיך היינט אלע טאג מיט גרויסע אותיות איין אנאנס:

„גוטע פרישע סחורה כל המינים באקאליי קאן מען קריגען נור ביי נחום באקאליישטשיק".

אז מע בעצאהלט רבי־געלד, ווערד מען, אפנים, קליגער.

2) א מעשה מיט א פעסעל ווייז.

אידעל ווייגשענקער האט זיך צעקריגט מיט'ן „קאפעליש" און מיט דער „יארמעלקע" און האט געזאגט: איין עק! ער וויל ניט

מעהר רשקלאמירען זיך אין די גאזעטען — אוז טהוט איהם עפּיס! ער האָט אבער באלד חרטה געהאט, ווארום אויף מארגען איז נע־שטאנען א נייעס אין ביידע כתריליעווקער גאזעטען, אז ביי א היגען ווייגשענקער האָט זיך געטראפען איין אומגליק. א פעסטל ווייז איז געשטאנען אוז ג ע ז י י ע ר ט, אוז מחמת זויערקייט האָט דער ווייז אנגהויבען א י ה ר ע ז אוז רייסען זיך ארויס. האָט דאָס פעסטל געפלאצט, אוז דער ווייגשענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אז אידעל ווייגשענקער האָט דאָס איבערגעלייענט, איז ער באלד אוועק אין ביידע רעדאקציעס אוז איינגעגעבען איין אנאנס:

„ווער עס וויל א פריש גלעזעל ווייז, זאל ער זיך דערמאנען, אז ס'איז דא א איד, וואס היסט אידעל ווייגשענקער"...

אז מע וויל ניט מיט גוטען, איז מיט בייזען!

## 3) א מעשה מיט א פענאמען.

ביי א פאר־פאלק נאך דער חתונה איז געבוירען געוואָרען א יונגעל. האבען די פאטער אוז מוטער געפראוועט א ברית, ווי נאָט האָט געבאטען. נאר וואס דען־זשע? זיי האבען פערגעסען פריהער מיט א טאג געבען איין אנאנס אוז דרוקען א מזל טוב אין די נא־זעטען. אויף מארגען נאכ'ן ברית איז אין די כתריליעווקער גאזעטען געווען צו לייענען א נאטיץ מיט'ן נאמען: „ פ ע נ א מ ע ן ". אין דער נאטיץ ווערד זיך דערצעהלט א מעשה, אז אין כתריליעווקע איז פאָרגעקומען א חידוש'ליכע זאך, וואס טרעפט איין מאל אין טויזענד יאהר. דהיינו: א יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפ־געבונדען געוואָרען מיט א פענאמען: צו פינף חדשים נאך דער חתונה האָט זי בשלום געבוירען א יונגעל. דאָס יונגעל, דער „פע־נאמען", לעבט אוז איז געזונד אוז שטארק אויף אלע אברים, אוז ערשט נעכטען איז געווען דער ברית"...

וואָס דאָס פֿאר־פּאָלק האָט איבערגעלעבט — בעדאַרף מען אַליין פערשטיין. דער יונגערמאַן, דער פּאָטער פון „פענאָמען", איז נעבאך ארומגעלאָפֿען איבער כתריל'עווקע, ווי א פער'סמ'טע מויז, אויסגערעכענט אלעמען אויף די פינגער, אז ס'איז ביי איהם נאָך דער חתונה פונקט נייען חדשים מיט נייען טעג... נאָר געה שריי חי וקים! די שטאָדט האָט איהם אויסגעהערט און געקייכט פאר געלעכטער. דער יונגערמאַן האָט געסטראשעט מיט א פּראָצעס, נאָר אזוי ווי ס'איז ניט געווען ארויסגעשטעלט קיין נאָמען — איז פאַרפאַלען, נישטא ביי וואָס אנצונעמען... די שטאָדט האָט זיך נעהאַלטען ביי די זייטען פון „פענאָמען". דאָס איז אויך פון די זאכען, וואָס א כתריל'עווקער לעזער האָט ליעב צו לייענען. א כתריל'עווקער לעזער האָט פיינט אומעטיגע מעשיות. ער האָט ליעב. ס'זאָל זיין פריליך!

---

## ז.

## פּאָליטיק.

מע דאַרף נישט מיינען, אז די כתריל'עווקער פּרעסע איז אינ־נאָנצען אייגנעטונקען נאָר אין דעם, וואָס ווערד אָנגערופען איז אמעריקא ביזנעס. און אז די נאָוועטען טרייבען נישט קיין שום פּאָליטיק. וואָס וואָלט דאָס געווען פאר א פּרעסע אהן פּאָליטיק? וואָס וואָלט דאָס געווען פאר נאָוועטען, ווען זיי זאָלען זיך ניט אינ־טערעסירען מיט זאכען, וואָס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאָר די רעדאקטוירען און די מיטארבייטער פון די צייטונגען, נאָר אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פּאָליטישען קאמפף, אז עס קומט די צייט. פּארטיעס האַלטען מלחמה. פּארטיעס שלאָגען זיך. עס איז הימעל עפען זיך. א ברודער שטעהט־אויף אויף א ברודער. נאָם ווארט „יושר" עקזיסטירט ניט. עס שטארבט אף דאָס געפיהל

פון רחמנות — ס'איז עק וועלט! און דאס וועלד איבערגע'חזר'ט אקוראט אלע דריי יאהר — מע קלויבט א ראבינער.

פארטיעס זענען פארהאן אין כתריליעווקע אזוי פיעל, וויפיעל קאנדידאטען. צוויי קאנדידאטען — צוויי פארטיעס. איין קאנדידאט וועלד אונטערגעהאלטען פון דער „יארמעלקע" און פון איהר פארטיע, וואס מע רופט זיי דאלט „יארמעלקיסטען", דער אנדערער קאנדידאט וועלד געשטיצט פונ'ם „קאפעליש" מיט זיין פארטיע, וואס מע רופט זיי די „קאפעלישיסטען". ביידע קאנדידאטען זענען שוין געוועסען אין כתריליעווקע אויף דער שטוהל, אבער נאר צו דריי יאהר. מעהר פון דריי יאהר איז נאך קיינער פון זיי ניט אויס־געוועסען. און יעדער פון די קאנדידאטען האט זיך, זעלבסטפערשטענדליך, זיין פלאטפארמע. צום ביישפיעל: דער קאנדידאט פון די „יארמעלקיסטען", אז מע קלויבט איהם אויס, קומט ער די ערשטע צייט שבת אין שוהל אריין פריהער פון אלעמען, אין שטוב זיצט ער אין א יארמעלקע (א פערברענטער יארמעלקיסט!), און האט א טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאל איהם געבען — איז קארג. אקעגען זשע אבער דער קאנדידאט פון די „קאפעלישיסטען" געהט נאר ניט אין שוהל אריין, סיידען אמאל אונטער א יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אהן א היטעל, און עסט, זאגט מען, א קאלבאס אויך. זיין פרינציפ איז: „נאפליעוואט". און וואס ס'איז שייך צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאנדידאט. חס ושלום! ס'איז דא ביי איהם א טאקסע, און אז איהר האט ניט צו בעצאהלען נאך דער טאקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאפליעוואט!

אין דער צייט, וואס איך האב געוויילט אין כתריליעווקע, איז געווען אקוראט, ווי עס הייסט אין אמעריקא, „ערב עלעקשאן" — ערב וואהלען הייסט עס. א היים שטיקעל צייט. און וועהל־וועה, וואס ס'האט זיך געטהאן אויף ביידע נאזעטען! אלסדינג, וואס די צוויי האבען נעשריבען, איז אונמעגליך איבערצוגעבען. מיר קאנען דא נאר ברענגען א מאדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעדאקטוירען

האבען זיך עס א ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאל אין א פריהמארגען אויף זייער לשון:

„וויפיעל שוויים, וויפיעל ברוד, וויפיעל שמוץ עס האט זיך אנגעקליבען אונטער דער אידישער יארמעלקע! וויפעל פיין, וויפיעל שפאט, וויפיעל גנאט מיר האבען געהאט איבער דער היסטארישער יארמעלקע! דער טאג, וואס מיר וועלען איננאנצען בעפריים וועלען פון דער דאזיגער יארמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפרייאונגס־יום־טוב. דער טאג, וואס מיר וועלען איננאנצען פטור וועלען פון דער דאזיגער יארמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים. ניעדער מיט דער יארמעלקע! עס לעבע דער קאפעליש! ניעדער מיט די יארמעלקיסטען! עס לעבע די קאפעלישיסטען! הוררא!"

איצטיגס מאל האט די „יארמעלקע" אפגעענטפערט דעם „קאפעליש" אין גאר קורצע וועלטער בזה הלשון:

„דאס אפגעארעטע קאפעלישעל האט שוין וויעדער בעקומען לשון. וואס קריבען זיי, די קאפעלישיסטען, מיט זייער קאנדידאט? שוין זשע וויסען זיי ניט, אז כתריל־עווקע איז א אידישע שטאדט, א עיר ואם בישראל. וואס וועט נישט אויסקלויבען קיין ראבינער א קאנדידאט, וואס פרעסט חזירים'לעך, געפרענגלט אין פוטער, איז די נייען טעג, אהן א היטעל, פאר'ן דאוונען, אומגעוואשען?"...

מיט וואס דער קאמפף האט זיך דארט געענדיגט — וויים איך ניט. איך בין אוועקגעפאהרען.

---

## ח.

## א מעשה מיט זיעבען שדכנים.

א צייטונג דארף זיך צופאסען צו איהרע לעזער און צו זייערע בערערפענישען. דאס האט דער ערשטער פערשטאנען דער רעדאקטאר פון דער „יארמעלקע". און ער האט ניט־לאנג איינגעפיהרט ביי

זיך אין גאזעט א מין ביורא פון שדוכים אונטער'ן נאמען „ק ו ק ח ת ן ו ק ו ל כ ל ה", און האט נעגעבען צו וויסען זיינע לע־זער דורך א מודעה, אזוי צו זאגען:

„באשר אזוי ווי די שטאדט כתריעלעווקע ווערד גרעסער, און קינדער וואכסען אונטער, און די שדכנים קאנען זיך ניט צעריסען,— על־כן האבען מיר צוגעטראכט א מיטעל, אז כתריעלעווקער בעלי־בתים, וואס זאלגען פאר'ן שיקזאל פון זייערע קינדער, זאלען ניט דארפען אנקומען צו דער הילף פון שדכנים און זאלען אליין קא־נען פערזארגען זייערע חתנים מיט כלות און זייערע כלות מיט חתנים. דהיינו, ווי אזוי? גאר פשוט: יעדער בעל־הבית, וואס האט א קינד אויף חתונה צו מאכען, זאל זיך ניט שעמען און מעל־דען עס אין אונזער „יארמעלקע", אז ער האט אזא און אזא בחור, אדער אזא און אזא בתולה, און נדן גיט ער אזוי פיעל און אזוי פיעל. און פערלאנגען פערלאנגט ער דאס און דאס. די אלע מעלדונגען דרוקען מיר אהן נעצאהלטס, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה און צוליעב טובת־הכלל"...

פערשטעהט זיך, אז פאר'ן „קאפעליש" איז דאס געווען א באמבע. סטייטש, די „יארמעלקע" זאל ביי איהם אזא זאך אויסהאפען! תחילת האט ער גערעכענט ארויסגעהן מיט א פייערינגען אר־טיקעל קענען דער „יארמעלקע", שרייען גוואלד — ווי ווייט אונ־זער כתריעלעווקער פרעסע איז געפאלגען און צו וואס אונזער ליטע־ראטור האט זיך ערנידעריגט, אז די „פערשימעלטע יאמפערקע" איז שוין געווארען א שדכנ'טע אויף דער עלטער — און נאך אזעל־כע שארפע ווערטער. צום סוף האט זיך דער רעדאקטאר איבער־געלעגט און איז ארויס אויף מארגען אין זיין „קאפעליש" מיט אזא מין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראגרעס טהוט זיינס. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, וועו פאנאטישע פאטער און מו־טער האבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאלען חתונה האבען ניט מיט זייער גלייכען. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע ציי־

טעו, וועו א שדכן א פינסטערלינג איז נעקומען און האט אפנע־
געבען מזל־טוב חתן־כלה. ניין. די קינדער פון אונזער מארערנער
צייט זענען שוין קליגער געוואָרען. זיי קאנען שוין אליין זייער
שטעדטעל בעשטאהן. דאס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאגט זיך דורך דורך אייזערנע
וועגט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאזיגען צוועק די טויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי־
דעל און פון מיידעל צום בחור" קאן יעדער
אינציגער מעלדען, וואס ער פערלאנגט, מעג עס זיין א בחור אדער
א מאמזעל, איין אלמן אדער א וויטוווע, — דער „קאפעליש" איז
שטענדיג גרייט פאר זיי צו דינענען, וויל דער דעוויז פון אונזער
צייטונג איז: „דאס וואהלזיין פונ׳ם פאלק".
און דער דעוויז פון דער דאזיגער נייער אפטהיילונג איז:
„פרייהייט און ליעבע"...

און עס האבען זיך געגעבען א שאט מעלדונגען וועגען שדוכים
אין ביידע כתריל־עווקער גאזעטען: איז דער „יארמעלקע", אונ־
טער'ן קעפעל „קול חתן וקול כלה", זענען ארויסגעטראטען די על־
טערען פון חתנים און כלות, און איז „קאפעליש", אונטער'ן קעפעל
„פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור", זענען ארוים־
געטראטען די חתנים מיט די כלות אליין. און ס'איז גענוארען איז
כתריל־עווקע ליהודים. א קליניגקייט, אז איהר קאנט שרייבען וואס
איהר ווילט און קיין געלד קאסט עס ניט!

וואלט געווען גוט, וועו איז כתריל־עווקע זאל זיין נור איין גא־
זעט און קיין שדכנים זאלען שוין נאר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אבער דער דין, אז עס פיקט זיך אויס א שדוך דורך איין
גאזעט, נאר עס מישט זיך אריין אויך די צווייטע, און א שדכן
שטעלט אויך אריין א פוס — דעמאלט וועדר א ויצעקו, אז מע מוז
אפטרעטען פון כתריל־עווקע! נאר ניט לאנג פאר מיין אוועקפאהר
האט זיך דאדט געטראפען א מעשה, וואס ס'איז כדאי זי צו בע־

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר־השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גאראנטירט איז דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקי יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבן בסוד־סודות די געשיכטע מיט די „קעפּלעך".

„אז איהר וועט האלטען אמאל ביי'ם בעשרייבען די דאזיגע מעשה, זאלט איהר איהר א נאמען געבען: „א מעשה מיט זיבען שדכנים". — אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיט ביידע הענד און האט זיך פערנאנגען פאר גלעזטער. איבערשלאגען איהם האב איך ניט געוואלט. מסתמא, אז ער אליין לאכט, איז דאס שוין גוט לעבעריג. האב איך איהם גלאזט, אז ער זאל זיך אויסלאכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, איז ער צוגעטראטען צום גוף המעשה, וואס מיר געבען דא איבער מיט זיין לשון:

— ווייסט איהר דאך שוין, ווי אזוי אונזערע בעלי־טובות, סאי די קאנסערוואטיווע „יארמעלקע", סאי דער מאדערנער „קאפּעליש", טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאר צוליעב טובת־הכלל און נאר צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואס זיי שרייבען, קומט אוים, אז זייער דעוויז איז „שלי שלך ושלך שלך". נאר אז איך וועל אייך זאגען, למשל, אז אונזערע בוידע רעדאקטוירען זענען שדכנים, פשוטע שדכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, איא? וואס זשע וועט אבער זיין, אז איך וועל אייך בעווייזען שוואַרץ אויף ווייס?

ביי די וועריטער האט דער יונגערמאן ארויסגעצויגען פון בוזעם־קעשעני א פּאק מיט גאזעטען, פריהער די „יארמעלקע", דערנאך דעם „קאפּעליש", און האט געזומען לייענען:

„קול חתן וקול כלה".

„וועריטהער הערר רעדאקטאר! היות אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער וועריטהער „יארמעלקע", געפין איך, אז

ס'איז זעהר גוט, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה". אוז דעריבער בעט איך אייך, איהר זאָלט אָפדרוקען, אז איך בין א כתריל'עווקער בעל־הבית פון פיינעם שטאָנד, פון שלשלת היוחסין, און פערמאָג איין טאָכטער א בת יחידה, וואָס איך דאַרף זי ניט לויבען, וואָרום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך — לאָז דיך יענער לויבען. נאָר אין קורצען וועל איך אויסרעכענען דא איהרע מעלות. זי איז: 1) א בתולה, 2) א יפת־תואר, 3) א חכמה נפלאה, 4) א בריה אויף אלסרינג, 5) געביל־דעט סכנות, 6) שפיעלט פיאַנא, 7) עשרת אלפים נרן, 8) אויסגעקליידעט בגדי מלכות, 9) קען פראַנצויז, 10) טאַנ־צען אויך. וועד עס האָט א זוהן, וואָס האָט גע'פטר'ט דעם פרי־זיוו מיט א ווייסען ביל'עט און האָט פראַווען, זאָל זיך וועגדען אין דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאָמען פון מ. ב. מ."

דאָס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יארמעלקע" פונ'ם זעלביגען טאָג האָט איהר אייך אזא מין מודעה:

„געהרטער הערר רעדאקטאָר! כפי אזוי ווי איך בין א שטענ־דיגער לעזער פון אייער געהרטער „יארמעלקע", געפין איך אויך, אז איהר האָט זעהר גוט געטהאָן, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט ביי זיך אזא טהייערע זאך, ווי דער „קול חתן וקול כלה". אָבער בע־ווייז, ווי גוט דאָס איז, קום איך מעלדען, אז איך אליין בין א היגער, א כתריל'עווקער. מיינע עלטערען און אור־אור־עלטערען זענען געווען כתריל'עווקער. איך האָב דאנקען גאָט א נאָמען, און בין אליין א נגיד און א מיוחס, און טהו שרוכים מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָב א זוהן אויף חתונה צו מאכען, וואָס פערמאָגט א שען ביסעל מעלות. און מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך, טייטש איך דעם פסוק אזוי: יהללך זר — לאָז דיך לויבען א פרעמדער; ולא — אז ס'איז ניטא קיין פרעמדער? איז פיך — לויב זיך אליין. אָט דא זענען די מעלות פון מיין זוהן: 1) א בחור, 2) א טאטענס א קינד, 3) א בן־יחיד, 4) האָט א ווייב

סען בילעט, 5) א קענער, 6) א כתבא רבה, 7) שפּיעלט פּיעדעל, 8) רעדט לשון־קודש, 9) פּרום, 10) האָט נדן אויף. ווער עס האָט א בתולה א יפת־תואר, זאָל זיך אָפּרופען אין דעם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאָמען פון נ. ב. נ."

— פּיינע צוויי אָנאָנסלעך — איא? דאָרף זיך טרעפען אַזוי, אז אָקוראט אין יענעם טאָג דרוקען זיך, ווי איהר זעהט אָטאָ, אינ'ם „קאָפּעלניש", אונטער'ן קעפּעל „פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור", אויף צוויי אָנאָנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאָר פון א בחור מיט א מיידעל. אָט וואָס דער בחור שרייבט וועגען זיך:

„ווערטהער הערר רעדאָקטאָר! אָלם א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהען „קאָפּעלניש" קום איך אייך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאָהר, הויך געוואָכסען, און חאָטש איך האָב א וויסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך געזונד און שטאַרק, הלואי ווייטער נישט ערגער. געקאָנטשעט האָב איך זעכס קלאָסען און האָב פּראָווען פון א פּראָוויזאָר. איך זוך א מיידעל א קראָסאָוויצע מיט היבשע עטליכע טויזענד נדן און מיט א גוטען כאראקטער. אויב זי קאָן שפּיעלען פּיאָנאָ, איז דאָס ניט קיין חסרון, און טאָמער שטאָמט זי פון פּיינע עלטערען — שאָדט אויך נישט. ווער עס ווייל מיך, זאָל זיך וועגדען צום „קאָפּעלניש" אויפ'ן נאָמען פון דעם „וואויעלען יונג".

— אָט דאָס שרייבט דער בחור אין „קאָפּעלניש". אָצינד וועלען מיר זעהען, וואָס שרייבט דאָס מיידעל פונ'ם „קאָפּעלניש". זי שרייבט אַזוי:

„געהרטער הערר רעדאָקטאָר! אָלם שטענדיגע לעזערין פון אייער געהרטען „קאָפּעלניש" לאָז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאָהר, מיטעלע וואוכס, שוואַרצע האָר, א וויים פּנים, מיט חן־גריבעלעך אין די באקען און מיט זעהר א גוטען כאראקטער. גאָנץ כתריעלעווקע האָלט מיך פּאָר א קראָסאָוויצע. אז סע קומט אויף א שמחה, זענען אָלע קאָוואָליערען נאָך מיר די כפּרה. נאָר איך האָב זיי אין ערד. איך ווייל א בחור מיט א גוטען

כאראקטער, נישט יונגער פון 22. וואס זאל זיין א מענטש אוו קאנען געבען א ווייב ברויט. טאמער האט ער נדן מאכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאלס געפינען אין מיר א ליעבע פרוי. זיך וועלדען איז „קאפעליש" צו דער „בעריהמטער קראסאוויצע".

— על־פי שכל־חישר וואלט, דאכט זיך, בעראפט זיין אזוי, אז דער פאטער פון דער יפת־תואר מ. ב. מ., וואס זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט, האט בעראפט זיך אפרופען אין דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ. צוליעב'ן בן־יחיד, וואס האט א ווייסען בילעט אוו איז א מיוחס אוו שפיעלט פיעדעל אוו רעדט לשון־קודש, אוו אזוי ווייטער. דאס וואלט געווען באמת א כשר'ער מאפ מיט א כשר'ען לעפעל. וואס טהוט גאט? פערגלוסט זיך דעם פאטער, וואס לייענט די „יארמעלקע", געבען א קוק אריין אינ'ם „קאפעליש", אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואס טהוט זיך עפּים דארטען מכח דעם ענין פון חתן־כלה? אייגעלייענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אריין אין נאז אריין: וואס טויג איהם דער מיוחס דער בן־יחיד, וואס איז א כתבא רבה אוו רעדט לשון־קודש אוו שפיעלט אויפ'ן פיעדעל? ער בעראף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואויליער יונג" פונ'ם „קאפעליש", וואס האט א ווייסען בילעט אוו דערצו נאך פראוועם פון א פראוויזאר. אי, וואס ער איז א לעזער פונ'ם „קאפעליש"? מילא, וואו שטעהט דאס, אז אלע אידען דארפען לייענען די „יארמעלקע"? סע שטעהט געשריבען: „וחי אחיך עמך"... בקיצור, ער האט געשיקט רופען א שדכן אוו האט איהם איבערגעגעבען אזוי אוו אזוי די מעשה: „איהר דארפט מיר אויפזוכען דעם אדרעס פונ'ם „וואויליען יונג" דורכ'ן „קאפעליש", אוו אויב מה' יצא הדבר, זאלט איהר איהם ברענגען צופיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין טאכטער, וועט מען שרייבען תנאים, והכל שרירוקיים"...

אצינד לאזען מיר איבער דעם פאטער פון דער יפת־תואר אוו געהען אריבער צום פאטער פונ'ם בן־יחיד דעם מיוחס מיט'ן וויי־סען בילעט, וואס שפיעלט אויפ'ן פיעדעל, רעדט לשון־קודש אוו

אזוי ווייטער. איבערגעליינט אינ'ם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע", אז ס'איז דא אזא יפת־תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטוויזענד נדן אויך, האט ער זיך געטראכט, אז דער שדוך איז טאקי א פיינער שדוך. נאר וואס דען? אט די צעהנטוויזענד נדן שטעהט ווי א ביין אין האלז. א איר, וואס זאגט, אז ער גיט צעהן טוויזענד, גיט ער מסתמא די נרעסטע העלפט, הלואי דריי — מע קען זיי, די כתריעלעווקער נגידים! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמאהר, אט האט ער בעסער געלייענט היינט אינ'ם „קאפעליש", מעלדעט זיך דארט א מיידעל פון 21 יאהר, א קראסאוויצע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף ניט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוהו'ם כאראקטער!"...

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע". נ. ב. נ. און האט געשיקט רופען צו זיך א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד־סודות, ער זאל למען השם אויסגעפינען אינ'ם „קאפעליש", ווער איז די קראסאוויצע מיט'ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלעגען זיין זוהן דעם בן־יחיד מיט'ן ווייסען בילעט, וואס שפיעלט פיעדעל, רעדט לשון־קודש און אזוי ווייטער. און אז נאט וועט העלפען, ס'וועט גיהן א גאנג, וועט אם ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגיהן צום בחור פון „קאפעליש". וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פראווען פון א פראוויזאר. דאכט זיך, אז א מינדעסט קינד וועט אייך זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאוויצע פונ'ם „קאפעליש", וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס? אז דער בחור איז א בעלן געבען א קוק אריין איז דער „יארמעלקע", און ווי נאר ער האט איבערגעלייענט אינ'ם „קול חתן וקול כלה" וועגען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פערמאגט א בת־יחידה א יפת־תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פראווען, און גיט נאך צעהן מוי־

זענר אויך, האָט עס איהם געגעבען א טראָג אויף: סטייטש, ער האָט דאך דעם אמת׳ען ווייסען בילעט מיט די אמת׳ע פּראָוועס! אוו נישט ווארטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפ־ נערעדט מיט א בעקאנטען אידען, ווּאָס זוכט א פערדיענסטעל, אוו יענער איז גלייך אוועק צום בעל־הבית מ. ב. מ. אוו לענט איהם פאר א בחור מיט א ווייסען בילעט אוו מיט פּראָוועס. האָט זיך דער בעל־הבית דערפריידט אוו זאגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאר־וואָס אוועקגעשיקט צום בחור מיט׳ן ווייסען בילעט אוו מיט די פּראָוועס א שדכן!" זאגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אבי ס׳זאל זיין מיט מזל". זאגט איהם דער בעל־ הבית: „פון אייער מויל אין גאָט׳ס אויהערען". ענטפערט איהם דער איד: „אמן".

אציגר בלייבט אונז נאך איבער די קראָסאָוויצע פונ׳ם „קאָ־ פּעלייש" — אוו מיר ווערען פּארטיג מיט אלע שדוכים. די קראָ־ סאָוויצע, אז זי האָט איבערגעלייענט אינ׳ם קאָפּעלייש", אז ס׳איז דא א חתן מיט א ווייסען בילעט אוו מיט פּראָוועס, האָט זי א טראכט געגעבען, אז דאָס וואָלט אפשר געווען פאר איהר א גלי־ כער שדוך, נאר ס׳איז פּאָרהאָן א שטיקעל חסרון: ער זוכט א כלה מיט נדן, אוו נאך היבשע עטליכע טויזענד דערצו — היבשע עט־ ליכע מכות איהם! אונזערע קאָפּעלישיסטען, ס׳זאל זיי צו קיין חרפה ניט זיין, זענען טאקי מאדערן אוו ליבעראל אוו אלסדינג. נאר אז עס קומט צו געלד, חאָפּט זיי אויף דער שוואַרץ־יאָהר. פאר געלד וועלען זיי אייך פערקויפען דעם אייגענעם טאטען. איז געלד־זאכען זענען שוין די יארמעלקיסטען א סך פיינער. אט לאזט ווייסען איז דער „יארמעלקע", אינ׳ם „קול חתן וקול כלה", א איד א נגיד, אז ער האָט א זוהן מיט אלע מעלות אוו זוכט א יפת־תואר — א קראָסאָוויצע הייסט דאָס, אוו פון נדן דערמאָנט ער גאר אפילו ניט. מעג ניט זיין דער בחור פּראָווינציאר מיט די פּראָוועס א בפרה פאר דעם אידען? נישמעהר. איז קלייגעם חסרון האָט אט דעם נגיד׳ס זוהן: ער איז פרום אוו רעדט לשון־קודש. האָפּט זי

אבער, אז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאס ניט זיין. פרומקייט איז א פריוואט־זאך, און וואס ער רעדט לשון־קודש — איז דאס א קרענק, וואס געהט איבער. לאזען זיי נאר חתונה האבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש: ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי א מענטש!...

אזוי האט אפגע'פסק'ענט ביי זיך די קראסאוויצע און האט ג'פועל'ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאך א איד א יורד, ער זאל זיך מטריח זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א קראסאוויצע אהן געלד, און זאל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער איינעמען א מיתה־משונה. כך הוה — ס'איז טאקי אזוי געווען. וויבאלד נאר דער נגיד האט דערזעהן דאס בילד, האט ער אויסגעשריען: „אט דאס איז דאך די, וואס איך זוך פאר מיין זוהן! איך האב געשיקט ערשט הוינט א שדכן צו דער דאזיגער יפת־תואר!" רופט זיך אן דער פעטער פון דער קראסאוויצע, דער יורד: „מעהר קיין דאגות זאלט איהר ניט האבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האלב, וואס קאן דא זיין? "... „הלואי, פון אייער מויל אין גאט'ס אויהערען". „אמן ואמן".

מיינט איהר דאך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שדכנים? האט צייט א ביסעל. פערגעסט ניט, אז כתריעלעווקע איז א שטאדט, און ארעמע לייט, ברוך השם, זענען דא גענוג. שטעהט זיך א אידעל אין גאס, ניטא וואס צו טהון, לייענט ער ביידע גאזע־טען, די „יארמעלקע" מיט'ן „קאפעליש", פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער אין ביידע גאזעטען די חתנים מיט די בלות און שפרינגט אונ־טער פאר התפעלות: „סטייטש, ס'איז דאך מן השמים! אט דאס מיידעל, די קראסאוויצע פונ'ם „קאפעליש", איז אנגעמאסטעו פאר'ן נגיד'ס בן־יחיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א יפת־תואר אהן נדן, און די בתולה, די יפת־תואר פון דער „יארמעלקע", וואס איז געביל'דעט סכנות, שפיעלט פיאנא און פערמאגט צעהנטויזענד נדן,

קאָנטשעט זעכס קלאַסען, וואָרום יענע זוכט דאָך אַ חתן מיט פּראָ־ווינס, און דער האָט אַלע פּראָווינס"...

און דער חברה־מאַן האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות — למאי זאָל איין אַנדערער אויסחאַפּען? — און איז אין איין שעה אויסגעווען ביי אַלע פּיער: ביי׳ם נגיד און ביי׳ם בעל־הבית פּון דער „יארמעלקע" און ביי׳ם בחור מיט׳ן מיידעל פּון דעם „קאַפּעלייש". נאָר וואוהין ער איז געקומען, האָט מען איהם געענטפערט: „שוין אַ ביסעל שפּעטלעך, פּעטער, האָט איהר זיך אויסגעקראַצט — נאָר־וואָס געווען אַ שרכן און גערעדט דאָס אייגענע, וואָס איהר"... „וואָס געהער זיך עס אַן מיט מיר? געווען אַ שרכן, ניט געווען קיין שרכן— אַבי דאָס, וואָס איהּ רעד, רעד איהּ גלייהּ. און אפשר איז דאָס ניט גלייהּ, דאַרפט איהר מיר זאָגען נאָר איין וואָרט, מאַך איהּ דאָס קאַלי, וואָרום אויהּ קאַלי מאַכען בין איהּ אַ בריה"... דערהערט אזעלכע דבורים, איז זיי פּרחה נשמתם געוואָרען. זיי האָבען דערזעהען, אז זיי האָבען צו טהון מיט אַ שייגעץ, איין עזות־מחוצף־פּנים. האָבען זיי געבעטען דאָס אידעל, ער זאָל נישט קאַלי מאַכען, ובשכר זה, אז ס׳וועט זיך עפּעס דערפון אויספּיקען און ס׳וועט קומען צום רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאָל אויהּ עפּעס פּער־דינען.

און גאָט האָט געהאָלפּען. ביידע שדוכים האָבען זיך אויס־נעפּיקט און ביידע קנס־מאָלס זענען געווען אין איין נאכט, און עס האָבען זיהּ אַ לאָז געגעבען שרכנים פּון דער וועלט. ערשטענס, די צוויי שרכנים פּון חתנ׳ס צד. דערנאָך די צוויי שרכנים פּון כלה׳ס צד. דערנאָך דאָס אידעל, וואָס האָט געזאָלט קאַלי מאַכען. איז אחת לאחת האָבען מיר א קיימא־לן פּון פּינף שרכנים. היינט וואו זענען די רעדאַקטוירען פּון ביידע גאַזעטען? די „יארמעלקע" און דער „קאַפּעלייש" זענען געקומען ביידע אויסגעפּוצט, ווי מחותנים, חאטש קיינער האָט זיי ניט געבעטען. נאָר געקומען — מהכתיתי, זעהר אַנגעלעגט. האָט מען זיי גאָנץ פיין אויפּגענומען, יעדען בעזונדער. געשטעלט בראַנפּען, דערלאַנגט לעקאָך מיט איינגעמאכטס. האָבען

זיי זיך בעדאנקט אוו נעגעבען אנצוהערעניש. אז ניט צוליעב דעם זענען זיי נעקומען. „צוליעב וואס זשע דען?“ „צוליעב רח“ש“. „וואס הייסט — צוליעב רח“ש?“ „אט דאס הייסט. זיי מאנען נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן... ווארום וועז ניט זיי מיט זייערע גאזעטען, פון וואנען וואלטען זיך נענומען די דאזיגע שדוכים? דאס הייסט, מאנען מאנען זיי נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן“ . . . אזוי האבען נע'טענה'ט אונזערע רעדאקטוירען, אוו ביי די מחותנים וואלט מען דאס אפשר נע'פועל'ט, ווארום וואס אהרט דאס זיי? קיין צוויי מאל רח“ש וועלען זיי נישט צאהלען. האבען זיך אבער די חברה שדכנים אויפ־נעהויבען אוו האבען נעמאכט א גוואלד ער לב השמים: „וואס פאר א שייכות האבען רעדאקטוירען צו שדכנות? אוו וואו איז דאס נע־הערט געווארען, אז ביי צוויי שדוכים זאלען זיין זיעבען שדכנים? צו דריי מיט א האלבען שדכן אויף א שדוך?“... מעהר פון אלע האט איינגעלעגט די וועלט יענער אידעל, וואס האט געסטראשעט, אז ער וועט קאלי מאכען. ער האט מבטיח געווען ביידע רעדאק־טוירען, אז ער וועט זיי „אריינווארפען יעדען איינציגען א בינטעל פינגער אין טשאלענט־ברעטעל אריין“... אוו ער וואלט זיין הבטחה מקיים געווען, ווארום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאטשען די ארבעל אפילו. האבען זיך אריינגעמישט די מחותנים פון ביידע צדדים אוו האבען זיי צענומען — אוו אט אזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאקטוירען. דאנקען גאט, ארוים טרוקען, אהן פעטש.

דא האט זיך דער יונגערמאן וויעדער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאס פנים אוו האט געלאכט שטילערהייט, זיך אזש נע־טרייסעלט פאר געלעכטער. אוו אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער מיך א פרעג געגעבען, וועז איך בין פריי? אזוי ווי איך האלט ביי אוועקפאהרען, ווי'ל ער קומען מיך אינטערווירען. איך האב איהם געבעטען, ער זאל קומען מארגען.

## ט.

## אינטערוויוערס.

אויף מאָרגען, נאָך דעם, ווי דער לאָבענדיגער יונגערמאן האָט מיר דערצעהלט די מעשה מיט די זיעבען שרכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אזא גרויסען פּאָרטפעל, אז איך האָב מיך אוש דער־שראָקען.

— איך ווייל אייך אינטערווירען. — האָט ער אָנגעהויבען און ארויסגעצויגען א לאנג ביכעלע פון א זייט־קעשעני און געגומען מיר דערצעהלען מעשיות. מיך נישט געלאָזט א וואָרט אויסריידען. — פּרעגט מיך, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט אייך — וויים איך אַליין ניט. עס קאָן זיין אין „קאָפּעליש". און עס קאָן זיין אין דער „יאָרמעלקע". אלץ איינע שאנסען. גיכער וואָלט מיך בער־דאָרפט צונעמען דער „קאָפּעליש". פּאָרט א פּראָגרעסיוועס גאזעטע. חאָטש זיין גאנצער פּראָגרעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לאָכט אפּ פון אידישע דינגס און מאכט חוזק פון אידישע מנהגים. צום ביי־שפּיעל: איהם געפעלט ניט דער מנהג פון פּאָסטען. קומט ערב תשעה באב, אָדער ערב יום־כּפּור, אָדער ערב איין אנדער תענית — צע־לאָזט זיך דער „קאָפּעליש" מיט איין ארטיקעל פון א דאָקטאָר. דער דאָקטאָר איז אזוי א דאָקטאָר, ווי איהר זענט א גובערנאָטאָר. דאָס שרייבט ער אַליין, טאָקי דער דראָקטאָר בכבודו ובעצמו, און חתמ'ענען חתמ'עט ער זיך „דאָקטאָר מאָלינוס איינגעמאכצוס". אין זיינע ארטיקלען צעשפּרייט זיך דער דאָקטאָר מאָלינוס אייני־געמאכצוס וועגען די שעדליכקייט פון'ם פּאָסטען און אפּפּאָסטען און פּיניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספּרים און ביכער, וואָס קיינער האָט זיי ניט געזעהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלעהרטע, אוים־גענראכטע נעמען, למשל: דאָקטאָר פּעפּערוס, פּראָפּעסאָר קנאבע־לוס, פּריעדריך פּאָן ציבעלוס, טשארלז חריינוס, פּיליפּ מוסטאָרדוס, ערוארד לאָטוס, לואידשי פּאלירטשעקוס און נאָך אזעלכע מינים

נעמען פון דער הגדה. און טאמער איז ווינציג אזעלכע אויטאריטעטען, טהוט ער זיך א וואַרף אויף סטאַטיסטיק און טהוט א רעכען־אויס, וויפיעל מענשען עס שטאַרבען אויס א יאָהר פון פערצעהרונג דורך תעניתים. עס קומט אויס, אז פון תעניתים שטאַרבען אויס איז כתריעלעווקע דריי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל עס ווערען געבוירען קינ־דער דורכ'ן יאָהר. און צום שלום פיהרט ער אונטער א חשבון, אויס־גערעכענט מאַטעמאַטיש, ווי צוויי מאָל צוויי, אז באם אידען ווערען פאַסטען אלע תעניתים, ווי ביז אָהער, ווערט אין כתריעלעווקע איז עלף יאָהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאָס איז ווענען תעניתים. היינט וואָס דער איד צעארבייט זיינען דעם געצענדיענערישען מנהג פון כפרות שלאגען! און ווענען דעם ווילדען איינפיהר געהן צו תשליך! דער רעדאַקטאָר פון „קאַ־פעלישע" דערצעהלט זיך א מעשה פון פאַרציטען, א היסטאָרישע געשיכטע היסט עס, וואָס האָט געטראָפען טאקי דא, אין כתריעלעווקע, ווי אזוי אידען זענען געגאנגען צו תשליך, איז געפאָהרען א קאַרעטע מיט פיער פערד נאשפיץ. אין קאַרעטע איז געזעסען דעם גראַפ'ס טעכטערעלע מיט איהר אדיוטאנט. האָבען די פערד דערזעהען אזוי פיעל אידען, האָבען זיי זיך ספאַלאשעט, צעטראָגען די קאַרעטע און ארויסגעווארפען דעם גראַפ'ס טאכטער מיט'ן אדיוטאַנט. און אזוי ווי דער גראַף איז געווען דער בעל־הבית פון כתריעלעווקע, צו איהם האָט געהערט די שטאדט, האָט ער בעשטראָפט די גאנצע שטאדט מיט שמיץ און ארויפגעלעגט אויף אלע אידען אזא שווערען אָפצאָהל, אז זיי האָבען הונדערט יאָהר כסדר נישט געקאנט זיך אויסצאָהלען.

— פאר וואָס דער „קאַפעלישע" איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מסתמא, אז דער רוגז וואַכסט נאָך פון דער געשיכטע מיט די „קעפלעך", וואָס כ'האָב אייך דערצעהלט. חאטש גאָט איז מיין עדות, אז איך בין אין דעם אזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאָר גארנישט. ער רעכענט, אז דאָס האָב איך ארויסגענעבען דער „יארמעלקע" אלע סודות פון דער רעדאַקציע. וויבאלד אזוי, וואלט,

דאכט זיך, די „יארמעלקע" בעדארפט שלאגען מיט מיר בלאט, איא? לאזט זיך אויס, אז מיין פוס טאר דארט ניט זיין! איבער וואס? וועט איהר הערען א שענס. דאס איז אבער א לעבעריגע מעשה.

דא האט זיך מיין אינטערוויועור אויסגעדרעהט מיט'ן פנים צו דער וואנד, זיך פערשטעלט מיט ביידע הענט און שטילערהייב געלאכט. דערנאך, אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער ענדליך דערצעהלען די מעשה:

— דאס איז געווען שוין לאנג, נאך פאר די „קעפלעך". איך בין דעמאלט געווען כלי־זלך ביים רעדאקטאר פון'ם „קאפעליש". איך האב זיך גערעבעט כמעט סעקרעטאר פון דער רעדאקציע. אלע מודות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פערבאדענע זאך פאר מיר. אין דער „יארמעלקע" איז אויך געווען א סעקרעטאר, טאקי דעם רעדאקטאר'ס איין אייגענער שוואגער און מיינער א גוטער פריינד, איין אוהב נאמן. וואס ביי ז י י האט זיך געטהאן האב א י ך געווואוסט, און וואס ביי א ו נ ז האט זיך געטהאן האט ע ר געווואוסט. דאס הייסט, מיר האבען זיך ארויסגעגעבען איינער דעם אנדערען אלע סודות פון דער רעדאקציע, זיך געביטען שטילערהייב מיט טעלעגראמעס, געוויזען איינער דעם אנדערען געהיימע בריוולעך, און טאמער עפעס איין עקסטרא — האבען מיר געגעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ'ן טעלעפאן.

— ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, איך זיץ איינמאל אין דער רעדאקציע איינער אליין, שוין ווייט נאך האלבער נאכט, צוגעשפארט אויף דער קושעטקע, און חאפ א דרימעל. קלינגט מען מיר אין טעלעפאן איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל. איך דרימעל אזוי געשמאק, האלט אין בעסטען שלאף, און יענער דרעהט מיר א מח: טער־טער־טער־טער! „קלינג, טראכט איך מיר, צעזעצטערהייב, איך וועל זיך ניט ריהרען פונ'ם ארט". יענער וויל אבער ניט אויפהערען: טער־טער־טער־טער־טער! בקיצור, עם העלפט ניט. איך שטעה אויף, נעם דאס טרייבעל: „ווער איז דארטען?" לאזט זיך אויס, ס'איז מיין פריינד פון דער „יארמעלקע". „וואס טהוטסט דו.

פרענט ער מיך, דו שלאָפסט?" „חם ושלום, זאָג איך, וואָס הייסט איך שלאָף?" „וואָס דען טהוסט דו?" „איך ארבייט". „וואָס אר־ בייטסט דו? פֿאַרהאַן עפּעס נייעס?" „נאָך א מין נייעס!" „דהיינו?" „דהיינו, זאָג איך, א פֿאָגראָם". „א פֿאָגראָם? וואו?" „וואָס הייסט וואו, זאָג איך, אַנו טרעף, וואו דאַרף זיין א פֿאָגראָם?" זאָגט ער: „אודאי אין קעשעניוו?" זאָג איך: „אזא יאָהר אויף מיר. וואָס פֿאר א חכם דו ביזט!" זאָגט ער: „טאָקי עפּעס א רעכטער פֿאָגראָם?" זאָג איך: „מיט אַלע פּישטשעווקעס". „עפּעס פֿאַרהאַן ג'ע'הרג'עטע?" זאָג איך: „צוויי הונדערט". „געשענדעטע פּרויען?" „פּינף אוּן דרייסיג". „קינדער צערייסענע?" „אהן א שיעור!"... מעהר האָב איך פּון איהם נישט געהערט, ווארום ער האָט זיך געאיילט איבערצו־ געבען די טעלעגראַמע פּון קעשעניוו צום דרוק. אוּן וואָס מארגען האָט זיך געטהאַן, אז די „יארמעלקע" איז ארויס מיט א דרייגאַרעג־ דיג קעפּעל: „א נ י י ע ר פּ א ג ר א ם א י ז ק ע ש ע ־ נ י ו ו ! (פּון אונזער ספּעציעלען קאָרעספּאָנדענט)" — דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען. אונזער רעדאקטאָר פּונ'ם „קאָפּעליש" איז שיער ניט משוגע געוואָרען — ניט פּון דעם פּאָגראָם, חלילה, נאָר פּון דעם, וואָס אזא פּעטע נייעס איז אין דער „יארמעלקע" פּאַרהאַן אוּן אין „קאָפּעליש" ניט! ער האָט אונז אַלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, א גאנצען טאָג געגעסען אוּן געיאָדעט — ביז עס האָט זיך ארויסבעוויזען, אז די מעשה איז א ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען. דעמאָלט האָט שוין דער רעדאקטאָר פּון דער „יארמעלקע" געמוסען ארבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פּון וואַנען האָט זיך נענומען צו איהם אזא אומגעלומפּערטע טעלעגראָמע. אוּן עס האָט נעהאָלטען, אז דער סעקרעטאר, חאָטש ער איז א שוואַנער, זאָל נעמען דעם וועג אוּן זאָל נאָך זיין גוט אויסגעפּאַטשט אויף. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך נעבאָך געמוזט מודה זיין. פּון וועמען דאָס וואָכסט. דעמאָלט האָט דער רעדאקטאָר פּון דער „יאר־ מעלקע" בעפּוילען, אז טאָמער בעוויזן איך זיך פּאַרביי דער רעדאק־ ציע, בין איך א טוידטער...

ביי די וועלטער האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טיר. איך האָב געבעטן אריין, און עס האָט זיך בעוויזן א יונגער פּאַרשוין מיט א רויט בעשפּריינקעלט פּנים, מיט אויך א גרויסען פּאַרטפּעל. מיין לאַבעדיגער יונגערמאַן האָט דערזעהען דעם אַריינגעקומענעם פּאַרשוין, איז גלייך ווי ער וואָלט דערזעהען עמיצען פון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געוואָרען גרויס, און אליין איז ער אויפגעשטאַנען, א חאַפּ געגעבען זיין פּאַרטפּעל, זיך אין דער גיך אָפּגעזעגענט מיט מיר און איז נעלם געוואָרען. געבליבען מיט'ן נייעם פּאַרשוין אינצווייען, האָב איך איהם געבעטן זיצען. ער האָט זיך בעדאַנקט, ארויסגענומען פון פּאַרטפּעל א בויגען פּאַפּיער און פון דער זייט־קעשעני א פולפּעדער און האָט זיך אוועקגעזעצט גרייט צו דער ארבייט.

— האָט קיין פּראָיבע! ניט, — האָט ער אָנגעהויבען — איך האָב געהערט, אז איהר זענט דאָ, האָב איך אייך געוואָלט אינטערווירעו. וואָס האָט געטהאָן ביי אייך אָט דער חלאַמידניק?

— וואָסער חלאַמידניק?

— אָט דער, מיט'ן פּאַרטפּעל, וואָס האָט געחאַפּט דאָס היטעל און איז אַרויסגעלאָפען, ווי פון א שרפה? ער האָט אייך עפּיס דערצעהלט א סך מעשיות? זאָל עס נאָר פאַלען אין ים אריין, רבונו של עולם, אוו אזוי ווי איך האָב עס ניט געהערט, אזוי זאָל עס מיר ניט שאַדטען!

— וואָס איז? ער איז דען א...?

— איהר ווילט זאָגען א ליגנער? חאַ־חאַ־חאַ! א ליגנער צו א ליגנער איז ניט גלייך! כל היוצא מפיו איז שקר וכזב! אויך איהם האָב איך אמאָל געזאָגט אוו געשריבען אין א פעליעטאָן: פּארהאָן, זאָג איך, צווייערליי מינים ליגנערס. פּארהאָן, זאָג איך, א ליגנער, וואָס זאָגט אויף שווארץ וויים אוו אויף זים ביטער. דער, זאָג איך, איז א ליגנער, וואָס זאָגט, זאָג איך, אויף שווארץ, אז ס'איז זויער אוו אויף זים—אַלטגעבאַקען. חאַ־חאַ־חאַ, גוט אַריינגעזאָגט? ער האָט נאָך א מעלה: אז ער זאָגט א חכמה, לאָכט ער זיך פריהער גוט אוי־

סעט אוך דערנאך ערשט דערצעהלט ער א נאַרישקייט. אויף איהם האָב איך אמאל געזאגט אוך נעשריבען אין א פעלייעטאָן, אז ס'איז פּאַר־האָן, זאָג איך, דרייערלייי חכמים. איין חכם זאָגט א חכמה אוך לאָכט אלייו. דער אַנדער חכם זאָגט א חכמה, לאָכט יענער. דער דריטער חכם, זאָג איך, זאָגט א חכמה, אוך קיינער לאָכט ניט. חאַ־חאַ־חאַ, ווי נעפעלט דאָס אייך? שאָט! איהר זענט נאָך ניט פּאַרטיג — ער איז נאָך טויב אויף. טויב ווי די וואַנט. איך האָב אמאל געזאגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט. חאַ־חאַ־חאַ! אוך דאָס האָט א השגה צו רופען זיך ליטעראַט. חאָטש ער נעהער זיך אזוי אַן מיט ליטעראַטור, ווי איך נעהער זיך אַן מיט דער איינגעלשער מלכה א גליער־נעשוועסטערקינד. חאַ־חאַ־חאַ! איהר וואונדערט זיך, וואָס איך בין פרייליך? דאָס איז דער כאַראַקטער פון מיין טאַלאַנט. איך בין מיט אייך פון איין חדר. דאָס הייסט, איך בין אויך א הומאָריסט, אוך מיינע שרייבעכצען איז נאָר סאַטירע אוך סאַטירע אוך סאַטירע. איך האָב אנומעלטען אַנגעשריבען אויף א יונג פּאָר־פּאַלק א סאַטירע, האָב איך עס געמוזט דערנאך פּער־ברענען. נעמען דעם מאַנוסקריפּט אוך פערברענען אויפ'ן פייער. פּאָר־וואָס? וואַרום אַזאַ שטאַרט איז בייַ אונז. ניטא קיין סוד אין כתרי־לעווקע. איך האָב מיין סאַטירע געלייענט פאר א פּאָר מענשען בסוד־סודות, בעשוואוירען זיי, אז קיין פויגעל זאָל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב אוך צעטראַגען עס איבער דער גאַנצער שטאָדט. האָב איך געהאט פונ'ם פּאָר־פּאַלק אַפּגעשניטענע יאהרען! דאָס ווייבעל האָט געזאגט, אז זי וועט זיך נאָר א מעשה אַנטהון, אוך דער יונגער־מאַן האָט געשוואוירען בייַ גאָט, אז ער וועט מיר אריינשטעכען א מעסער אין האַרצען. וואָס זאָגט איהר אויף דעם באַנדיט? געה שרייב סאַטירעס אויף אזעלכע לייט! וואָס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע מעשה...

עס האָט זיך דערהערט א פרישער קלאַפ אין טיר. איך האָב געבעטען אריין, אוך ווי נאָר דער נייער פּאַרשוין האָט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האָט דער הומאָריסט זיך געגעבען א חאַפּ־אויף,

פּערנומען דעם פּאַרטפּעל מיט'ן בויגען פּאַפּיער, איז דער גיך זיך אָפּגעזעגענט מיט מיר, צוגעזאָגט אריינקומען שפּעטער, אוז איז אַרויסגעשוואומען פון מיין חדר. אויף זיין אָרט איז געשטאַנען א יונגערמאַן א דאַרער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קלײן שיטער בערדעל אוז מיט גרויסע טראַגישע אויגען אונטער זיך־בערנע בריל־לען — א מין דאַז קיכאַט פון אונזערע צייטען. אַריינגעקומען איז עה אויך מיט א גרויסען פּאַרטפּעל אוז געזומען זיך אַרומצוקוקען אויף אַלע זייטען. איך האָב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זיינס — עה קוקט אוז קוקט, ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט.

— וואָס זוכט איהר?

— איך זוך ניט, איך קוק נאָר, וואָס האָט דאָ געטהאָן אָט דער חברה־מאַן?

— וואָסער חברה־מאַן?

— אָט דער, וואָס איז נאָר־וואָס געווען ביי אייך. איך קוק, צי האָט ער עפּעס ניט אַוועקגע'לקח'ענט ביי אייך?

— וואָס איז, ער איז דען א...?

—א גנב! א נאַטקע! ביי איהם איז רעכט אַלסדינג: א זייגערל איז א זייגערל, א לעפּעל איז א לעפּעל. ער האָט אויך זיין לעבען נאָך קיין צוויי שורות ניט אַרויסגעגעבען, זיי זאָלען זיין זיינע. אַלע וווייסען דאָס. אַנומעלטען האָב איך אַנגעשריבען א פּאַעמא — איך בין א פּאַעט מיט נאָט'ס הילף און שרייב לידער, פּאַעזיע שרייב איך. מיין נאָמען איז אָט דא, אין דעם קאַרטל, און געקומען בין איך אייך צו אינטערווירען, ווייל איך האָב געהערט, אז איהר זענט דא, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאָר האָט קיין פּראַיבעל ניט, איך האָב אַנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פון מיין פּאַעמא, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. אַלזא, האָב איך אַנגעשריבען א פּאַעמא. איין אויסגעצייכענטע זאך. אז איהר וועט וועלען, וועל איך אייך זי איבערלאָזען. איהר זאָלט זי לייענען, אדער איך וועל אייך זי אַליין איבערלייענען פון אַנהויב ביז'ן סוף, וועט איהר זעהען, וואָס דאָס איז פּאר א סחורה. איהר וועט אַליין זאָגען

אז א פּאעט איז שטאַרקער פון אייזען. אז ער האלט זיך איין איז אזא אַרט, וויי כתריליעווקע, פּארבּרענט זאל דאס ווערען! שטעלט אייך פּאר, איך קום מיט מיין פּאעמא איז דער רעדאקציע פון דער „יאר־מעלקע" און בעט, מע זאל דאס איבערלייענען. חאטש איבערלייענען. זאגט מען מיר. אז זיי האלטען נישט פון קיין ליעדער. קום איך איז דער רעדאקציע פונ'ם „קאפּעליש". שוין כלומרשט א רעדיקאלער ארבּאַן, א פּרייע צייטונג. זאוען זיי: ס'איז קיין פּלאץ נישטא. זאגט איך: אבער איבערלייענען מעגט איהר דאך! זאגען זיי: ס'איז קיין צייט נישטא. און אט אזוי זענען זיי אלע: דער האט קיין פּלאץ ניט, דער האט קיין צייט ניט. געהט שרייבט פּאעמעס! ווען איהר פרעגען: ווער הייסט אייך שרייבען? — וואס זאל איך טהון, אז סע שרייבט זיך פּאַרט? אלע טאג מוז איך שרייבען. אלע וואך ווערד ביי מיר פּארטיג א פּאעמא, און א מאל צוויי... נאר איך האב אייך אנגעהויבען צו דערצעהלען פון יענעם חברה־מאן, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. האב איך מיין פּאעמא געליינט פּאר א פּאר פריינד, האבען זיי געלאקט די פינגער. געזאגט, אז זיי האבען שוין לאנג אזא אנטיק נישט געליינט. איז גוט? איז זיך מיישב יענער חברה־מאן און שרייבט אויך אן א פּאעמא מיט'ן זעלבען נאמען און מיט'ן זעלבען אינהאלט, אבער וואַרט איז וואַרט, און טראגט זיך ארום מיט איהר איבער דער שטאדט און ליינט זי פּאר איטלעכען בעזונדער און ניט זי ארוים פּאר זיין אייגענער פּאעמא. זאל איך שווייגען? האב געמאכט א גוואלד — איך וויל איהם רופען צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האב איך אנגענאבּאטען גוטע פריינד, מע זאל איהם נויטען. בקיצור, מע האט איהם געבראכט, דעם חברה־מאן, צו מענשען, און מענשען, לויטער ליטעראטען און שריפטשטעלער, האבען אויסגעהערט אונזערע ביידענם טענות און די ערות פון ביידע צדדים, דערנאך האט מען דורכגעקוקט ביידע פּאעמעס, און ס'האט זיך ארויסגעוויזען, אז ס'איז טאקי וואַרט איז וואַרט, וויי ביי מיר. מיינט איהר דאך אודאי, אז מע האט איהם גע'קנס'עט מיט מי יודע וואס? סענט איהר ניט אונזערע

כתריעלעווקער ליטעראטען און שריפטשטעלער. זיי האבען געפונען, אזוי ווי ביידע פּאעמעס זענען נאך זייער מיינונג געשריבען געווארען יאקבי אויף דער זעלבער ארט ווי ביי פּושקינען, דאס הייסט, פּושקין האט, זאגען זיי, אויך בעארבייט די זעלביגע טעמא אסך פריהער, על־כן... וואס האפט איהר זיך אוועקצוגעהן? און וואס וועט זיין מיט אונזער אינטערווין?...

---

.

## א מעשה מיט א יובילעאום.

„איהר זענט געבעטען צו קומען אויף דעם אוועגט, וואס „וועלד היינט אראנזשירט לכבוד דעם גרויסען שריפט־ „שטעלער און דראמאטורג קאפּעל בן צבי „נאדעלמאן המכונה ק'ב'צ'ן', צו זיין „פינף־און־צוואנציג־יהרינעז יובילעאום. דער אוועגט „וועט פּארקומען אין דעם גרויסען כתריעלעווקער רעס־ „טאראן פון אלטער פּאונאטש, געווע־ „זענער יאנקעל קוואטשקע".

אט אזא מין איינלאדונג האב איך בעקומען פון דער פּאסט. נע'חתמ'עט אויף דער איינלאדונג איז געווען ניט קיינער, נאר: „די קאמיטע".

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאכט, האב איך מיך איבער־געטראָן, געמומען א פוהרעל און געהייסען זיך צו־פיהרען צום גרויסען כתריעלעווקער רעסטאראן פון אלטער פּאונאטש, געווענער יאנקעל קוואטשקע.

דער בנוהג שבעולם איז, אז מע דערצעהלט א מעשה און מע קומט־צו צו א שטוב, הויבט מען אן צו בעשרייבען פריהער די שטוב, ווי זי זעהט אויס פון דרויסען, דערנאך פון אינווענדיג. נאר

ווייל דער בנוהג שבעולם איז אזוי, דעריבער טהו איך אקוראט פערקעהרט און גיע אריבער גלייך צו דער מעשה.

ווייזן ווייזט אוים, אז איך האב מיך א ביסעל צונעאיילט. וואָרום דער זאל איז געווען נאך כמעט פוסט. עס האבען זיך ארומגעדרעהט די „מענטשען", אנגעטהאן אין אפגעבאַרעטע פראַקען מיט פאפיערענע, ניט איבעריג ווייסע מאנישקעס, צעשטעלט דאם געפעס אויף דעם געגרייטען לאנגען טיש און שטארק גע־קלונגען מיט די גאפעל־מעסער. א שארפער ארמאט פון אייניגע־האקטע הערינג מיט ציבעלעס האט זיך געלאזט הערען איבער דער גאנצער שטוב, און א קול פון א קליין עופה'לע פון א זייטינען חדר האט געגעבען צו וויסען, אז אט דא איז דעם הויז איז ניט לאנג געבוירען געוואָרען א נפש'על אויף גאט'ס וועלט. וואר איז געווען די גליקליכע געווינערין — צי די בעל־הבית'טע אליין, צי איהר טאכטער, אדער איהר שנור, אדער אפשר גאר א ווילד־פרעמ־דע, איין אורח'טע, — דאם וויים איך ניט. א פאקט איז, אז דאם עופה'לע האט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער ניט צעריסען געוואָרען שרייענדיג. אין אזא פאל איז גוט באבולע פאפיער, אייני־געטונקען אין ספירט, אנגעצונדען מיט א שוועבעלע און צולעגען דאם צום בייכעל; אדער א טיכעלע, איינגעטונקען אין בראנפען און בעשאטען פון אויבען מיט פעפער; אדער פון דער אפטייק פאר צוויי גראשען „פערגאַרעק" איז זעהר גוט; אדער אז ניט — איז גאר געבען דעם קינד זויגען. דאם איז דאם בעסטע פון אלע מיטלעלן.

אויסער די „מענטשען" אין פראקען, וואם זענען געווען בע־שעפטיגט מיט'ן גרייטען צום טיש, איז געווען צו בעמערקען עט־ליכע יונגע לייט, וואם נאך זייערע לאנגע האר און נאך די ברילען אויף די אויגען בין איך געווען כמעט זיכער, אז דאם זענען שריפט־שטעלער און ליטעראטען, וואם זענען געקומען גלייך מיט מיר צום יובילעאום. איין זאך נאר איז מיר געווען א ביסעל קשה: די יונגע לייט זענען געווען שוין צו־פרעמד אייניר צום אנדערען און האבען

נישט נאָר ניט ארויסגערעדט צוווישען זיך קיין אייניציג וואָרט — זיי האָבען אפילו נישט געקוקט אייניק אויף דאָס אנדערע, ארומ־געשפּאַציערט מיט די הענד אין די קעשענים פּראָנק און פריי, אָדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפּייפּט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואָלט דאָ געווען דער אייניציגער אין זאָל. ביז גאָט האָט געהאָלפּען, עס האָבען אָנגעהויבען צו קומען פּאַרשוינען נאָך און נאָך, און צווישען זיי מיין גוטער בעקאַנטער, מיין לאָבענדיגער אינטערווי־ער, — האָט ער מיר שטיל אויפ'ן אויהער איינגערוימט א סוד. אז דאָס זענען לויטער קאָלעגען. און ניט נאָר קאָלעגען — אייניגע פון זיי ארבייטען שוין פון ווייס איך ווען אָן אין איין גאָזעט.

— למאי זשע רעדען זיי ניט צווישען זיך, אז זיי זענען קאָלעגען ?

— טאָקי דערימאָך רעדען זיי ניט צווישען זיך, ווייל זיי זענען קאָלעגען. זעהט איהר אט־א־יענעם־א, מיט די שווארצע קודלעם ? — דאָס איז א דיכטער, וואָס שרייבט ליעדער, און זעל־טען־זעלטען שרייבט ער אויך פּראָזע, נאָר רעדען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אָן. ער האָלט זיך גרעסער פון דער גאַנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פּושקין איז א הונט. לערמאָנטאָוו — א יונגעל. מיט היינע'ן האָט מען איהם אמאָל פערגלייכט, איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: וואָס איז היינע ? א לץ ! א בדחן !... אויך איהם דערצעהלט מען א שענע מעשה : ער געהט נישט אין באָד אריין. ער איז געווען א מאָל איז באָד און דערזעהען זיך א נאַקעטען, איז ער געוואָרען מלא כעס וחמה: אזא גרויסער דיכטער — זאָל מען איהם זעהען א נאַקעטען!

דערביי האָט זיך מיין פריינד פערשטעלט דאָס פּנים מיט ביידע הענד און האָט זיך צעלאַכט מיט זיין שטילען געלעכטער. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער זיך ענלומען מיך אונטערהאלטען ווייטער.

— און אט־א־יענעם זעהט איהר, וואם מיט די בלויע בריל־עז אוו מיט'ן קורצען ווייטיקעל? דאם איז א דראמאטורג, וואם באקט דראמעם, ווי מע באקט בייגעל. וויפיעל וואכען אין יאהר, אזוי פיעל דראמעם. מיינט איהר, ער האט עפים דערפון? צרות האט ער. ער האט א ווייבעל, וועדט זי אלע יאהר גע־עגען. וויל ער ניט ליידען: „אלע יאהר א קינד!" זאגט זי: „ווייסט דו וואם? לאמיר זיך בייטען: האב דו קינדער און איך וועל שרייבען דראמעם".

דא האט זיך מיין פריינד וויעדער פערשטעלט דאם פנים אוו וויעדער שטיל גע־אכט. אוו אז ער האט זיך אויסגע־אכט. האט ער גענומען דערצוהלען וויטער מיט זיין שטיל קול, וואם מע קאן נעבען איהם אנשל־אפען וועלן:

— און אט־א־יענעם אידען זעהט איהר, וואם מיט די קאלי אויגען? דאם איז א ראמאנען־שרייבער. ער שרייבט ראמאנען. גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראמאנען. ניט אומזיסט זענען איהם קאלי געוואלען די אויגען. צוליעב וואם ער שרייבט ראמאנען — וויסט קיינער ניט. בסך־הכל האט ער אויך זיין לעבען אנגעשריבען עפים א מעשה, און די „יארמעלקע" האט זי אפגעדרוקט. פון דעמאלט אן האלט אט דער איד אין איין שרייבען ראמאנען. קיינער דרוקט זיי ניט. קיינער לייענט זיי ניט. נאר ס'איז ניט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האט איהם גאט נעבענשט מיט א ווייב, האלט זי א קליטעל פון שרייבגעציינג, ניט ער איהר צו לייזען געלט, דאם היסט.....

.....

דא איז מיין פריינד מיט א מאל אנשווינען געוואלען און נעבליבען סטאטעטשנע, ווי א סאלדאט, אז ער דערזעהט איין אפי־צער. עס זענען אריינגעקומען צוויי נייע פארשוינען. איינער א הויכער איז א קאפעליש, דער אנדערער א נידעריגער פעמפיק מיט א פיין בייבעל. אריינגעקומען זענען די צוויי דורך איין טהיר, נאר שטארק אנגעדרודעלט איינס אויף דאם אנדערע, נעקוקט דער אהין, דער אהער, יענער, דער לאנגער, וואם מיט'ן קאפעליש, האט אוים־

געטהאָן דעם קאָפּעלישׁ, דערלאַנגט אַ וואונק צו דער פערזאַמלונג אוּן געוווכט איין אָרט אויף אוועקצוזעצן זיך. אוּן דער אנדערער, דער פּעמפּיק מיט'ן בייכעל, האָט אויסגעטהאָן דאָס היטעל, אַנ־ געטהאָן א זיידען יאַרמעלקעלע אוּן אויף געגומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצען זיך. אין דער צייט האָט מיר מיין לאַכענדיגער פרייַנד איינגערוימט דערווייל א סוד אויפ'ן אויהער, אז דאָס זענען זיי, די כתרילעווקער רעדאַקטוירען, פונ'ם „קאָפּעלישׁ" אוּן פון דער „יאַרמעלקע".

— איהר וואָלט זיך בעדאַרפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונמענליך. — אַווי זאָגט צו מיר מיין פרייַנד. פרעג איך איהם:

— פּאַר וואָס?

— ווייל מאָמער בעקענט איהר זיך מיט איינעם פריהער, וועט דער אנדערער אויף אייך זיין אש להבה!

— וואָס זשע טהוט מען?

— גאָרנישט. עלעהיי איהר זענט געשטאָרבען.

— א דאַנק.

— נישטאָ פּאַר וואָס.

אוּן דער עולם איז געגאַנגען אוּן געגאַנגען, דער זאָל איז גע־ וואָרען פול געפּאָקט, אוּן דער יובילי האָט זיך אַנגעהויבען.

דער יובילאַר אַליין, א איד שוין אין די יאָהרען, מיט א בלאַס הונגעריג פּנים, נאָר אין א נייער שבת'דיגער קאָפּאָטע, איז זיך געזעסען די גאַנצע צייט זעהר בעשיידען אוּן א זייט. מע האָט איהם נישט געהערט אוּן נישט געזעהען. ערשט דעמאָלט, אז ס'איז גע־ קומען די צייט, האָט מען איהם ארויפגעפיהרט אוּן אוועקגעזעצט אויבענאָן, אוּן ער האָט אויסגעזעהען, ווי איין אלמן צו דער צווויי־ טער חופּה.

די קאָפּאָטע, זאָג איך נאָך א מאָל אוּן שטרייך עס אונטער, איז געווען א שבת'דיגע אוּן א נייע. נאָר איין חסרון האָט זי גע־ האָט — זי איז געזעסען אויף איהם, ווי א ווילד־פרעמדע, אוּן גליך ווי מיינע גערענקען וואָלטען געווען אנגעשריבען אויפ'ן שטערן,

האָט מיין פרײַנד מיר אַרײַנגעשושקעט אין אויהער אַריין:

— ס׳איז ניט זײַן קאָפּאָטע. ס׳אַ געלויהענע. מחמת ער איז, לאַ עליכם, א גרויסער אבֿיון. און דער יובֿילי, וואָס מיר מאַכען אים, איז נאָר מצד רחמנות.

— וואָס הייסט מצד רחמנות?

— אַזוי. א מענטש פֿלאָגט זיך כּל ימיו. געלט פון זיינע שריט בעכצען האָט ער ווינציג־וואָס געהאט. כבוד — נאָך ווינציגער. לאַז ער חאָטש אויף דער עלטער האָבען א ביסעל נחת־רוח, א שטיקעל יובֿילי.

— רבותי! איך בעט אַלע זאַלען פערנעמען די ערטער! — אַזוי האָט אויסגערופען א געלער יונגערמאַנטשיק מיט גאַלדענע בריליען און מיט א געמבע, וואָס נאָר ניט נאָך די יאָהרען.

דאָס איז געווען דער פֿרעזידענט פון דער קאָמיטע, און ער האָט ענומען אַנווייזען פלינק און געשיקט יעדען אויף זיין אָרט; און אז ס׳איז געקומען צום חתן־היובֿל, האָט ער איהם ענומען אונטער א האַנד און האָט איהם בעזעצט גאַנץ אויבענאַן, און בייַ ביידע זייטען האָט ער בריה׳ש, אין איין און דער זעלבער צייט, אוועקגעזעצט ביידע רעדאַקטוירען, דעם „קאַפּאָליש" מיט דער „יאַרמעלקע". וועלכע האָבען זיך אויסגעדרעהט איינער צום אנדערען, מחילה, מיט׳ן הינטערשטען חלק און האָבען אויסגעזעהען, ווי צוויי אונטערפיהרער, וואָס זענען צווישען זיך פייער מיט וואַסער, אויף מעסערשטעך.

— רבותי! — האָט דער געלער פֿרעזידענט אַנגעהויבען זיין ערשט וואָרט. — רבותי! מיר האָבען זיך צענויפגעזאַמלט דאָ היינטיגע נאַכט צו פייערען דעם יובֿילי פון דעם עלטערען און גרעסערען פון אונזערע שריפטשטעלער...

— דעם „גרעסערען"? — האָט זיך אויפגעהאַפּט דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס. — דעם „עלטערען" פערשטעה איך נאָך, אָבער דעם „גרעסערען"? וואָס פאַר א „גרעסערען"?

— א ביסל־ע א גוזמא. — האָט אימם אונטערגעהאַלטען דער דראָמאַטורג מיט די בליץ ברילען.

— נישט קיין גוזמא, נאָר א חוצפה. — האָט זיך אָפגערופען דער ראָמאַנען־שרייבער מיט די קאַלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודליעס האָט אונטערגעהאָפט אויף א קול:

— א גרויסע חוצפה! א חוצפה און א אידיאָטסטוועו!

— איהר זענט אליין א אידיאָט! — האָט שוין דער פּרעזידענט נישט געקאָנט אַריבערטראָגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודליעס האָט אזש אָנגעהויבען צו ציטערען פאר כעס. מיינע אויגען האָבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יובילאָר נעבאָך אין דער גליהענער קאָפּאָטע. זיין בלאָס פּנים איז געווארען נאָך מעהר בלאָס; זיינע אויגען האָבען ווי גערעדט, געבעטען זיך: „אידען! האָט רחמנות! פערשטעהרט מיר ניט מיין שמחה!"... ס'איז אָבער געווען צו־שפעט. סטייטש, מע האָט נענומען דעם בעריהמט־סטען פון אלע דיכטער, וואָס פּושקין איז אָקעגען איהם א הונט, לערמאָנטאָוו — א יונגעל און הייגע — א ליא, א ברחן, און מע האָט געזאָגט אויף איהם, אז ער איז א אידיאָט! אויב אזוי, טא נאָט זשע אייך!...

— אַצינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאָלען זיך אוועק־מאָכען...

אזוי האָט מיר מיין גוטער פרוינד איינגערוימט א סוד גליהך אין אויהער אריין, און מיר האָבען זיך אוועקגעמאָכט.

ע פּ י ל א ג.

אויף מאָרגען אין דער פריה בין איך געוואוירע געווארען, טאקי פון מיין גוטען פרוינד, אז מיר האָבען געטהאָן נאָנץ גליהך. וואָס מיר האָבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאָכט".

## יא.

## א מעשה מיט א לויה.

אויסמאל אין דערפריה עפען איך אויף ביידע כתריעווקער צייטונגען, דערזעה איך אויבענאן, אויף דער ערשטער זייט, מיט א נעדיכטען שווארצען ראם ארומגענומען, אפגעדרוקט אט וואס:

פאריגע נאכט האט כתריעווקע געהאט איין אונגעהויער גרויסען שאדען. עס איז געשטארבען צו 52 יאהר דער בעריהמטער שריפטשטעלער אברהם יצחק ווייסנשטערן המכונה א'ב'י'ו'ן'. די לויה וועט זיין היינט 12 א זייגער. אלע שריפטשטעלער און לימערשטען זענען געבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספד, און דארטען וועט בעשלאסען ווערען, ווי אזוי ס'זאל זיין די לויה, און אויך ווי אזוי צו בעווארענען די ארעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דארף מען, אפנים, זיך אנטהון און נעהן אין דער נייער שוהל אריין. די „נייע שוהל" רופט מען זי נישט דערפאר, ווייל זי איז זעהר נייי, נאר דערפאר, ווייל די אלטע שוהל איז שוין צו אלט, צו בייביג און צו אויסגעבויגען. איך בין זיכער, אז ניט היינט איז מארגען — וועט זי געבען א פאל אום, און עס וועט חלילה זיין א קאטאסטראפע. וועז איך בין א כתריעווקער תושב, ניט קיין גאסט, וואס „קומט אויף א ווייל און זעהט אויף א מייל", וואלט איך גע־זאגט, מע זאל די שוהל אומוואלגערען. נאר אזוי ווי קיין שוהל וואלגערט מען ניט אום, וואלט איך געהייסען, מע זאל איבערשי־טען די וועגר, ארויפשטעלען א נייעם דאך — און פארטיג. איז

אבער דער חסרון, וואס דערצו דאַרף מען האָבען געלט, און קיין געלד איז ניטא — די אלטע כתריל־עווקער צרה ! אלסדינג האָט שוין דאָס מאַרעגע כתריל־עווקע, נאָר איין זאַך פעהלט דעם נאַך — געלד. עה, וועו כתריל־עווקע, צו איהר חכמה וון צו איהר פּראָגרעס, האָט נאַך די מטבע אויך — טע־טע־טע !

ראשית, וואלטען נישט געווען דאַרטען אזוי פיעל ארעמע לייט, וון דאָס וואלט שוין געווען, מיין איך, א גרויסע טובה פאַר דער שטאָדט, וואַרום מיר דאכט, אז ס'איז גלייכער איין נניד איי־דער פופציג ארעמע לייט. איז איינס. והשנית, פון וואנעו וואלטען זיך נענומען אזוי פיעל לעדיגגעהער, אלערליי פּוסטעפאסניקעס, שקצים ורמשים וון טונעיאדצעס, וואס וויסען נאָר שטאַרבען פון הונגער וון אויסגעהן פון קעלט? אך, ה ו נ ג ע ר וון ק ע ל ט ! וועו וועט שוין קומען די צייט, וואס די צוויי מכות וועלען אויפהערען צו פיניגען די ארעמע מענשהייט בכלל וון אונזערע אומגליקליכע כתריל־עווקער אחינו בני ישראל בפרט?...

פערטיעפט איז אזעלכע אלטרואיסטישע וון הומאַניטאַרע מחשבות וועגען דער ארעמער מענשהייט וון וועגען די אומגליק־ליכע כתריל־עווקער אידען, האָב איך דערווייל פערשפעטיגט צו דער פערזאמלונג אין דער נייער שוהל צום אנדענקען פונ'ם פערשטאַר־בענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק וויינגאַרטען המכונה א'ב'י'ז', וואַרום אז איך בין געקומען, האָב איך שוין געטראַפען די שוהל פול־געפאקט מיט מענשען, די פערזאמלונג איז שוין לאנג געווען געפענט, וון איינער, א שריפטשטעלער, געווהנליך, איז געשטאַנען וון האָט גע'דרש'עט.

דאָס איז געווען זהר א שענע, א ריהרענדע רעדע, א ריה־רענדע ביז טרערען. דער רערנער האָט מהר נישט נאָר דערצהלט, וועו דער נפטר איז געווען וון ווי אזוי ער האָט געלעבט. דאָס הייסט, ווי אזוי ער איז געשטאַרבען. וואַרום געלעבט האָט ער, אי־געוטליך, נאָרניט.

— רבותי! — מיט די וועלטער האָט דער רעדנער פערענדיגט זיין דרשה — רבותי! צוויי און פופציג יאָהר נאָכאָנאַנד איז א מענטש געשטאָרבען. אין גיהנם האָט ער זיך געפונען. אין גיהנם האָט זיך געפונען אונזער פערשטאָרבענער חבר אלע צוויי און פופציג יאָהר פון זיין לעבען, און ג׳חלומ׳ט האָט ער פון א גן־עדן, וועלכען ער האָט כשר פערדיענט, נאָר ער האָט איהם ניט געהאָט. איך בין זיכער, אז ער וועט אריין גלייך אהין, אין גן־עדן אריין. דעריבער דארפען מיר איהם אפּגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פאַסט פאר א מאַן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין. דעריבער בעדארפען מיר פעראייביגען זיין נאָמען, ווי עס פאַסט פאר א מאַן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין. דעריבער בעדארפען מיר פערזאָרגען זיין אָרעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעבאָך, וואָס זענען געבליבען ווי אויפ׳ן וואסער, ווי עס פאַסט פאר א מאַן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין.

די רעדע, ווייזט אויס, האָט ביי׳ם עולם שטארק אויסגענומען, און מע האָט דעם רעדנער לאַנג־לאַנג געפאַטשט בראַוואָ. און דער רעדנער איז א פערשוויצטער אראָפּ פון דער בימה, און ס׳איז באלד ארויף א צווייטער רעדנער, וואָס האָט איבערגע׳חזר׳ט כמעט אלס־דינג, וואָס דער ערשטער רעדנער, וואָס האָט דאָס געזאָגט. נישמעהר ער האָט דאָס געזאָגט א ביסעל אנדערש און א סך ערגער, און דערמיט קאָלי געמאַכט דעם גוטען איינדרוק, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעסטוועגען האָט מען דעם רעדנער אויך געפאַטשט בראַוואָ נאָכן נישקשה׳דיג, און עס איז ארויף א דריטער רעדנער און האָט איבערגע׳חזר׳ט כמעט אלסדינג, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר, ער האָט דאָס געזאָגט א ביסעל אנדערש און א סך ערגער, און דערמיט קאָלי געמאַכט דעם איינדרוק, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעסטוועגען האָט מען איהם אויך געפאַטשט, שוין ניט אזוי שטארק, ווי די ערשטע צוויי רעדנערס, נאָר דאָך געפאַטשט בראַוואָ. און אז דער דריטער האָט געענדיגט, איז ארויף א פיערטער רעדנער אוז

האָט איבערגע'חור'ט כמעט אַלסדינג, וואָס דער דריטער רעדנער האָט געזאָגט, אוֹן אזוי ווייטער, אוֹן דער עולם האָט זיי געפאָטשט, שוואכליך אפילו, נאָר דאָך געפאָטשט בראוואָ. ביז ס'איז געקומען צו א דיסקוסיע: וואָס זאָל מען טהון מיט דער ארעמער אלמנה אוֹן מיט די אומגליק־ליכע יתומים? אוֹן דא האָבען זיך אַנגעהויבען הייסע דעבאטען. איינער, זעהר א שענער רעדנער, האָט פאָרגעלעגט, מע זאָל מאכען א פאַנד, דאָס הייסט, דורך די גאָזעטען זאָל מען זאַמ־לען געלד, אוֹן פאר'ן געלד זאָל מען מאכען דער אלמנה עפים א נעשעפט, וועט זי האָבען פוֹן וואָנען צו לעבען. דאָס איז דעם עולם געפעלען אוֹן מע האָט דעם רעדנער פאר זיין פראיעקט געפאָטשט בראוואָ. נאָר ס'איז אויפגעשטאַנען איין אַנדערער, אויך א רעדנער, אוֹן גאָזאָגט: ניין, א נעשעפט איז ניט גוט, וואָרום די אלמנה איז א פרויענצימער אוֹן טויג ניט צו א נעשעפט. אין צוויי יאָהר וועט זי אויפעסען דאָס גאַנצע געלד — אוֹן וואָס וועט זיין נאָכדעם? ניין, עס וועט זיין בעסער, נאָך זיין מיינונג, מע זאָל פאר'ן צע־נויפגעזאמעלטען געלד ארויסגעבען אלע וועכ פונ'ם פערשטאר־בענעם פערפאסער אברהם יצחק ווייסגאָרטען המכונה א'ב'י'ו'ן'.

דער פלאָן איז נאָך מעהר געפעלען, אוֹן מע האָט דעם צווייטען רעדנער שטאַרק געפאָטשט בראוואָ. איז אבער אויפגעשטאַנען א דריטער רעדנער אוֹן האָט געזאָגט, אז דאָס טויג אויך ניט. ס'איז דא אזוי אויך נענוג ביכער אויפ'ן כתריל'עווקער ליטעראַרישען מארק, וואָס לינגען ווי א שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז איז כתריל'עווקע איז א מנהג, — האָט ער נעגעבען זיין ארגומענט — א מנהג פוֹן קדמונים, אז קיין בוך קויפט מען ניט, נאָר מע לייהט אויס איינס ביי דאָס אנדערע אוֹן מע לייענט. כתריל'עווקע ווייסט ניט פוֹן קיין קויפען. דא ווייסט מען נאָר לייהען, אויסלייהען...

דער דאָזיגער ארגומענט האָט ארויסגערופען נאָר א שטאַרקען אפלויז, אוֹן מע האָט דעם רעדנער נעפאָטשט כמעט נאָר אהן איין

אויפהער, ביז דער פֿאַרזיצענדער האָט נעמוזט אײַנשטיל̈ען דעם עולם דורך רעכטע עטלי̈כע קלעפּ אין טיש אַריין און ער האָט אויף זיין שטאַרקער געמבע אויסגערופען:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועגען פֿערזאָרגען די אלמנה מיט די יתומים פון׳ם פֿערשטאָרבענעם! איך אנערקען, אז די דעבאַטען וועגען דער פֿראַגע זענען געשלאָסען. האָבען מיר שוין, הייסט עס, די אלמנה מיט די יתומים נע׳פּטר׳ט. אַצינד לאָמיר זיך קאַרשט א נעם טהון צום נפטר אלי̈ין: ווי אזוי, אויף וואָסער אופן זאָל̈ען מיר פֿעראיי־כינען דעם אנדענק פון אונזער פֿער־שטאָרבענעם חבר? וואָר עס האָט וואָס צו זאָגען, בעט איך, ער זאָל זיך מעלדען צום וואָרט.

האָבען זיך כמעט אלע אנוועזענדע פֿערשריבען, און דער ער־שטער, וואָס האָט נעקריגען דאָס וואָרט, איז אויפגעשטאַנען, האָט זיך אויסגעהוסט און אָפּגעהאַלטען אפילו א ביסעל̈ע צו א לאַנגע. דערפֿאַר אבער זעהר א שענע דרשה וועגען דער ביטערער לאַגע פון שריפטשטעל̈ער בכלל̈ און פון אידישע שריפטשטעל̈ער אין כתרי̈עווקע בפרט, און האָט נעגעבען צו ערקל̈ערען, ווי שוואָר און ביטער עס איז צו זיין א שריפטשטעל̈ער ביי אידען אין כתרי̈עווקע, וואָס האָט ביי׳ם לעבען ניט קיין כבוד און ניט קיין נעל̈ד, — פֿער־דיענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאָכ׳ן טוידט, מע זאָל̈ איהם אָפּ־געבען כבוד. על־כן געפֿינט ער, אז דאָס בעסטע וואָלט געווען, מע זאָל̈ פון׳ם צענויפגעזאַמעל̈טען נעל̈ד, וואָס פֿאַר דער אלמנה, אראָפּ־נעמען א בעזונדערע סומע נעל̈ד אויף א דענקמאָל̈, אויף א מאָנו־מענט. דעם מאָנומענט זאָל̈ מען אוועקשטעל̈ען אויפ׳ן שוהל־הויף, און אויפ׳ן שפּיץ פון׳ם מאָנומענט זאָל̈ זיין אויסגעהאַקט דער ביוסט פון׳ם פֿערשטאָרבענעם, פון מארמאָר, אדער אויסגענאָסען פון בראָנז, און אונטער׳ן ביוסט זאָל̈ שטעהן מיט גרויסע נאָל̈דענע אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפֿערגעסל̈יכען חבר אברהם יצחק וויינגאַרטען המכונה

א׳ב׳י׳ו׳ן׳ פון זיינע דאנקבאריע חברים".

דער דאזיגער אויפטהו האט, אפנים, גאר שטארק אויסגענומען ביי׳ם עולם, און מע האט דעם רעדנער לאנג־לאנג נעפאטשט בראוא. נאר איינעם איז דער פּראָעקט נישט געפעלען, שטארק נישט געפעלען. דאס איז געווען דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס. ער איז אויפגעשטאנען און האט צעגליעדערט דעם פלאן פונ׳ם מאנומענט, געשאטען פּעך און שוועבעל אויפ׳ן ערשטען רעדנער, געמאכט פון איהם אש און צעקלאפט זיין פּראָעקט אויף פיין־פיצלעך. „ערשטענס, האט ער געזאגט, וואו וועט מען נעמען אין כתרי־לעווקע אזוי פיעל נעלד? נעלד, נעלד און נעלד! דער אלמנה נעלד, די יתומים נעלד, אויף א דענקמאל נעלד! איז איינס. און צווייטענס, וואס פאר א נייעס פלוצים ביי אידען א דענקמאל נאר? ביי אונז זענען געווען גרעסערע מענשען, און מע האט זיי קיין מאנומענטען ניט נעשטעלט. א סך מאנומענטען נעפינט איהר עפּים אין דער אידישער היסטאריע? איז צוויי. און דריטענס, ווער וועט אייך לאזען איז מיטען דרינען אוועקצושטעלען אין כתרי־לעווקע א סטאטוע? מע וועט אייך געבען א סטאטוע, אז ס׳וועט אייך פינסטער ווערען אין די אויגען!"...

האט זיך אויפגעהאפט נאך איינער, און דוקא פון די יונגע שרייבערס, מיט א נעפינטעלט פנים און מיט איין אלטען פידושאק, און האט זיך אנגערופען:

— אונזער דיכטער איז נערעכט, און איך וויים אפילו פאר וואס אונזער דיכטער איז קענען א מאנומענט (די וויייטערע ווער־טער האט ער שטארק צעצויגען): וויייל ער רעכענט. אז אויף א דענקמאל איז ער פארהאנדן. און אז דער ערשטער מאנומענט קומט איהם, וויייטער קיינעם ניט!...

מעהר האט מען נישט בעראפט. דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז געווארען אזש בלוי פאר כעס און האט אויסגע־שריגען: „חצוף! שייגעץ! קבצניוק! אלטער פידושאקעל!"... —

און האט זיך א לאז געגעבען מיט ביידע הענד גליק צום יונגען שרייבער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פידזשאק. א גליק, וואס דער פארזיצענדער האט איהם אפגעהאלטען, ניט דערלאזט צו קיין סקאנדאל און האט געזאגט:

— געהרטע פערזאמלונג! איך וואלט געזאגט, אזוי ווי די צייט איז שפעט, שוין נאך צוועלף, און מיר האבען דאך די לויה בעשטימט אויף צוועלף, על־כן זאל מען די דיסקוסיע וועגען א מאנומענט, אדער וועגען איין אנדער זאך, צו פעראייביגען דעם אנדענקען פון אונזער פערשטארבענעם חבר, אפלעגען אויף איין אנדערם מאל, און אצינד זאלען מיר בעסער זיך פערנעמען מיט דער פראגע וועגען דעם פארד פון דער לויה — מי ומי ההולכים? ווער זאל זיין די ערשטע, וואס זאל ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר? ווער זאל געהן פון פריהער, און ווער פון הינטען, און אזוי וויטער? ווער עס וויל אנטייל נעמען אינ'ם פארד, זאל זיך פערשרייבען!

האט זיך אויפגעהויבען א טומעל מיט א ליארם ער לב השמים! אלע האבען זיך א לאז געטהאן אויף צו פערשרייבען זיך. אלע האבען געוואלט זיין פון די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר, אלע האבען געוואלט געהן אויף צו פריהער און קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האט דער פארזיצענדער נעבעטען דעם עולם, מע זאל זיך בערוהיגען, אומזיסט האט ער געקלאפט איז טיש, געסטראשעט, אז מאמער ווערד ניט שטיל'ער, אזוי שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז געוואקסען וואס וויטער אלץ שטארקער. דער עולם האט זיך געהיצט, געקריענט זיך, געזעלט זיך, און די אטמאספערע האט אנגעהויבען צו ווערען שוין צו געדיכט. פלוצים דערפיהל איהר, ווי עמיצער ציהט מיך ביי'ם ארבעל. איך דרעה מיך אוים און דערזעה מיין פריינד. וואס האט א טבע לאבען נאכדעם און פאר זיך. ער האט געקוקט אויף מיר מיט

ערנסטע, א ביסעל איבערגעשראָקענע אויגען און א זאָג געגעבען אין אויהער אריין:

— אַצינד איז די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגלי־טשען זיך פון דאָנען...

און איך האָב איהם געפּאָלגט: איך בין אויפגעשטאַנען און האָב מיך ארויסגעגליטשט פון דאָרטען, און, ווי איך פּערשטעה, האָט אין דעם ארויסגליטשען זיך געשטעקט א גרויסער שכל...

## ע פּ י ל א ג.

דער מנהג צו בעערדינען א מענשען באַלד ווי ער שטאַרבט, ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען, אָדער איבערמאָרגען, איז אינ'ם מאָדער־נעם כתרי־לעווקע פּערבליבען פון אלטע צייטען ער היום הזה. דער־ריבער, אז חברה קדישא האָט דערזעהען, אז דער נפטר ליגט און ליגט, און זיינע חברים האָבען זיך פערזאמעלט אין דער נייער שוהל און מע לייענט און מע פּילדערט און מע קאָן צו קיין טאָלק נישט קומען, — האָבען די שמשים דערווייל דעם בר־מנן צוגענומען, אוועקגעפיהרט איהם אויפ'ן נייעם בית־עולם, געטהאָן איהם זיין רעכט און בעהאַלטען. די יתומים האָבען געזאָגט קדיש, די אלמנה האָט עטליכע מאָל גע'חלש'ט, אלץ ווי עס געהער צו זיין, און... ת'נ'צ'ב'ה.

---

## יב.

## „אידישיסטען" און „העברעאיסטען".

או ס'האָט א בלאָז געגעבען א ווינטעל אין כתרי־לעווקע או דער עולם האָט אנגעהויבען געהן פּאָרווערטס און פּאָדערען מאָדער־ניזם, אלץ ווי אין דער גרויסער שטאָדט, איז געבליבען, מע זאָל

נרינדען א חברה, מיין איך א נעזעלשאפט, מיט'ן נאמען „הזמיר", דערפאר ווייל יעדע לייטישע שטאדט פערמאגט א געזעלשאפט. וואס טראגט דעם דאזיגען נאמען. דאס איז דעם עולם נעפעלען. איבערהויפט — דער נאמען „הזמיר". א שענער נאמען, א שען ווארט, שטאמט פון שיר־השירים. און מע האט באלד אויסגעארבייט א פלאן, צענויפגעשטעלט איין „אוסטאוו" מיט אלע נויטיגע סטאטוטען, און ס'איז געבליבען מעהר ניט צענויפרופען א פערזאמלונג — און דאס איז אין כתריעלעווקע פון די קלייגע זאכען. מע דרוקט אב אין ביידע גאזעטען איין אויפרוף: „היינט אויף דער נאכט, אכט א זייגער פרעציז, איז א פערזאמלונג דארט און דארט, איהר זענט געבעטען צו קומען" — קומט מען. און געקומען זענען ניט נאר די קארפענקעף, ניט נאר די אויבערשטע סמעטענע, נאר די גאנצע כתריעלעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביידע כתריעלעווקער גאזעטען בראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט א מאל זענען געקומען. און ניט אזוי פרעציז, ווי מע האט געשריבען. איטליכער איז זיך געקומען דעמאלט, ווען ער האט געקאנט. ווער ס'איז געקומען זייגער אכט, ווער זייגער נייען, ווער זייגער צעהן און ווער זייגער עלף אויך. פארהאן פערשיעדענע סבות און אומשטענדען, וואס לאזען אייך ניט קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אזוי ווילען. צום ביישפיעל, אז איהר האט א קלייט און די שפע האט זיך אייך א לאז געגעבען אקוראט אויף דער נאכט, ביי'ם פערשליסען די קראם. אדער איהר קומט אהיים און טרעפט נישט דאס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האט נישט קיין געפרעסט העמד. אדער עס האט זיך אייך צעריסען א שוך אקוראט אויף אזא ארט, וואס מע זעהט ארויס דעם גראבען פינגער. אדער א צאהן האט אייך געגומען רייסען, און איהר דראפעט זיך אויף די גלייכע וועגט. ווער איז דאס אימשטאנד אויסצורעכענען אלע אומגליקען, וואס טרעפען זיך אקוראט דעמאלט, ווען איהר זענט איינגעלאדען אויף א פערזאמלונג?

פון דעסטוועגען איז מען געקומען אלע, קיינער האט, חלילה, נישט געפאלט, און די פערזאמלונג האט זיך געעפענט אפילו שפעטלעך, נאר געעפענט האט זי זיך. און געעפענט האט די פער־זאמלונג נח, אונזער אלטער בעקאנטער נח רב יאסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך", דער געוועזענער אייניציגער קארעספאנדענט אין כתריל־עווקע און דער פארשטעהער פון די אמאליגע חובבי־ציון און פון די שפעטעריגע ציוניסטען, דער גרינדער פון א סך — א סך אלטע און נייע חברות.

נח רב יאסעלס, האטש ער איז שוין ניט קיין יונגערמאן, האטש אין בארד זענען שוין ביי איהם פארהאן מעהר גרויע האר ווי שווארצע, האטש ער איז שוין א זיידע (וועה־וועה, ווי די וועלט לויפט! מיר האבען געקענט נח'ן נאך אלס בחור און דערנאך אלס איידעם אויך קעסט), — פון דעסטוועגען איז נח געבליבען דער זעלבער נח וואס אמאל. נישט געמינערט אויך א האר. א יונגע נשמה און א אידעאליסט. איין עהרליכער מענש, א כשר הארץ, איין עולה תמימה — איהר קאנט מיט איהם טהון וואס איהר ווילט, וואהרום ער גלויבט אלעמען אויך נאמנות. מיט לייב און לעבען איז ער איבערנעגעבען צו כתריל־עווקע און צו איהרע חברות און גע־זעלשאפטען. ווי אמאל, אזוי אויך איצט, האט ער קיין מאל נישט אין זינען ניט זיך, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, נאר די שטאדט און נאר איהרע חברות און נאר טובת הכלל. כדאי זיך בעקענען א ביסעל האטש מיט זיין ביאנראפיע. נח האנדעלט מיט פלעשער. פלעשער זענען זעהר א וואויל געשעפט, נאר עס געהט איהם ניט. אלע מענשען, וואס האנדלען מיט פלעשער, פערדיענען געלד — ער דערלעגט. מיט וויבער געהט איהם אויך ניט. מיט'ן ערשטען ווייב האבען איהם אפגע'גט שווער און שוויעגער, דאס אנדערע ווייב האט זיך אליין מיט איהם נע'גט, מיט'ן דריטען האט דאס אויך געהאלטען ניט ווייט פון א גט, איז שוין נעווען צו־שפעט. און אלץ איבער דעם, וואס ער קהל'ט זיך און ניט אוועק דער וועלט זיין גאנצע צייט. ס'איז נאר א סברה, או די אלע דריי מאל נדן,

וואָס ער האָט געטומען פאר זיינע וויבער, זענען אריין אין די חברות אריין, און א ירושה האָט ער געהאט בעקומען פון א פעטער א בעזדעטניק (דער אייגציגער בעזדעטניק אין כתריל'עווקע), האָט ער די ירושה אויך אריינגעבראָקט אין זיינע קהל'שע זאכען. בקיצור, נח איז א מענש, וואָס לעבט פאר יענעם, ניט פאר זיך. אז דער נייער גייסט האָט זיך אריינגנג'גנב'עט קיין כתריל'עווקע, האָט דאָס נח'ן פערחאָפט מעהר ווי אלעמען, ווי א מין קרענק. עס האָט אים גאר דעם קאָפ פערדרעהט, לחלוטין פער'שכור'ט. ער האָט זיך א נעם נעגעבען צו דער ארבייט מיט אוא אימפעט, גלייך ווי איהם וואלט דאָס גענאנגען אין לעבען, אדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם וואלט דא געשטאנען גליקליך צו ווערען!... דערהערט, אז שטאדט וויל האבען א „הזמיר", האָט נח פערקאטשעט די ארבעל, זיך אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאוו" מיט אלע סטאטוטען און פאראגראפען, אליין בעשטעלט א פער־זאמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעדאקציעס און טאקי אליין מחילה זיי אפגעטראגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלייבער, און קיין פויל'ער אודאי ניט). און אז דער עולם איז זיך צענויפגע־קומען, האָט נח געעפענט די פערזאמלונג און פארנעשלאָגען, מע זאל אויסקלויבען א פארזיצענדען. נח יאגט זיך ניט, ער זאל פער־נעמען דעם אויבענאן, זיין דער פארזיצענדער. ער האָט דאָס פיינט. ער איז, ווי געזאגט, ניט קיין רודף אחר הכבוד. און דאָס איז דאָך בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אז כל הרודף אחר הכבוד — וועט עס יאגט זיך נאָך כבוד, איז הכבוד בורח ממנו — אנטלויפט פון איהם דער כבוד וואו דער וויסער פעפער וואכסט; און פערקעהרט זשע וויעדער צוריק, אז כל הבורח מפני הכבוד — וועט עס אנטלויפט פון כבוד, איז הכבוד רודף אחריו — יאגט איהם דער כבוד נאָך פון הינטען און בעט זיך ביי איהם: „שוטה, וואָס אנטלויפסט דו? האב חאטש א ביסעלע כבוד!"... דעריבער איז קיין חדוש ניט, וואָס נח האָט אין כתריל'עווקע כבוד מעהר פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, א

קהל'שע זאָך, א שיקעניש, א לויפּעניש, איין אייל'עניש אין איין אָטהעם — איז מען מכבד דערמיט נח'ן. און נח פּאָלגט, טהוט פּאָר דריי. ער פּרעגט נאָר ניט איבער דאָס אנדערע וואָרט, פּאָר וואָס עפּים ער, פּאָר וואָס ניט קיין אנדערער? ער וויסט אלייז, אז טהון בעראַרף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה־לייט זענען מיט איהם מיינסטענס צופּריעדען. און אז עס מאָכט זיך א מאָל, מען איז ניט אזוי צופּריעדען, זאָגט מען איהם, און אָפּטמאָל מיט איין אָנצוהערענישעל, מיט א שטעכווערטעל און מיט גלאָט אזוי זיך א מעשה, א משל, אָדער א וויץ, ווי דער מנהג איז אין כתרי־לעווקע, אז מע וויל יענעם דערגעהן די יאָהרען. עס טרעפט א מאָל, אז מע פּאָלט אָן אויף איהם נאָר מעשה שיגעע און מע „רייבט איהם א קאָלנער". פּאָרהאָן איז כתריל'עווקע, ברוך השם, אזעלכע לייט, וואָס יענעמס פּערדיענסטען ביי קהל מיט יענעמס וויסע האָר איז באָרד שפּיעל'ען ביי זיי א גאנץ קליינע ראָלע. נאָר ווער רעדט פון שקצים, עזות־מחוצף־פּנימ'ער? מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דער ערשטער פּערזאָמלונג פּונ'ם ערשטען „הזמיר".

אויסגעהערט נח'ס פּאָרשלאָג וועגען אויסקלויבען א פּרעזי־דענט, איז ארויס א שטיקעל סכסוך: עס זענען געווען א סך בעלענים. נאָר וועמען אויסצוקלויבען איז ניט געווען. אין כתריל'עווקע איז תמיד אזוי: ביי איין ארבייט, למשל, איז ניטא קיינער אין דער היים. אלע אויף נח'ן. קומט אבער צו א התמנות, אָדער אזוי עמיצען אנ־טהון א כבוד, ווערד א טומעל: „מי שמך?" פּאָר וואָס קומט איהם? און וואָס עפּים יענער, ניט איך? — מע פּערגינט ניט! אָפּטמאָל ענדיגט זיך עס נור מיט שטעכווערטער, און אָפּטמאָל מיט א סקאנ־דאל. און א מאָל מאָכט זיך, אז עס דערגעהט צו פּעטש אויף.

איצטיגם מאָל איז דאָס נעשטאנען אזוי, אז עס וואָלט דערצו ניט דערנאנגען. וואָרום עס האָט זיך געפונען א קלוגער, וואָס איז נעפּאָלען אויף א גלייבער המצאה: „דאַרפט איהר זיך, ברידערלעך, שפּארען און קריענען איבער'ן „מי שמך" — אמעהר אָט בין איך שוין אויבענאן אייער פּרעזידענט — און טהוט מיר עפּיס!"

וועד איז דאס נעווען? דאס איז נעווען נישט קיין אנדערער. נאר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס, מיט וועלכען מיר האבען זיך שוין א פאר מאל בעגעגנט אין אונזערע כתרי־לעווקער מעשה'לעך. דער דיכטער האט זיך אוועקגעזעצט אויבענאן, גאנץ סטאטעטשנע, טאקי מעשה פרעזידענט, און דערלאנגט א זעץ מיט דער האנד איבער'ן טיש:

— חברים און חבר'טעס!

מעהר אבער ווי די צוויי־דריי ווערטער האט ער נישט גע־קאנט ארויסרעדען. מע האט איהם נישט געלאזט. וועד? די, וועלכע זענען קענען אידיש. זיי האבען פיינט אידיש, וואהרום אידיש איז „זשארגאן" און זשארגאן איז — פע! זענען זיי ארויס דעריבער מיט א פראטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז אפילו ניט פון די איבערגעשראקענע יונגלעך, וואס האבען מורא פאר א פראטעסט, פון דעסטוועגען איז ער געבליבען א בייסל מטושטש. דערנאך האט ער זיך א גלעט געגעבען דאס בייבל, צוריכט געמאכט דעם זשי־לעט און א זאג געגעבען נאך אמאל, גלייך ווי נאר ניט איהם מיינט מען, נאר שוין העכער מיט א טאן:

— חברים און חבר'טעס!...

איז נעווארען אין זאל א גרעסערער געפילדער מיט א קלאפערי, א פייפעריי מיט אלערליי געשרייען און קולות ביז'ן הימעל אריין:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אפנים, דאס איז נעווען איין אנגעשטעלטע זאך פון פריהער. דאס האבען די כתרי־לעווקער העברעאיסטען צוגעגרייט א דעמאנ־סטראציע קענען אידיש. און עס האט ניט געהאלפען קיין שמע ישראל. דער דיכטער האט נעבאך מיט בזיון נעמוזט פערלאזען דעם אויבענאן, און זיין ארט אויף דער טריבונע האט פערנומען דער יונ־גער שרייבער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פידזשא־

קעל, און אויך אליין, אויך נישט געווארט אויף כבוד ביז מע וועט איהם אמאל אויסקלויבען, אויך א זעץ געגעבען מיט דער האנד איבער'ן טיש און אנגעהויבען אויף העברעאיש:

— „רבותי!" — און ניט רבותי ווי מיר זאגען, נאר טאקי „ראבאטאי", אזוי ווי מע זאגט דאָרטען, אין ארץ־ישראל... א קול האט דער יונגער שרייבער מיט'ן אלטען פידושאקעל דוקא א הילכיגם, האט זיין „ראבאטאי" אפגעקלונגען ווי א גלאק. נאר וואס דען? ווייטער פון אט דעם וואָרט איז ביי איהם ניט געגאנגען, מע האט איהם נישט געלאזט

דא זענען שוין די כתריל־עווקער „אידישיסטען" ארויס מיט א דעמאנסטראציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויך צוגעגרייט פון פריהער און אויך מיט די זעלבע כלים, דאם הייסט, מע האט נעגומען ליארעמען אין פילדערען און קלאפען מיט די פים און שרייען אויף קולי־קולות — איין אמת'ע אבסטרוקציע! די קולות האבען דערגרייכט ביז'ן הימעל. עס האבען געציטערט די וועגע, געקלונגען די פענסטער: „מיכנאטאים! לאקשענקוילעטש! אידיש! אידיש! אידיש!!!"

האט נאט אריינגעגעבען איינעם פון די העברעאיסטען, עה זאל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א וואָרף ארויס א באמבע, אויסשרייען אויף א קול: „ט ש ע ר נ א ו ו י ץ!" ... דאכט זיך, וואס, אייגענטליך, שטעקט אזעלכעס אינ'ם וואָרט „טשערנאוויץ"? טשערנאוויץ איז נישט מעהר ווי א שטעדטעל אין דער בוקאווינע, אין עסטרייך, וואס צוויי מלוכות שלאגען זיך איצטער איבער דעם אוז טרייבען ארויס איינעם דאם אנדערע. — היינט געהערט עס צו איינעם, מארגען צו איין אנדערען. איז אבער פאר די כתריל־עווקער אידישיסטען. אז מע דערמאנט זיי דעם נאמען „טשערנאוויץ", טויזענד מאל, צעהנטויזענד מאל ערגער, ווי אין טאטען אריין געשאלטען! איהר קאנט זיי אויסוואַרפען די שענדליכסטע עבירה, איהר קאנט זיי זאגען וואס אין דער קאָרט, אבי ניט „טשערנאוויץ". אט אזא טבע ביי די כתריל־עווקער אידי־

שיסטעו. דאָס אייגענע איז אויך ביי די דאָרטיגע העברעאיסטעו. ווילט איהר זאטשעפֿעו א כתריעלעווקער העברעאיסט, איהם דער־לאנגעו ביז דער זיעבעטער ריפֿ, זאָלט איהר איהם מעהר ניט נאָר א זאָג טהון איין ווארט: „מיכנאטאים" (עם וואכסט פון „מכנסים"— הויזעו). נאָר וואָס דעו? איהר זאָלט זיך היטעו פֿאָר איהם, ווארום ער קאָו אייך פֿעלעטעו דעם מח... מאדנע מענשעו דער נייער כתריעלעווקער דור. מורא'דיגע האָנאָראָווע פֿאָרשוינעו, גרויסע קאָפֿ־ריזניקעם אוו ווילדע בעל־כעסנ'ם — „ספֿיל־שליווע נאָטורעו"...

הכלל, דערהערט דאָס וואָרט „טשערנאָוויץ", האָט איינער פוו די אידישיסטעו, דוקא א שוואכער, א הוסטענדיגער, נאָר א היציגער פֿאָרשוין, ניט לאָנג געטראכט, אַראָפּגעצוינעו פוו'ם לינקעו פוס א שטיבל־עט אוו א וואָרף געגעבעו פוו זיך איינעם פוו די העברעאיס־טעו גלייך אין פּנים אריין אוו געטראָפּעו סאָמע דאָרט, וואו עס הויבט זיך אָו די נאָז, ביי דער אונטערשטער זייט פוו'ם לינקעו אויג. א גליק, וואָס ער טראָגט ניט קיין בריל־עו, ער וואָלט געקאָנט בלייבעו אהו איין אויג. האָבעו זיך עטליכע העברעאיסטעו, זעלבסט־פערשטענדליך, אָנגענומעו די קריוודע פוו זייער בעלעדיגטעו חבר אוו זעגעו אָנגעפאָלעו אויפ'ן שוואכעו, הוסטענדיגעו אידישיסט מיט פערקאטשעטע עלענבויגענם אוו האָבעו איהם אווועקגענעבעו אזא גאב, אז וועו עם מישעו זיך ניט אריין די איבעריגע אידישיסטעו, וואָלט מעו זייער שוואכעו חבר בעדארפט ארויסטראָגעו אויף א לייליך. פערשטעהט זיך, אז צוליעב דעם דאָזיגעו אינצידענט מיט'ן אידי־שיסטישעו שטיבל־עט איז שוין במילא אויסגעברָאכעו א גאָנצע מלחמה, איין אלגעמיינער געשלעג. אין וועלכעו עס האָבעו זיך ניט גענאָרט ניט די העברעאיסטעו אוו ניט די אידישיסטעו. נאָר מעהר פוו אלעמעו האָט געקראָגעו אונזער עהרליכער קהל'ס־מאָו אוו געניא־לער גרינדער פוו חברות אוו געזעלשאפטעו — נח. איהם איז אריינ־געפלויגעו פוו הינטעו, נאָר אומגעריכט, א היבשע פּארציע. אוו אלץ איבער'ן פסוק: כל הבורח מפני הכבוד — ווער עם

אַנטלויפט פון כבוד, איז הכבוד רודף אחריו — יאָגט איהם דער כבוד נאָך פון הינטען פום־טריט...

## עפּילאָג.

אזא סעקרעטאר, ווי נח רב יאָסעל'ס אין כתריל'עווקע, איז צו זוכען. אויף אלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פּראָטאָקאָל און אלם־דינג ווערד ביי איהם פערשריבען. ער לאָזט ניט דורך קיין זאָך. דער אמאלינגער היסטאָריקער, אז ער וועט וועלען וויסען, וואָס האָט זיך געטהאָן אין כתריל'עווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס פּראָטאָקאָל־בוך, וועט ער דאָרט געפינען א גאנצען אוצר... וועגען יענער היסטאָרישער פערזאָמלונג פון די אידישיסמען און העברע־איסטען נעמען מיר ארויס די סאָמע נויטיגסטע, ווי די געשיכטע פאָדערט עס: „...נאָך זעהר קורצע רעדעס פון די אָראָטאָרען האָבען זיך אָנגעהויבען היציגע, לעבהאפטע דעבאָטען, וואָס האָבען נישט געקאָנט ברענגען צו קיין אלגעמיינע אפשלוסונג, איבער די חלוקי־דעות און רייבונגען, וואָס הערשען צווישען פערשיעדענע פאר־טייען, און וויל ס'זענען ארוים חלוקי־דעות און רייבונגען וועגען שפראך, און וויל די שפראך־פראגע איז אונפערמיידליך, איז גע־פונען געוואָרען איין אייניציגער אויסוועג — מע זאל אנשטאט איין הזמיר גרינדען צווי הזמיר'ס — איינעם א אידישען הזמיר פאר די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הזמיר פאר די העברעאיסטען..."

---

## יג.

## רעפערענטען און פאָרלעזער.

כתריל'עווקע האָט ליעב ליטעראָטור, קונסט און מוזיק. נישטאָ די נאָכט, וואָס ס'זאל דאָרט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובפרט

נאך ווינטער. די נעכט זענען גרויס, נישט אלע שפּיעלען אין קאר־טע (וועגען קארטען וועלען מיר רעדען אייז אנדערס מאל), ווילט זיך הערען א פּריש ווארט. איז ניט קיין טהעאטער, איז א קאנצערט, איז אזוי איין אבענד, איז א פערזאמלונג, א פאר־עזונג, א רעפּע־ראט מיט דיסקוסיעס, אדער אהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אלסדינג האט מען דארט ליעב רעפּעראטען מ י ט דיסקוסיעס. ווארום א רעפּעראט אלייז, אז יענער לייענט, איז נישט אינטערעסאנט. ער לייענט, און איהר דארפט זיצען און קוקען איהם אין מויל אריין. וויבאלד אבער א רעפּעראט מיט דיסקוסיעס, קאנט איהר זיך אריינמישען, קאנט איהר אויך עפּעס זאגען א ווארט, ווייזען, אז איהר זענט אויך ניט קיין מלופּים־קינד. און ווייל אין כתריעלעווקע אלייז זענען דא ווינציג לעקטארס, רעפּערענטען און לייענער, און ווייל אויך א כתריעלעווקער לעקטאר, רעפּערענט אדער לייענער לעגט מען דארט ווינציג־וואס כבוד, איז מען זיך דעריבער נוהג, אז מע בעציהט די סחורה פון דרויסען. דאס הייסט, מע שרייבט אויס לעקטארס, רעפּערענטען, ארטיסטען און פּארלעזער פון דער פּרעמד.

אין דעם ענין פון קאנצערטען, רעפּעראטען, לעקציעס און פּאר־לעזונגען קאנקורירען ביידע כתריעלעווקער „הזמיר׳ס" מיט סכנת נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען א וועלט־בעריהמטען פּאר־לעזער, ברענגען אראפ די העברעאיסטען א וועלט־בעריהמטען רעד־נער. מע שמייסט זיך ווי וויט מע קאן. אפטמאל טרעפט, אז אין איינעם און דעם זעלבען אבענד זאלען אין כתריעלעווקע זיין צוויי שמחות: א פּארלעזער מיט א רעדנער — און די שטאדט נעבאך וויסט אלייז ניט, וואוהין פריהער צו גיהן, חאטש נעם און צעריים זיך אויך צווייען! דאס, וואס די אידישיסטען מיט די העברעאיסטען זענען צווישען זיך צעריסען, מאכט ניט אויס. מילא, אז מען איז ברוגז אויפ׳ן חזן, דעריבער דארף מען קיין קדוש ניט שפּרינגען? און אגב איז מען אין כתריעלעווקע זעהר להוט נאך א פּריש ווארט. טהוט מען וואס מע קאן — מע הערט אפּ א ביסעל דעם און מע

לויפט הערען דעם אנדערען. מע חאָפּט א וואָרט פונ׳ם פּאָרל׳עזער און מע לויפט הערען א ביסל׳ פונ׳ם רערנער. דורכל׳אָזעו האָט מען פּיינט אין כתריל׳עווקע. דאָס ל׳עבען איז אזוי קורץ, אז א מענש בעדארף פון אלסרינג געניסען. וועד סע זאל ניט קומען צופּאהרען קיין כתריל׳עווקע, קאָן ער זיכער זיין, אז ער וועט, אם ירצה השם, האָבען א שען אוידיטאריום און אז דער זאל וועט זיין געפּאָקט, נאך מאהר ווי מע בעדארף, און אז ער וועט אָרויס פון דאָרט ווי פון א שווייץ־באָד. כתריל׳עווקע קוקט־נאך דער גרויסער שטאָדט און שטעהט ניט אפ, חלילה, פון דער מאדע אויף א האָר. אין דער גרויסער שטאָדט איז א מאדע, אז נאך א רעפּעראט, א ל׳עקציע, אדער א פּאָרל׳עזונג בעדארף זיין א באנקעט. אין כתריל׳עווקע איז אויך אזוי. קוים האָט זיך געענדיגט דער רעפּעראט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט־העט נאך האל׳בע נאכט — נעמט מען דעם מחותן, דעם רע־פּערענט הייסט עס. און מע ש׳עפּט איהם אוועק אין א נארקיך, און מע זעצט איהם אוועק אויבענאָן, און מע פּראָווענט איהם האָרט א באנקעט.

כמעט, קאָן מען זאגען, איז דער באנקעט אין כתריל׳עווקע מעהר חשוב ווי דער רעפּעראט אדער די פּאָרל׳עזונג. דער גאנצער עיקר איז דער באנקעט. אויף באנקעטען מאכען זענען די כתריל׳עוו־קער אינטעל׳יגענטען די ערשטע אין דער וועל׳ט. ווי נאָר מע קומט זיך צענויף נאָכ׳ן ל׳ייענען, אזוי ווערד נעקוי׳עט א הערינג און אווענגעשטעל׳ט ביער; דער עולם פּיל׳ט אן די גל׳עזל׳עך, און עס הויבען זיך אן טאָסטען מיט ל׳חיימ׳ם ל׳כבוד דעם גרויסען גאסט, וואָס ציהען זיך אוועק אפּטמאל ביז׳ן ווייסען טאָג אריין. אין די טאָסטען וועדען, אייגענטל׳יך, איבערגע׳חור׳ט און איבערגעקייעט נאך אמאל פון אנהויב אל׳ע פּריהעריגע דיסקוסיעס, און דער גרוי־סער גאסט מוז עס אלסרינג נעבאך נאך אמאל אויסהערען און אל׳ע־מען ווייעדער אמאל ענטפערען על׳ ראשון ראשון ועל׳ אחרון אחרון. א מאל, מאכט זיך, זאל מען דעם גרויסען גאסט אויפ׳ן באנקעט נעמען ל׳ויבען אין אָאָג אריין, הויבען אויף דרוקעס, אוועקשטעל׳עז

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבדיל, אזוי אז דער קאפ זאל זיך איהם פערדרעהען אויף צו חלש'ען. און א מאל, וויעדער צוריק, זאל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי צענליעדערען זיין רעפעראט אויף שטיק־שטיקלעך, מכבד זיין מיט אזא מין „קריטיקע", מיט אזא מין „אנאליז" און מיט אזעלכע מינים „פלפולים", אז סע זאל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען פון אזא „כיבוד", און ער זאל ניט וויסען, וואו די טיר עפענט זיך... און א מאל זאלען זיך די בעלי הבאנקעט צוווישען זיך אליין צעאמפערען, פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעבאטען און נאר אומגעריכט אריינפאלען אין א פייעריגע מלחמה, אזוי אז דער גרויסער גאסט פאהרט אוועק פון דארט א גאנצער, איז ער איינער א נליקליכער און מעג בענשען נומל... מע מיינט ניט, חלילה, עמיצער זאל איהם דארט שלאגען אדער אזוי בעלעריגען. ניין, דאס ניט. נאר מחמת די ארטיגע אידישיסטען מיט די העברעאיסטען פיהרען צוויישען זיך א קאנקורענציע, טרעפט זיך אמאל, אז דער גאסט זאל ווערען געשעריגט. דאס הייסט, ער זאל אריינפאלען אומזיסט־אומנישט אין א בלאטע און זאל ניט קאנען זיך אפוואשען נאכדעם מיט קיין צעהן וואסערען.

אלס אילוסטראציע צו דעם, וועלען מיר אייך דערצעהלען א מעשה, וואס האט געטראפען אט־דא ניט לאנג אין כתרי־לעווקע מיט איינעם א געלעהרטען העברעאיסט און א דאקטאר־פילאזאף, וואס איז נעבאך גאט די נשמה שולדיג, וואס האט צוליעב קאנקורענציע פון די צוויי פארטיעס און איבער א אינטריגע פון די צוויי כתרי־לעווקער נאזעטען, אריינגעהאפט זיך אין א מיאוס'ען עסק. מע האט אויסגעטראכט אויף איהם א ליגען, א בלבול, וואס האט זיך מאכי אויסגעלאזט נאכדעם, אז ס'איז ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, נאר ביז עפיס־וואס האט איהם די כתרי־לעווקער פרעסע רעכט איבערגעוואשען די ביינער, געלייטערט די נשמה און געמאכט מיט דער בלאטע גלייך, און די נאנצע שטאדט האט איהם א צייט געהאלטען אין טויל — עס איז געווען בווי־בזיונות!

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאל אין א שענעם טאָג האָבען די העברעאיסטען אַראָפּ־געבראכט פון דער גרויסער שטאָדט אויף איין אבענד מיט דיסקוסיעם א בעריהמטען דאָקטאָר־פילאָזאָף, ער זאל זיי לייענען א רעפּעראט מיט דיסקוסיעם. דער בעריהמטער דאָקטאָר־פילאָזאָף איז געקומען קיין כתריל'עווקע, אָפּגעל'ייענט דעם רעפּעראט, אויסגעהאל־טען די דיסקוסיעם, איבערגעל'עבט דעם באַנקעט אויף בשלום און הלך לעולמו — אוועק צוריק אהיים. וואָלט געווען גוט. וואָס טהוט נאָט ? געהען די כתריל'עווקער נאָזעטען און צעל'עגען אויף זיבען טעל'ערל'ך דעם רעפּעראט פונ'ם בעריהמטען דאָקטאָר־פילאָזאָף און שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואָס איינער זאָגט — זאָגט דער אנדערער קאָפּוויר. וויי'ל די „יאַרמעל'קע", דער אַרגאָן פון די העברעאיסטען, האָט אָפּגעל'וויבט דעם גאַסט אין טאָג אַריין, איהם אָנגערופען מיט'ן נאָמען געניאָל'ער שריפּטשטעל'ער, גע־זאָגט, אז דענקען דענקט ער אזוי ווי קאָנט און שפּינאָזא און רעדען רעדט ער אזוי ווי בעבע'ל און זשארעס, האָט דער „קאָפּעל'יש", דער אַרגאָן פון די אידישיסטען, אקוראָט פערקאָהרט, געמאַכט איהם צו אש און צו בל'אָטע, איהם געקרוינט מיט אזעל'כע שענע נעמען, ווי „בטל'ן", „שטאָמל'ער", „פל'אָפּל'ער", „באַנק־קוועטשער", צבועק", וכדומה. „צבועק" האָט ער אָנגערופען דעם רעפּעראַנט דערפאר. וואָס ער האָט אין זיין רעפּעראַט נעזאָגט מוסר דעם עולם, למאי מען איז ניט אידישל'יך גענוג, למאי כתריל'עווקער בחורים זיצען אין קינעמאַטאָגראָף אהן א היטע'ל און כתריל'עווקער מיידל'ך טראָגען אום שבת זאָנטיק'ל'ך, טיכע'ל'ך, הענטשקע'ל'ך און נאָך אזע'ל'כע זאכען בפרהסיה... האָט דאָס מסתמא רעכט פערדראָסען די העב־ראאיסטען, און זייער אַרגאָן, די „יאַרמעל'קע", איז ארויס מיט א „קריטיקע" אויף די אידישיסטען און געפּרעגט א קל'אַ־קשיא: פון וואָנען וויסען דאָס עם־הארצים, נראָבע יונגאָטשעס, באַד־יונ־גען, שטיוועל־פּוצער, בעל־ענל'ה'ס און בעהעל'פערס, וואָס קאָנען ניט קיין צלם פּאר קיין אל'ף, צו זאָגען מבינות אויף אזא גרויסען גע־

לעהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאר־פילאזאף און אויף אזא
ענניאלען רעפערענט? האט זיך מסתמא דער ארגאן פון די אידי־
שיסטען, דער פראגרעסיוואר „קאפעליש", ניט געפוילט און האט
אויף מארגען אפגעעטפערט דעם ארטאדאקסישען קאנקורענט מיט
א „קריטיקע" און האט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען גאסט, ווי
אזוי שטעלט זיך דאס אוועק א איד, ער מעג זיין א גרויסער גע־
לעהרטער און בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און א ענניאלער רע־
פערענט, צו זאגען פאר איין עולם מוסר, למאי מע זיצט אהן א
היטעל אין קינעמאטאגראף, און למאי מיידלעך טראגען זאנטיקלעך,
מיט טיבעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער
גרויסער געלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און ע־
ניאלער רעפערענט, האט בסך־הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א
משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע? . . .

פאר די העברעאיסטען איז די דאזיגע אונגעוואהרטעטע קרי־
טיקע פון'ם אידישיסטישען „קאפעליש" געווען א מין באמבע,
און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלוירען. דערנאך האט
מען אפגעהאלטען א פערזאמלונג מיט'ן רעדאקטאר פון דער „יאר־
מעלקע" בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאל אוועקקלאפען א דע־
פעש צום רעפערענט און אנפרעגען זיך ביי איהם גאנץ אויפריכ־
טיג אויף זיינע שוועסטער. נאר ווי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט
אזוי? וואהרום טאמער איז דאס איין אמת — אפשר האט ער
טאקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'־
טע, — הייסט דאך עס דערלאנגט א פאטש אין פנים! איז ג־
בליבען, מע זאל ביי איהם אנפרעגען סתם טעלעגראפיש און בע־
צאהלען פאר איין ענטפער: „וואס מאכען איירע
שוועכטער?" איז אוועקגענאנגען א טאג און צוויי — נישטא
קיין ענטפער! ערשט אויפ'ן דריטען טאג קומט אן א טעלעגרא־
מע פון צוויי וועלטער: „וואס ערע שוועסטער?" נ־
מען די העברעאיסטען און קלאפען אוועק נאך א טעלעגראמע און
אויך מיט איין ענטפער: „איירע צוויי שוועס־

ט ע ר". נעהט וויערער שוועס א טאָג און צוויי, און עס קומט אָן איין ענטפער: „אי ך ה א ב נ י ט ק י י ן ש ו ו ע ס ־ ט ע ר". פּויליעז זיך ניט די העברעאיסטען און קלאפען שוועס א דריטען מאל א דעפּעש: „א פ ש ר ז ע נ ע ן א י י ע ר ע ש ו ו ע ס ט ע ר נ ע ש ט א ר ב ע ן?" קומט אן איין ענטפער, וויזט אויס, מיט בייזען שוין: „ו ו א ס ו ו י ל ט א י ה ב ? א י ך ה א ב ק י י נ מ א ל נ י ט נ ע ה א ט ק י י ן ש ו ו ע ס ט ע ר ן א י ך ב י ן א א י ן א ו ן א י י נ צ י ־ נ ע ר".

דאָס איז נעווען איין אפּרישונג פּאר די העברעאיסטען. ווי א גוטער רענען איז א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראפּ א שטיין פונ'ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפּגעדרוקט אלע דע־ פּעשען אין דער „יארמעלקע" און צוגענעבען א רעכטען פּירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויף וואס אידי־ שיסטען זענען פעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפגענומען אלע בלעטער, וואו ס'איז נעווען געדרוקט די מעשה מיט די שוועס־ טער, און האבען עם אוועקגעשיקט צום רעפּערענט. איז דער רע־ פּערענט, א היציגער פּאַרשוין און א אנארכיסט, געווארען שטאַרק אויפגעבראכט און האט אוועקגעווארפען האק און פּאק און איז געקומען צופאהרען קיין כתרילעווקע און האט איינגענעבען אויפ'ן „קאפּעליש" און אויף אלע אידישיסטען איין „איסק", ארויסגערו־ פען צום ענריכט א מאסע עדות, געווארלט ארייגפאקען די חברה אין חד־גדיא אריין פּאר רכילות און פּאר לשון־הרע און פּאר פּער־ זענליכע בעלעדיגונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת'טע, ניט קיין גנב'טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער ארויסגעפאדערט פון זיין שטאדט די מעטריקעס פון זיין גאנצער משפּחה, וואס האבען ארויסבעווייזען, אז נישט נור ער איז ביי זיין טאטע־מאמע א בן־יחיד — אפילו זיין טאטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאס אלסדינג האט אבער ווינ־

ציג וואס געהאלפען צום משפט. די העברעאיסטען האבען פער־לוירען. די ריכטער האבען ארויסגעטראגען אזא מין רעזאלוציע: „אז דער בעשולדיגער זאל האבען שוועסטער, און יענע זאלען האבען אויסגעטראכט אויף זיינע שוועסטער א בלבול, און דער בלבול וואלט זיך ארויסגעוויזען פאר א ליגען, — וואלטען די בעשולדיג־טע בעקומען זייער שטראף לויט'ן געזעץ. נאר אזוי ווי דער בע־שולדיגער אליין האט בעוויזען, אוז די צוגעשטעלטע פאפיערען בע־שטעטיגען, אז ער האט קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, — קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האבען גערעדט לשון־הרע אויף אזעלכע, וואס זענען קיינמאל נישט געבוירען געווארען: נמצא, אז ס'איז נישטא קיין בעלעדיגטער. וויבאלד אזוי, זענען נישטא קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפט איז בטל".

## ע פ י ל א ג.

יענעם טאג האבען די העברעאיסטען מיט דער „יארמעלעקע" אפגעהאלטען איין עקסטרא־פערזאמלונג, און די אידישיסטען מיט'ן „קאפעליש" בראש האבען געמאכט א קערמעשעל און נע־האלטען דרשות א נאנצע נאכט, געטרונקען, געזונגען און געטאנצט ביז'ן ווייסען טאג אריין. ס'איז געווען דער אמת'ער „ליהודים".

---

## יד.

## ל י ע ב ה א ב ע ר פ ו ן ט ה ע א ט ע ר

טהעאטערס זענען פארהאן אין כתריעלעוקע צוויי: א טהע־אטער פון אידישיסטען און א טהעאטער פון העברעאיסטען. אק־טיארען אבער — נישט איינער. סיידען עם קומט אראפ פון יאר־פעץ א אידישע טרופע, א מאל צוויי טרופעס, שפיעלען אפ א פאר וואכען אוז, אויב זיי האבען מיט וואס, פאהרען זיי אוועק אהין, פון וואנען זיי זענען געקומען, און אז ניט, פערזעצען זיי די זייגערלעך, די טלבושים, די דעקאראציע מיט'ן גאנצען רעפוי־

זיט. אוֹן אויב זיי האָבען דאָס אויך ניט, וגעהט מען אַרויס איבער דער שטאָדט מיט א פעטשיילע אוֹן מע מאכט זיי א נדבה — וואָס זאָל מען טהון? מע וועט דאָך נישט לאָזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאָך עפּים אידען, צי ניין? אוֹן אז זיי פאָהרען אוועק, געבען זיי זיך דאָס וואָרט, אז וויל זיי וועלען לעבען זאָלען ניט זיי, ניט זייערע קינדער, ניט זייערע קינדס־קינדער נישט אריינשמעקען מעהר קיין כתריל'עווקע, עס מעג אויף דעם קומען א שרפה, א מגפה אוֹן וואָס אין דער קאָרט! דאָכט זיך, גוט אנגעשאָלטען, איא? קומט איבער־א־יאָהר — ויבא המז — זיי זענען וויעדער דא! אזא טבע שוין ביי די אידישע אַרטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתריל'עווקע. א קשיא אויף א מעשה — טאָמער וועט זיך אויסגעבען א סעזאָן, וואָס וועט אומקעהרען דעם פּראָציאָהריגען פערל'וסט נאָך מיט פּראָצענט? „איהר מענט נישט דאָס טהעאָטער־געשעפט — האָט מיר אמאָל געזאָגט א אידישער אקטיאָר, א פערשל'עפּטע קרעגק: — היינט איז שלעכט. מארגען קאָן זיין נאָך ערגער"...

אוֹן וויל דאָס אידישע טהעאָטער קומט קיין כתריל'עווקע נאָר אויף גאסטראָלען, אוֹן בענעהן זיך אהן א טהעאָטער קאָן מען ניט, דעריבער זענען אין כתריל'עווקע פּאָרהאָן א סך אמאָטערען פון קונסט, ליעבהאָבער פון אידישען טהעאָטער.

איך האָב מורא צו זאָגען, ס'זאָל ניט אויסקומען שוין צו גוזמא'דיג, צו איבערטריבען — נאָר א פאקט איז עס, אז כמעט די גאַנצע יוגענד פון כתריל'עווקע זענען „ליעבהאָבער". וואו ערגיץ א דער־וואָכסען בחור'ל, וואו ערגיץ איין אונטערגעוואכסען מיידעל, א חתן אדער א כלה — זענען זיי „ליעבהאָבער". ניט נור בחורים אוֹן מיידלעך — פּאָרהאָן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אדער וויבלעך, מאמעס פון קינדער, וואָס זענען „ליעבהאָבער" אוֹן שפּיעלען טהעאָטער. וואָס מיינט איהר? איז טאקי אז אך אוֹן וועה צו יענעם וויבל, וואָס איהר מאָן איז א „ליעבהאָבער", אוֹן א קלאָג צו יענעם יונגעדמאָן, וואָס זיין וויבל איז א „ליעבהאָבע־

ריז"! דער יונגער־מאן נעבאך קומט אהיים פון קלייט א מיעדער, א הונגעריגער, טרעפט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאמאוואר, דאס קינד וועדר צעריסען שרייענדיג. וואס איז די מעשה? — דאס ווייבעל איז א „ליעבהאבערין", איז זי דאס אוועק אויף פראבע, מע מאכט רעפעטיציע. אדער פערקעהרט דאס אייגענע: דער מאן איז א „ליעבהאבער", פלאנטערט זיך מיט'ן טהעאטער, פערברענגט זיך די ציים גאנץ פרעהליך. אז ניט קיין ספעקטאקעל, איז א רעפעטיציע, אז ניט קיין רעפעטיציע, איז גלאט א פערזאמלונג פון ליעבהאבער — מע לייענט א נייע שטיק פון א כתריעלעוקער דראמאטורג, טיילט מען פונאנדער צוויישען זיך די ראלעז. עסט מען דערנאך וועטשערע אלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעזלעך ביער, מע רויכערט פאפירעסלעך — ס'איז חי געלעבט! אוז דאס ווייבעל נעבאך דארף זיצען אין דערהיים, וויינען דאס קינד, אדער ליגען אין בעט א פערשמאכטע און ארויסקוקען א גאנצע נאכט, וועז וועט ער שוין קומען, דער גטרייער מאן, דער „ליעבהאבער"?

ערגער פון אלץ איז, אז ביידע, סיי דער מאן, סיי דאס ווייבעל, זענען „ליעבהאבער"; און נאך ערגער איז (דעמאלט איז שוין מאקי גאר א צרה!), אז דער מאן מיט'ן וויב זענען קידער־ווידער. דאס הייסט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א העברעאיסט און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א אידישיסטקע, אדער פערקעהרט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א אידישיסט, און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א העברעאיסטקע. קומט ארויס דערפון א מאל א קאנפליקט, וואס ענדיגט זיך מיט א סקאנדאל און מיט בזיונות.

ניט לאנג האט זיך נעטראפען א מעשה מיט א פאר־פאלק, מאן און ווייב, ביידע „ליעבהאבערס", ער — א פערברענטער אידישיסט, א „קאפעלישיסט", זי — א פערברענטע העברעאיסטקע, א „יארמעלקעליסטקע".

דאס דאזיגע פאר־פאלק איז זיך געווען א גאנץ נישקשה'דיג פאר־פאלק. האבען געלעבט בשלום ושלוה כמעט א גאנץ יאהר

נאך דער חתונה, האבען שוין נעהאט א קינד אויך (א יונגע). פלוצים האבען זיך אנגעהויבען צווישען פאר־פאלק מחלוקת'ען. וואס איז? באשר ער וויל ניט, אז זי זאל געהן שפיעלען אינ'ם טהעאטער פון די בעלי־לאקשענקויעטש. „ווילסטו שפיעלען, זאגט ער, קאן איך, זאגט ער, בעשטהן, זאלסט שפיעלען מיט מיר אינ־איינעם, זאגט ער, אינ'ם טהעאטער פון .זונזערע אידישיסטען.“ קוקט זי איהם אן, ווי א משוגענעם: „וואס עפעס אין מיטען דרי־נען? די גאנצע צייט בין איך געווען א העברעאיסטקע — אוו נאר ניט, דו האסט זיך ניט דערוואַרנען. איצט איז דיר מיט א מאל געווארען ביטער. וואס איז דער שכל?“

לאזט זיך אויס א מעשה, אז דער שכל איז א פראסטער שכל: דער מאן, דער אידישיסט, איז געווארהרע געווארען על־פי נס, דורך עפעס א צעטעלע פון א העברעאיסט, אז זיין ווייבעל, די העברע־איסטקע, האט נעפיהרט א ראמאן נאך מיידעלווייז, פאר דער חתונה, מאכי מיט איינעם א העברעער. האט זיך אנגעצונדען אין איהם א פייער, און ס'איז געווען הימל עפעס זיך! די גאנצע שטאדט האט זיך געווויגט. ס'איז אווען רעדעריייעז, שושקעריייעז, פליאטקעס. ס'איז ארויסגעטראגען געווארען אויף דער גאס, אין מארק, און סוף־כל־סוף אריין אין דער פרעסע, אין די כתריל־עווקער גאזעטען הייסט עס, אינ'ם „קאפעליש“ מיט דער „יארמעלקע“ — און ווי באלד ס'האט זיך אריינגעמישט די כתריל־עווקער פרעסע, האט איהר שוין ניט וואס זיי מקנא צו זיין.

וואס פאר א ראלע, למשל, האט דא געשפיעלט די פרעסע? גאנץ פשוט: אזוי ווי דער אידישיסטישער „קאפעליש“ האט זיך אנגענומען די קריוודע פונ'ם אידישיסטישען מאן, איז איינמאל אין א שענעם פריהמארגען דער רעדאקטאר ארויס מיט א פער־ביסענעם ארטיקעל אונטער א שרייענדיגען נאמען: „אויף כפרות דארווין!“ מיר געבען דא איבער א נאנצען שטיק פונ'ם דאזיגען העכסט־אינטערעסאנטען ארטיקעל, מאכי מיט'ן לשון, ווי ס'איז אפ־געדרוקט אינ'ם פראגרעסיוועז „קאפעליש“: „אבי די נעלעהרע־

טע, די אזוי גערופענע דאָרוויניסטען, ווילען אונז איינשמועסן א קינד אין בויך — אז ס'איז פאַרהאַן כלומרשט אין דער נאַטור א כח, וואס הייסט אטאַוויזם, וואס לויט דעם דאָזיגען כח מוז א קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערען. עס הויבט זיך גאר ניט אן! מיר קאַנען דאָס בעווייזען מיט פאַקטען. מיר האַלטען נישט פון פוס־טע טעאָריעס! מיר האָבען ליעב פאַקטען. אט, למשל, האָט זיך געטראָפען ניט לאַנג א פאַקט (ניט ביי אונז אין כתריליעווקע, חלילה,— אין איין אַנדער ארט, אין יעהופעץ, האָט עס זיך נעטראָפען). עס איז זיך געווען א פאַר־פאַלק, ביידע ליעבהאָבער פון אידיש טהעאטער, ער — א פייעריגער אידישיסט, זי — א פלאַמפייעריגע העב־רעאיסטקע. ויהי היום, איז ביי זיי געבוירען געווארען א קינד (א יונגעל), האָט מען זיך אין א יאָהר ארום ארומגעקוקט, אז דאָס קינד איז ניט נור קיין האָר נישט עהנליך צום פאַטער דעם „ליעבהאָבער", דעם אידישיסט, נאָר אדרבה, דאָס קינד איז צוויי טראָפען וואַסער עהנליך צו א פרעמדען מאַנספּאַרשוין, אויך א „ליעבהאָבער", אזוי דוקא א העברעאיסט. און חאָטש דער דאָזיגער „ליעבהאָבער" דער העברעאיסט איז געווען א פרינציפיעלער נעגנער פון אידיש, פון־דעסטוועגען איז ער געווען א גאַנץ אפטער אינגעהער צום ווייב פון'ם אידישיסט... דעריבער איז גאַנץ מעגליך, און כמעט גאר אהן א שום ספק, אז די עהנליכקייט פון'ם קינד, וואס דעם ליעבהאָבער דעם אידישיסט'ס ווייב האָט געבוירען, זאל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואס די ליעבהאָבערין די העברעאיסטקע האָט זיך פער־קוסט אויפן ליעבהאָבער דעם העברעאיסט... אויב אזוי, איז דאָס נאך מעהר בעווייז, אז די געלעהרענטע דאָרוויניסטען, וואס שמר־עסען וועגען אטאַוויזם, הויבען נישט אן צו ווייסען וואר ס'האָט זיי געשלייערט. זיי פערהאַקען אייך נור דעם קאָפ מיט זייערע נאַרי־שע טעאָריעס און ווילען נישט מטריח זיין זיך א קוק טהון, וואס ביי זיי אונטער דער נאַז טהוט זיך"...

וואָלט עס אפשר אפגעלאפען נלאט. וואַרום וועמען נעהט עס אז, וואס א רעדאקטאר קאכט זיך דאַרמען? א כתריליעווקער לעזער

ווערד ווינציג־וואס נתפע'ל פון אזא קאכען זיך. ער ווייסט, אז דאס נאנצע קאכען זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזען איי. איז דאך אבער פארהאן נאך א גאנצע אין כתריל־עווקע, מיט'ן נאמען די „יארמעלקע", און זי, די „יארמעלקע", זייט זיכער, ווען שוין ניט דורכלאזען קיין ווארט אפילו פונ'ם „קאפעליש". זי, די „יארמעל־קע", בעדארף מעהר ניט נור האבען א פריטשעפקע, ביי וואס אנ־צוהאפען דעם „קאפעליש", ווען שוין זיין סחורה מיט א מ"ם! און כך הוה. ניט שפעטער ווי אויף מארגען אין דערפריה איז דער ארטאדאקסישער רעדאקטאר פון דער ארטאדאקסישער „יארמעלקע" ארוים מיט א ברענענדיגען ל'ייט־ארטיקעל, אויך אונטער א שרייי־ענדיג קעפעל און אויך מיט גרויסע אותיות: „הינטישע פאליטיק". אינ'ם דאזיגען ארטיקעל גיט אוועק די „יארמעלקע" א רעכטע פאר־ציע איהר ביטערען קאנקורענט, דעם „קאפעליש". און בעווייזט, ווי צוויי מאל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ'ם כלומרשט־געלעהרטען קאך איז געווען מעהר ניט נור צוליעב דעם, מע זאל ווארפען א חשר אויף א פאר־פאלק, טאקי פון היע, פון כתריל־עווקע גופא. חאטש דער יעזואיט פונ'ם ראריקאלען בלאט זאגט זיך כלומרשט, אז דאס האט זיך געטראפען ניט ביי אונז אין כתריל־עוו־קע, נאר אין יהופעז. „א מינדסט קינד — זאגט די „יארמעל־קע" — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פאר־פאלק איז, און נור א בהמה ווען נישט טרעפען, אז דאס האט מען געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפראמענטירען נעבאך איין אומשולדיגע פרוי, א כשר'ע נשמה, איין עהרליכע „ל'יעבהאבערין", פאר וואס זי איז ניט קיין אידישיסטקע!!"...

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז דערמיט האט זיך די דאזיגע „פאלעמיק" נאך ניט געענדיגט. עס איז ערשט אווען א שרייבענייש אויף טיש און אויף בענק. ס'האט זיך ערשט אנגע־הויבען אט דאס, וואס דער כתריל־עווקער לעזער רופט אן מיט'ן נאמען „קריטיקע", און וואס דער כתריל־עווקער לעזער האט אווי ל'יעב. דערווייל אבער האט דאס פאר־פאלק נעבאך נעהאט צו

זינגען אוו צו זאגען. בעקאנטע אוו אומבעקאנטע האבען זיי אפ־
געשטעלט, געפרעגט, וואס הערט זיך? שכנים זענען ארויסגעקר־
מען אנקוקען דאס קינד, איז וועמען ס'איז געראטען... גוטע
פרייגד האבען געגעבען עצות, זיי זאלען אייגעבען אויפ'ן „קא־
פעליש" פאר רכילות, לשון־הרע אוו בעלעריגונג. אנדערע האבען
בעדויערט דאס פאר־פאלק. אנדערע האבען א סך מעהר בעדויערט
דאס קינד. „וואס האט מען צום קינד? נעבאך איין עופה'לע! א
נאט'ס בעשעפעניש!"...

## עפילאג.

דאס פאר פאלק האט זיך גע'נט. אוו אין א קורצע צייט ארום
האט דאס ווייבעל די העברעעריז חתונה געהאט טאקי פאר יענעם
יונגעז־מאן, דעם ליעבהאבער דעם העברעאיסט. וואס איהר קינד
איז אזוי עהנליך נעווען צו איהם, טאקי ממש ווי צוויי טראפען וואס
סער.

זומערדיגע ראָמאנען

נעשריבען אין יאָהרען 1914 — 1915

# זומערדיגע דאמאנען.

## 1.

### „ארץ־ישראל" און „פאלעסטינא".

פון זינט איך נעדענק כתריל׳עווקע איז די שטאדט געווען א שטאדט, ווי אלע שטעדט. ווינטער איז מען נעזעסען ביי פערהאק־מע פענסטער, זומער — ביי אראפנעלאזטע פארהענגלאך און פער־מאכטע לאדען, און אז ס׳איז נעווען שטארק היים, און די זונ האט שטארק דעקוטשעט, האט מען זיך בעהאלטען אין די קעלערס. ביינאכט נעשלאפען אין דרויסען, נעפאכעט מיט דער נשמה — און גאר נישט. מען איז ניט נעשטארבען. דאס הייסט, שטאר־בען איז מען נעשטארבען, נאר ניט פון דער זונ, ניט פון דעם. וואס ס׳איז היים אין דרויסען. איצט, זאלט איהר אנקוקען, אז עס קומט זומער, איז א בהלה אויף די כתריל׳עווקער אידען. עס ווערד זיי היים אין שטאדט, היים און דושנע, און מע רעדט שוין נאר ווענען לופט, ווענען „וואזדוך", ווענען ארויספאהרען אויף א „דאטשע". און פאהרען דארף מען דארט ניט נאט וויסט וואר־הין. זיי, די כתריל׳עווקער, האבען די דאטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאז, טאקי אין כתריל׳עווקע. דאס הייסט, ניט אין שטאדט גופא, נאר נישט ווייט פון שטאדט — אויף דער „סלא־באדקע". דאס איז די אלטע כתריל׳עווקער סלאבאדקע, ווא מיר. חדר־יונגלאך, פלעגען אמאל, אנגעווופענט מיט היל׳צערנע שווער־דען און מיט געפארבטע ראדביקסלאך, ארויסגעהן מלחמה האלטען. אז ס׳איז געקומען ל״ג בעומר. היינט איז די סלאבאדקע נאר־נישט צו דערקענען. פריהער האט דאס געהערט צו די גויים, היינט נעהערט עס שוין צו די אידען. דאס הייסט, נעהערען נעהערט דאס היינט אויך צו די גויים, מחמת עס רעבענט זיך שוין מחוץ

לעיר, פון יענער זייט שטאדט, טאר דאך דארט א איד ניט זיין. נאר וואהנען דארט זומער ביי׳ם גוי אויף דער דאטשע — דאס מעג מען. דאס היימט, מענען מעג מען ניט, נאר אז איהר בעצאהלט דעם פריסטאוו און אז איהר נעמט ארוים פון א דאקטאר א פא־פיער, אז איהר זענט קראנק און אז איהר בעדארפט האבען „וואז־דוך", לאזט מען אייך אריין אין דעם פערבאטענעם גן־עדן.

געבליבען אין כתריליעווקע איבער׳ן גאנצען זומער און דער־זעהען, ווי דער עולם פאקט זיך אין וועג אריין. עס שלעפען זיך פוהרען און פוהרליעך. גאנצע קארוואנען, פון אויבען ביז ארא־מיט כל טוב: בענקליעך און טישליעך, בעטען און בעטליעך, טעפ־ליעך און פאקרישקעס, קוימענס פון סאמאווארען, אויבערשטע פון שטויסליעך, קישענס און פערינעס, אלטע וווייבער און פיצליעך קינ־דער — דער גאנצער כתריליעווקער סקארב. — האט מיך אויך אנ־גענומען א יצר־הרע: איך וויל אויך פאהרען אויף א דאטשע. האב איך געדונגען א פוהרליע און בין אוועק אויף דער סלאבאדקע.

פאהרענדיג, פרעגט מיך אפרים דער בעל־עגלה, יאנקעל בול־גאטשעס איין אייניקעל, א בחור מיט א ווייסער מאנישקע און מיט שטיוועלעטען, וואוהין וויל איך פאהרען: קיין „ארץ־ישראל", אדער קיין „פאליעסטינא"?

— פריהער קיין „ארץ־ישראל", דערנאך קיין „פאליעסטי־נא"...

דא מוז מען איבערריסען און געבען צו דערקלערען דעם לע־זער, וואס איז דאס פאר א מין „ארץ־ישראל" און וואס פאר א „פאליעסטינא"? — דאס איז אזוי פשוט, אז נאכדעם, ווי מע וועט עס אייך געבען צו פערשטעהן און איהר וועט דאס צעקייען, וועט איהר אליין זאגען, אז אנדערש האט עס ניט געקאנט היימען. אזוי איז געווען די מעשה: פריהער האבען אנגעהויבען ארויסצופאהרען אויף דער סלאבאדקע זיך בעזעצען אויפ׳ן זומער. געוועהנליך, די רייכערע, די „פני", די אזויגערופענע כתריליעווקער אריסטא־קראטען; דערנאך — די מיטעלמעסינע בעלי־בתים. אוז דערנאך —

שוין די אַרעמערע, די סאַמע הישטשע; און ס'איז געווארען אויס גוויישע סלאַבאַדקע, נאָר א אידישער ישוב, און מע האָט דאָס דעריבער א נאַמען געגעבען „ארץ־ישראל". וואָס ווייטער האָבען כתריל־עווקער אידען אָנגעהויבען פאָהרען שטאַרקער און שטאַרקער, „ארץ־ישראל" איז געוואַכסען, און עס האָט אָנגעהויבען ווערן ענג. האָבען זיך די נגידים געמוסען אָפרוקען פון דער סלאָבאַדקע אל־ע ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אַריין, העכער אַרויף, אויף יענער זייט באַרג, און מיט דער צייט איז פון דער סלאָבאַדקע געוואָרען צוויי סלאָבאַדקעס: די אלטע סלאָבאַדקע, וואו די קבצנים זיצען, „ארץ־ישראל", און די נייע סלאָבאַדקע, וואו די אריסטאָקראַטען, די נגידים היימט עס, זיצען, וואָס מע האָט דאָס געקרוינט מיט'ן נאַמען „פאלעסטינא". דאָס היימט, טאַקי ארץ־ישראל, נאָר פּאַרט ניט ארץ־ישראל. „פאלעסטינא" איז מעהר מאָדערן, מעהר אריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך, אז אין „פאלעסטינא" איז א סך שענער, ווי אין „ארץ־ישראל". אין „פאלעסטינא" זעהט איהר שוין נייע הייזלעך, הויפען מיט געפּאַרבטע שטאַכעטען, רייכע סעדער, גרינע נערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאָטשע. אין „ארץ־ישראל" איז דאָס שוין נישטא. א גוייש שטיבעל, מיט שטרוי נעדעקט, פון אינווענדיג און פון אויסווענדיג אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם, און סע שמעקט מיט מיסט און מיט קוה און מיט זויערטייג, א הויפעל, ווי א זשמעני די גרויס, א שטעלכעל פאר חזירים. א האהן שפּאַציערט ארום מיט היהנער, און קראַפיוווע מיט שטעכעלקעס מיט בוריאן, הויך געוואַכסען — אט דאָס איז דער גן־עדן פון'ס כתריל־עווקער דאטשניק אין „ארץ־ישראל". און מען איז צופריערעז פונדעסטוועגען, — אבי נאט העלפט, מע קאָן בעצאהלען דעם גוי פאר דער דאטשע און ס'איז נאך דא וואָס צו עסען אויך, שעפּט מען תענוג און מע טהוט זיך אן כל הפערגעניגענס שבעולם: די וויבער קאָכען אפ דעם קאלטען בארשט, „שטשאוו" רופט מען עס, און שטעלען דעם סאמאווער מיט שטעקלעך, מיט שפּענר־

לעך און מיט פערטריקענטע בזשיקעס, מע פערשפּאַרט קויהלעז. און די מאַנסביליז וואַרפּען אַראָפּ די קאַפּאָטעס, זעצען זיך אַוועק גאַנץ שען אויף דער הויליער ערד, מע קוקט אַרויף אין אַנגעגליהטען הייסען הימל אַריין און מע פיהלט עפּיס א מאַדנעם ריח, א ריח. וואָס מע האָט איהם קיינמאָל אין שטאַדט ניט געפיהלט נאָך. היינט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען ניט. פּאַר אידישע קינדער עפענט זיך דאָך נאָר א נייע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאַטשע. און נישט איין וועלט, נאָר טאַקי אַלע דריי הונדערט צוהן וועלטען! א קליניגקייט גראָז! א וועדטעלע קראַפּיווע! א שפּיגעלעבעל קנאַקעלקעס! און בעזימער? און בוזשיקעס? און גרינע אַגרעסען? און רויטע וויימפּערלעך? און גאָלע סאַנישניקעס? און וויסע פּליטערלעך? און וואָס איז וועדטה אַנצוקוקען קליינע היהנדעלעך, נאָר־וואָס אויסגעפּיקטע פון די אייער? און יונגע קאַטשקעלעך, א שטייגער, וואָס אַז זיי גענהען. קאַטשען זיי זיך, ווי א כתריעלעווקער נגידית'טע און מיוחסת שבת בייטאָג, אַז זי זעהט אויפ'ן שפּאַציער? און דאָס, מיינט איהר, איז נאָר ניט, וואָס מע קאָן אין מיטען נאָס אַנגעמען פּוליע זשמעניס מיט שטויב און מאַכען „חושך של מצרים“? און דער טעם פון נאַכליופען נאָך א פּוליען וואַנען מיט נאָר־וואָס אַפּגעשניטען ברויט און אַרויסשליעפען א פּאָר זאַנגען פון הינטען — א מכה זאָל דער נוי וויסען? היינט די סאַזשעליקע, וואָס מע קאָן דאָרטען טהון עטליכע זאַכען מיט א מאָל: אי פיש האָפּען, אי באָדען זיך, אי שווימען, אי עפּיס נאָך?... דער עיקר איז דאָס באָדען זיך. מע וואַלט זיך געקאָנט דאָרטען באָדען און באָדען, פּאַליאַסקעס זיך גאַנצע טעג, וועו ניט די שקצים'לעך, ימח שמם, וואָס קלויבען זיך צענויף אַקוראַט דעמאָלט, וועו אידישע קינדער האָבען אַראָפּ־געווארפען פון זיך די ארבע־כנפות'לעך, האָלטען שוין כמעט ביי די הויזלעך, — הויבען אָן די שקצים'לעך צו לאָבען און צו וואַרפען מיט שטיינדלעך און הוסען און טיוקען און שרייען: „העי, זשי־דאַטשקי! ליבסערדאַקי! ציצעלע! העי!“

און אידישע קינדער חאָפען זיך אַנצוטהון, ציטערען, ווי די אַנגעשראָקענע שפּעצלעך. דער מאַמעס מילך ווערד ביי זיי פּערקיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

---

זיצען זומער אויף א דאַטשע, אַחוץ וואָס ס'איז א תענוג, איז דאָס נאָך א נדלות אויך: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, פּרוים־פּאָהרען אויף דער דאַטשע, שרה־ברכה קרוין?" — „איך רעכענ היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען. זיך באַזעצען ביי מיקאלע חזיר אין „ארץ־ישראל". אוו איהר, חנה־מירעל סערדצע, זאלט איהר מיר געוונד זיין. וואו רעכענט איהר זיך באַזעצען היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען?" — „איך רעכען, שרה־ברכה קרוין. היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען אויף אין „ארץ־ישראל", ביי האוויליכע די שכור'טע — זי האָט זעהר א וואויל דאַטשע"...

אָט אזוי שמועסען זיך אויס צווויי בעל־הבית'טעס אין כתרי־לעווקע אוו טאָפען זיך ביי די גוידערס אוו קוקען אויפן אויף דאָס אנדערע מיט גרויס גדלות, גלייך ווי דאָס וואלטען געווען צוויי יעהר־פּעצער דאָמעס, וואָס האבען אלסדינג אוו עס געהט זיי מעהר ניט אפּ, נאָר א דאַטשע.

---

## 2.

## ווער זענען זיי?

פּרייטאג איז געווען די נעשיכטע, איז סאָמע ברען פּון דאַטשע־סעזאָן. די היץ איז געווען מיט סכנת־נפשות. כתרי־לעווקער אידען האבען זיך נעאויילט קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת.

זיך געשטופט און געשפּאַרט און געקוועטשט און גערישען זיך צו אברהמען דעם קאַליישטשיק אין פורגאַן אַריין, געקראַכצן קאַפּ אויף קאַפּ און ממש געשלאַגען זיך פּאַר די ערטער. אברהמען׳ס „קאַליי־קע" — דאָס איז אַ פּראָדוקט פון כתריען־עווקער פּראָגרעס, פון כתרי־לעווקער מאָדערניזם. בעצם אבער איז דאָס אַ פּראָסטער וואַגען, אַ געווען בויד, וואָס מע האָט ארונטערגערישען דאָס ביידע, אוועקגעשטעלט אין דער לענג פון׳ם וואַגען, איינע אַקעגען דער אַנדערער, צוויי לאַנגע בענק און — ויקרא שמו בישראל „קאַליקע". דאָס איז געווען טאַקי אברהמען׳ס אויפטהו. ער האָט דאָס אויס־געטראַכט און ער עקספּלאָאַטירט עס ער היום הזה — ביז היינטיגען טאָג.

אברהמען אַליין, דער קאַנדוקטאָר און דער בעל־הבית פון דער „קאַליקע", איז זיך געשטאַנען תחילת ביי דער זייט, מיט אַ פּא־פּיראָסען אין מויל, גאַנץ רוהיג און מיט פערגעניגען צוגעקוקט. ווי אַזוי אידען שלאַגען זיך איבער זיין „קאַליקע". פון׳ם פער־רוקטען היטעל אַרויף האָט אַרויסגעקוקט זיין ־רייטער, געקנייט־טער, רויטער, שטאַרק־פערשוויצטער שטערן. איין האַנד האָט ער פערלאָזט אַהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאָס אַנ־דערע האַלב געשמייכעלט, גלייך ווי ער וואָלט וועלען זאָגען אויף בעל־עגלה־שפּראַך:

— שטופט זיך, אידעלעך, שלאָגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך. לאָם איך נור אָקאַרשט אויסרויכערען אָט דאָס דאָזיגע פּאַפּיראָ־סל, וועט שוין אַ רוח אין אייער פּאַרענט און מיטען אַריין און ס׳וועט קומען אַ גוטע חלירע אויף אייער טאָטען!

און כך הוה. אויסגעשפּיגען דאָס לעצטע שטיקעל פּאַפּיראָס, האָט ער פערקאַטשעט די ארבעל און אַ נעם געגעבען זיך צו די פּאַסאַזשירען — מאכען אַ „פּראָנדעק" אין דער „קאַליקע". שטיל, אָהן וועלטער און גאָר אָהן שום צערעמאָניעס, האָט ער גענומען שלעפּען וועמען פּאַר אַ האַנד און וועמען פּאַר אַ פּום פון דעם פורגאַן אַרויס, וואַרפען זיי אַראָפּ פון דער „קאַליקע", גלייך ווי דאָס

וואלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען, נאר טוידטע זעקלעך קארטאפלים, חריין אדער מעהרען. גאר ניט זיין עסק — איהר מענט איהם זידלען, איהר מענט איהם שעלטען. וואס הערט ער איך? דא איז ער בעל־הבית. אוו ניט נור בעל־הבית, ער איז דא קייסער. אוו ניט נור קייסער אליין, נאר א „סאמאדערזשעץ" — א זעלבסטהערשער. וואהרום ער איז אזיינער. די „קאליקע" — דאס איז זיין אידעע. ער האט דאס צוגעטראכט אוו דורכגעפיהרט, אוו ער האט פאר קאנקורענץ קיין מורא ניט, וואהרום — אנו, לאז עמיצער פרובען איהם נאכמאכען! קיינער וועט ניט וואגען זיך זאטשעפען מיט אזא שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. אוו צווייטענס, וואס וועלען טהון צוויי „קאליקעס", אז איין „קאליקע" געהט אויך א גאנצע וואך לעדיג. אויסער ערב שבת? דערביבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האט פאר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאר גאט. נאך א מינוט — אוו אברהמעל דער קאנדוקטאר איז שוין ביי זיך אויף דער קעלני. א ציה מיט די לייצעס, א שמיץ מיט דער בייטש, א קנאק מיט דער צונג — אוו די שטארק בעזעצטע „קאליקע" געהט שוין. פארפאלען. די איבערגעבליבענע פאסאזשירען נעבאך וועלען מסתמא מוזען ווארטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאך א מאל פון „ארץ־ישראל" קיין כתריעלעווקע, אוו די, וואס האבען נישט קיין גרולד צו ווארטען, וועלען א ברירה האבען נעמען די פיס אויף די פליצעס אוו — מארש צו פוס קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת.

אוו אט סאמע אין דער מינוט, וואס די שטארק־בעזעצטע „קאליקע" האט זיך געריהרט פון ארט, זענען אויסגעוואכסען, ווי פון אונטער דער ערה, נאך א פאר פאסאזשירען, א אידינע מיט א מיידעל. די אידינע — אנגעלאדען פון אויבען ביז אראפ מיט קוישלעך אוו מיט פעקלעך. דאס מיידעל — אין א היטעלע מיט א זאנטיקעל אוו מיט אזשורנע הענטשקעלעך אויף די הענד. די אידינע — פערשוויצט אוו פערשלומפערט, פערטארעראמט אוו צעטראגען, מיט א רויט פערברענט פנים, ווייסט ניט אויף

וואסער וועלט זי איז. דאס מיידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניענ־קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קליידעל, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס די לאקירטע קאמאשען אויף אזעלכע הויכע אבצאסען, אז ס'איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט זיך אויף די פיס.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאליייקע" האט געריהרט פונ'ם ארט, האט זיך די פערהאוועטע פערטאראמטע אידי־נע מיט איין האנד אנגעהאפט אינ'ם געהענדיגען וואגען, און ניט געגוג, וואס זי אליין איז געשטאנען אין א סכנה אויף דער'הרג'עט צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מיידעל, נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען:

— גיכער, אסתר'ל, גיכער! חאפ זיך אן מיט דער האנד אן דער „קאליייקע", ווארום מיר קאנען נאך פארשפעטיגען!

און צום בעל־עגלה האט זי זיך אנגערופען:

— רב אברהמל! גאט איז מיט אייך! וואס פליהט איהר אזוי? ביז שבת איז נאך ווייט — איהר'ס נאך איינפאהרען!

אברהמל דער בעל־קאליייקע האט ניט נור קיין חשק געהאט אפצושטעלען דעם וואגען — אדרבה, ער איז נאך ארויז אין אמ־ביציע — בעל־עגלה'שע אמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט א ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אידינע האט ער מכבד גע־ווען מיט א פיינעם יברכה, אויסגעגאסען כל חמתו אויף גאנץ כתריעווקע:

— בראש חאפט זיי אווק דער רוח, אז עס קומט פרייטאג! א נאנצע וואך קוקט מען ניט אן קיין פארשוין אין די אויגען! א שטאדט — ברענען זאל זי אויפ'ן פייער! וויא, מאאי וואראבייטשיקי, קומען זאל א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „וואראבייטשי־קעס", זיי זאלען מאכען פיס, און טאקי מיט דער אייגענער בייטש, וואס ער שמייסט די „וואראבייטשיקעס", האט ער דערלאנגט דער

איינגענעסענער אידינע איבער דער האַנד, געגעבען איהר אַנצוהע־
רענישׂ, זי זאָל אָפּלאָזען דעם „פּורגאַן".

דערמיט וואָלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען געענדיגט.
האָט זיך אָבער אין דער „קאָלייקע" געפונען א „קאָוואָלייער", א יונ־
גערמאַן אין ווייסע הויזען מיט א בריטען גלאַנץ פּאַס, פון וועלכען
עס האָט זיך אַרויסגעבאָמבעלט א לעדערן קויטעל מיט א שטאָלע־
נער פּאַרקאָוונ; אויף די פּים וויסע שיך, אויפ'ן קאָפּ א קליין
שטרויען קאָפּעלישעל, און דאָס פּנים אינגאַנצען נערוזירט, ווי ביי
איין אַרטיסט, און מורא'דיג פערשוויצט. אין איין כהרף־עין האָט
דער דאָזיגער יונגערמאַן בריה'ש געגעבען א שפרונג־אַרויס פון
דער „קאָלייקע", מיט גרויס מסירת נפש אַרויפגעשטופט אויף דער
„קאָלייקע", גלייך צו די איבעריגע פּאַסאַזשירען אויף די פּים.
פּריהער די אידינע, דערנאָך דאָס מיידעל. דערנאָך האָט ער אַליין
אויך געוואָלט אַרויפזעצען זיך, האָט אברהמעל דער בעל הקאָלייקע
איהם אָפּגעהאָלטען. דער בעל־עגלה איז געווען אַזוי אויפגערעגט
אויף דער עובדה פונ'ם געגאָלטען קאָוואָלייער מיט די ווייסע הוי־
זען און מיט דער שטאָלענער פּאַרקאָוונ, אז ער האָט נישט געקאָנט
איינזיצען מעהר אויף דער קעלנ. האָט ער מיט א שטאַרקען
„טפּרררו" אָפּגעשטעלט די פערדלעך, האָסטיג אַראָפּגעשפּרונגען פון
דער „קאָלייקע" און איז צוגעגאַנגען גלייך צום יונגענמאַן מיט דער
שטאָלענער פּאַרקאָוונ, און בשעת מעשה האָבען איהם די אויגען
געבראַנט, דאָס פּנים געפייערט און דער פערשוויצטער שטערן איז
געוואָרען נאָך מעהר פערשוויצט.

דער יונגערמאַן, דער העלד, האָט אָפּנים, פערשטאַנען, אז דאָס
וועט איהם גלאָט נים אָפּלויפען, האָט ער זיך נייציג אוועקגעשטעלט
אָקעגען דעם בעל הקאָלייקע, גריים אָנצונעמען דעם אַרויסרוף.
אויף די פּאַרשוינען פון דער „קאָלייקע" האָבען אַרויסגעזעהן, אז
דא וועט עפּים פּאַרקומען א שענע זאַך, האָבען זיי זיך צוגעגרייט
צו אַלסדינג און דערווייל בעטראַכט די צוויי העלדען, דעם בעל־עגלה
מיט דער ביימש און דעם יונגענמאַן מיט דער פּאַרקאָוונ, ווי זיי

שטעהען דאָס אַזוי אַנגעדרודעלט איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי די העהנער, אוּן שמועסען זיך אוים אין קורצע, נאָר אין שארפע ווערטער.

דער דאָזיגער שמועס איז אַזוי הויך־אינטערעסאַנט אוּן פּאַסט זיך שטאַרק צו אַ ראַמאַן, אַז דער גאַנצער דיאַלאָג מוז איבערגעגעבען ווערען פּינקטלעך, סטענאָגראַפּיש:

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: זאָג מיר נאָר, יונגערמאַן פוּן דער ציעג, ווער ביזט דו דאָס, וואָס איך קען דיך ניט?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואָס געהט עס אייך אָן, ווער איך בין?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: וואָס הייסט, וואָס געהט עס מיך אָן? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: פאַר וואָס זאָל איך ניט ווייסען?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: ווייאַלד אָז דו ווייסט יאָ, ווער איך בין, פרעג איך דיך, וואָס ביזט דו דאָ פאַר אַ מונדערפּעצער, וואָס דו נעמסט מיר אַרויף פאַרשוינדלעך אויף דער „קאַלייקע" אַהין מיין ווייסען? אוּן וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו מיט אַט די ווייבער?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואָס פאַר אַ מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איהר זעצט זיך אַוועק אויף אייער אָרט, טהוט אַ שמייס די פערדלעך אוּן פאָהרט קיין „ארץ־ישראל"!

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: אַזוי זאָגסט דו? אוּן א י ך זאָג דיר, אַז איך וועל ניט ריהרען פוּנ'ם אָרט, ביז אַט די דאָזיגע אידיעע מיט אַט דעם דאָזיגען מיידעל וועלען מיר ניט אַראָפּ פוּן דער „קאַלייקע"!

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואָס רעדט איהר?

אברהמעל בעל־הקאַלייקע: אט דאָס, וואָס דו הערסט! אַניט זאָל איך איינגעמען אַ מיתה משונה אט דאָ אויפ'ן אָרט, אַדער ס'זאָל קומען אַ גוטע חלירע אויף דיין מאַטען!

יונגערמאַן פון דער פאַדקאַווע: בשום אופן וועט איהר ניט ריהרען פון דעם אָרט, זאָגט איהר?

אברהמעל בעל־הקאַלייקע: בשום אופן ואופן!

יונגערמאַן פון דער פאַדקאַווע: פאַר קיין געלד אין דער וועלט?

אברהמעל בעל־הקאַלייקע: אפילו פאַר קיין מיליון!

יונגערמאַן פון דער פאַדקאַווע: און פאַר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל־הקאַלייקע: אפילו ניט פאַר קיין צעהן מיליון!

יונגערמאַן פון דער פאַדקאַווע: פאַר קיין צעהן מיליון אויף ניט? זייט זשע מיר געזונד און שרייבט ברייוולעך!

און אייידער דער בעל־הקאַלייקע האָט בעוויזען צו עפענען דאָס מויל, איז שוין דער יונגערמאַן פון דער פאַדקאַווע געזעסען אויף דער קעלני פון דער „קאַלייקע", געגעבען אַ נעם די לייצעם צו זיך אין די הענד אַריין און מיט אַ הוק און מיט אַ פייף און מיט איין אויסרוף: „וויא, ווראַבייטשיקי, פאַשאַל, פאַשאַל!" האָט די „קאַלייקע" זיך געגעבען אַ טראָג פון כתריליעווקע קיין „ארץ־ישראל" מיט אזא אימפעט און מיט אזא טרייסלעניש אוז טראַסקענישׂ, אז די פאַרשוינען האָבען זיך נעמוזט אנהאַפען ביי די פערענטשעס פון דער „קאַלייקע", און די ווייבער האָבען אויפ־געהויבען אַ קוויטשערייי מיט אַ געלעכטער אינאיינעם.

נעקוויטשעט האָבען די ווייבער פאַר שרעק, זיי זאָלען, חלילה, ניט אַרויספאַלען, און געלאָכט האָט מען פון אברהמלען דעם בעל־הקאַלייקע, ווי ער לויפט עם נאָכ'ן וואָגען, מאַכט מיט דער בייטש

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצענס טאטען, נאר קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאמעדיע!" גאנץ „ארץ־ישראל" איז ארויס אויף די דאטשעס, בעלעגערט די „וואלעגדעם", צוגעקוקט די דאזיגע „קאמעדיע", ווי די „קאלייקע" טראסקעט, און עפים א פרעמדער יונגערמאן זיצט אויף דער קעלני און בראקט די פערדלעך. אידען האלטען זיך צו, ווייבער קוויטשען, און אברהמעל אלייז, דער בעל־הבית פון דער „קאלייקע", לויפט נאכ'ן פורגאן גאנץ ווייט, מאכט מיט די הענד, ווי א משוגענער — וואס זאל דאס בעדייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: וואר זענען דאס געווען די אידינע מיט'ן מיידעל? און דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע? און וואס פאר א מחותן איז ער מיט זיי, וואס ער האט מיט אזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאר זיי דאס לעבען? די צו־ענגע גרענעצען פון א קאפיטעל געבען ניט, לייזדער, די מענליכקייט אויסצודערצעהלען אלסדינג אויף א מאל, און דעריבער מוז דער פריינד לעזער זיך אננעמען מיט געדולד, צו לייענען די וויטערינג קאפיטלעך. ביז ס'וועט איהם אלסדינג קלאר וועדען.

---

3.

## דער „פורים" מיט'ן „תשעה באב".

וואר וואלט דאס נעקאנט גלויבען, אז צוליעב די גזירות, וואס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתריעלעווקע וועדען א כרך און די כתריעלעווקער דאטשעס, „ארץ־ישראל" און „פאלעס־טינא". וואלען וועדען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער גאנצער וועלט? ס'איז תמיד אזוי: פון יענעמ'ס חורבן וועדט דער נעבויט, פון איינעמ'ס מפלה וועדט דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק וועט איהר געהאלפען. ס'איז א גאט־זאך. און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתריעלעווקע — אודאי און אודאי ניט. כתריעלעווקע האט ניט געוואלט, מע זאל טרייבען די אידען

פון יעהופּעץ. נאָר אז מע האָט זיי אַרויסגעטריבען, האָט כתּרי־
לעווקע געהאַבערט דעם מקח פון דירות און קלייטען. און איהרע
דאַטשעס זענען געווארען מיט גאַלד גלייך. בעזונדער האָבען זיך
געגעבען א הויב־אויף די דאַטשעס, וואָס אויף דער זייט בארג,
אינ׳ם אידישען טייל, וואָס הייסט „ארץ־ישראל״. מע האָט אָנגע־
הויבען אַרויסצופאָהרען אהין אויף זומער פון יעהופּעץ און פון
בויבעריק און פון דער גאַרער וועלט. כתּריל׳עווקער אידען, די בע־
ריהמטע וועלט־עקספּלאָאַטאַרס, האָבען עס פערשטאַנען און האָ־
בען בעוויזען אויסצונוצען די לאַגע על צר היותר טוב. מע האָט
אָנגעהויבען אפּדינגען גויישע שטיבלעך און עפּענען געשעפטען,
צום מיינסטען קלייטלעך פון באַקאַליי און פון עסענוואַרג, קיאָ־
סען פון סאַדע־וואַסער און פון אַלערליי געטראַנקען, און עפּענען
אכסניות, האָטעלען און פאַנסיאָנען. דערהויפּט — פאַנסיאָנען. אויף
פאַנסיאָנען האָבען זיך די כתּריל׳עווקער אידען א וואַרף נעגעבען,
ווי די היישעריקען, און אַרויסגערופען א מורא׳דיגע קאָנקורענציע.
דערווייל פערמאָגען מיר אין „ארץ־ישראל״ אויף די דאַטשעס, איי־
גענטלעך, נור צוויי פאַנסיאָנען. נאָר מע שמועסט שוין פון א דרי־
טען און פון א פיערטען און פון א פינפטען — די אַלטע כתּריל׳עוו־
קער מכה: א ז י ע נ ע ם ל ו י נ ט ז י ך א פ ש נ י י ־
ד ע ן ד י נ א ן, ל ו י נ ט ז י ך מ י ר א ו י ך.

וויפּיעל עס וועלען אמאָל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ־
ישראל״ פאַנסיאָנען — קאָן מען פאַראויס ניט וויסען. נאָר די
צוויי פאַנסיאָנען, וואָס „ארץ־ישראל״ פערמאָגט דערווייל, זענען
וועדטה צו בעשריבען וועדען אין א בוך, און, אויב ס׳איז א
בעשערטע זאַך, זאָלען זיי פעראייביגט וועדען.

דער ערשטער פאַנסיאָן געפינט זיך אין עק שטאַדט, ניט
וויים פונ׳ם נייעם אידישען בית־עולם, אויף יענער זייט בריקעל,
אקוראַט וואו עס הויבען זיך אָן די גויישע הייזער, און הייסען
הייסט ער מיט א שענעם ראַמאַנטישען נאָמען: „ד ע ר ק ו ו י ־
ק ע נ י ש״, און די בעל־הבית׳טע, וואָס האַלט דעם פאַנסיאָן, הייסט,

אייגענטליך, אלטע, נאר רופען מען זי: „דערקוויקע־ נ י ט ש ק ע“. אז איין כתריעלעטשקע, למשל, פרעגט ביי דער אנ־ דערער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?“ ענטפערט זי איהר מיט א ניגון: „וואס הייסט וואו וואוין איך? איך וואוין ביי דער דערקוויקענישקע וואוין איך“. דער נאמען איז אפילו א ביסעל צו א לאנגער און קלינגט עפעס נישט אזוי פיין, און ניט איעדער וועט דאס אזוי גרינג קאנען ארויסרעדען: א סימן האט איהר — פרובט אקארשט זאגען עס גיך, אין איין אטהעם: „אינ׳ם דער־ קוויקענישׂ ביי דער דערקוויקענישקע“, — וועט איהר זיך נעווים פערפלאנטען. דערפאר אבער האט דאס „דערקוויקענישׂ“ א מעלה — די דאטשע צייכענט זיך אוים מיט איהר „וואוערנדע“. א גרויסע בריטע „וואוערנדע“. א פעלד, ניט קיין „וואוערנדע“. אויף דער דאזיגער „וואוערנדע“, אז מע טראגט ארויס דעם סאמא־ וואר און מע זעצט זיך אוועק טרינקען וויסאצקי׳ס טיי — איז דאך א חיות פון גאט! דריי מניגים אידען קאנען דארט טיי טרינקען. פערשטעהט זיך, ניט אלע אינאיינעם, נאר ביסלעכווייז. איינס נאך דאס אנדערע. זעהט איהר, דער פאנסיאן, וואס שטעהט אקו־ראט אקעגען דעם „דערקוויקענישׂ“ און הייסט מיט א וואשנעם נאמען: „ג ן־ ע ד ן“, האט שוין מחילה א פייג, ניט קיין „וואו־ רענדע“. דערפאר האט אבער דער „גן־ערן“ א גארטען, וואס בע־ שטעהט קעגען צעהן „וואוערנדעם“. אינ׳ם דאזיגען גארטען וואכ־ סען אייך פון כל טוב: ציבעלקעלעך און רעטאכלעך, קנאבל און חריין, און בוריאן און קראפיווע, און „סאנישניקעס“, וואס געבען „סעמעטשקעס“ אויף א גאנץ ווינטער ביז פסח. און אז גאט העלפט, עס גיט זיך אוים א נערעט, דערגרייכט דער בוריאן מיט דער קראי־ פיווע כמעט ביז דער חויף פון א מענשען, און די „סאנישניקעס“— נאך העכער פון א מענשען.

פערשטעהט זיך, אז ביידע פאנסיאנען פיהרען צוליעב קאנ־ קורענציע א ביטערען קאמפף. און וואס איינער רעדט אוים אויף אנדערען — מעג עס פאלען אין ים אריין. למשל, די „דערקוויקע־

ניטשקע" זאגט אויפ'ן „גן־עדן", אז דאָרט האדעווטע מען די אודחים מיט „וואזדעך", אוו דער „גן־עדן" זאגט אויפ'ן „דערקווישקעניש", אז איבער דעם, וואס דאָרט בייסט מען זיך, שלאפען די פאנסיאנערען א נאנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אבער נישט אמת: נישט אין „גן־עדן", נישט אין דעם „דערקווישקעניש" איז פאָרהאן דער מיז, וואס ווערד אנגערופען אויף זייער לשון „וואזדעך"; אוו בייסען בייסט מען זיך אין ביידע פאנסיאנען אזוי געשמאק, אז מע פער־שעלט זיך דאס נעבייז. אין דעם איז אבער קיינער ניט שולדיג. דאס איז א נאט־זאך. ווי ווערען ס'איז בעשערט. א מאל מאכט זיך, זאלט איהר פערפאָהרען אינ'ם גרעסטען רייכסטען האטעל אין דער וועלט, אוו איהר שלאפט אפ א נאנצע נאכט ביז אין דער פריה — אוו קיינער טשעפעט אייך ניט. אוו א מאל זאלט איהר זיך אפשטעלען אין א וויסטער פינסטערער אכסניה, אין א חדר'ע־לע די גרויס ווי א געהניט, אוו פונדעסטוועגען זאל מען אייך דאָרטען בעפאלען פון אלע זייטען, אוו איהר בעוואונדערט נור, פון וואנען האבען זיי זיך נענומען אזוי פיעל? די חדרים אין ביידע דער־מאנטע פאנסיאנען זענען נישט איבעריג גרויס אוו נישט איבעריג ליכטיג. דערפאר קאסט אייך אבער דאָרטען דאס לעבען ניט טהיי־ער. מע קאן זאגען — וואלוועל, טאקי בזיל־הזול. פאר איין דרייי־ערעל א וואך. למשל, האט איהר אייך אלסדינג: א דאטשע אוו א „וואנערנדע" אוו „וואזדעך" אוו עסען. דאס הייסט, עסען איז גלייי־כער איהר זאלט דאָרט ניט עסען. וואָרום איהר וועט מוזען אנ־קומען; זאגט מען, דערנאך צו די כתריעלעווקער דאקטוירים, וואס הא־בען אויך א טבע פון בייסען זיך... זיי, די דאקטוירים, וועלען אייך האדעווען מיט אפטייק אוו מיט קרייטעכצער אוו מיט פראש־קעם אוו מיט פיעלען, אוו סוף־כל־סוף וועלען זיי אייך אפשיקען אדער קיין קארלסבאד, אדער קיין עמס, אדער נאך וויטער — אין אזא ארט, וואו מע פערשפאָרט א גובערנאטארסקי פאס אוו מע בעדארף נישט נגב'ענען די נרעניץ... עד כאן כתריעלעווקער פיי־

סיאנעו אין „ארץ־ישראל". איצט געהען מיר אריבער צו די העלדעו פון אונזער זומערדיגעו ראמאו.

* * *

די פערהאוועטע, די פערטאראמטע אידינע, וואס דער יונגערמאו פון דער פאדקאווע, אויב דער לעזער קאו זיך דערמאנעו, האט זי אזוי העלדיש ארויפגעזעצט צו אברהמלעו אויף דער „קאליסקע", — דאס איז געווען ניט מעהר אוו ניט וועניגער, ווי די בעל־הבית'טע פון דעם אויבענדערמאנטעו „גן־ערן"; אוו דאס שענע מיידעל מיט'ן נאמעו אסתר'ל, אויב די לעזערין האלט קאפ, — דאס איז איהר טעכטערל: אוו דער העלד אליין, דער יונגערמאו פון דער פאדקאווע — דאס איז זייער אורח, זייער „פאנסיאנער". די בעל־הבית'טע פונ'ם פאנסיאו „גן־ערן" איז אליין א כתרי־לעטשקע פון כתרי־לעוקע אוו הייסט מיט א מאדנעם נאמעו. הייסעו הייסט זי שרה, נאר רופעו רופט מעו זי שרה משה פורים'ס. איבער וואס? ווייל איהר מאו הייסט משה פורים. אוו זייער טעכטערל רופט מעו הינטער די אויגעו „אסתר'ל שרה משה פורים'ס". עפים נישט אזא פאעטישער נאמעו, אמת. עס דארף אייך אבער קיין חדוש ניט זיין. פארהאו אין כתרי־לעוקע א סך ערגערע נעמעו. למשל, אט האט איהר א צעטל פון כתרי־לעוקער בעלי־בתים, ארויסגענומעו פון א רייסטער ביי א ציוניסטישעו פעראיין: יענקעל צעריסענער, דוד ליב ווייסמפערל עך, חיים נעכטיגערטאג, מענדל אסארעדעברי, בעני פאטשאיהמאוים, זלמו בארגארא פ, נפתלי חאפטענצל — אוו נאך א סך, א סך אזעלכע מאדנע נעמעו, וואס מע קאו גאר אזוי קלוג ניט זיין אוו פערשטעהו, פוו וואנעו זיי האבעו זיך גענומעו?

אט דער שרה משה פורימ'ס מאו, דאס הייסט, משה פורים אליין, איז בטבע א איד א שניידער, נאר ווייל ער האט אין כתרי־לעוקע ווינציג פרנסה, אוו אזוי ווי זיין ווייב שרה איז א גרויסע בריה'טע אויף קאבעו פיש, באקעו לעקאך אוו פרעגלעו איינגע־

מאכטס, אוו מחמת זיי זענען שוין נעזעסען א זומער אין „ארץ־ישראל" אויף א דאטשע, האבען זיי אנגעשמעקט ביי א בעקאנטען גוי, אקוראט אקעגען דעם „דערקוויקענישׂ", א הויף מיט א גארטען, אוועקגעדונגען ביי איהם דעם הויף מיט'ן גארטען, אויסגעשמירט די שטוב פון אינוועניג אוו פון דרויסען מיט ווייסען לעהם, אויפגעהאנגען א ברעטל אוו אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„ש ר ה־מ ש ה־פ ו ר י ם'ס נן־ע ד ן. כ ש ר".

האט דאס מסתמא די בעלי־בתים פונ'ם ערשטען פאנסיאן „דערקוויקענישׂ" רעכט פערדראסען. האבען זיי געשלעפט שרה משה פורים'ס צום רב מיט א דין־תורה. זיי האבען גע'טענה'ט, אז זיי האבען אזוי אויף קיין פרנסה ניט, נאר איצט איז געקומען אט די שרה משה פורימ'ס מיט איהר „גן־ערן" אקוראט אקעגען זייער „דערקוויקענישׂ" אוו ווייל זיי גאר אינגאנצען צעברעכען מיט זייער פרנסה! האט אבער משה, שרה משה פורימ'ס מאן, גע'טענה'ט, אז ער איז אויף א איד אוו זוכט אויף א שטיקעל ברויט — אוו ווער קאן איהם זאגען א דעה, וואו אוו פון וואנען ער זאל זוכען פרנסה? אודאי, ווען דער אלטער רב רב יוזיפעל, עליו השלום, זאל לעבען, וואלט ער שוין געפונען א סגולה, ווי אזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאבדין דלא משתכחין! ניטא אזא רב, ווי רב יוזיפעל איז געווען! איצט זענען דא צוויי רבנים אין כתריל־עווקע, אוו בייּדע קאנען זיי ניט הויזען צווישען זיך. זיי זאלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאק לעבען א סך שענער אוו א סך לייטישער, ווי די צוויי רבנים. אוו דער עולם האט פאר זיי קיין ברעקעל דרך ארץ ניט. נאר מיר האבען געהאלטען ביי די העלדען פונ'ם ראמאן, אוו פערקראכען זענען מיר צו די רבנים. דער לעזער וועט מסתמא זיין אזוי פריינדליך אוו וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, בייּדע ווייבער, שרה משה פורימ'ס אוו אלטע די „דערקוויקענישׂטשקע", האבען זיך בענעגענט אין כתריל־עווקע אין א שמאל געסעל — דאס איז געווען באלד נאך פסח, איידער דער

זומער־סעזאן האט זיך אנגעהויבען—און ס'איז ארויס צווישען זיי, זאגט מען, זעהר א מיאוס'ער סקאנדאל... דאס האט אבער אויך ניט נעהאלפען, ביז איינמאל אין א שענעם פריהמארגען — דאס איז נע־ווען סאמע אין אנהויב סעזאן — האבען זיך בעווייזען אין „גן־עדן" דער נאסטפאדין „אוראדניק" מיט צווי סאלדאטען און האט ארונ־טערגעריסען, מחילה, דאס ברעטל מיט דער אידישער אויפשריפט און האט זיי נאך געשטראפירט מיט א דרייערל, דערפאר, וואס זיי האבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען א אידיש שילד. שרה משה פורימ'ס האט נאנץ גוט פערשטאנען, אז דאס איז דער „דערקווי־קענישקע'ס" ארבייט, האט זי בעצאהלט דעם אוראדניק דאס דרי־ערל מיט נאך א פינפערל און זי האט אויסגעפיהרט איהרס: זי האט דאס ברעטל אויפגעהאנגען, און עס הענגט דארטען ער היום הזה. און אז ס'איז בעשערט, אז א מענש זאל האבען פרנסה, מעגען שונאים צעזעצט און צעשפרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפען. די „דערקוויקענישקע" האט נעבאך נעמוזט צוזעהען, ווי אקעגען, ביי שרה משה פורימ'ס אין „גן־עדן", איז שטענדיג פול געפאקט מיט אורחים און מיט פאנסיאנערען, און נאך מיט וואס־סערע פאנסיאנערען! אט, למשל, נעמט דעם פארשוין מיט די זויי־סע הויזען און מיט דער פאדקאווע — „דער גראשען איז ביי איהם א ממזר; ביי אזא פאנסיאנער קאן מען אפעלעקען א ביינדעל, אוים־קרענקען זאל זי איהם, רבונו של עולם!" — אזוי האט די „דער־קווי־קענישקע" געבענטשט איהר קאנקורענטין — און איז געווען נערעכט. שטעלט אייך פאר, אז דער יונגערמאן פון דער פאדקא־ווע איז געווען פריהער א י ה ר אורח. דאס היסט, ער האט נע־חאט זיך אפגעשטעלט אין דעם „דערקוויקענישׁ". נאר דער רוח האט איהם אריבערגעטראגען אהין, אין „גן־עדן" אריין. צולייב וואס, מיינט איהר? „צולייב שרה משה פורימ'ס טעכטערל, דער הולטייקע, פארברענט זאל זי ווערען!" — מיר דריקען זיך אוים מיט'ן לשון פון דער „דערקוויקענישקע", פון וועלכער עס רעדט ארויס די קאנקורענציע. דער אמת איז אבער ניט אזוי. אונזער

העלדין, שרה משה פורים'ס טעכטערע. איז א מיידעל, וואס איז מלא חן, א מאמזעל, וואס האט געענדיגט פיער קלאסען גימנאזיע, לייענט ארציבאשעוו און רעדט רוסיש, קיין וואַרט אידיש, און טהוט ניט פון דאנען אהין. דעם נאנצען „גן־עדן" האלט אויס שרה משה פורים'ס נעבאך אליין אויף איהרע פלייצעס. זי אליין קאכט אוך באקט אוך רוימט, אוך דער מאן, משה שרה משה פורים'ס, בעדיענט די אורחים, די פאנסיאנערעז, שטעהט אויס אלע זייערע קאפריזען. חלילה וחס זייער טעכטערע׳ל זיי מיטהעלפען מיט וואס ניט איז! אסתר'ע׳ל שרה משה פורים'ס וועט בעסער נעהן אנגעטהאן נאך דער לעצטער מאדע, זיין אויסגעפוצט ווי א כלה, לייענען ארציבאשעוו, טאנצען „טו סטעפ" און „טאנגא" און אלע אנדערע מאדערנע טענץ. היינט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאפ אלע כתריליעווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאז. און מעהר פון אלעמען האט זי פערדרעהט דעם קאפ און געפיהרט ביי דער נאז זייער פאנסיאנער, דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאוועז. דער דאזיגער יונגערמאן איז אליין איין אגענט פון נעה־מאשינעס, ניט קיין בעווייבטער, און היימען היסט ער מיט א מאדנעם נאמען: „תשעה־באב" — א ר א ז ס א ל א מ א נ א ו י ט ש ט י ש ע ב א ו.

געוואויהרט געוואהרען, אז ער איז איין אגענט פון נעה־מאשינעס און אז ער היסט „תשעה־באב" און אז ער איז נאך ניט קיין בעווייבטער, האט „ארץ־ישראל" נע׳פסקנ׳ט אין איין קול, אז דאס איז פאר'ז בעל־הבית פונ׳ם „גן־עדן" איין אויסגעצייכענטער שדוך, איין אמת'ער זווג מן השמים, א באשערטע זאך פון גאט: „ד ע ר פ ו ר י ם מ י ט ' ז ת ש ע ה ־ ב א ב — חא־חא! זינט די וועלט שטעהט, איז נאך אזא גלייך פארעל ניט געווען!" — און וועד שמועסט פון יענעם פריימאג אז, וואס ער איז געקומען מיט אברהמעל׳ס „קאלייקע" קיין „ארץ־ישראל", איז דער „פורים" מיט'ן „תשעה־באב" נישט אראפ פון דער צונג. דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע זאל, אשטייגער, געווען ארויסהעלפען שרה משה

פּורימ׳ס טעכטערעל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפּען זי פּונ׳ם טייך, אדער אראָפּנעמען פון דער תּליה, אדער ארויסרא־טעווען פון גזלנים׳ס הענד, אדער גלאָט מציל זיין פון א זיכערען טויד, — וואָלט דאָס ניט געקאָנט האָבען בשום אופן דעם חן מיט דעם עפּעקט, וואָס ס׳האָט געהאָט זיין ארויפּזעצען זי מיט איהר מאָמע צו אברהמלעז אויף דער „קאָלייקע". און דערנאָך זיין אריינפּאָהרען יענעם פּריוטאָג מיט׳ן גאַנצען טראָסק קיין „ארץ־ישראל", דאָס זיצען זיינם אויף אברהמעל׳ס דעם בעל־הקאָלייקע׳ס ארט, און אברהמעל׳ס נאָכלויפּען פון הינטען נאָך דער „קאָליי־קע" — דאָס אלץ אינאיינעם גענומען האָט אנגענאָכט אזא רעש איז „ארץ־ישראל" און ארויסגערופּען אזא געלעכטער צווישען די דאָטשניקעם, אז ניט וויל׳ענדיג איז דער יונגערמאַן פון דער פּאָד־קאָווע געווארען ביי זיי א העלד, און שרה משה פּורימ׳ס טעכטע־רעל — א העלדין. און ס׳איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועס־רייַ, א מאָכעניש מיט די אויגען און א סמאָרעניש מיט די נעז פון „ארץ־ישראל" ביז כתריל׳עווקע, און עס האָט שוין געהאָט שיער־שיער דערגרייכט צו דער כתריל׳עווקער פּרעסע. דער „קאָפּעליש" מיט דער „יארמעלקע" וואָלטען שוין געהאָט שטאָף און זיי וואָל־טען שוין געמאָכט דערפון א גאַנץ פיינעם פּירוש... האָט מען אבער פערחאָפּט בעציטענם מיט די אנאנסען, וואָס מע האָט געלאָזט אפּדרוקען אויף ביידע גאזעטען אויף דער ערשטער זיים:

עספיר מאיסעיעוונא פ ו ר י ם
ארא סאלאמאנאוויטש ט י ש ע ב א ו
פ ע ר ל ו י ב ט!

און דא הויבט זיך ערשט אן און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראמאן.

## 4.

## די חתונה אין „גן־עדן".

זינט כתריצ'עווסקע איז א שטאדט און „ארץ־ישראל" א קורארט איז דאָרט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג און פרייליך ניט געווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פוריס'ס האָט חתונה געמאכט איהר טעכטערעל, עספיר מאיסעיעווקא פוריס, פאר'ן פאנסיאנער, אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאוו.

א טאג האָט זיך אזוועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסנעצייכענטער. איינער פון יענע אויסדערוועהלטע זומערדיגע טעג, ווען אלם־דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראָט און גיסט מיט פייער, נאר א קליין ווינטעלע, מע ווייסט ניט פון וואנען, בלאזט פערבי און קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך און אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאליערנדיגע קאסקעס, שטעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצויגען, קוים־קוים ווען זיי ריהרען זיך פונ'ם קלייגעם ווינטעלע, ווען גלעט זיי מיט ליעבשאפט איבער די געלע סאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט. אלץ שלאפט. נאר ווען־ניט־ווען בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעס ברויט פון פעלד. די רעדער פון דער פוהר קרעכצען־אונטער שטילערהייד. דער גוי מיט'ן שווארץ־פערבראנטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף־צו־פריהער א בארוויסער, מיט א צעחראסטעט הארץ, דרעהט מיט דער בייטש פאר די אכסען און שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „הוי! סאב־סאב, סאלאוויי!" און די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס־טריט. הינטער'ן וואגען לויפען א פאר בארוויסע יונגלעך, אידישע קינדער, רייסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעס און ווילען נאך. נאר פלוצים בלייבען זיי שטעהן פער'כשופ'ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אקעגען זיי טראָגט זיך אברהמעל'ס פורגאן, די „קאליסקע", אנגעפאקט פול און פול מיט מאדנע פארשוינען, און די מאדנע פארשוינען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענד. דאס

זענען די כתרי־עווקער כלי־זמר נעקומען קיין „ארץ־ישראל" צו שרה משה פורים'ס אויף דער חתונה.

— די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און די בארוויסע יונגלעך לאזען זיך פאר דער „קאליקע" מיט איין אימפעט צוריק אהיים אנזאגען א בשורה: די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און ביי שרה משה פורים'ס איז שוין אלסדינג גרייט צו דער חתונה. דער גאנצער פאנסיאן איז פערוואנדעלט אין א שאלאש צוליעב די צענויפגערופענע געסט פון „ארץ־ישראל". אינ'ם בעריהמטען גארטען פון „גן־עדן" שטעהען לאנגע טישען, געדעקט מיט כל טוב, בראנפענעם און לעקאכער און איינגעמאכטסטען. בים־לעבוויין הויבען אן צענויפקומען זיך משפחה אוז גוטע פרייגר פון כלה'ס צד, אלע אנגעטהאן, ווי מחותנים, אוז סתם געסט — דאטשניקעם אוז דאטשניצעס פון „ארץ־ישראל". די דאטשניקעם אין שבת'דינג קאפאטעם אוז יום־טוב'דינג קאשקעטען, אוז די דאטשניצעס אין זיידענע קלייד'ער מיט זייער נאנצער ציערונג. יונגע ווייבלעך אוז מיידלעך, אויסגעפוצט נאך דער לעצטער מאדע, די פנימ'ער בעציטענם פערריוועלט אוז פערשוויצט, זענען גרייט חאפען א טענצעל. לאזען נור די כלי־זמר אויפהערען רימפלען אוז שקרימפלען, אנצושטעלען די אינסטרומענטען, אוז שוין געבען עפים א מאל א שפיעל. חתן־כלה זיצען אויסגעפוצט; ער אין א גלאנצעדיגען צילינדער, זי אין א ווייסער פאטא — א פרינץ מיט א פרינצעסין, דער „תשעה־באב" מיט'ן „פורים"! אוז די מחותנים — משה פורים מיט'ן ווייב, שרה משה פורים'ס — זיי לויפען ארום, ווי די פער'סמ'טע מייז, שטארק פערטאראמט אוז פערטראגען, ווי געוועהנליך טאטע־מאמע. וואס האבען דערלעבט אזא שמחה, זיי מאכען חתונה א קינד. אוז וואס איז מעהר וואונדער פון אלסדינג— צווישען די מחותנים פון כלה'ס צד איז צו בעמערקען אויך די בעלי־בתים פונ'ם פאנסיאן „דערקוויקענישי". ווי קומען ז י י אהער? אויפלכע ביטערע קאנקורענטען אוז אזוינע געפעהרליכע

שונאים! די מעשה איז גאנץ פשוט: א פאר טעג פאר דער חתונה האט שרה משה פורים'ס זיך מיישב נעווען: צו וואס טויג איהר שונאים? מע זאגט: ס'איז גלייכער צעהן נוטע פריינד איידער איין שונא. איז זי צוויעק צו דער „דערקווויקענישקע" אהיים, און גלייך ווי זיי האבען זיך קיינמאל אויף זייער לעבען נישט גע־קריגט, קיין שלעכט ווארט, קיין צונג נישט איבערגעקערט, האט שרה די מחותנת'טע זיך אנגערופען צו אלטע דער „דערקווויקע־ניטשקע": „גוט מארגען אייך, אלטע לעבען! איך האב צו אייך א בקשה". „דהיינו, וואס פאר א בקשה, שרה'ל קרוין?" איהר וויסט דאך, אלטע לעבען, אז איך מאך חתונה מיין אסתר'ע'ל". „זאל זיין אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער. איהר וויסט דאך, שרה'ל קרוין, אז איך בין אייך א גוטער פריינד. לאז עס מיר אננעהן, וואס איך ווינש אייך". „אמן. האב איך אייך געוואלט בעטעז, אלטע לעבען, איהר זאלט מיר אנטהון דעם כבוד אוז זיין ביי מיר אויף דער חתונה, איהר און אייער מאנז אוז אייערע קינ־דערלעך". „מיט'ן גרעסטען כבוד, שרה'ל קרוין. מיר האבען זיך דען א מאל געקריגט, חס ושלום? געהט אהיים, מיר'ן מירטשעם קומען אלע זיך משמח זיין מיט אייך, גאט זאל נור געבען, ס'זאל זיין מיט גליק אוז מיט הצלחה, וואהרום אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר א חתן אייער טאכטער נעמט". „אמן. מיר זאלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האט קיין שיעור ניט". פאר גרויס ליעבשאפט האבען זיך די ווייבער אוש צעקושט אין די פיסק־לעך אוז האבען שוין ארויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואס נאך דער חופה. וועז מע וועט זיך נעמען ביידע פאר די הענד אוז מע וועט איינס אקעגען דאס אנדערע חאפען א פרייליכס. דערווייל איז דער טאראראם נאך גרויס אוז עס הערען זיך שוין געשרייען, אז די זוז זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופה געהן! אמת, חתן־כלה פאסטעז ניט. ס'איז ניט ד ע ר חתן אוז ניט ד י כלה, וואס האלטען פון אויפכע „אידישע זאבובאנעס" — נאר פאס־טעז! ס'איז שוין אבער באלד נאכט. דער גאנצער הויף איז פול

מיט געסט. גאנץ „ארץ־ישראל" האט זיך צענויפגעקלויבען אויף דער חתונה. די גאנצע גאס איז בעלאגערט מיט שיקסעס אוז שקצים. וואס זענען געקומען אנקוקען א „זשידאווסקע סווארבע". די שקצים זאגען ווערטלעך, די שיקסעס שיסען אוים אלע מינוט א ווילדען געלעכטער, מיט א הילך אוז מיט א קוויטש. א שמחה, א גדולה איז „ארץ־ישראל" ! שוין. מע האט שוין אוועקגעשטעלט די פיער שטאנגען מיט דער רויטער חופה, וואס איז מיט גאלדענע קאטעסען פון אלע פיער זייטען. אוז די כלי־זמר מיט'ן קעסעל־פויק האבען געגעבען א חאפ־אף דעם זיסען אומערגען ניגון, אוז די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אנגעטאן אין די אויבער־שטע בגדים אוז מיט אנגעצונדענע הבדלות איז די הענד, האבען געגעבען א נעם דעם חתן מיט דער כלה, אוז די צערעמאניע האט זיך אנגעהויבען. ד י א ל ט ע ש ע נ ע א י ד י ש ע צ ע ־ ר ע מ א נ י ע.

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפוצטער כלה איז סאמע ווייסען אונטער דער חופה, ארום דעם חתן מיט'ן גלאנ־צעדיגען ציליגדער, האבען די צענויפגעלאפענע שקצים זיך אנגע־רופען מיט א געלעכטער: „א־הא־הא, דיוויטסיא, יאק זשידי קרו־טיאטסא !" (אוי־אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך !) דאס האט אבער גארניט געשטערט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו נעמען דעם כוס אין דער רעכטער האנד אריין. דער חזן האט שוין צוגעכט געמאכט דעם האלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש". דער שמש האט שוין געהאלטען גרייט דאס קידושין־פינגערל אי־בערצוגעבען דעם חתן, ער זאל זאגען דעם געוויסען „הרי את". פלוצים האט זיך דערהערט פון דרויסען א „טפרר !" מיט א ירגזון איז צונעפאהרען אברהמעל'ס „קאליסקע", און פון דארטען זענען ארויסגעשפרונגען צוויי יונגע ווייבלעך און געלאזט זיך מיט אויס־נעשטרעקטע ארעמס גלייך צו דער חופה. עס איז געווען אזא־מעגליך צו זעהען זייערע פנימ'ער אין דער פינסטער. מע האט נור ניט. כתריעלווקע האט ניט געוואלט, מען זאל טרייבען די אידען נעהערט זייערע ווייבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האבען גע־

ליארעמט, געיאמערט און געשאלטען, איבערשלאגענדיג איינע דער אנדערער:

— שטעהט, אידישע קינדער!

— גיט איהם ניט קיין חופה וקידושין!

— פארחאפט זאל ער ווערען!

— דער שלאק זאל איהם טרעפען!

— אט דער שארלאטאן! אט דער הולטיי! אט דער ממזר!

— קוקט איהם אן אינ'ם קאפעליש! ער איז דאך מיינער א מאנן!

— איך האב דאך פון איהם א קינד, האבען זאל ער א וויסטען סוף!

— און מיך האט ער מקדש געווען ערשט היינטיגען נאך פסח! צוגענומען אט הונדערט קארבען, ווי איין גראשען, אט הונדערט מכות זאלען זיך איהם אויסוועצען, רבונו של עולם, אויפ'ן פנים און אויף דער צונג און אויפ'ן גאנצען לייב, ער זאל ניט דערלעבען מעהר צו פאהרען, באגראבען אידישע טעכטער, פארווויסטען און פארפינסטערען זייער לעבען!

— ניט איהם אהער, דעם גנב, אט פאהר איך איהם אריין מיט מיינע נעגעל און ריים איהם אוים די אויגען!

— אין קייטען זאלט איהר איהם קאווען! אין אייזערנע קייטען! מיינע אכט הונדערט קארבען, אכט הונדערט מכות, רבונו של עולם!... — — —

צו שרייבען אוּן צו שרייבען. די ערנסטע פּובליציסטען, די מוסר־זאָגער, האָבען נישט אויפגעהערט צו שטאָפּען דעם עולם מיט מוסר אוּן לערנען שכל, ווי אַזוי מע דאַרף זיין נעהיט היינטיגע צייטען ביי חתונה מאַכען אַ טאַכטער פּאַר אַ מאַן מיט אַ רוסישען נאָמען „טישעבאָוו“: אוּן די וויצלער האָבען זיך געוויצעלט אוּן נעוועלט גאָר אָהן אַיין אויפהער: „ווי קאָן אַרויסקומען גוטס פּוּן אַ פּורים מיט אַ תשעה־באב?“ — אוּן אויסגעלאַזט האָט זיך עם דערמיט, וואָס בריידע צייטונגען, סאַי דער פּראָגרעסיווער „קאָפּעליש“, סאַי די אַרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע“, האָבען אַנגעזאָגט זייערע לעזער אַ פּרייליכע בשורה מיט מוראַ'דיגּ נרויסע אותיות, אַז גאָר אין גיכען הויבען זיי אָן צו געבען דעם עולם אַ מתנה — אַ נייעם מאַדערנעם, זעהר שפּאַנענדען אוּן הויך בעלעהרענדען ראָמאַן פּוּן איצטיגען אידישען לעבען מיט אַ מוסר־השכל. בריים „קאָפּעליש“ וועט דער ראָמאַן הייסען:

„דער מאַן פּוּן די דריי ווייבער“

(אַ הויך־אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין 4 טייל מיט אַיין עפּילאָג)

אוּן ביי דער „יאַרמעלקע“ וועט ער הייסען:

„דער דריי־ווייבער־דיגער מאַן“

(אַ מערקווירדיגער ראָמאַן אין 4 טייל מיט אַ פּראָלאָג אוּן מיט אַיין עפּילאָג).

אַ שאַד! מע וועט נעמען אַזאַ שענעם מאַטעריאַל אוּן מע וועט דאָס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאַכען פּוּן דעם אַ תל. אוּן אַ רחמנות נעבאָך אויף דער העלדין, שרה משה פּורים'ס טאַכטער, אסתר'ל. נאָך דעם, ווי די כתריל־עווקער גאַזעטען וועלען זי בעארבייטען, מעג זי זיך שוין אָפּגעזעגענען. זי וועט שוין דאָרט קיין חתן ניט קריגען וויל זי וועט לעבען. סיידען זי זאָל פּערלאָזען „ארץ־ישראל“ מיט כתריל־עווקע אוּן אריבערפּעקלען זיך ייין אמעריקא.

הלואי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אַלראַם גוטס — אָמן.

---

## 5.

## „אונזערע בראַצקים" מיט „אונזערע רויט־שילדס".

אין א הייסען זומער־טאָג, סאָמע אין רעכטען ברעג פון דאָמשע־סעוואָ, איז פון כתרי־לעווקע קיין „פאַלעסטינא" געגאַנגען אי־בער „ארץ־ישראל" אונזער בעקאַנטע „קאַלייקע" כמעט א לעריגע, ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאָג, נאָר א געווהנליכער וואָכע־דינער טאָג, דעמאָלט, וועו די כתרי־לעווקער דאָטשניקעס, וואָס וואָהנען אין „ארץ־ישראל", זענען ניט קליין צו נעהן צופוס. אין דער „קאַלייקע", ער זאָל אָווי גוט און מוחל זיין אַפשטעלען די פערד־עלטערע, די אנדערע א יונגערע, און ביידע האָבען געשמאַק נענעה־כיצט און געפאַכעט מיט דער נשמה פאַר גרוים היץ. אברהמעל דער קאַנדוקטאָר האָט נערדימעלט, די פערדלעך האָבען זיך נעמאַכט ווי זיי פאַהרען, און די „קאַלייקע" קוים־קוים וואָס זי האָט נע־שלעפט זיך. פלוצים איז אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, א פראַנטעוואַטע ציקאַווע אריסטאַקראַטיש בחור'על פון א יאָהר צוויי און צוואַנציג, מיט א וויים אריסטאַקראַטיש קאַפעלישעל און מיט שווארצע אריסטאַקראַטישע וואָנסילעך, האָט א מאָך נענע־בען מיט'ן אריסטאַקראַטישען שטעקעלע צום קאַנדוקטאָר פון דער „קאַלייקע", ער זאָל אָווי גוט און מוחל זיין אַפשטעלען די פערד־לעך, און האָט נענעבען א שפרונג־אַריין אין דער „קאַלייקע", אבער אָווי אריסטאַקראַטיש, אָווי בריה'ש, אָווי פלינק, אז עס האָט נע־חאָט דעם זיעבעטען חן. דערנאָך האָט ער זיך נענעבען א זעץ שוועך אויף דער צווייטער באַנק. פונקט אקענען דער מאָדאָם מיט

איהר טעכטערע (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגע־רע—איהר טעכטערע). און א לעג אריין איין האנד אין דער לינקער הויזען־קעשעני און מיט דער אנדערער האנד א דרעה די רעכטע אריסטאקראטישע וואנסע, און בעת מעשה געגעבען אזא אריסטא־קראטישען קוק אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאמזעלכין, אז א מיידעל, וואס איז נאך ניט שטארק פערליעבט אין קיינעם, דארף זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך ניט פערליעבען תיכף ומיד איז אזא בראווען אריסטאקראטישען בחור. פאר דער מאדאם איז דאס דאויגע אומגעריכטע בעגענעניש געווען איין „אצבע אלהים", א פאטאלע בעגענעניש, און איהר מוטערליכ הארץ האט באלד אנ־געהויבען צו קלאפען און נביאות צו זאגען, אז ס'איז ניט אומזיסט, אז ס'איז א גאט־זאך... און חאטש איהר טעכטערע איז שוין כמעט א כלה, טאקי מיט איהרען א גליעד־געשוועסטערקינדעל, ווי מיר וועל־עז דאס איז גיבען געוואהרע וועדען, פון דעסטוועגען איז זי געווען העכסט צופרידען, וואס דער אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערע, נעמט זי דורך אוז דורך... נאר ווי אזוי מאכט מען, אז ער זאל זיך בעקענען מיט איהר טעכטערע, אז זי איז נאך אליין מיט איהם ניט רעכט בעקענט? איז זי געפאלען אויף איין עצה (א מאמעס הארץ): זי האט גענומען זיך פאכען מיט'ן פעכער און א זאג געגעבען, ווי צו זיך אליין, און דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתריליעווקער רוסיש, וואס האט א שם אויף דער וועלט:

— אך, קאקאי גאריאטשע דיען סעוואדני! — סארא הייסער־טאג היינט איז!

האט די טאכטער א קוק געגעבען אויפ'ן אריסטאקראטישען יונגענמאן און האט פערריכט דער מוטער'ס גרייז:

— דא, אטשען זשארקיי דיען!

האט שוין דער אריסטאקראטישער יונגערמאן געהאט א גע־לעגנהייט אריינצומישען זיך מיט א וואָרט און אויך אויף רוסיש געוועגדט זיך צו דער מאמזעל:

— א או וואס נא דאטשע מאקושע חארשיי וואזוך? — איז ביי אייך עפים אויך א גוטע לופט אויף דער דאטשע?

האט די מאדאם פונדעסטוועגען ניט דערלאזט, אז די טאכטער זאל איהם ענטפערען און האט זיך בעסער אליין ארויסגעשטעלט (פארט א מאמע!) און האט זיך אנגערופען צום יונגעמאן וויעדער אויף רוסיש און מיט א ניגון:

— נא טשטא נאם וואזדעך, קאגדא או נאם יעסט דיענגי? — צו וואס דארפען מיר לופט, אז מיר האבען גאלר?

דערמיט האט זי איהם, אפנים, געוואלט אפהאקען די פליע־גאל, ער זאל זיך אזוי ניט איבערנעמען. נאר ארויסגעקומען דער־פון איז נאר עפים אנדערש: ביידע קינדער, דער יונגערמאנטשיק און דאם מאמזעלכע, האבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאסען מיט אנא גאלעכטער, אז דער קאנדוקטאר פון דער „קאליקע", אברהמעל דער בעל־ענלה, האט זיך געמוזט אויסדרעהען צו זיי מיט'ן פנים, חאפען א קוק: „וואס לאבען עפים די אריסטאקראטען, א גוטע חלירע אויף זייער טאטען?" דער שפיץ איז געווען, אז מען איז צוגעקומען צו איינער פון די שענסטע און רייכסטע דאטשעס איז „פאלעסטינא", האט מען זיך גאנץ וואוהל אפגעזעגענט און שטארק־שטארק געקוועטשט די הענד, און די מאדאם האט האלב־אפיציעל פערבעטען דעם אריסטאקראטישען יונגעמאנטשיק צו זיך: „פאזשאלעסטע, בעז צערעמאני!" און דאם שענע מאמזעל־כעל האט אזוי ליעב נעשמייכעלט אזוי האט בעשענקט דעם יונגען קאוואליער מיט אזעלכע וואוהלגעמע בליקען פון איהרע שענע חנ'עור־דיגע אויגען, אז וועז דער יונגער בחור, דער אריסטאקראט, זאל זיין פון אייזען און זיין הארץ פון שטיין, וואלט עס אויך בעדארפט צעשמאלצען וועהרען, אזוי ווי וואכס.

אצינד בעדארפען מיר דערצאהלען, וואר איז געווען אט דער יונגער אריסטאקראט און וואס איז מיט דער מאדאם געווען אזוי די גדולה, וואס איהר טעכטערעל האט זיך מיט איהם בעקענט?

די גרויסע שטאדט יהופּיע לעבט אין טעות. זי מיינט, אז נור זי פּערמאגט אריסטאקראטן־מיליאנערן. די גרויסע שטאדט פּאריז מיינט, אז נור זי פּערמאגט אריסטאקראטן־מיליארדערן. א סברה, אז אין כתריליעווקע האבן מיר זיך אונזערע אייגענע אריסטאקראטן, אונזערע אייגענע בראצקים מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאר וואס דענן? אזוי ווי אלסדינג, וואס כתריליעווקע פּערמאגט, פּערמאגט זי אין קלענערן מאסשטאב, על־כן זענען אונזערע בראצקים קליינע בראצקעלעך און אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדלעך, און זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערן מיט זייערע ביאגראפיעס, פונקט ווי עס ווערן בעשריבען אלע טיליאנערן און אלע מיליארדערן פון דער גאנצער וועלט.

דאס איז א כלל — און עס ווייסט א מינדסט קינד, — אז אלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אמאל געווען קליין, דערנאך ערשט זענען זיי אויסגעוואכסען און נתגדל געוואָרען. די אמעריקאנער גרויסע מיליארדערן, למשל, האבן ליעב צו בעריהמען זיך צהן מאל א טאג, ווי קליין זיי זענען אמאל געווען. ביי איין אמעריקאנער אריסטאקראט איז א כבוד און א גדלות צו דערצעהלען אז פּאר יעדען אינטערוויוער, אז אין דער יוגענד האט ער גענטראגען זעק אויף די פּלייצעס, אדער גאזעטען צו פּערקויפען, אדער געהאנדעלט מיט „מעטשעס". אונזערע כתריליעווקער אריסטאקראטן האלטען נישט פון דער דאזיגער מרה. אדרבה, א כתריליעווקער מיליארדער, אז איהר וועט איהם א פּרעג טהון וועגען זיין יחוס, וועט ער אייך דערצעהלען גוזמאות, אז זיין זיידע איז געווען א רב און זיין עלטער־זיידע — א גאון, און זייער גאנצע משפּחה — לויטער רבנים, גאונים און נגידים, גבירים מפורסמים. זיי פּערהאלטן אייך אזוי דעם קאפּ מיט זייער יחוס און שרעקען אייך אזוי שטארק אן מיט זייער אריסטאקראטיזם, אז עס פּאלט אן אויף אייך א פּחד, און איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאהר — אפשר קומען זיי מאקי ארויס דער רוח ווייסט זיי פון וועמען?"... אונזערע אריסטאקראטן, מיליאנערן אן

מיליאָנערען, איך מיין אונזערע כתריליעווקער ברעצקים מיט אונזערע כתריליעווקער רויטשילדס, זענען אויך געווען אמאל גאנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבח מוז געזאגט ווערען. זיי האבען זיך אליין מיט זייערע אייגענע כחות דורכגעשלאגען און מיט דער צייט שטארק־שטארק ארויפגעארבייט זיך. געוואכסען און אויסגעוואכסען און נענומען איבערשטייגען אוז אריבערשמייסען איינס דאס אנדערע הן אין עשירות, הן אין צדקה. הן אין שענע שדוכים, און מי יודע, וואס פון זיי קאן נאך אמאל אויסוואכסען! די נאנצע וועלט, למשל, וויסט דעם יחוס פון די אמת'ע רויטשילדס, אז זיי שטאמען פון פראנקפורט און אז זייער עלטער־זיידע איז געווען פריהער א חלפן, דערנאך א מלוה, דערנאך א באנקיר, וואס פערלייהט נעלד. אונזערע כתריליעווקער רויטשילדס שטאמען ניט פון פראנקפורט. שטאמען שטאמען זיי טאקי פון כתריליעווקע גופא, נאר וויל זייער עלטער־זיידע איז אויך כל ימיו נעווען א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין כתריליעווקער מארק און נעביטען קערבליך אויף צהנערס און צהנערס אויף נראשענס. האט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס־קינדער נעקרוינט מיט'ן נאמען „די רויטשילדס". זיי, די קינדער, זענען שוין קיין חלפנים ניט נעווען, מיט קיין טישעל אין מארק ניט געשטאנען, נאר מיט הלואה האבען זיי זיך פערנומען, מיט הלואה פערנעמען זיי זיך נאך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען אויך זייערע קינדער און קינדס־קינדער — כל זמן עס וועט עקזיסטירען אויף דער וועלט אט דאס פאסקודנע מין, וואס מע רופט דאס „געלד", און כל זמן עס וועלען זיך געפינען אזעלכע מענשען, וואס וועלען אייך פערזעצען, איך בעט איבער אייער כבוד, די הויזען, אבי איהר זאלט זיי לייהען נעלד... אז ס'וועט זיך מאכען. איהר וועט קומען איצט אין דאס בענייעטע מאדערנע כתריליעווקע, וועט איהר אויך דער „געבריקעווועטער נאס" דערזעהן א צווייג נאכרעגנריגען מויער מיט א גרויסען שילד איבער דער נאנצער וואנד, מיט גרויסע נאלדענע אותיות: „יעפים אי בארים נינגאלד. באנקיר־

סקאיא קאנטאראַ". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאָס הייסען אזוי שוין, ווי „חיים און ברוך גינגאָלד. באנק־געשעפט". זאָלט איהר וויסען, אז דאָס זענען אונזערע כתריעלעוקער רויטשילדס. אי, די קשיא: פון וואנען האָט זיך צו זיי געקומען דער נאָמען ר ו י ט־ש י ל ד, אז הייסען זיי נאָר ג י נ ג א ל ד? קאָן מען דאָס אייך פערענטפערען מיט א וויעדעראנאנד, ווי דער שטייגער איז: למאי וואָס וועט איהר זאָגען דערויף, אז אקוראט אקעגען די רויט־שילדס שטעהט נאָך א שענערער מויער מיט נאָך א שענערען שילד, מיט נאָך גרעסערע גאָלדענע אותיות אנגעשריעבען בפירוש, און אויך אויף רוסיש: „ליעסנאיא טאַרגאָווליא בראטיעוו דעמ־בא"; דאָס הייסט: „האָלץ־געשעפט פון די ברידער דעמבא": — פון דעסטוועגען טהוט א פרעג א מינדסט קינד: „יונגעלע, וועמענס שטוב איז דאָס? " — וועט אייך א מינדסט קינד ענטפערען: „אט די שטוב וועמענס? — בראָצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאָגראפיע פון די דאָזיגע בראָצ־קיס, וואָס הייסען דעמבא, אדער דער יחוס פון די ברידער דעמבא, וואָס רופען זיך בראָצקי, קאָן עס דאָ דערצעהלט ווערען אין קורצען אט אזוי: אין סוכאָליעסיע, אין א שטעדטל ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, וואָס האָט אמאָל געהערט צום גראָף שטרעמבא־רודניצקי, איז געווען א איד א שאָפער, איין אויפזעהער אויף די פריצישע וועלדער, וואָס געהייסען האָט ער אהרן, נאָר געוויפען האָט מען איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א איד א פראָסטאק, א דאָהפסמאָן, א הויכער, א געזונדער, א דעמב. געטראָגען א גראָבען, א גוויישען בגד, מיט א שטריקעל ארומגעבונ־דען, און א פאָר הויכע שטיוואָלעם, געקענט אויף אויסוועניג אלע בוימער פון אלע סוכאָליעסיער וועלדער, געהיט דעם גראָף'ס גוטס, ווי א געטרייער הונד, און איז געווען ביי'ם גראָף אזא חשוב, אז ער האָט אנגעזאָגט אין זיין צואה די קינדער, אז דער איד אהרן און דעם אידענם קינדער זאָלען בלייבען ביי זיי שאָפערס כל־זמן עס וועלען שטעהן די וועלדער פון סוכאָליעסיע און כל־זמן עס וועט עק־

זיסטירטן דער נאמען שטרעמבא־רודניצקי. און ווי דער מנהג העולם איז, האבען דאך מסתמא די יורשים פונ׳ם גראף שטרעמבא־רודניצקי זיך פערשפיעלט איז קארטען און פערקויפט, געמאכט א תל פון אלע סוכאליעסיער וועלדער, און אהרן׳ס קינדער האבען נעמוט אריבערפעקלען זיך פון וואלד אין שטאדט אריין, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און ווייל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האבען נישט געוואוסט קיין זאך, א חוץ וואלד און א חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געווארען נור וואלד און געהילץ — עד היום הזה, און עס האט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואכסען אלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואכסען אויך זייער נאמען. תחילת האט מען זיי גערופען „די וואלד־מענשען", דערנאך — „די הילצער־נע אידען", „די דעמבעניאטעס", דערנאך — „די ברידער דעמ־בא", דערנאך — „די נייע נגידים", „די מיליאנטשיקעס", און ערשט דערנאך, אז זיי האבען אנגעהויבען אויספיינען זיך. ארויס־געהן מיט א שענער נדבה, טהון גרויסע שרוכים, שמייסען און ארי־בערשמייסען די רויטשילדס, — האט זיי די שטאדט געקרוינט מיט׳ן נאמען: „אונזערע בראצקים". עס איז שווער צו זאגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדס", צי „אונזערע בראצ־קים"? זייער גלד האט נאך קיינער ניט געצעהלט. נאר מיר דאכט, אז וואס זיי פעהלט צו די אמת׳ע בראצקים מיט די אמת׳ע רויטשילדס, וואלט עס געמעגט אונז אלעמען צוקומען. זייער רייכ־קייט איז ווי אמאל. אמאל זענען „אונזערע רויטשילדס" רייכער, אמאל — „אונזערע בראצקים". עס וועגט זיך, ווער עס שטעלט זיך אוים שענער פאר דער שטאדט. און ווייל יעדער פון זיי ווייל אריבערשטייגען אין אריסטאקראטיזם, אריבערשמייסען איינס דאס אנדערע, דעריבער קאנקורירען אונזערע כתרילעווקער מיליאנערען און מיליאדערען און שמייסען זיך אויף וואס די וועלט שטעהט. למשל, זאגט א רויטשילד, אז ס׳איז איהם שווער אידיש רעדען — בעריהמט זיך א בראצקי, אז ער פערשטעהט ניט קיין ווארט אי־דיש. און דאס איז אין כתרילעווקע א סימן פון אריסטאקראטיזם.

ארער עס האט זיך געטראפען א מעשה ביי די רויטשילדס, א זוהנ־דעל האט זיך פערשפיעלט אין קארטען און ג'פטר'ט. זאגט מען, א גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקי'ס, א זוהנדעל פערשפיעלט צוויי הונדערטער. אדער עס האט זיך נע־טראפען נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שנור „ג־פלירטעוועט" אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפים א ווילד־פרעמדען יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט געקאכט דערמיט די וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען. ביי די בראצקים, אויך אין אויסלאנד אין די בעדער און אויך בפרהסיה „ג־פלירטעוועט" א שנור מיט צוויי ווילד־פרעמדע יונגע לייט... אריסטא־קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א מעלה, וואס רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלם־דינג. למשל, כתריעווסע וועט קיינמאל ניט פערגעסען יענעם וויב־טער, בשעת עס האבען געבושעוועט די גרויסע פרעסט. ארעמע לייט נעבאך זענען געפאלען, אזוי ווי פליענען,—איז געווארען א ויצעקו: „סטיטיט, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט אונזערע בראצקים? וואס שווייגען זיי?!" האבען זיך די רויט־שילדס דערבארעמט און האבען אריינגעשיקט פון מארק עטליכע פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די נעפרוירענע. וואס זשע האבען געטהאן, מיינט איהר, די בראצקים? — האבען זיי נענומען אוז האבען אריינגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע גאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע־מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. ארער וואס האט געפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך צעלאזט און האבען, א חוץ מעות־חטים, אריינגעשיקט א האלבע מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך מיישב די בראצקים: „איהר גיט קארטאפלים? מיר וועלען גע־בען שמאלץ צו די קארטאפלים!" און מען איז נענאנגען און מע האט געעפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ אוז מע האט געטיילט די ארעמע לייט שמאלץ. כל דכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ,

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפעל, אויב מע האט בעוויזען צו ברענגען א פאפיער פונ׳ם רב, או די משפחה בעשטעהט ניט ווי־ציגער ווי פון פינף נפשות.

פון שטאדט איז די קאנקורענציע מיט׳ן שמייסען זיך אריבער־געשמיסען געוואָרען אין דארף, אויף דער דאטשע. „פאלעסטינא" האט געעפענט פאר „ארץ־ישראל" איהרע טויערען, און די פער־שמאכטע ארץ־ישראל׳דיגע דאטשניקעס האבען אפגעלעבט. ווי אזוי איז דאס געשעהן? אט ווי אזוי: איינמאל איז א זומער האבען „אונזערע" רויטשילדס אויסגעבויט אין „פאלעסטינא" איין אייר־נענע דאטשע (אויף א גוי׳ס נאמען, נעווהנלעך). אבער א דאט־שע! מיט א ווראנדע און מיט שטאכעטען, געפארבטע גרינע שטאכעטען, און א גארטען האבען זיי געפלאנצט. געזעצט אגרעסטען און וויימפערלעך און ווינשעל און קארשען. און האבען געעפענט דעם גארטען פאר אלע כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס אויף דער זייט בארג, פראנק און פריי — גאנץ „ארץ־ישראל" קאן קומען שבת בייטאג שפאציערען אין גארטען! אבער נור שבת. אין מיטען וואך — אזאס!... זענען זיך מישב „אונזערע" בראצקיס, מאקי באלד אויפ׳ן אנדערען זומער. און געהען און שטעלען אוועק נאך א שענערע דאטשע מיט נאך א שענערער ווראנדע און מיט נאך א גרעסערען גארטען, אויף אין „פאלעסטינא" און אויף אויף א גוי׳ס נאמען, און אויף מיט אגרעסטען און מיט ווייסען אין מיט ווינשעל און מיט קארשען, און האבען געגומען און האב־בען בפירוש געלאזט אויסרופען אין שטאדט, אין אלע בתי־מדרשים. או דער גארטען זייערער איז אפען פאר אלע אידען ניט נור דעם טאג שבת — אלע טעג פון א גאנצער וואך, נאר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צורויהרען, די פירות ניט ריסען און אויפ׳ן נראזן ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אבער, או מע לאזט אריין. א שטיינער, „ארץ־ישראל׳דיגע" דאטשניקעס אין א גארטען. און זיי דערזעהען גראז, — זאל מען ניט אראפווארפען די קאפאטע און ניט אוועקזעצען זיך אויף דער ערד? צי, א שטיינער, אידישע קינ־

דער אבען דערזעהען פאר זיך גרינע אגרעסען, רויטע וויימפערלעך, דערשמעקט קארשען — וועט מען קוקען און מע וועט שווייגען?... האט מען דעם גארטען ארומגעגרייזעט מיט א פארקאן, אויף די שטאכעטען אנגעשלאגען צוויעקעס, אויפ'ן טויער אנגעהאנגען א שלאס, און עס איז ארויס א „פריקאז", אז מהיום והלאה, טאמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פון „ארץ־ישראל" אריינצוטרעטען צו זיי אויף דער דאטשע, וועט מען איהם איבערברעכען הענד און פיס. ארויסשלאגען א צאהן און אנרייצען אויף איהם די הינד... באמת, זענען די הינד געווען נור א פאנטאזיע, א סטראשידלע אויף אפצושרעקען דעם עולם: נאר דאס האט געהאלפען מעהר פון אלסדינג: כתריל עוקער אידען האבען פיינט האבען צו טהון מיט הינד...

---

## 6.

## מע קאן ניט וויסען וועמענס מארגען ס'איז.

דאס וויסט איהר דאך מן הסתם, אז ביי די אמת'ע, ביי די פראנקפורטער, רויטשילדס איז א מנהג פון קדמונים, א מין טראדיציע אזעלכע בירושה פון זייערע זיידעס, וואס ווערד שטארק אפגעהיט, — אז שדוכים זאל מען טהון נור צווישען אייגענע, בכדי די משפחה זאל, חלילה, ניט פערפרעמדט ווערען; סיידען עס חאפט זיך אונטער א גראף, אדער א מארקיז, אדער א פרינץ, און פערלויבט זיך אין זייערער א טאכטער — דעמאלט איז אנדערש ווערטער. דעמאלט, פערשטעהט איהר מיך, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס און מע קאן נישט ביישטעהן קעגען אזא נסיון...

ביי די כתריל־עווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראדיציע. נישט מחמת זיי האבען דאס בירושה פון זייערע זיידעס,

נאר פשוט, ווייל זיי האלטען זיך גרעסער פון אלעמען און האבען זיך איינגערעדט און זענען איבערצייגט, אז צו זייער יחום איז נישטא קיין גלייכען אויף דער גאנצער וועלט. ניט אומזיסט זאגט כתריל עווקע אויף זייערע אריסטאקראטען א ווערטעל, אז זיי זענען אזעלכע גרויסע מיוחסים, אז סע שטעהט זיי ניט אז די מחותנ'שאפט מיט זיך אליין... ס'איז געווען א צייט, וואס די אויפגעקומענע כתריל עווקער אריסטאקראטען, „אונזערע בראצקים", האבען אפילו אין חלום נישט געוואגט צו טראכטען פון אזא כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אלטע כתריל עווקער אריסטאקראטען, מיט „אונזערע רויטשילדס". נאר אז „אונזערע בראצקים" האט א שיין געגעבען דאס מזל, זיי האבען אנגעהויבען וואכסען, געוואקרעזן גרויס און האבען בעקומען כמעט אזוי פיעל געלד, ווי די רויטשילדס, איז ביי זיי געזעסען טיף אין הארצען פערבארגען נור איין וואונש: א שדוך מיט די רויטשילדס. ארויסזאגען דעם דאזיגען וואונש הויך האט מען נישט געוואגט פונדעסטוועגען. איין מאל נור, מעהר נישט אז איין מאל, האט זיך געטראפען א מעשה, די „אויפגעקומענע אריסטאקראטען" האבען צוגעשיקט א שדכן צו די רוימשילדס — דעם בעריהמטען כתריל עווקער שדכן סאלאוויטשיק. סאלאוויטשיק דער שדכן, מוזט איהר וויסען, איז ניט פון די אמאליגע כתריל עווקער שדכנים. סאלאוויטשיק איז א שדכן פון דעם איצטיגען מאדערנעם כתריל עווקע, אוז ער הייסט שוין ניט „שדכן", נאר „פערמיטלער". סאלאוויטשיק איז בעריהמט, ניט אזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל. מיט זיין רעדען. ער קאן אייך איבערעדען די גאנצע וועלט. ס'איז גאר ניטא א מענש, וואס זאל קאנען ביישטעהן קעגען סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, אז ער הויבט אן צו רעדען. ס'איז אש־לחבה! סאלאוויטשיק דער פערמיטלער איז טאקי דעם אלטען רב שלום שדכן'ס א זוהו, און איז א איד פון היינטיגער וועלט, טראגט שויז, פערשטעהט איהר מיך, א קאפעליש אויפ'ן קאפ און א ווייסע מא־

נישקע מיט א שניפס. אמת, דער קאפעליש איז שטארק אפגעבא־
רעט, די ווייסע מאנישקע איז ניט איבעריג ווייס אוז דער שניפס
איז, זאל ער מיר מוחל זיין, עפים א מין שמאטע, וואס גלאנצט —
ס'איז אבער פארט א קאפעליש אוז פארט א מאנישקע אוז פארט
א שניפס! היינט לעגט־צו צו דעם א פידזשאק, טאקי איין אלטען,
נאר א קורצען פידזשאק, וואס הענגט אויף איהם א ביסעל פרעמד־
ליף, אוז הויזען א פאר, אפילו קורצליכע, דערפאר אבער ברייטע,
גאנץ ברייטע, אוז קעסטעלדיגע, געווען אמאל, אין די יונגע יאהרען,
נאר־נאר פיינע הויזען — וועט איהר פערשטעהן דעם חלוק פון
איהם ביז זיין טאטען, עליו השלום. נאר דאס אלסדינג איז בלאטע
אקעגען די בארד אוז פאות. וועד מיר בארד? וואס מיר פאות?
מילא, די בארד איז נאך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין בארד —
איז א בערדעל. א מענש איז ניט מחויב צו טראגען א בעזעם אויפ'ן
פנים. אבער פאות? קיין סימן אפילו! אפגעשוירען, אונטערגע־
גאלט אוז אויסגעקארעניעט מיט'ן ווארצעל! היינט דאס רעדען
זיינם! קיין „גוט מארגען" איז נישטא, נאר א רוסישער „איזדרא־
סטאיטיע". אוז ביי'ם אוועקגעהן איז — „דאסווידאניע". ער זאל
זאגען, אשטייגער: „איך האב פאר איך א גוטען שדוך" — איז
ניטא. וואס דען? א ביסעל אויף דיימט, א ביסעל אויף פראצ־
צוויזיש אוז א ביסעל אויף רוסיש: „איך האב פאר זיי א פארטי —
טשטא ניבוד אסאבענע!" וואס דארפט איהר מעהר? זיין מא־
טא, עליו השלום, פלעגט טראגען א זאנטיק, א גרויסען, א רויטען
פארעסאל. איהם שטעהט ניט אז. ער איז שוין איין אריסטאקראט
מיט א שטעקעל אוז רופט זיך סאלאוויטשיק דער פערמיטלער. רב
שלום שדכן זאל אויפשטעהן אוז א קוק טהון אויף זיין זוהן, דעם
„פערמיטלער"!...

בעקומען אזא הויבע מיסיע — אויסצופיהרען א „פארטי"
צווישען אזעלכע צוויי אריסטאקראטישע הייזער, ווי „אונזערע בראצ־
קים" מיט „אונזערע רוטשילדס", האט סאלאוויטשיק דער פער־
מיטלער אנגעטהאן א ווייסע מאנישקע, צעקעמט דאס שמיסעל

באַרד, פּריש אונטערגעשוירען דעם אָרט, וואו ס'איז אמאל געווען פּאות, און איז אַוועק צו די רויטשילדס — און האָט נור געקאָנט אויסרעדען די ערשטע עטליכע וועלטער אויף זייַן געמישטער ישפראַך: „איזדראַסטאַיטע! איך האָב פּאר זיי א פּאַרטי — טשטאַ ניבוד אַסאַבענע!" — וואַרום אַז מע האָט איהם א פּרעג געטהאָן, וועלכער איז די „פּאַרטי" און וואָס פּאַר א „טשטאַ ניבוד אַסאַבענע", און ער האָט נור אויסגערעדט די וועלטער „אונזערע בראַצקים", — האָט ער געהאַפט אַז מיאוס'ען פּעטשאַטקע, אַז ס'איז איהם פּינסטער געווארען אין די אויגען. ער וועט שוין פערזאָגען קינדס־קינדער! מע האָט איהם מבטיח געווען, אַז דאָס אַנדערע מאל, טאַמער לענגט ער פּאר אַזא „פּאַרטי" מיט אַזא „טשטאַ ניבוד אַסאַבענע", וועט ער עפענען מיט'ן קאַפּ די טהיר. בקיצור, מע האָט דעם שדכן געגעבען דעם וועג. אויף פּראָסט אידיש וועט דאָס הייסען: מע האָט איהם דורכגעטריבען. דערפאר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האָט סאַלאָוויטשיק דער פערמיטלער בעוויזען וואָס ער קאָן. ער האָט זיי א זאָג געגעבען: „נערענקט, דאָס זאָגט אייך סאַלאָוויטשיק: מ ע ו ו י ס ט נ י ט ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ן ס ' א י ז!"...

און כך הוה. סאַלאָוויטשיק'ס וואָרט איז, אַפּנים, אין אַזא שעה פּרויסגערעדט געווארען. די רשעים האָבען געהאָט זייער מפּלה. די אייגענע רויטשילדס, וואָס האָבען איהם אמאל דורכגעטריבען, האָבען געשיקט רופען דעם אייגענעם סאַלאָוויטשיק דעם שדכן, ער זאל זיי געהן מאַכען א פּאַרטי מיט די נייע מיליאָנטשיקעס, מיט די אויפגעקומענע אריסטאָקראַטען, מיט די בראַצקים. דאָ איז מקוים געווארען דאָס וועלטל: „א ז מ ע ד א ר ף ה א ב ע ן ד ע ם ג נ ב, נ ע מ ט מ ע ן א י ה ם פ ו ן ד ע ר ת ל י ה". סאַלאָוויטשיק דער פערמיטלער האָט זיך ניט געלאָזט צווויי מאל בעטען, און אַז ער איז געקומען צו די רויטשילדס, האָט מען איהם געבעטען זיצען, ניט געוואַרט ביז ער וועט זיך אליין זעצען, און אפילו דערלאַנגט איהם א פּאַפּיראָס און פּייער צום פּאַפּיראָס. דאָס איז שוין די מבע פון א כתריעוקער אריסטאָקראַט: אַווי וועט ער

זיך אייך בלאזען, ווי איין אינדיק — גארנישט צו צוטרעטען! נאר קוים בעדארף ער פון אייך א שטיקעל טובה, אזוי וועלד ער אייך נידעריגער פון דער ערד און וועלכער פון פוטער, חאטש נעמט לעגט איהם צו א געשווויר! אין קורצע ווערטער, מיט א פאר קליינע חקדמות, חאבען די רויטשילדם אויסדערצאהלט זייער התנצלות פאר סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, אז זיי וואלטען, אייגענטליך, בשום אופן ניט געוואלט טהון ניט מיט זייער גלייכען, ניט מיט דעם, וואס זיי שטעהט ניט אן. נאר אזוי ווי ס'איז פאראהאן א גמרא מיט א מדרש און מיט, להבדיל, א גוייש ווערטעל — על כן זאל ער זיך מטריח זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אט די, וואס מע רופט זיי איצט מיט'ן נאמען „די בראצקים", און ער זאל זיי זאגען כך וכך... איהם בעדארף מען דאך די צונג ניט פיקען; ער איז דאך א איד, וואס קאטארע ער קאן...

דער פערמיטלער איז שיער צעגאנגען געווארען פון אזא בעל־נעמונג, פון אזוינע רעד און פון אזעלכע קאמפלימענטען. שייך צו זאגען ער קאן? אודאי קאן ער! „ניין, פאני סאלאוויטשיק! איהר בעדארפט רעדען נישט גלאט, נאר פערשטעלט". שייך צו זאגען פערשטעלט? אודאי פערשטעלט! „ניין, פאני סאלאוויטשיק! איהר טארט ניט זאגען, אז דאס האבען מיר אייך געשיקט. איהר בעדארפט זיי זאגען, אז דאס איז אייער אייגענער פלאן, וואס וואכסט פון אייך אליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?" שייך צו זאגען ער פערשטעהט? וועד דען פערשטעהט, אז ניט ער? — און סאלאוויטשיק דער פערמיטלער האט אנגעגורט זיינע לענדען און איז אין דעם זעלבען טאג אוועק צו די בראצקים, איין אנגלאדענער און איין אנגעשטאלטענער, געהאט אזוי פיעל צו זאגען, אז ער האט נארניט גוואוסט, פון וואס פריהער. עס האט זיך איהם ארויסגעווויזען, אז וויפיעל ער זאל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואס ער זאל ניט זאגען, וועט ניט זיין דאס, וואס מע דארף. ס'איז אלע מאל אזוי, פון זינט די וועלט שטעהט: אז איהר קומט אריין צו א גרויסען מענשען, פערפלאנטען זיך אייך די מחשבות, און אנשטאט דעם, איהר

זאלט זאגען וואס איהר ווילט. הויבט ביי אייך די צונג אן צו פלעשטשען דער רוח ווייסט וואס!... איידער סאלאוויטשיק איז אריין צו די אויפגעקומענע מיליאנטשיקעס, דאס הייסט, אז ער איז געווען אויף יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פעק מיט רעד און מיט משלים און מיט פסוקים און מיט גמרא'ס — אהן א שיעור. נאר אז די בראצקים האבען געגעבען אויף איהם א קוק מיט די אויגען און א פרעג: „וואס דארפט איהר?" — האבען זיך ביי'ם שדכן געגעבען א בלעטער־איבער די געדאנקען אין קאפ. און פון אלע זיינע פארטיגע רעד מיט די פסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געווארען א מישמאש — עס האט זיך ניט גע־קלעפט א וואדט צו א וואדט. דאס הייסט, אנגעהויבען האט ער דוקא נישקשה'דיג: „פארהאן א רש"י, מאכט ער: „תעלא בעדניה סגיד ליה" — א פוקס אין זיין צייט, אז מע דארף צו איהם אנקו־מען..." האט מען געגעבען אויף איהם א קוק און א האק איבער: „אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד?" „טאקי אקעגען דעם טאקי, וואס מע וויים ניט וועמענס מארגען ס'איז... אט, דאכט זיך, ניט לאנג האט א י ה ר געוואלט, האבען ז י י ניט געוואלט. איצט ווילען ז י י שוין — שייך זאגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי געהעז אוים מיט אייך צו טהון, זיי נעמען איין א מיתה משונה! זיי וואלטען מי יודע וואס, אבי..."

— פון וועמען רעדט איהר?

— פון וועמען איך רעד? טאקי פון זיי, טא יעסט, פונ'ם סאמע יחוס, פון דער גילדענער פאהז, פון די גרעסטע, פון די פיינס־טע, פון די שענסטע — פון „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאך...

מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער פערמיטלער זאל זיי געווען אפגיסען מיט עסיג, אדער מיט וויטריאל, וואלט זיי, דאכט זיך, געווען ניהא'ער. די בראצקים, ווייזט אוים, האבען נאך נישט פערגעסען דעם מיאום'ען אפוזג, וואס זיי האבען אמאל געהאט פון די רויטשילדס, ניט היינט געדאכט. — האבען זיי זיך אפגע־

קיהלת דאס האַרץ אַצינד אוּן אויפגעלאַזט כל חמתם נעבאַך אויפ'ן שדכן'ס קאָפּ:

— מיט וועמען רעדט איהר אונז? מיט אַט די ראַסטאַווש־טשיקעס, פּראַצענטניקעס, לויכווירזשעס, וואָס פערמאָגען ניט אוּנ־זער מיסט? — ווי האָט דאָס א איד א שדכן אזא פּאָטעפּאַלנעסט קומען פּאַרלאַנגען אונז צו טהון מיט אזעלכע „חאַץ־דאַרגעס"? וועד זענען זיי, אייערע רויטשילדס? שוין לאַנג איז זייער זיידע גע־זעסען מיט א מאַרבע מינץ אין מארק אוּן געפּרוירען, ווי א הונט? איצט זענען זיי שוין געוואָרען כלומרשט באַנקירען, נעמען וועכס־לעך, שיכדען די הויט. ניין, ניין! איהר זאָלט נאָרניט פּרובען אפילו אָפּצונטפערען א וואָרט — איהר הערט, וואָס מע רעדט צו אייך? אוּן אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באַלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפּיעלען — מע וועט אייך נעמען, איהר הערט צי ניין, אוּן מע וועט אייך אראָפּלאָזען פּוּן אַלע טרעפּ!

שוין שטעהענדיג פּוּן אונטען, איז דעם שדכן געבליבען נור איבערצו'חזר'ען נאָך אמאָל די אמאָליגע ווערטער זיינע: „מ ע ק א ן נ י ט ו ו י ס ע ן ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ן ס ' א י ז "... אוּן זיינע ווערטער זענען מקוים געוואָרען אויף א וואונדערליכען אופּן, וואָס ניט סאַלאָוויטשיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האָט זיך געקאָנט דערויף ריכטען. איצטיגס מאָל האָט זיך אַנגענומען דעם שדכן'ס קריוודע רער גאָט פּוּן ליעבע. עס האָט זיך אריינגעמישט דאָס קליינע מלאָך'ל, וואָס הייסט מיט זיין הויי־ליגען נאָמען „אמור" אוּן וואָס שיסט מיט פערגיספּטיגטע פיילען אַלע בחורים מיט אַלע מיידלעך גלייך אין הארצען אריין. דאָס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאָג, וועו ביי אברהמעל דעם קאָליישטשיק זענען געפּאָהרען פּוּן כתרילעווקע קיין „פּאָלעס־מינא", אויב דער לעזער קאָן זיך דערמאָנען, איין אריסטאָקראָטישע מאָדאָם מיט א טעכטערעל א יפת־תואר, אוּן צו זיי אויף דער „קא־ליקע" האָט זיך אַרויפגעאָפּט א טשיקאָווע פּראָנטעוואָטע בחור'ל מיט א ווייס קאָפּעלישעל אוּן מיט איין אריסטאָקראָטיש שטעקעלע

אוו האט זיי געפֿעפט ביידען, די מאדאם מיט דער טאכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שווארצע אריסטאקראטישע וואנסיליעך אוו מיט'ן ערשטען שאם פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצוואגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — ווער איז דאם די אריסטאקראטישע מאדאם, וואם רעדט אזוי שען רוסיש: „נא טשטא נאם וואזדעה, קאנדא או נאם יעסט דיענגי?" אוו ווער איז געווען דער טשיקאווע־פראנטעוואטע־אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק, וואם האט געפֿעפט די אריסטאקראטישע מאמע מיט איהר אריסטאקראטישער טאכטער? די מאדאם — דאם איז געווען נישט קיין אנדערע, נאר די מאדאם רויטשיליר, אוו דער יונגערמאן איז נישט מעהר אוו נישט וועניגער, ווי א זוהן פון די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, פון די כתרילעווקער בראצקים.

נעמענדיג אין אנבעטראכט דאם אלץ, וואם איז דערצעהלט געווארען ביז אהער, וועט שוין ביי'ם לעזער זיין רעכט, ווער ס'איז געקומען צו הילף סאלאווייטשיק דעם שרכן, אוו עס בלייבט איבער נור איין זאך: צי האט דער נאט פון ליעבע עפּים אויפגעטהאן? אוו צי ס'איז איהם געראטען, סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, די דאזיגע „פארטי" דורכצופיהרען? אוו אויב יא — וואם האט ער, סאלאווייטשיק דער פערמיטלער, געטאפט דערביי? אוו וואו איז פארגעקומען די דאזיגע גרויסארטיגע אריסטאקראטישע חתונה — אין כתרילעווקע, צי אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע? אויף די אלע וויכטיגע פראגען בעקומט דער פרייגד לעזער א קלארע תשובה אין'ם קומענדיגען קאפיטעל פון'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן.

---

## 7.

## סאלאווייטשיק דער שדכן ארבייט אויף אלע כלים.

מיר מיינען, אז דער פרייגד לעזער איז צופריעדען, וואם דער „ער" אוו די „זי" פון'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן זענען גראר

נישט קיין נעוועהנליכע בשר־ודם'ס, ווי, למשל, מיר זענען. נאר אמת'ע אריסטאקראטען, פון דער גאלדענער פאהז, פון די כתרי־לעווקער מיליאנערען און מיליארדערען. „ער" איז א בראצקי פון „אונזערע בראצקים". „זי" — א רויטשילד פון „אונזערע רויט־שילדם". און דאס איז דאך א פאקט, וואס מע קאן נישט אפלייק־קענען, אז מיר, נעוועהנליכע בשר־ודם'ס, זענען אלע מאל זעהר נייגעריג צו וויסען דוקא ו ו א ס אין די הויכע פענסטער טהוט זיך, ווי אזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אזוי עסט מען דארט, ווי אזוי טרינקט מען? און אז א מיליאנערסקע אריסטאקראטישע חתונה האט פאר אונז נאר א בעזונדערען אינטערעס, חאטש אז מע ווייל שמועסען אין תוך אריין — וואס האבען מיר דערפון? נאר־נישט מיט גארנישט. נאר אזוי האט אונז שוין נאט בעשאפען — פארפאלען. מיר קאנען דעריבער מיט א ריינעם געוויסען געהן ווייטער מיט אונזער געשיבטע. נאר מע דארף זיך דערמאנען אויף א ווייל אין דעם ערשטען בענעגעניש פון'ם „ער" מיט דער „זי" ביי אברהם'לען אויף דער „קאלייקע", ווי אזוי דעם יונגען העלד בראצקי איז דאס געגאנגען, טאקי ממש דורך טהיר און דורך טויער. נישט נור איז די יפת־תואר, רויטשילד'ס מעכטערעל, געווען פון איהם געפאנגען, נאר אפילו די מאמע איהרע, זאל געווגד זייז, די מאדאם רויטשילד אליין, איז איננאנצען געווען אויף זיין זייט און האט איהם מורא'דיג פרייגדליך אויפגענומען און מיט סכנות ליעבליך איינגעלאדען צו זיך אויף דער דאטשע: „פאושאלעסטע, בעז צערעמאני!" צו אזא כבוד און צו אזא הצלחה איז לאו כל אדם זוכה. וואהרום מיר וויסען דאך, אז פון זינט די וועלט שטעהט און זינט צוויישען מענשען קומען פאר דאמאנען איז פונקט קאפויר: אז עס קומט די צייט פון פערליעבענישי, איז אדער דער טאטע, אדער די מאמע פון דער יפת־תואר, אדער זיי ביידע, שפארען זיך איין אזוי גוואלדיג, אז ס'איז זיי נישט צו ריהרען פונ'ם ארט! שענער פון אלץ איז דאס, וואס די עלטערען, זאלען מיר מוחל זיין, האבען אליין אמאל אין דער יוגענד גליעבט און געקעמפפט, מלחמה נע־

האלטען מיט זיערע עלטערען. אנטלאפען און שטילערהייר
געשטעלט א חופה. וואלטען זיי דאס, דאכט זיך, געמעגט געדענ־
קען? איז ניין. איצט, אז גאט האט זיי געהאלפען, זיי זענען
אלזיי געווארען עלטערען. האלטען זיי מלחמה מיט זייערע
קינדער. דערפאר, אז זייערע קינדער וועלען, אם ירצה השם, אויס־
וואכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויך פערגעסען די
אמאליגע צרות און וועלען מלחמה האלטען מיט זיערע קינ־
דער. דאס איז א בעזונדער קללה פון גאט, און נור איין אדם
הראשון איז געווען א גליקליכער, וואס חוה האט נישט געהאט קיין
עלטערען, — און וויייטער איז צרות, מיט דאספדע, מיט הארצווע־
טיג, מיט אומגליקען, מיט דראמעס, מיט טראגעדיעס אלערליי.
וועה־וועה, אז מע טהוט זיך א טראכט־אריין, וויפיעל אוטזיסטע
טרערען עס זענען פערגאסען געווארען און וויפיעל יונגע לעבענס
עס זענען דערפון רואינירט געווארען — שטעלען זיך די האר קא־
פויר! און נור דערפאר, וואס ס'איז אצינד זומער, דאטשע־סעזאן,
אלץ גרינט און גלעט און בליהט און וואכסט און ס'איז היים, אזוי
עס וויל זיך נאר געהן באדען, און וויל מיר זענען בכלל נישט קיין
גרויסע מרה־שחורה'ניקעס און זענען וויט פון טראגישע בעשרי־
בונגען און טרויעריגע געדאנקען, געהען מיר פערביי און ווילען דער־
פון נאר נישט רעדען אפילו. און דערצו איז אין דעם זומערדיגען
ראמאן, וואס מיר בעשרייבען דא, צום גליק, אלסדינג צוגעגאנגען
אזוי גלאטיג, אזוי פיינטשיק, אז ס'איז נעבליבען, דאכט זיך, מעהר
נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מזל
טוב אייך. נאר וואס דען? אז ס'איז געקומען צום שפיץ, האט זיך
עס אפגעשטעלט. וואס איז די מעשה? די מעשה איז, וואס אומ־
דום מוז זיין א פלעקעל, א וואלעם. וואס דערלאזט נישט. און דאס
איז, אייגענטליך, א גליק פאר אונז, שרייבער. מחמת וועז ניט אז
דער וואלעם, און ס'זאל אלסדינג געהן גלאט, וואס וואלטען מיר.
דיכטער, דעמאלט נעהאט צו טהון אויף דער וועלט?

דער „וואַרעם", וואָס איז געלעגען צווישען אונזערע העלדען, איז נישט נור דאָס, וואָס ער איז א בראַצקי און זי א רויטשילד, — דא איז געלעגען איין אַנדער הונד בעגראָבען: אונזער יפת־תואר איז שוין געווען „כמעט" ווי א כלה. טאַקי פאַר איין אייגענעם, פון דער משפחה, פון די רויטשילדס. א זוג איז דאָס אפילו געווען ששת ימי בראשית: ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער גאָלדענער פאַהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פאַלעסטינא", א דאַטשע בעבען א דאַטשע. ביידע האָבען גלייכע נדן'ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאָס אַנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האָבען שוין געהאַט דאָס פערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלעז אין דער „קאַליקע" — א בתולה'כין א צאַצקע, איין אמת'ע יפת־תואר. און מיט איהם, מיט'ן חתן, הייסט עס, בעדארף מען אייך בעקאַנט מאַכען, אפמאַהלען אין עטליכע קורצע שטריכען: א בחור כהלכה, פונ'ם געוויסען שניט, א „געקאַנטשאַפטער קאַמערטשעסקי", האָט ליעב א קערטעל און קען זיך מיט דער גאַנצער חבריא פון „שאַנטאַן", קלאַר אויך אויסוועניג אלע אפערעטעס. און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפען מיט'ן מויל. בייטאג איז ער שלעפערינ, ביינאַכט — איין אויסגעשלאָפענער. דאָס קאַפעלישעל זיצט ביי איהם אויפ'ן שפיץ קאָפ, דאָס רעקעלע, „אלא־קלאַש", הענגט ווי אויסגענאַסען, דאָס שטעקעלע דין און טשאַקענדיג, און אז עס קומט אריין אין טהעאַטער, אדער אין צירק, אדער אין סינעמאַטאגראַף, געהט עס, ווי צום טאַנץ, בעל־הבתיש, ווי א היימישער, ווי איין אלטעזעסענער. אט האָט איהר אייך א בילד פון איין אריסטאַקראַטישען חתן פון די אמת'ע כתרילעווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האָלט זיך אזא חתן קאַלט, סטאַטשנע, אויסגערעכענט, בעווייזט זיך ניט ארויס מיט קיין פערליעבעניש — דאָס פאַסט פאַר א בחור'ל פון „ארץ־ישראל", ניט פאַר א „פאַלעסטינער" אריסטאַקראַט. ארויסבעווייזען סימנים פון פערליעבעניש און פרעטענזיעס צו דער „כלה" האָט ער ערשט דעמאָלט, וועז ער האָט זיך געי

טראַפען מיט אונזער צווייטען העלד, מיט בראַצקי'ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, איז „פאַלעסטינא" אויף דער דאַטשע, און דער־זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאַמזעלעכין רויט־שילד, און ווי די מאַדאַם רויטשילד שלאַגט מיט איהם בלאַט, חנפה'ט דעם גאַסט אויף וואַם די וועלט שטעהט און האַקט אזא רוסיש, אז מע קאַן בלייבען אַהן א בויך לאַכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאַם הייסט, דעם האַלבען חתן איז ניט געפעלען דאַס, וואַם די מחותנת'טע רויטשילד איז איהם געווארען עפּים צו בערע־דעוודיג, און עם האַט זיך אַנגעצונדען א העליש פייער אין דעם דאזיגען העלד, און סע האַט איהם געחאַפט א פערדראַס אויף דעם יונגען בראַצקי, און די ליעבע האַט זיך פלוצים אין איהם צעברענט און צעפלאַקערט מיט סכנת נפשות! ניט אזוי די ליעבע צו דער כלה, ווי די שנאה צו אַט דעם „אויפגעקומענעם" אריסטאַקראַט! וואַם האַט יענער צו געהן מיט וויזיטען אין אזא שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט" פאַר א חתן?... און בכדי צו מאַכען א סוף מיט דער דאזיגער אונאַנגענעהמער געשיכטע, האַט ער גע־פועלט ביי זיינע עלטערען, אז מע זאל זיך אביסעל צואייליען מיט קנס־מאַל. נאָר ווי איבערראַשט איז מען געווארען ביי זיינע עלטע־רען, אז מע האַט זיי געבראַכט פון דארט א תשובה, אז ס'איז נישטא וואַם צו רעדען פון קיין קנס־מאַל, איבער ד ר י י טעמים: ע ר־ש ט ע נ ס, איז זומער, און זומער מאַכט מען ניט קיין קנס־מאַל. צ ו ו י ט ע נ ס, איז די כלה נאָך צו־יונג און מע טראַכט נאָך נאָרנישט פון קיין שדוך. און ד ר י ט ע נ ס, קאַן זיין, אז די טעג זאל זי א כלה ווערען טאַקי פון היע מיט איינעם פון די פאַלעס־טינער אריסטאַקראַטען...

אז דער איינער פון די „פאַלעסטינער אריסטאַקראַטען" איז אונזער יונגער בראַצקי — דאַס האַט מען נישט געוואַגט. מע האַט עס שוין אַליין בעדארפט פערשטעהן. פאַר די רויטשילדס איז דאַס נעווען א צווייענדיגער סקאַנדאַל: דאַס, וואַם זייער זוהנדעל בלייבט אַהן א כלה — איז איינס. און צווייטענס, וואַם איז דער גאַלדענער

פֿאהן פון די אמת'ע רויטשילדס חאפּט זיך אריין אין „אויפגע־קומענער" אריסטאקראט, „עפּים" א בראצקי! דער צווייטער פונקט איז געווען נאך אפשר וויכטיגער פונ'ם ערשטען. און פּאר אונזער אפּגענארטען העלד, דעם האלבען חתן רויטשילד, איז דאס געווען אזא קלאפּ, אז ער איז גרייט געווען אויף אלסדינג, וואס ער האט וועז אמאל געלייענט אין די פּראנצויזישע ראמאנען. אפּילו אויף א דועל! נאר דערווייל האט ער קיין סעקונדאנטען צו זיין קאנקר־רענט, צו בראצקי'ן, נישט געשיקט. ער האט בעסער געשיקט זאגען דער מאמע פון זיין „כמעט" גרווועזענער כלה, אז ער וויסט, אז דאס שטאמט פון א י ה ר. און אז ער וועט דאס איהר ניט פער־שווייגען — ער וועט לאזען אפּדרוקען אין ביידע כתריליעווקער גא־זעטען אלע ליעבע־בריוולעך, וואס ער האט פון איהר טעכטערעל, אלע ביז איינעם, — און לאז איהר געליעבטער חתן וויסען, וועמען ער נעמט פאר א כלה!... אפּנים, אז אין די דאזיגע ליעבע־בריוו־לעך האט זיך עפּים געפּונען, — און דאס וואלט נעקאנט זיין א שענער מאטעריאל פאר די כתריליעווקער גאזעטען. דער „קאפּע־ליש" מיט דער „יארמעלקע" וואלטען שוין נעמאכט דערפון א רעכ־טען צימעס און וואלטען עס צעלעגט אויף טעלערלעך. — און דאס האט דאך נעבאך דאס געהערטע כתריליעווקער פובליקום אזוי ליעב, ווי, א שטייגער, געהאקטע געזונע לעבערלעך מיט שמאלץ, אדער געפּיהלטע העלזלעך אין א גוטען לאקשענעם קוגעל, אדער קאלטען עפּעלקוואס מיט אייז אין א הייסען זומער טאג. איז אבער ניט בעשערט געווען ניט די גאזעטען זאלען האבען וואס צו שרייבען, ניט דאס געהערטע פובליקום זאל האבען וואס צו לייענען, ווי מיר וועלען דאס באלד געוואויר ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראצקי, האט זיך דערווייל געטהאן זיינס: ער איז געוואָרען א נאנץ אפּטער גאסט ביי די רויטשילדס אויף דער דאטשע, געבראכט אלע טאג צוטראגען א בוקעט פרישע בלומען מיט א האלב פונט שאקאלאד.

געגומען מאכען א שפּאציער מיט'ן מאמזעלעכין רויטשילד, אמאל צופוס, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל וויט־וויט אין וואלד אריין, — אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז מען איז נעווואוירע געוואָרען אין „ארץ־ישראל" אויף די דאטשעס, וואס אין „פאלעסטינא" טהוט זיך, האט מען דאס פּארעל געגומען אין די מייִלער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומלען... בקיצור, עס איז דערנאנגען אזש צו דער משפּחה פונ'ם העלד, צו די בראצקים, און ס'איז געוואָרען כלומרשט א ויצקו — זיי ווילען ניט דעם שרוף! האט דאס שוין די רויטשילדס פערדראסען: ווי־באלד, אז א י ה ר ווילט ניט, ווילען מיר א ו ד א י ניט! האט זיך דאס יונגע פּארעל אוועקגעשטעלט: ווילען מ י ר אבער! און עס האט זיך אפּגעשפּיעלט איין אריסטאקראטישע טראַנ־קאַ־מעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געברעקעלט, נעמאכט אנשטעלען, ביז מע האט נעמוזט אנקומען צו סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסבעווייזען סאלאוויטשיק מיט זיין גאנ־צען כח, וואס ער קאן. ער האט אנגעוועגדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, נע־מאכט שלום ושלוה, השקט ובטח. קודם האט ער אפּגעמאכט מיט'ן געוועזענעם חתן א שטיקעל געשעפט. ער האט איהם נעגעבען צו פערשטעהן, אז ער קאן מיט זיין געוועזענער כלה'ס ליעבע־בריוולעך מאכען נעלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די גאוועטען, נאר צו דער כלה'ס עלטערען. די רויטשילדס קאנען פאר אזא סחורה מעהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ'ישע גאוועטען אין כתריעלווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פערהאנדלען די בריוולעך. וואָרום טאמער לעגט ער עס אפ אויף שפּעטער, חאפט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעוועכט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין נאז אריין. און מע האט זיך געגומען דינגען פאר די בריוולעך גאר פשוט, ווי מע דינגט זיך פאר עפּים א מין ארטיקעל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

אוועקגעקויפט — פאר וויפיעל? דאס איז שוין א סוד־זאר. סאלאַ־ וויטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדינענען אלע יאהר, וואס דאס האט אפגעקאסט, און פאר נויט — איז אלע דריי יאהר. און אז איהר וועט איהם שטארק בעטען — איז אלע פינף יאהר... דערנאך האט ער געפוילט ביי די בראצקים, אז חאטש זיי האבען אריבערגעשמיסען די רויטשילדס און זענען א סך רייכער פון די רויטשילדס, און וויבאלד רייכער, זענען זיי דאך גרעסערע מיוחסים אויך, פון דעסטוועגען זענען זיי, די בראצקים, פריהער געקומען מיט א וויזיט צו די רויטשילדס אין „פאלעסטינא" אויך דער דאטשע. און דארטען איז טאקי געווען דאס ווארט, און דערנאך — דאס קנס־מאל, און טאקי באלד נאכדעם האט בעראפט זיין די חתונה.— האט זיך געטראפען א מעשה, א צופאל, וואס טרעפט זיך איין מאל איז הונדערט יאהר און וואס האט שיער־שיער ניט צעשטעהרט דעם גאנצען פלאן פון סאלאוויטשיק דעם שדכן. דער צופאל איז געקו־ מען גאר פון א זייט, וואס ניט סאלאוויטשיק, ניט די רויטשילדס מיט די בראצקים זענען אין דעם גאט די נשמה שולדיג. שטעלט אייך פאר, אז סאמע אין דער לעצטער מינוט, וועו אלע כתריעוו־ קער אריסטאקראטען, אנגעטהאן איז קורצע פראקען און ווייסע העגטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פאלעסטינא", צו די רויטשילדס אויף דער חתונה, וואס האט אפגעקאסט א פערמעגען, צוויי ארקעסטרען מוזיק האבען געשפיעלט, א חוץ כתריעוקער כלי־זמר, און אלץ איז שוין געווען גרייט צו דער אריסטאקראטישער חופה, — פלוצים וואכסט אויס, מע וויסט ניט פון וואנען, עפים א נרויסארטיגע דאמע, א הויכע, א שלאנקע פיגור, אונטער א גע־ דיכטען שלייער, א שענע צי מיאוסע — דאס וויסט מען ניט, נאר אז זי איז א נקבה — דאס איז זיכער. און ווי נור די דאמע אונ־ טער'ן שלייער האט זיך בעוויזען, אזוי איז דער אריסטאקראטי־ שער חתן געוואָרען בלאס, דער כלה איז געוואָרען ניט גוט, טאקי ממש אויף צו חלש'ען; די מחותנת'טע פון כלה'ס צד איז געוואָרען צעמישט, געבראכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רו־

סיש : די מחותנים פון חתן׳ס צד האבען זיך עפּים גע׳סוד׳עט, און צווישען די געסט איז געווארען אזא בהלה, אזא סומאטאכע, אז מיר מוזען דא איבערריסען און איבערלאזען די פערשלייערטע דא־מע אויפ׳ן קומענדיגען קאפּיטעל, וואס שלעפּט די דאזיגע זומער־דיגע ערצעהלונג מיט א שענעם „עפּילאג" און מיט א „נאטאבענע", ווי סע פּאסט פּאר אזא אריסטאקראטישען ראמאן.

---

## 3.

## די פערשלייערטע דאמע.

דערפּאר איז גוט צו זיין א גביר (אונזער אלטע טענה!) און דערפּאר איז א חיות ביי די אריסטאקראטען, וואס טאמער טרעפּט זיך עפּים ביי זיי, איז אפּגעווישט די ליפּען און פּתח שיון — שא! וועז אזא מעשה, וואס האט זיך געטראפּען איז „פּאלעסטינא", ביי די רויטשילדס מיט די בראצקים, טרעפּט זיך, די שעה זאל נאר ניט זיין, ביי א פּראסטען אידען איז „ארץ־ישראל", וואלט זיך אי־בערגעקערט די גאנצע וועלט! און דא, ביי די אריסטאקראטען,— נארנישט! אז די פערשלייערטע דאמע איז אריינגעקומען צו די רויטשילדס א מינוט פּאר דער חופּה, איז טאקי געווארען אויף א וויילע א סומאטאכע, א בהלה; עס האט אבער לאנג נישט גענו־מען. מע האט די פערשלייערטע דאמע אריינגעפּיהרט איז א בע־זונדער חדר, טאקי דעם חתן׳ס פּאטער און מוטער, די אויפּגעקומע־נע בראצקים האבען עס געטהאן. און מע האט זי א פּרעג געגע־בען: „וואס ווילל זי?" וואר זי איז און וואס זי איז — דאס האט מען זי ניט געפּרעגט. מע האט זיך שוין אליין גע־שטויסען, אז דאס איז מסתמא דעם יונגען בראצקי׳ס א געליעבטע פון פּאר דער חתונה (דאס וואר אנגערופּען אויף זייער לשון „פּלירט"). וואר פּלירטעוועט ניט היינטיגע צייטען ביי די אריס־

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור געפרענט, ווי אס זי ווייל. און אז די פערשלייערטע דאמע האט נעזאגט, וואס זי ווייל, איז מען קיין ברעקעל נישט נתפעל געווארען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעלט דינגען מיט איהר, וואס דאס די פערשלייערטע דאמע האט אוועקגעשטעלט. זענען געווען שוין אבי־סעל צו פיעל. די פערשלייערטע דאמע האט געפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס'זאל זיין אוים שדוך מיט די רויטשילדס און אוים חופה, און דער חתן בראצקי זאל חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשלייערטער דאמע, אדער אז ניט, זאל ער זי בעוואה־רענען מיט א שענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטא־קראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל ער מוחל זיין אוועק־לענען א נעוויסען קאפיטאל אויף אויפ'ן קינד'ס נאמען... ו ו ע ה איז נעווען דאס קינד און פון ו ו א נ ע ן האט זיך געמומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרענט. ביי די אריס־טאקראטען איז דאס ניט קיין נאווינע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל האבען א נעלייעבטע, און די נעלייעבטע זאל האבען פון איהם א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפגעקומענע אריסטאקראטען, די כתרי־עווקער בראצקים, האבען געדאנקט גאט, וואס זי האט נור א י י ן קינד. ווארום מיט וואס וואלט נעווען בעסער, ס'זאל זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסעל האט מען געהאט פאראי־בעל אויפ'ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהלט פריהער דעם טא־טען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קדיש? איצט איז אבער נישט די ציים אויף צו זיין ברוגז. די חופה שטעהט. אלץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקרי־כען און צענעהן אהיים, און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חלילה ענדיגען מיט א סקאנדאל, — און אריסטאקראטען הא־בען פיינט סקאנדאלען! האט מען זיך געמומען דינגען מיט דער פערשלייערטער דאמע. א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מען איז דורכנעקומען: מע האט איהר בעצאהלט טאקי דא אויפ'ן ארט קאטעסען פון אלע פיער זייטען. און די כלי־זמר מיט'ן קעסעל־מיט מזומנים ממש, און מע האט איהר ארויסגענעבען א פאפיער,

און דער אלטער בראַצקי האט געלעגט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאמען „קופּער פּערוועג גילדיע איסאק אראַנאוויטש דעמבא", אז דאס קינד בעראַרף זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אלט ווערען אכצעהן יאהר, און דערויף בעקומט די מומער אזוי פיעל און אזוי פיעל אלע יאהר: און אז דאס קינד ווערד אלט אכצעהן יאהר, בעקומט עס פון דעם קופּעטשעסקי סין אראַ איסאקאוויטש דעמבא, פון חתן הייסט עס, אזוי פיעל און אזוי פיעל, — און דאס אלסדינג דאַרף זיין בסוד־סודות, און ביידע צדדים זענען צופריעדען, איינס צו דאס אנדערע טאַרף נישט האבען קיין שום טענות און פּרע־מענזיעס — ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י ם.

און דערמיט איז די פערשלייערטע דאמע אוועק אהין, פון וואַנען זי איז נעקומען, און די צערעמאניע פון דער אריסטאקראַ־טישער חופה איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויפ'ז שענסטען אופן: דער קאזיאנער רב האט געהאלטען זעהר א שענע דרשה, געוועהנ־ליך אויף רוסיש, זיך אפּגעשטעלט אויף דער אומשולדיגקייט און אויף דער רייגער ליעבע פון דעם פּאַרעל, וואס געהען בויען זייער הויז, אזוי ווי גאט האט געבאטען און אזוי ווי אין פּסוק שטעהט: „תבן יקיר לי אפרים". בייס פּסוק האבען די אריסטאקראטען אראַפ־געלאזט זייערע נעזער, און די אריסטאקראטקעס האבען צוגעטראַ־גען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אז חאטש זיי ווייסען ניט די טייטש פונ'ם פּסוק, נאר דעם פּשט פון די וועהרטער פערשטעהען זיי גלייך מיט די אריסטאקראטען... און דער־נאך האבען חתן־כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים און מיט אלע געסט, און תיכף נאך דער צערעמאניע, אפילו נישט פער־ביסען, נאר אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאמפאניער־ווייז, האט זיך דאס פּאַרעל אויפגעזעצט אין א שענעם אויטאמאביל און איז אפ־גענאהרען צו דער באהן אויף דער האכצייטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אריסטאקראטען פון דער גאנצער וועלט, און אויך ביי אונזערע כתריעלעווקער אריסטאקראטען, וואס מאנצען נאך דער גאנצער וועלט.

## עפילאג צו דער „פערשליערטער דאמע".

אויף מארגען אין דער פריה, נאך דער חופה־וועטשערע, האט זיך בעויזען אין ביידע כתריליעווקער גאזעטען א נאטיץ וועגען דער גרויסארטיגער אריסטאקראטישער חתונה אין „פאלעסטינא".

אין דער דאזיגער נאטיץ איז געווען בעשריבען אלסדינג, נאר וועגען דער מעשה מיט דער פערשליערטער דאמע — אפילו נישט קיין ווארט. ביידע כתריליעווקער גאזעטען, סאי דער פראגרעסיווער מאדערנער „קאפעליש", סאי די ארטאדאקסישע „יארמעלקע", האבען זיך גערישען אויף די גלייכע וועגה, זיך גארנישט געקאנט אפלויבען פון דער דאזיגער „קייזערליכער" חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געווארען ביי די נעמען אלע כתריליעווקער אריסטאקראטען. וואס האבען בעהרט די דאזיגע זעלטענע חתונה, מיט א קורצער כאראקטעריסטיק אויף יעדען אריסטאקראט בעזונדער, מיט וואס ער פיינט זיך אוים: ווער מיט זיין גוט הארץ, ווער מיט זיין חכמה, ווער מיט זיין צדקה־געבען אזן ווער מיט אנדערע מעלות טובות. מע האט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויף די מאכלים, וואס מע האט דארטען געגעסען, אזן די משקאות. וואס מע האט דארטען געטרונקען. דער „קאפעליש", למשל, איז אריין אין מוראדיגע התלהבות אזן האט זיך געגעבען א זאג, אז די שוחטים האבען דאס געהאלטען וואס צו טהון! אלע דריי שוחטים האבען דריי טאג כסדר געהאלטען אין איין קויל־עז עופות! אזן די „יארמעלקע" האט זיך צעקאכט גאר אויף איין אנדער אופן. די „יארמעלקע" האט זיך מעהר אפגעגעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אז ס'איז געקומען צו די וויינען, וואס מע האט דארטען אויסגעטרונקען אויף דער חופה־וועטשערע, איז זי אריין אין איין עקסטאז אזן האט א זאג געגעבען בדרך משל, אז פון די לעדיגע פלעשלעך אליין, וועז א כתריליעווקער בעל־הבית פערמאגט עס, וואלט ער געקאנט בהרחבה חתונה מאכען דריי טעכטער. אזן עס וואלט איהם אליין נאך אויך גענליבען אויף א יאהר צו לעבען!...

דער כתריל־עווקער לעזער, וואס איז שוין געוואהנט צו אזעל־כע נוזמות איז די כתריל־עווקער גאזעטען, איז ווינציג־וואס נתפעל געווארען סאי פון די שוהטים און סאי פון די פלעשלעך. איז דאך אבער די ווייסטע קאנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאלער „קאפע־ליש" ארויס אויף מארגען מיט א שארפער „קריטיקע" אויף דער „יארמעלקע", אונטער א שרייענדיג קעפל: „א י ד ע ן — ד י נ ר ע ס ט ע ש כ ו ר י ם א י ז ד ע ר ו ו ע ל ט!"

אין דער דאזיגער „קריטיקע" טהוט זיך דער ראדיקאלער „קא־פעליש" א טייטש־אויס מיט'ן גראבען פינגער און א רעכען־אויס: „שאט! לאמיר נור נעהן פאוואלינקע, ניט געהאפט: דריי טעכ־טער חתונה מאכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרחבה'דיג", ווי דער פינסטערער רעדאקטאר פון דער שווארצער „יארמעלקע" זאגט, בעדארף אויף קאסטען היינטיגע צייטען, צום וועניגסטענס, אזעלכע פינף־זעכס הונדערטער אויף א טאכטער. האבען מיר שוין א קיימא־לן פון אכצעהן הונדערטער. היינט לאמיר אקארשט א רעכען טהון, וואס איז ווערטה א לערינ פלעשעל פון וויין? וועלען מיר זאגען: צו דריי קאפיקעס. קומט אויס, אז אויף דער ראזי־נער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר אוו נישט וועניגער ווי 60,000 פלעשער וויין! איצט לאמיר געהן ווייטער: וויפיעל האבען געקאנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע? נו, דריי מנינים. דרייסינ אידען הייסט עס. זעכציג טויזענד געטיילט אויף דרייסיג — מאכט דאס ניט קיין צ ו ו י י ט ו י ז ע נ ד פ ל א ש ו י י ז ן א ו י ף א מ ע נ ש ע ן? קומט אויס, הייסט עס, אז די גרעסטע שכורים אין דער וועלט זע־נען אידען — אוו דאס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראשענ־דע נייעס!"

האט זיך אבער די „יארמעלקע" ווינציג־וואס דערשראקען פאר אזא „קריטיקע" אוו איז אויף מארגען ארויס אויף מיט א „קרי־טיקע" אויף א „קריטיקע", אוו פרעגט ביי'ם „קאפעליש" א קלאץ־קשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפ פונ'ם ליכ־

טינגן „קאפעליש". מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעל־כע קנאקערס און חטאים־זוכער און איהר קאנט חאפען יענעם איז א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע נעראטענע סטא־טיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען א בליישטיפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכען־אויס אויף פאפיער, אדער טהון א חאפ אויפ'ן קאפ אייער אייגענעם חשבון מיט אייער איינענער סטאטיסטיקע פון די היהנער? איהר זאנט אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען אויסגעקויפט געוואָרען אזוי פיעל היהנער, אז אלע דריי כתרילעוו־קער שוחטים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין איין שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פוילען און קאָרשט מאכען א חשבון־צדק: וואס געדויערט ביי א שוחט קוילען איין עוף? העכסטענס, א מינוט. הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייך אוועק־לענגן, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט ביינאכט), 12 מאל 60 — איז אזוי גרוים ווי 720 עופות. אין דריי טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחטים אינאיינעם בעראַרפען אוועקלענגן, הייסט עס, אזוי גרוים, אזוי קליין, ווי 6480 עופות! אצינד ווילען מיר זיין מילד און געבען אייך צו, אז פון אזא מחנה עופות זענען 480 שטיק טרפה געוואָרען, איין עק — האבען מיר נאך אלץ א קיימא־לן פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג אריסטאקראטען, ווי איהר זאנט, נעמט זיך אן אזוי גרוים, ווי צו 200 היהנער אויף א קאפ? וויבאלד אזוי, פרענט זיך א קשיא, הצב אייך אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענש, ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער זולל־זסובא'ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...

איז דאך דאס אבער כתרילעווקע אויף דער וועלט. האבען זיך געפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסגלייכען בייר־דע צדדים. זיי האבען געוואגט אזוי: „לאזט אונז אראפ אויפ'ן וויין, וועלען מיר אייך אראפלאזען אויף די היהנער".

נ א ט א ב ע נ ע: אז דאס יונגע פאר איז צוריקגעקומען פון דער האכצייטסרייזע — געזאגט האבען זיי, אז זיי זענען געווען אין אויסלאנד, אין איטאליע, נאר די כתרילעווקער ליצני־הדור האבען געשמועסט, אז ס'א ליגען — געווען זענען זיי נאר אין יהר־פעיץ! — נאר יערענפאלס, אז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האכצייטסרייזע, און דער יונגער בראצקי, דאס היימט, אראן אי־סאקאוויטש דעמבא, איז געווא־ירע געווארען (דעמאלט איז דער בהלה האט ער נישט געקאנט וויסען — די עלטערען האבען איהם נישט געוואלט פערשטעהרען די שמחה), אז זיין פאטער, דער אלטער בראצקי, דאס היימט, דער פערוועך נילדיע קופעץ איסאק אראנא־וויטש דעמבא, האט ארויסגעגעבען דער פערשליערטער דאמע אזא פאפיער, — האט ער זיך געחאפט ביי'ם קאפ! ער האט נעשוואוי־רען מיט אזעלכע שבועות, וואס מע מעג גלויבען א משומד, אז ער נערענקט נישט, חאטש נעמט איהם ארא דעם קאפ, אז די „פערי־שלייערטע דאמע", לויט איהר הויכער פיגור, זאל געווען זיין אמאל זיין געליעבטע, און אויך וויפיעל ער נערענקט, האט זיין געליעבטע קיינמאל קיין קינד ניט געהאט, דאס היימט, ער וויל זאגען, אז ער האט קיינמאל ניט געהאט אזא געליעבטע, וואס זאל האבען א קינד... נאר אויב די „פערשליערטע דאמע" איז די, וואס ער מיינט, מוז דאס זיין א אינטריגע פון זיין קאנקורענט, פונ'ם געווועזענעם חתן רויטשילד... נאר גארנישט, גע'חתמ'עט א פאפיער — איז פאר־פאלען. בראצקי ברענט נישט קיין וואסר. סיידען אז דער אלטער וועט צומאכען די אויגען, און דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאלט וועלען מיר שוין זעהן...

און וואס אנבעלאנגט דעם קאנקורענט, דעם בעלעריגטען יונ־גען רויטשילד, זאלט איהר נאר קיין יסורים ניט האבען: סאלאוויי־טשיק האט איהם אויך געקריגען א כלה, און נאך וואס פאר א כלה! טאקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראצקים". מאהלט אייך, שוין א סך א קלענערע יפת־תואר פון יענער, פון דער רויט־שילד. און ניט נאר א קלענערע יפת־תואר, נאר טאקי גארניט קיין

יפת־תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר־נאר א מיאוסקייט. דערפאר אבער האט מען איהם געגעבען א לעג־אוועק נדן — וואם טויג אייך — איהר האט איהם פערזארגט! . . .

און נאך איין זאך מוז דא געזאגט ווערען, בכדי דער פריינד לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואס פאר א רח"ש האט דא געחאפט סאלאוויטשיק דער שדכן ארום און ארום? — פרעגט שוין גאר ניט! סאלאוויטשיק דריקט זיך אויס, אז ער האט דא געחאפט אזא גראבס, אז ער האט ניט אזא גוטען פריינד, וואס ער זאל איהם ווינשען אזא גליק. „זינט כתריל־עווקע איז א שטאדט, זאגט ער, און זינט סאלאוויטשיק איז א פערמיטלער, האט נאך קיין איד, זאגט ער, אזא רח"ש אפילו אין חלום ניט געזעהן!" און אויסלאזען לאזט ער אויס אזוי:

— איבעריגענס, צו וואס טויג אייך, פעטערל, אריינקריכען אין יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייך אין א גמילות־חסד'ל אויף א קורצע צייט? איך שטעה איצט אין א פאר פאר־טיעס, וועל איך אייך, אם ירצה שם, מיט גאט'ס הילף, אפגעבען, און נאך מיט גרויס דאנק!

## א וואָרט פאַר א וואָרט

א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליין האָט געשראָפען, דערצעהלט לכבוד פסח, האָטש ס'האָט נישט צו מהון ניט מיט פסח, ניט מיט שבועות, ניט מיט סוכות, און עס קאָן זעהר שען דערצעהלט ווערען אין א וואָכע־דיגען מאָג אויך — אַבי מע זאָל נאָר וועלען הערען.

געשריבען אין יאָהר 1915

# א וואָרט פאַר א וואָרט

---

ניט היינט געדאַכט, ניט פאַר אייך געדאַכט — איך בין אמאל נעוועז א ראַבינער. א ראַבינער, נישט קיין רב. דאָס הייסט, טאקי א רב, נאר א „ק א ז י א נ ע ר“...

וואס א „קאָזיאַנער רב“ אין דערהיים בעדייט — בעדאַרף איך פאַר מיינע היימישע אידען קיין סך נישט ערקלעהרען. זיי ווייסען שוין אַלייז, וואָס דאָס איז פאַר א מין חיה. א מעטריקע, א ברית, א חתונה, א גט — דאָס איז זייז ארבייט. און ער האָט זיך א טאַקסע פון טוידט און פון לעבעדיג... אין שוהל קומט איהם דער אויבען־אַן. מעשה רב: צו „הנותן תשועה“ שטעהט ער אויף דער ערשטער; און קומט א יום־טוב, א מאַבעל־טאָג הייסט עס, איז א ר י י ז אינ'ם ציליגדער און א ר ו י ס מיט לשון, און דוקא „רשעות“: „גאַספּאַדא פּריהאַזשאַנע!“ אדער „בלאַגאַטשעסטוויע בראַטיא!“... זאַגען, אז מע האָט ביי אונז שטאַרק ליעב א ראַבינער — עט! גאַרניט, מע האַלט זיך מיט איהם. עלעהיי א פּריסטאַוו אדער איין אַנדער קנעפּעל, א שווארץ יאַהר. און דאָך ווערד ער געוועהלט אלע דריי יאַהר דורך „וויבאַרעם“ — א מין עלעקשאַן, ווי ביי אייך א פּרעזידענט, להבדיל. און אויסגעקלויבען ווערד ער דוקא פון'ם פאַלק, דאָס הייסט, מע שרייבט אריין א פּאַפּיער צו דער קהילה: „נא אַסנאַוואַניע פּרעדפּיסאַניא יעווא פּרעוואַסחאַדיטעלסטווא גאַספּאַדינא גובערנאַטאָרא — פּריקאַזאַ...“ אויף אונזער לשון וועט דאָס הייסען כמעט אזוי שעון ווי: „דער אדון דער גובערנאַטאָר הייסט אייך, איהר זאלט אייך צענויפקומען, אירעלעך פּארכעס, אין שוהל אריין און אויסקלויבען אייך א ראַבינער!“...

דערנאָך הויבען זיך אן די „וויבאַרעם“: קאַנדידאַטען, אחלוקת'ען, בראַנפּען און חאַבאַר... דערנאָך הויבען אן לויפען דאַ־

נאסלעך, מסירה'לעך הייסט עס, אין דער „גובערנסקע פראוולע־ניע"... איז מען מבטל די וויבארעס, און מע הייסט מאכען נייע ווי־בארעס, און וויעדער „נא אסנאוואניע פרעדפיסאניא יעוא פרעוא־סחאדימעלסטווא", און וויעדער קאנדידאטען, מחלוקת'ען, פאר־טיעס, בראנפען און חאבאר — חי נעלעבט!

בין איך נעווען, את חטאי אני מזכיר היום, א ראבינער אין א קליין שטעדטל. ס'איז נישט קיין סוד, איך קאן אייך זאגען אפילו מיט א סימן: אין פאלטאווער גובערניע. נעווען לט האב איך אבער זיין מאדערן, א יוצא מן הכלל, נישט ווי אלע ראבינערס. האב איך אראפנעווארפען פון זיך דאס „קנעפעל" און נענומען אריינקוקען בעסער אין קהל'שען טאפ אריין, אפגעבען זיך מיט כלל־זאכען, א תלמוד־תורה, א גמילות־חסדים, א פערלאזניש, א בוררות, א דיין־תורה און גלאט איין עצה.

א פערלאזניש, א בוררות, איין עצה — דאס האב איך נע־ירש'עט פון מיין טאטען און פון מיינע פעטערס. זיי, עליהם השלום, האבען אויך ליעב געהאט, מע זאל זיי „באדערען" מיט פרעמדע „ביזנעס". פארהאן אלערלי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאר־האן מענשען אזעלכע, וואס מע קאן זיי ניט באדערען בשום אופן. איהר וואלט זיי געבאדערט — לאזען זיי זיך ניט. און פארהאן וויעדער מענשען אזעלכע, וואס איהר קאנט זיי ארויפקריכען גלייך אויפ'ן קאפ, נישט מיט א מאל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ'ן שויס, דערנאך אויפ'ן קאפ און דערנאך מיט די טיעפע קאלאשען אין האר־צען אריין אויך א גאנץ ווינטער.

אט פון דעם מין ראבינערס בין איך נעווען און האב געהאט, איך מעג מיך בעריהמען, א סך אנהענגער און גאנץ הייסע חסידים, וואס האבען זיך נישט געשעמט צו קומען אלע טאג, אנבארא־באנעווען א פולען קאפ און אווקזיצען ביז העט־ווייט אין דער נאכט אריין; ניט אפגעזאגט זיך קיין מאל פון א גלעזעל טיי; פא־פיראסען, פערשטעהט זיך, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט מען ניט. מיט איינעם וואלט, אחינו אתה — נאש בראט, און שוין.

ויהי היום, עפענט זיך איינמאל די טהיר, און עס קומען אריין די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפיגעל, דער סאמע צימעס פון שטאדט, — פיער אידען בעלי־בתים, מע קאן זאגען נגידים: „א גוט מארגען, ראבינער!" ווער זענען דאס געווען? דריי פון זיי זענען געווען די „טראיקע" — אזוי האט מען זיי א נאמען געגעבען אין שטעדטעל דערפאר, ווייל זיי האבען תמיד געהאנדעלט אלע דריי בשותפות'דיג, אלע מאל געקריגט זיך, שטענדיג חושד געווען איינס דאס אנדערע און געקוקט זיך אין האנד אריין — און פון דעסטווענען איז מען קיינמאל ניט צופרידען זיך, איבער א פרינציפ פון א ממה־נפשך: „איז דאס געשעפט א גוט געשעפט און מע וועט פערדיענען, פאר וואס זאל איך אויך ניט אפלעקען א ביינדעל? אלא וואס דען, ס'איז אין אומגליק — ווער דו אויך בעגראבען מיט מיר און ליג אויך אין דער ערד"... וואס טהוט גאט? געהען זיך צענויף די דריי שותפים מיט א פיערטעו, האנדלען אפ מיט איהם קארגער א יאהר און מע צעפאטשט זיך. וואס איז? „זינט גאט האנדלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האט ער נאך אזא גנב, אזא דרעהער און אזא זשוליק נישט געזעהן!" אזוי טענה'ן נעכאך די דריי שותפים אויפ'ן פיערטעו. און ער, דער פיערטער, טענה'ט פונקט דאס אייגענע אויף זיי: „זינט גאט האנדלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האט ער נאך אזעלכע גנבים, אזעלכע דרעהערס און זשוליקעס ניט בעגענענט!" ווער־זשע איז געווען אט דער פיערטער? דאס איז געווען א איד דוקא א שטילינקער, א נעבאכעל, איין אפגעפוצטער, מיט א הדרת־פנים, מיט געדיכטע. שווארצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האבען ארויסגעקוקט א פאר ממזר'יש־שמייכלענדיגע אויגען. און געהייסען האט ער מיט זיין ליעבען נאמען „רב נחמן לקח".

דאס הייסט, הייסען האט ער געהייסען נחמן נתן, נאר גערופען האט מען איהם „נחמן לקח". דערפאר, ווייל „לקח" איז די טייטש ער האט געניטען, און „נתן" — ער האט געגעבען, און אט דער נחמן נתן האט אויך זיין לעבען קיינמאל

ניט נענעבען, נאר נעמען... אוך נחמן נתן האט א טבע, אז ער רעדט, מישט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאך".

איז מען דאס נעקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער־לאזנעש — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער נעפינען עפעס א מיטעל זיי אויסצוגלייכען איז זייערע פער־פלאנטערטע חשבונות. „ווי אזוי איהר וועט נעפינען, פאני ראבי־נער, און וואס איהר וועט אפ'פסק'ענען און וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט"...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, אוך דער בעל־דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאך־פנים, אז ער פערלאזט זיך אינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאך וואס ער ווייסט, אז ער איז נאט די נשמה שולדיג". אוך ער האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעלע, צענויפגעלענט די הענד אויפ'ן האר־צען, ווי א אידינע, צענויפגענומען די געדיכטע ברעמען אוך געקוקט מיט זייער ממזרישר־שמייכלענדיגע אויגען אויף מיר אוך געווארט, וואס וועלען טענה'ן די שותפים. אוך אז די שותפים האבען ארויס־געלאזט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס־גענלעט די געדיכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די נאנ־צע צייט אויף מיר, טיף־טיף, מיט זיינע ממזרישר־שמייכלענדיגע אויגען, אוך ער האט אזוי בריה'ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס'איז אויסגעקומען, אז דרעהערם, שווינדלערם, גנבים אוך זשו־ליקעם זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, אוך ער, נחמן לקח, איז א צדיק וישר אוך א כפרה־היהנדעל, איין אמת'ער קרבן: „מחמת דערימאך וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שוא ושקר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלוי־גען"... אוך ער האט אויסגעווויזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלץ, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה־אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע'טענה'ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונ־

נעז עמיצער פון זיי, זיך געחאַפּט ביי'ם קאָפּ, ביי'ם האַרצעז: „סטייטש־סטייטש! ווי קאָז א איד זאָגעז אזעלכע זאַכעז? האַקעז אזעלכע שקרים וכזבים?" עס האָט געקאָסט מיה די חברה צו בעז־רוהיגעז, זיי זאָלעז פֿאַר גרויס ערגערניש ניט אריינפֿאָהרעז זייער בעל־דבר אין באָרד אַריין, אוז דעם ראַבינער איז שווער געווען, זעהר שווער, אַרויסצוקריכעז פוז דעם דאָזיגעז פֿלאַנטער, וואָס האָט אַרויסבעווייזעז, אז ער האָט פֿאַר זיך א גוטע קאַמפּאַניע, אוז אז שווינדלערס, גנבים אוז זשולִיקעס זענעז זיי אַלע פּיער, אוז נאָך מוסרים אויך דערצו, אוז אז זיי פערדיענעז, מע זאָל זיי אַלע בעז־שטראָפֿעז. וואָס־זשע טהוט מעז? בין איך געפֿאָלעז אויך איין עצה אוז רוף מיך אַז צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע לִיעבע אידעז. מיין פּסק־דין איז שוין ביי מיר פּאַרטיג אין קאָפּ כמעט אינגאַנצעז. נאָר וואָס דעז? איך וועל אייך איהם ניט אַרויסזאָגעז ביז איהר וועט ניט איינלִעגעז ביי מיר אַלע פּיער צו „כף־האַ'ער", צו פּינף־אוז־צוואַנציגער, הייסט עס, אז איהר וועט מקיים זיין דעם פּסק, וואָס איך וועל אַרויס־טראָגעז.

— אך! מיט'ן גרעסטעז כבוד! — האָבעז זיך אַלע דריי א וואָרף געגעבעז. אוז נחמז לקח נאָך זיי, אוז מע האָט זיך א נעם געטהאַז אַלע פּיער צו די קעשענים אוז מע האָט אַרויסגעצעהלט מיר אויפ'ז טיש איטלִיכער זיין פּינף־אוז־צוואַנציגער, וועלכע איך האָב צעניפּגענומעז אוז פּערשלִאָסעז ביי זיך אין טישקעסטעל. אוז דערנאָך האָב איך אַרויסגעזאָגט מיין רעזאָלוציע בזה הלשוז:

„אויסנעהערט די טענות מיט די רעד פוז ביידע צדדים אוז גוט אריינגעטראַכט זיך אין אייערע עסקים, חשבונות אוז סכסוכים, האָב איך געפוגעז, נאָך מיין פּערשטאַנד אוז טיעפּער איבערצייגונג, אז אומגערעכט זענט איהר אַלע פּיער, אוז נישט נור אומגערעכט,— ס'איז א חרפה, א בזיוז, אז אידעז זאָלעז אזוי קאַנעז האַנדלעז צווי־שעז זיך, וווייזעז פֿאַלשע חשבונות, שווערעז זיך אויף א לִיגעז אוז אפילו פּער'מסר'עז אויגם דאָס אַנדערע... על כן האָב איך געפּר־

נעז, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד־תורה אין שטאדט מיט א סך קינדער, וואס געהען נעבאך נאקעט און באַרוויס, און שכר־למוד צו צאהלען איז ניטא פון וואַנעז. וואַרום איידער מע רייסט אויס ביי אייך אמאל א פאר גראשען, קומט עס אן מיט גרינע ווערעם, איז א יושר, אז אט דער הונדערטער אייערער זאל גיהן אויף דער תלמוד־תורה, און איהר זאלט גיהן אהיים געזונטערהייט, און א דאנק אייך פאר דער שענער נדבה — די ארעמע קינדער וועלען שוין האבען הויזלעף און שטיוועלעף און ארבע־כנפות'לעף און וועלען גאט בעטען פאר אייך און פאר אייערע קינדער — אמן".

אויסגעהערט דעם פסק־דין, האבען מיינע דריי שותפים (די טראיקע) נאר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, געשוויצט און נישט געוואוסט אימשטאנד א וואוהרט ארויסצורעדען. אפנים, אויף אזא פסק האבען זיי זיך ניט געריכט! לשון האט בעקומען נאר זייער בעל־דבר, רב נחמן לקח. ער האט זיך אויפגעהויבען, אויסגעגלעט די געריכטע ברעמען, אויסגעצויגען א האנד, און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזרישע־שמייכלענדיגע אויגלעף, מאכט ער צו מיר אזוי:

— איך דאנק אייך, רב ראבינער, פון אונזער אלעמענס נאמען פאר אייער קלוגען פסק־דין, וואס איהר האט אונז ארויסגענעבען, מחמת דערימאך וואס אזוי פסק'ענען וואלט געקאנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האט איהר נאר פארגעסען זאגען, רב ראבינער, וויפיעל קומט אייך פסק־געלד פאר אייער קלוגען און יושר־דיגען משפט?

— האט קיין פאראיבעל ניט, איהר האט נישט געטראפען די קרעטשמע. איך בין נישט פון די ראבינערס, וואס נעמען פון טוידט און פון לעבעדיג... — אזוי האב איך איהם אפגענטפערט, ווי איין עכטער דזשענטעלמען, און האב בעקומען פון מיין חברה־מאן אזא מין ענטפער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור א חכם א ראבינער, איהר זענט נאך א נקי־כפים'ניק אויך! אפשר וואלט איהר נעוועז אזוי

גוט אויסהערען א געשיכטע, מיר זאָלען אייך, הייסט עס, דערימאָך באצאהלען אייך פאר אייער טרחה חאטש מיט א מעשה?

— אך! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאלד אזוי, זעצט זיך, רב ראבינער, און זייט אונז מכבד מיט פאפיראסען, וועל איך אייך דערצאהלען א שענע, איין אמת'ע געשיכטע, וואס האט זיך געטראפען מיט מיר אליין טאקי, מחמת דערימאך איך האב פיינט פרעמדע מעשיות.

און מיר האבען פעררויכערט צו פאפיראסען, זיך אוועקגעזעצט אלע ארום טיש, און רב נחמן לקח האט פאנאנדערגענלעט זיינע געדיכטע ברעמען און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזרישע שמייכלענדיגע אויגען, האט ער אנגעהויבען פאוואלינקע צו דערצאה־לען זיין אמת'ע געשיכטע, וואס מיט איהם אליין האט זיך געטראפען. איך געב אייך זי איבער וואָרט אין וואָרט, טאקי מיט זיין לשון:

— דאס איז געווען, איך זאל אייך נאר ניט זאגען קיין לינגען, מחמת דערימאך ס'איז שוין א מעשה פון א יאהר מיט א מיטוואך, איך בין נאך דעמאלט געווען א יונגערמאן און געזעסען ניט ווייט פון היע, אין א דארף, אויף א סטאנציע פון דער באהן, געדרעהט געשעפטלעך, געהאלטען א שטיקעל אכסניה, גאנץ פיין פארדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געווארען, נאר גארנישט, דאס שטיקעל ברויט האט זיך געשלעפט, און, ווי דער שטייגער איז, הא־בען א חוץ מיר זיך געדרעהט ארום וואקזאל נאך א מניז אידען, מחמת דערימאך, אז א איד האט פרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעווען גאלד. נאר נישט דאס איז דער עיקר המעשה. איך וויל אייך נאר דערצאהלען, אז סאמע אין רעכטען ברעג פון סעזאן, וועו ברויט געהט און וואגאנעס לויפען, און די מקחים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע און ווערד מיר געלעגען און האט מיר א בן־זכר — מזל טוב! מיט מזל זאלט איהר לעבען! וואס טהוט מען? דארף מען מחמת דערימאך פראווען א ברית. אוועק־געווארפען אלע געשעפטען. בין איך אוועקעט אין שטאדט אריין.

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען און אראפגעבראכט דעם שוחט, דעם מוהל היסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעציג, און דעם שמש פון שוהל, מחמת דערימאך וואס איך האב נערעכענט, אז מיט די צוויי כלי־קודש און מיט'ן בעל־ברית'ניק, מיט מיר אליין היסט עס, וועלען מיר שוין געווים האבען א מנין. און נאך מיט א סמיטשיק. וואס טהוט נאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט און ווערד חולה, לענט זיך אוועקעט. קאן נישט געהן צו מיר אויפ'ן ברית. האטש ברענג איהם צו טראגען מיט'ן בעט; און נאך איינער הויבט זיך אויף אין מיטען דרינען און פאהרט נאר אוועק צו אלדי שווארצע יאהר אין שטאדט אריין, מחמת דערימאך ער האט, זאגט ער, יאהרצייט, און — וואס טויג אייך גרוים? — איך בלייב אהן א מנין, חאטש נעם לעג זיך אוועקעט און שטארב! און דא איז אקוראט ערב שבת (פרייטאג נעפעלט מיין אידינע צו פראווען א ברית!), דער שוחט, דער מוהל, היסט עס, זעצט די נשמה; דער שמש ווייניט מיט טרערען — „וואס'ט איהר אונז געשלעפט?" — ביטער ווי דער טוידט! פאל איך אויף איין עצה און לויף ארויסעט אויפ'ן וואקזאל, מחמת דערימאך טאמער וועט נאט צושיקען, א קשיא אויף א מעשה, עס פאהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! און כך הוה: איך קום צו לויפען אויפ'ן וואקזאל, נאר־וואס אנגעלאפען דער קוריער און האלט שוין אט־אט ביים אוועקצוגעהן. איך טהו א קוק, עפים א פארשווין, א פעמפיק, א בייכיגער היסט דאס, מיט א היבשען טשעמאדאן. פליהט א פארשוויצטער און גלייך צום בופעט — אפנים, עפים נעמען אין מויל אריין. נאר וואס קאן, משטיינס געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ'ן וואקזאל? זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די פלינע נעבאך רינט איהם פונ'ם מויל — א גאטס רחמנות! אז איך טהו איהם ניט א נעם פאר'ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפים נעניסען?" מיין איד האט זיך אזוש א וואוף געטהאן פאר שרעק, ווי אייגער רעדט: וועד האט איך געזאגט, אז איך ווילי עפים נעניסען?... רוף איך מיך אן צו איהם: „ניט דאס! איך האב אייך נע־

וואָלט זאָגען, זאָג איך, אז הונדערט יאָהר זאָלט איהר לעבען, נאָט אליין האָט אייך, זאָג איך, צוגעשיקט!" קוקט ער אויף מיר אוו פֿארשטעהט ניט. זאָג איך צו איהם: „איהר ווילט, זאָג איך, פֿאר־דיענען עולם־הבא אוו נאָך עסען דערצו א ראָסעלפֿליישעל, וואָס צע־נעהט זיך אין אלע אברים, מיט פֿרישע חלה, זאָג איך, נאָר וואָס פֿונ'ם אויוועג?" קוקט ער מיך נאָך אלץ אז, ווי א משוגענעם: — וואָר זענט איהר? וואָס ווילט איהר? דערצעהל איך איהם די גאַנ־צע געשיכטע, וואָסער איין אומגליק, מחמת דערימאָך ס'איז ביי מיר א ברית, ס'איז אלסדינג דא, זאָג איך, א מוהל אוו א שמש אוו א סעודה א פֿרישע, זאָג איך, נאָר עס פעהלט מיר א צעהנטער צו א מנין. זאָגט ער: „וואָס זשע געהט זיך עס אז מיט מיר?" זאָג איך: „עס געהט זיך אז, מחמת דערימאָך, איך וויל, איהר זאָלט זיין, זאָג איך, דער צעהנטער צום מנין. איך בעט אייך, איהר'ט פֿארדיענען, זאָג איך, עולם־הבא אוו עטען א נוטען וואָרעמעם אויף"... „טשוגע זענט איהר? — מאָכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואָס הייסט, דער פֿאיעזד וועט דאָך אוועקגעהן אוו ס'איז ערב שבת, זאָגט ער, אוו איך פֿאהר, זאָגט ער, פֿאריעלא"... „וואָס קאָן דא זיין? — זאָג איך — וועט איהר פֿאהרען מיט'ן צווייטען פֿאיעזד, אוו דערווייל, זאָג איך, וועט איהר זיך קויפען עולם־הבא אוו גענייסען, זאָג איך, פוון א סעודת־מצוה, א יוך א פרישע מיט פֿארפעלעך, אויף מיר אזא יאָהר"...

— בקיצור, צו וואָס זאָל איך אייך לאַנג מאריך זיין, אז מע קאָן עס מאָכען בקיצור? איך האָב דעם אידען בייגעקומען. אפֿנים, דאָס ראָסעלפֿליישעל אוו די יוך מיט פֿארפעלעך האָבען געטהאָן זייער זאָך, מחמת דערימאָך מיין איד האָט זיך אזוש באַלעקט. האָב איך נעגעבען א נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאָדאַנטשיק, אוו מיר זענען אוועק ביידע צו מיר אהיים, אוו מיר האָבען געפֿראוועט א ברית—אויף אלע אונזערע לעבע געזאָגט געווארען. דאָס ראָסעלפֿליי־שעל האָט זיך נעלאָזט הערען נאָך בשעת'ן שניידען, מחמת דערי־מאָך ס'איז געווען פֿארפֿראוועט מיט קנאבעל. אזא ראָסעלפֿליישעל

מיט פרישען קויפעטש איז טאקי איין אפעטיט פון נאט, און דער־
צו נאך גוטע געזייערטע אוגערקעס, און א פלעשעל ביער, און א
ביסעל קאניאק פאר'ן עסען, און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען —
וואס אהרט אייך, מיין איד האט מקיים געווען דעם פסוק פון
ו י א כ ל ו נאר באופן אהר. דער שטערן האט איהם אזש גע־
שוויצט! נאר וואס דען? ביז עפּיס וואס, ביז מע האט זיך אומ־
געקוקט, ווערד אוים טאג, מיין איד טהוט זיך א חאפּ אויף — א
צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשע־
מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איך צו איהם. — נאט איז מיט
אייך! ערשטענס, זאג איך, ווער וועט אייך לאזען אוועקפאהרען
פון שבת? און, צווייטענס, זאג איך, זענט איהר דאך ניט דער
איד, וואס קאטארע איהר'ט זיך לאזען פאהרען לכתחילה אין שבת
אריין. איידער שבת האלטען ערגיץ אין מיטען פעלד, איז שוין,
זאג איך, גלייבער ביי מיר". אויקעט ער מסתמא און אנקעט:
סטייטש, למאי האב איך איהם פארהאלטען? און וואס האב איך
געהאט צו איהם? און פאר וואס האב איך איהם ניט געזאגט פרי־
הער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איך צו איהם: „ער־
שטענס, זאג איך, האב איך אייך נישט באדארפט זאגען, זאג איך, אז
ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאך, זאג איך, וואס איהר אליין האט
גאנץ גוט געוואוסט, אז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איך,
פון וואנען ווייסט איהר? אפשר איז דאס א באשערטע זאך פון גאט,
אז איהר זאלט, זאג איך, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פארזו־
כען מיין ווייב'ס פיש? איך בין אייך ערב, זאג איך, אז זינט איהר
עסט פיש, האט איהר נאך אזעלכע פיש, ווי מיין ווייב'ס פיש, זאג
איך, אפילו אין חלום נישט געגעסען!"... איך האב, וואס אהרט
אייך, געוואוסט מיט וואס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה?
מיר האבען אפגעדאוועט מנחה, מקבל שבת געווען, געמאכט קדוש,
און מיינע האט דערלאנגט די פיש, האבען זיך ביי מיין אידען
צענומען די נעזלעכער, די אויגען האבען ביי איהם בעקומען גאר
איין אנדער גלאנץ, — און מיין אורח האט זיך צוגעחאפּט צו די

פיש גלייך ווי נאָך א תענית, שטאַרק נעלויבט די פיש, ממש ביז'ן הימעל אריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אביסעל בראַנפען פאר די פיש און אביסעל בראַנפען נאָך די פיש. און אז ח'איז געקומען צו דער שבת'דיגער יום לאקשען, זענען איהם די לאקשען אויך געפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאָס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטען־פלייש, האָט ער אויך שטאַרק נעלויבט, פשוט נעלעקט די פינגער! „ווייסט איהר, זאגט ער, וואָס איך ווע איך זאגן? — מאכט ער צו מיר פאר'ן בענטשען. — בדיעבד, אז ס'האָט זיך שוין אזוי געמאכט, זאגט ער, בין איך גאָנץ צופריעדען, וואָס איך בין פארבליבען ביי אויך אויף שבת. איך האָב שוין, זאגט ער, לאַנג אזוי הנאה ניט געהאָט פון שבת, ווי אציינד!" „אויב אזוי, זאג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאָר וואַרט אויס, זאג איך, איהר וועט ערשט זעהען מארגען, מחמת דערימאָך ס'איז שבת, און אויך שבת'דיגע פאטראָווע, זאג איך, איז מיינע א מאדים!"...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מארגען, נאָכ'ן דאָוונען און נאָכ'ן קדוש מאכען, אז מע האָט אנגעהויבען דערלאַנגען די פערביסעלצען, די קיכלעך מיט'ן געהאקטען הערינג, מיט ציבעלקעס מיט שמאלץ, מיט'ן רעטאָך, מיט די געהאקטע אייער, לעבערלעך און גריוועז, און דערנאָך ערשט די קאלטע פיש מיט'ן קאלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאָך די פעטשע, אדער „פיס־נאָנע", ווי מע רופט עס ביי איהך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנאָבעל, און נאָכדעם דער גאנצער טשאלענט מיט'ן גוטען פעטען הייסען קוגעל — האָט דער אורח נאָר נישט געקאָנט אפלויבען זיך! זאג איך צו איהם: „דאָס איז נאָך גארנישט! וואַרט אויס, זאג איך, וועט איהר פארזוכען. אם ירצה שם, אונזער וואלכישען בארשט צו דער מלוה־מלכה, וועט איהר, זאג איך, ערשט דעמאלט וויסען וואָס הייסט גוט!" צעלאכט ער זיך גאָנץ בריטלעך און מאכט צו מיר: „עט־נו! וואו וועל איך שוין זיין, זאגט ער, ביז אייער וואלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג ווערען?" צעלאַך איך מיך אויך נאָך בריטער פון איהם און מאך צו איהם: „מאהלט

אייך, לאז זיך אייך דאכטען, זאג איך, אז איהר האט א טעות. אויב איהר רעכענט אויפרערנאכט אוועקפאהרען, זאג איך, זאלט איהר עם פארגעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאך דער וואס פאהרט, זאג איך, אום שבת, דער זיצט א גאנצע וואך אין דערהיים".

— אוז כך הוה. באלד ווי מע האט אפגעמאכט הבדלה אוז אפגעזאגט די „המבדיל", הויבט מיין איר אן צו פאקען זיך איז וועג אריין. רוף איך מיך אן צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייך אוועקלאזען אויף ביינאכט אין דער וועלט אריין? אוז, צווייטענס, זאג איך, וואו האט איהר א פאיעזד?" „סטיימש, זאגט ער, האט איהר דאך מיך געקויפט!" זאג איך: „קיין גרעסערען אומגליק זאלט איהר נישט האבען ווייל איהר וועט לעבען! א פאיעזד וועט איהר האבען, אם ירצה שם. מארגען פאר טאג. איהר, זאג איך, גרייט אייך בעסער צו, זאג איך. א מאנען מיט איין אפעטיט, מחמת דערימאך, זאג איך. דער בארשט לאזט זיך שוין הערען! איך וועל אייך נאר בעטען, זאג איך, איהר זאלט מיר זאגען דעם אמת, צי האט איהר וועז געגעסען אזא בארשט? נאר דעם ריינעם אמת!" וואס טויג אייך, ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, אז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאל אזא בארשט! אוז ער האט שוין גאר באקומען חשק נעווואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאכט מען עם אזא מין בארשט? אוז פאר וואס האט מען איהם נעקרוינט מיט'ן נאמען „וואלכישער"? אוז נאך אזעלכע זאכען. זאג איך: „צו וואס טויג עם אייך? איהר פארזוכט בעסער, זאג איך. אט דאס גלעזעל וויין אוז זאגט מיר, זאג איך, דערויף אייער מבינות. נאר דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאך איך האב פיינט, זאג איך. קאמפליצירטען".

— כך הוה. מע האט גענומען א גלעזעל אוז נאך א גלעזעל אוז מע האט זיך נעלעגט שלאפען, אוז מיין אורח האט, וואס אהרט אייך, פארשלאפען דעם פארטאגדינען פאיעזד אוז איז אויפגעשטאנען וויי א צעקאכטער. מלא גזלו. אנגעפאלען אויף מיר, אז איך

בין מחויב געווען על־פי יושר און על־פי מענשליכקייט איהם אויפצר־ווענען, און אז איבער מיר וועט ער האבען היזק — ער וויים נאך אליין ניט וויפיעל. הכלל, איך האב איהם גאר אומגליקליך גע־מאכט! הער איך איהם אויסעט גאנץ פיין און רוף מיך אן צו איהם: „זאגט אליין, זאג איה, זענט איהר ניט א מאדנער איד? ערשטענס, זאג איה, וואס איז בכלל, זאג איה, דאס אייגעניש, וואס מע אייגט זיך? משטיינס געזאגט, וויפיעל לעבט דאס אינגאנצען א מענטש אויף דער וועלט? איז נומער איינס. והשנית, האט איהר פארגעסען, זאג איה, אז היינט איז דער דריטער טאג נאכ'ן ברית, שלישי למילה היסט עס, א קליניגקייט? ביי אונז איז מען זיך נוהג, זאג איה, אז צום דריטען טאג נאכ'ן ברית מאכט מען א סעודה נאך א גרעסערע וויי אויפ'ן ברית אליין, מחמת דערימאך וואס שלישי למילה, זאג איה, איז נאך טייערער פון דער מילה אליין... ניט שוין זשע, זאג איה, וועט איהר וועלען אומזיסט־אומ־נישט, זאג איה, מיר נעמען און פארשטעהרען א שמחה?"...

— און כך הוה. מיין איד האט זיך שוין ניט געקאנט איינהאל־טען און האט זיך אוש צעלאכט פאר צרות: „וואס טויג מיר גרויס, זאגט ער, איהר זענט א רעכטער קלעשטש!"... „לאז זיין אזוי, זאג איה, אבי איין אורח!"...

— זיצענדיג ביים וואַרעמעס און נענומען צו ביסלעך לחיים, רוף איה מיך אן צו איהם: „הערט זשע אוים, מיין ליעבער איד, די מעשה דערפון איז אזוי, זאג איה. ס'איז אפילו, זאג איה, נישט אזוי כדאי אצינדערטא, זאג איה, צו רערען וועגען מילכיגע מאכלים, מחמת דערימאך, וואס מיר האלטען, זאג איה, סאמע ביי'ם פלייש, גאר איך וואלט, זאג איה, וועלען הארכען פון אייך, זאג איה, וואס איז אייער מיינונג וועגען קרעפלעך מיט קעז"... קוקט ער מיך אן: „אקעגען וואס, הייסט עס, איז דאס נעקומען צו רער?"... „אקע־גען דעם, זאג איה, וואס איך וואלט וועלען, איהר זאלט פארזוכען, זאג איה, די מילכיגע קרעפלעך, וואס מיין וויב מאכט, מחמת דערי־מאך וואס היינט אויף דער נאכט, זאג איה, איז ביי אונז א מילכי־

גע וועטשערע"... ווערד ער אויפגעטראגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אן צו מיר: „אי־פע! איך זעה, זאגט ער, אין איך, אז איהר ווילט מיך פארהאלטען נאך אויך א מעת־לעת! ס'איז פון אייך, זאגט ער, איין עולה! א גרויסע עולה!"... און פון זיין קאצען זיך, וואס ער קאצט זיך, פארשטעה איך, אז לאנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באדארפען, און קריעגען זיך אודאי נישט, מחמת דערימאך ס'איז א איד מיט איין אפעטיט, וואס האלט פון דער אכילה... מאך איך צו איהם אזוי: „איך גיב אייך מיין עהרען־וואָרט, זאג איך, און טאמער איז אייך וויניציג, נאט אייך, זאג איך, מיין תקיעת כף, אז אם ירצה שם מארגען פארטאג וועק איך אייך אויך צום פארטאגעדיגען פאיעוד — די גאנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אניט, זאג איך, זאל איך אזוי און אזוי!"... ווערד ער שוין א ביסעלע ווייבער און רופט זיך אן צו מיר: „גערענקט זשע — א תקיעת כף!" זאג איך: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האט געמאכט א מילכיגע וועטשערע, וואס זאל איך אייך זאגען. מיט אזעלכע קרעפלעך, אז דער אורח האט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האט אויך א ווייב, און זיין ווייב מאכט אויך קרעפלעך, נאר ס'איז אזא חלוק ווי פון טאג צו נאכט! ווייס איך וואס — כרחוק מזרח ממערב!

— און כך הוה. איך האב גהאלטען וואָרט. מחמת דערימאך וואס א תקיעת כף איז א תקיעת כף. איך האב מיין אורח אויפגעוועקט פארטאג, געשטעלט דעם סאמאוואר. ער האט זיך נענומען פאקען איז וועג אריין, און טאקי גאנץ פיין געזעגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רופ איך מיך אן צו איהם: „געזעגענען, זאג איך, וועלען מיר זיך געזעגענען, נאר פריהער, זאג איך, דארף מען זיך צערעבענען". קוקט ער מיך אן, מחמת דערימאך ער פארשטעהט ניט וואס איך זאג. „וואס הייסט, זאגט ער, צערעבענען?" „צערע־בענען, זאג איך, הייסט מאכען א חשבון: איך, זאג איך, וועל אייך געבען א חשבון, וואס פון אייך קומט, און איהר, זאג איך, ווען זיין אזוי גוט און מטריח זיין זיך באצאהלען". ווערד ער רויט אזוי ווי

פייער: „באצאהלען? פאר וואס באצאהלען?" „וואס הייסט, זאג איך, פאר וואס? פאר אלסדינג; פאר עסען, זאג איך, פאר טרינקען, פאר סטאנציע". ווערד ער שוין ווייס, ניט רויט, און טאכט צו מיר: „איך פארשטעה אייך ניט, זאגט ער: איהר האט מיך פארבעטען צו זיך, זאגט ער, אויפ'ן ברית, איבערגעאפפט אויף דער באהן, ארויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאדאן פון די הענט, צו־געזאגט עולם־חבא..." שלאג איך איהם איבער און מאך צו איהם: „אמת, אלסדינג אמת; נאר וואס געהט זיך דאס אן צו דעם? דאס, זאג איך, וואס איהר זענט געווען ביי מיר אויפ'ן ברית, האט איהר פארדיענט א מצוה. אבער עסען און טרינקען און סטאנציע — דאס בין איך דאך ניט מחויב, זאג איך, אייך צו געבען אומזיסט! מחמת דערימאך איהר זענט דאך, זאג איך, א איד א סוחר און פארשטעהט, זאג איך. אליין גאנץ גוט. אז פיש קאכט געלט, און וויין האט איהר געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און וויסניק אויך, און דעם צימעס מיט די קוגלעז מיט'ן בארשט האט איהר, דאנקען גאט, געלויבט אין מאג אריין, געלעקט די פינגער, און די קרעפלעך, זאג איך, מיט קעז האבען אייך אויך גוט געשמעקט. לאז אייך, זאג איך, וואויל באקומען. איך פארגין אייך מיט'ן גאנצען הארצען. איהר וועט דאך אבער ניט פארלאנגען, זאג איך, אז מחמת דערימאך וואס איהר האט פארדיענט, זאג איך, א מצוה און געהאט הנאה. זאל א איד צו אייך דערלעגען אי טרחה, אי געלט!" מיין אידע נעבאך, זעה איך, האט באשלאגען א שוויים, ער האט שיער דעם שלאג באקומען! ער האט נענומען זיך וואנרפען, פילדערען, שרייען, גוואלדעווען: „ס'איז סדום! ערגער פון סדום! אזא רציחה איז, זאגט ער, נאך ניט געהערט געווארען אין דער גאנצער וועלט!!! וויפיעל קומט אייך?" גיעה איך און נעם א פאפיער מיט א בליי־שטיפט און מאך איהם א חשבון ארום און ארום, פאר עסען און טרינקען און נאכטלענגער, פאר שבת. פאר וויין און פאר וויסניק, און פאר ביער, און פאר בעזונדערע באשטעלטע קרעפלעך מיט קעז. אחת לאחת האט זיך צענויפגענומען א קיימא־לן פון עטליכע און

דרייסיג קאַרבעז מיט קאַפּיקעס — איך געדענק שוין ניט אַקוראַט...

— דערזעהן דעם חשבון, איז מיין איד געווארעז גע׳ אוז גריז, די הענט האבעז איהם געציטערט אוז די אויגעז זענעז איהם שיער פוז קאָפּ ניט ארויס, אוז ער האט געזומעז שרייעז נאָך מיט גרע־סערע קולות אוז גוואַלדעז: „וואו איז ער עס אַריינגעפאַלעז? צווי־שעז פעלד־גזלנים? נאָר קיין מענטשעז ניט פארהאַנעז? קיין נאָט נישטאָ?" רוף איך מיך אָן צו איהם: „שאַט, ווייסט איהר וואָס, רב איד? וואָס דארפט איהר שרייעז? זיך אָפּעסעז דאָס הארץ? אַמעהר לאַמיר זיך דורכפאַהרעז, זאָג איך, איז שטעדטע׳ אַרייז, ס׳איז ניט ווייט פוז דאַנעז, מחמת דערימאָך דארט איז דא מענ־טשעז, דארט איז דא א רב, לאַמיר פרענעז דעם רב, וואָס דער רב וועט זאָגעז, אזוי וועט זיין". דערהערט פוז מיר אזעלכע דבורים, איז דעם אידעז געווארעז אביסע׳ גרינגער אויף דער נשמה. אוז וואָס אהרט אייך — מיר האבעז געדונגעז א פוהרע׳ אוז האבעז אויפגעזעצט זיך אוז אוועק איז צווייעז אין שטעדטע׳ אַריין, אוז גלייך צום רב.

— נעקומעז צום רב, טרעפעז מיר איהם אקוראט נאכ׳ן דאוונעז. ווי ער לעגט צעגויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום. וואָס׳ט איהר זאָגעז? חאפט זיך ארוים מיין איד מיט א פייער אוז הויבט אָן צו דערצעהלעז די גאַנצע מעשה פוז „א" ביז „ת", ווי אזוי ער איז געפאַהרעז פארבייי אונזער סטאַנציע, ווי אזוי ער האט זיך אראפגעחאפט מיט׳ן טשעמאדאז אויפ׳ן וואקזאל עפּים נעמעז אין מויל׳ אַרייז, אפילו גארניט אין זינעז געהאט קיין בריה, פליהט אונטער אט דער איד (ווייזט אָן אויף מיר) אוז פאלט צו מיט תחנונים, מחמת דערימאָך אזוי ווי ביי איהם איז היינט א ברית אוז עס פעהלט איהם א צעהנטער צו א מנין, על כן האט גאט אליין אזוי געפיהרט! אוז דערנאָך ווי אזוי איך האב ארויסגערעסעז ביי איהם דעם טשעמאדאז פוז די הענט, דערנאָך ווי אזוי ער איז נעקומעז אויפ׳ן ברית אוז געוואלט פאהרעז ווייטער, האב איך איהם פארהאלטעז אויף שבת אוז אויף שבת־צו־נאכטס אוז אויף זונטאג שלישי למילה אוז אויף מילכיגע קרעפלעך — הקיצור, ער האט ניט

דורכגעלאזט קיין זאך. און געהט און דערלאנגט דעם רב דעם חשבון, וואס איך האב איהם געגעבען. האט איהם דער רב אויסגעהערט דוקא מיט קאפ און ביז'ן רעכטען סוף. און אז דער איד האט גענעדיגט, רופט זיך אן דער רב: „האבען מיר אויסגעהערט, הייסט עס, איין צד. אציגד, זאגט ער, וועלען מיר הערען דעם אנדערען צד. וואס האט איהר דערויף צו זאגען?" רוף איך זיך אן צום רב: „איך פון מיין זייט האב גארנישט צו צולענגען, מחמת דערימאך, זאג איך, וואס אלסדינג, וואס דער איד האט איך דא דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאר וואס דעו, זאג איך, איין זאך לאז ער אייך, זאג איך, זאגען אויף זיין אידישקייט: וועו און וואסער א טאג איז ער געקומעו. און וואו האט ער געהאלטען שבת, און צי האט ער געגעסעו פיש און געטרונקעו וויין מיט ביער מיט קאניאק מיט ווישניק, און צי האט ער געלויבט דעם וואלכישעו בארשט מיט די מילכיגע קרעפלעך, וואס מיין ווייב האט געמאכט?" וועדד דאך מסתמא מיין איד נאך מעהר אויפגעקאכט. שמיצט זיך און ווארפט זיך, ממש ער באקומט אפאפלעקציע! בעט איהם דער רב, ער זאל זיך אזוי ניט קאכעו און ניט זיין איז כעס, מחמת דערימאך, וואס כעס איז עבודה זרה, און ער פרעגט איהם איבער נאך א מאל וועגעו די פיש מיט'ן בארשט מיט די קרעפלעך, און צי ס'איז אמת, אז ער האט געטרונקעו אי ווייו, אי ביער, אי קאניאק, אי ווישניק? דערנאך טהוט ער אן די שפאקולעו, דער רב, הייסט דאס, קוקט איבער דעם חשבון פוו אויבעו ביז ארא, פיהרט אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט: עטליכע אוו דרייסיג רובל מיט קאפיקעס. דערנאך ציהט ער אויס אונז די פעטשייל, מיר זאלעו, הייסט עס, מקבל קנין זיין, אז מיר וועלעו מקיים פסק זיין, אוו דער רב האט ארויסגעגעבעו זיין פסק אין קורצע וועדטער: אז דער איד באדארף מיר באצאהלעו כפי החשבון די עטליכע אוו דרייסיג רובל מיט קאפיקעס, אוו הוצאות פאר דער נסיעה אהער אוו אהיו. אוו פסק־געלט דעם רב — דאס זאל זיין לחצאין, אויף דער האלב הייסט עס. חלק כחלק.

— ארויסגעהאפט זיך פונ׳ם רב, ווי פון א שוויץ־באד, נעמט דער איד ארויס דעם טייסטער, האפט ארויס פון דארטען א פופציגער (צוויי כף־הא׳ערם), טהוט מיר א שמיץ אין פנים אריין, איך זאל איהם געבען אויסנאב. זאג איך צו איהם: „וואסער אויסנאב?" זאגט ער: „נאך די עטליכע און דרייסיג, וואם קומט אייך על פי חשבון". זאג איך: „וואסער חשבון? וואסערע עטליכע און דרייסיג? וואם מיינט איהר, זאג איך, איך בין טאקי א פעלד־גזלן? צי א משוגע׳נער? וואם הייסט, איך וועל ביי אייך נעמען געלט? איך האפ אן, זאג איך, א אידען אויפ׳ן וואקזאל, א ווילד־פרעמדען, איך קען איהם ניט, איך ווייס איהם ניט, נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט און פארשלעפ איהם, זאג איך, מיט נע־זואלד צו מיר אויף א ברית, און פארברענג, זאג איך, מיט איהם א שבת, אויף אלע אידען געזאגט געווארען — וועל איך געהן, זאג איך, מחמת דערימאך, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאר דער טובה, וואם ער האט מיר געטהאן, און פאר׳ן תענוג, וואם איך האב פון איהם געהאט?"... קוקט ער מיך שוין אן טאקי מיט איין אמת ווי א משוגע׳נעם און מאכט צו מיר: „וואם זשע האט איהר נע־דרעהט א מח? און וואם האט איהר מיך געשלעפט צום רב?" „א מאדנער איד, זאג איך, איהר זענט! איך האב עס געטהאן, זאג איך, ניט פאר קיין זאך, נאר מחמת דערימאך, וואם איך האב נע־וואלט, זאג איך, איהר זאלט זעהן, וואס פאר א חכם א רב מיר האבען — און מעהר נארנישט..."

* * *

דערצעהלט די מעשה, האט זיך מיין בעל־דבר, רב נחמן לקח, נאנץ פיין אויפגעהויבען, און די איבעריגע דריי שותפים נאך איהם, נענומען פערשפיליען זיך די קאפאטעס, שוין גרייט אוועקצוגעהן. האב איך מיך ניט געפוילט, דערלאנגט זיי נאך צו פאפיראסען און אנגערופען זיך צום דערצעהלער:

— האט איהר מיר דערצעהלט, זאג איך, א מעשה מיט א רב.

אפשר וואלט איהר נעווען, זאג איך, אזוי פריינדליך אויסהערען אויך פון מיר א מעשה. און אויך מיט א רב, נאר א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און נאכנישט געווארט אויף זייער יא אדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גליידיך צום עסק, און טאקי נאר אין קורצען.

— דאס איז נעווען — אזוי האב איך אנגעהויבען מיין מעשה — נאכנישט לאנג, און דוקא אין א גרויסער שטאדט, ערב יום כפור האט זיך עס נעטראפען. פאלט ארא׳ף ווי פונ׳ם הימעל א איד א סוחר, איין אורח, א רייזענדער, וואס פאהרט ארום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט געלד, האלט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען, שפאציערט ארום איבער׳ן שוהלהויף, אויף דער אידישער נאס, און פרעגט זיך שטארק נאך אויפ׳ן רב, וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס בעראפט איהר צום רב? — „וואס איז אייער עסק?" איינעם, דעם אנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס דארפט איהר דעם רב? — „וואס איז אייער עסק?"... אחין־אהער, ער האט זיך דערפרעגט. וואו דער רב וואוינט. אריינגעקומען צום רב, האלט ער זיך נאך אלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אף דעם רב אויף א סור, פערשליסט זיך מיט איהם בעזונדער אין א חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה. איך בין א איד א רייזענדער און פיהר מיט זיך געלט, א היבשע פותיקא. נישט חלילה מיינם: פריהער נאט׳ס, דערנאך פרעמדס. ס׳איז ערב יום כפור; האלטען ביי זיך קאן איך עס ניט; איבערלאזען עס אויף דער סטאנציע האב איך מורא — אזא פותיקא! טהוט מיר א טובה, נאט עס אייך. באהאלט דאס ביי זיך אין קאסטען ביז, אם ירצה השם, מארגען אויף דער נאכט נאך יום כפור..."

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער סוחר, בינדט אויף דעם זשילעם, און ציהט ארוים איין פעקעל נאכ׳ן אנדערען די שענע אסיגנאציעס, ניט פאר איך נעראכט, די אמת׳ע רויטע קנאסטע דיגע הונדערטער!

דערזעהן אזא סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב: „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיך ניט. איהר ווייסט מיך ניט"... „וואס הייסט, איך קען אייך ניט? איהר זענט דאך עפיס א רב!"... „גוט, איך בין א רב, איך קען אבער א י י ך ניט. ו ו ע ר א י ה ר זענט און ו ו א ס א י ה ר זענט"... אהין־אהער, זיי דינגען זיך. ער איהם: „איהר זענט א רב!" דער רב צו איהם: „איך קען אייך ניט". און דא דער טאג שטעהט ניט. ערב יום כפור! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד; נאר וואס דען? — פאר עדות. ווער זאלען זיין די עדות? קיין אבי־ווענען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פיינע בעלי־בתים פון שטאדט, און דערצעהלט זיי: „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איה, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פותיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. ווי ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען ביז איבער יום־כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיעל ער האט מיר איבערגענעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פארשטעהט?"... און דער רב זיך מטריח געווען, איבערגעצעהלט פאר די בעלי־בתים אין די אויגען דריי מאל די פותיקא, איינגעוויקעלט אין א פעטשייל, פער'חתם'עט די פעטשייל מיט טריוואכם, צוגעלעגט די חתימה: „הרב ומו"צ", בעוויזען די בעלי־בתים: „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און געדענקט זשע, אז איהר זענט עדות!"... די פעטשייל מיט'ן געלד האט דער רב איבערגענעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאסטעו, און די שליסעלך זאל זי בעהאלטען אין איין ארט, וואס קיין בן־אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל ארײן און מע האט גאנץ פיין געדאוונט און נעפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום־כפור, נעקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא! ער איז דא! דער איה, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך". „א גוט יאהר. זיצט. וואס'ט איהר זאגען?" „גארנישט. איך בין

געקומען מכח דער פּוּתיקא"... „וואַסער פּוּתיקא?" „די ממתקים"... „וואַסערע ממתקים?" „איך בין געקומען נאָכ'ן געלט"... „וואַסער געלט?" „מיין געלט... דאָס הייסט, ניט מיינס, פריהער נאָט'ס, דערנאָכדעם פרעמדס... איך האָב עס אייך געגעבען באַהאַלטען"... „א י ך ה א ב ט מ י ר געגעבען באַהאַלטען געלט?... וועז?"...

צעלאַכט זיך דער איר, מיינט, אז דער רב טרייבט מיט איהם קאָטאָוועס. פרענט איהם דער רב: „וואָס איז דער נעלעכטער?" זאָגט ער: „דאָס ערשטע מאָל זעה איך א רב א ליץ"... געפּינט זיך שוין דער רב בעלעדיגט. קיינער האָט איהם נאָך ניט אהער, זאָגט ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאָמען ליץ. „זאָגט, רב איר, וואָס דאַרפט איהר?"

דערהערט אזעלכע דבורים, האָט דעם אידען א קלאַפּ געגעבען, ניט פּאר אייך געדאַכט. אט־א־דא. אונטער'ן לעפּעלע. „סטייטש, רבי, אין נאָטעם וויליען! איהר ווילט קויפען א אידען? איך האָב דאָך אייך אפּגענעבען אינגאַנצען מיין געלט, ניט מיינס, פריהער נאָט'ס, דערנאָכדעם פרעמדס! א סימז — איהר האָט עס, זאָגט ער, איינגעוויקעלט אין פעטשיילע, פאַר'חתם'עט מיט טרי־וואָכס, פארשלאָסען ביי דער רביצין אין קאַסטען, און די שליסע־לעך באַהאַלטען אויף איין אָרט, וואָס קיין בן־אָדם זאָל ניט וויסען... און נאָך א בעסערער סימז: עס זענען, זאָגט ער, דערביי געווען עדות, די פיינסטע בעלי־בתים פון שטאָדט!..." און ער פּוילט זיך ניט. דער איר, און רעכענט אויס די בעלי־בתים ביי די נעמען. און אליין בעשלאָגט איהם א קאַלטער שוויים, און עס נעמען איהם אנגסטען, בעט א גלאז וואַסער.

און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט דער רב און שיקט אַוועס דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פּני, די שבעה טובי העיר, די סאַמע פיינסטע בעלי־בתים פון שטאָדט. יענע קומען צו לויפען: „וואָס איז געשעהן?" „איין אומגליק! א בלבול! א פּריטשע־פע א איר! ער טענה'ט, אז ער האָט מיר יאקבי איבערגעגעבען

א גאנצע פּוּתיקא ערב יום כּפּור אויף צו באהאלטען, אוּן איהר זענט יאקבי דערביי געווען עדות!..."

האבען זיך די בעלי־בתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי אייר־נער רעדט: „אט דא וועט מען עס אפּלעקען א ביינדעל!" א קלייר־ניגקייט. אזא פּוּתיקא! דער יצר־הרע פּוּן גאלד! אוּן זיי זענען אנגעפּאלען אויפ'ן אידען: „אי־פע! ווי שעמט איהר אייך ניט אין אייער ווייטען האלז אריין אויסטראכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבול? !..."

דערזעהן אזא מעשה, האט דער איד אפּגעלאזט הענר אוּן פּיס — עס האט איהם א נעם גענעבען דער קראם, ניט פּאר אייך געדאכט — אט־אט חלש'ט ער! האט זיך אויפּגעהויבען דער רב, צוגענאנגען צום קאסטען, ארויסגענומען די סעטשייע מיט גאלד אוּן אונטערגעטראגען דעם אידען:

— נאט איז מיט אייך! נאט! אט איז אייער גאלט! נעמט עס אייך אפּ אוּן צאהלט עס נאר אקארשט איבער, ווי עס גאהר צו זיין, פּאר די דאזיגע אידען אין די אויגען. די חתימה, ווי איהר זאהט, איז ניט נעריהרט, דער טריוואכם גאנץ, אלץ ווי עס דארף צו זיין!

א נייע נשמה האט מען נעבאך אין דעם אידען אריינגעוועצט. די הענר האבען איהם אזוי נעציטערט, אוּן טרערען האבען זיך איהם געשטאלט אין די אויגען.

— צו וואס האט אייך געטויגט, רבי, נעמען א אידען אוּן טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות?!...

— כ'האב אייך נאר גאוואלט באווייזען — **וועד אונזער־ע שענע בעלי־בתים זענען...**

# לשנה טובה

אַ מעשה פון פּאַרציפעוו, דערצעהלט פון אַ
איד אַ חסיד פּאַר אַ סך אידען, פּאַהרענדיג
אין וואַגאָן, און איבערדערצעהלט מיט זיין
לשון.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1913

# לשנה טובה

— נעמען, לאז זיך אייך דאכטען, נעמען אלע ביי אונז, ביז'ן ״ארון הגדול! און אפילו דער ארון הגדול אליין בכבודו ובעצמו, ס'זאל אייך צו קיין שאנדע ניט זיין, נעמט אויך, אז מע גיט איהם... וואס? איהר גלויבט ניט? איהר לאכט? לאכט געזונטערהייד!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאכט? אצינר רוקט אייך קארשט צענויך, מיינע ליעבע אידען, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פארצייטען. די מעשה האט זיך געטראפען ניט מעהר אוו ניט וועניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך איז געווען דער ערשטער ניק... וואס ווינקט איהר צו מיר? וואס'ט איהר זיך דערשראקען? איהר האט מורא, אז די ערלים, וואס זיצען מיט אונז אין וואגאן, וועלען פארשטעהן וואס מע דבר'ט? א מכה וועלען זיי ביי מיר פארשטעהן! איכ'ל רעדען פארשטעלט, אוו דארט, וואו מע באדארף, — נאר אויף לשון־קודש — אבי איהר זאלט נאר הערען מיט קאפ אוו ניט האבען א טבע איבערשלאגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשורוש — דאס איז געווען, לאז זיך אייך דאכטען, אין דער צייט, וועו ס'האט געווען אוו נ ז ע ר ע ר ס עלטער־זיידע, נאך וועמען אוו נ ז ע ר ע ר איז א נאמען, דיער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט אוו אקעגען שומען דארט, פאר די טובות, וואס אונזערע אחינו בני ישראל האבען פון איהם געהאט דורך זיינע גזירות טובות ישועות ונחמות — אמן. א לאנגע צייט האבען אונזערע זיידעס, אוו דער־נאך אונזערע טאטעס, נישט נעקאנט פארגעסען דעם דאזיגען ארון הגדול, האבען זיך געאכצט פונ'ם שלאף אוו דערמאנט איהם אלע מאל צום גוטען — אזוי גוט איז זיי געווען! דאס גאנצע לעבען איז געהאנגען ביי איטליכען אויפ'ן שפיץ נאז, אוו געלעבט האט מען נאר

אינ'ם זכות אזן מיט'ן חסד פונ'ם אדזן הקטן, פונ'ם „קנעפּעל", דאם חייסט, דורך דעם, וואם דאם „קנעפּעל" פלענט נעמען אויף דער יד, אזן דערצו נאך פארזוכען די דגים ערב שבת מיט א גלעזל יי"ש, האבען אידען געקאנט דערווייל אטעמען פראנק אזן פריי, האנדלען אזן וואנדלען אזן לעבען ווי נאט אין אדעם.

ויהי היום — אזן וואו א ויהי איז דאך א צרה — טרעפט זיך א מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לענט זיך אוועקעט דאם „קנעפּעל" אזן מאכט א שטאדט א ניי „קנעפּעל", א המן, א רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואם נעמט נישט, חאטש געב איהם א קרענק! האט מען איהם געפרובט נתנ'ען א גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! נאר א גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! געוואלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער גיהט ניט! א שמועס גענעבען פון א גוט ביסעל משקה — ער טרינקט ניט! אז מע שמועסט א „נקי־כפּים'ניק", איז דאך ניט שייך! אזן טאמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופעט ער מיט די פיס, טרייבט ארויס אזן טהוט דערנאכדעם מעשים אשר לא יעשו: א פראטאקאל נאך א פראטאקאל, א שטראף נאך א שטראף. אידען לאזט ער ניט האנדלען. מלמדים לאזט ער ניט קנעלען. אזן דערזעהט ער א יונג ווייבל — רייסט ער איהר אראפ דעם פאריק. א יונגען מאן — שערט ער איהם אפ א פאה. „אזוי, זאגט ער, טהוט דער אדזן הגדול אויך"... אזן קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאלצען פאר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, אזן סע ברענט. נאר מען קאן גארנישט מאכען. וואם טהוען אידען? דאם, וואם אלע מאל: ויאנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעבאך שטילער־הייד אזן מע מאכט איין אסיפה אזן נאך איין אסיפה, הבה נתחכמה — לאמיר עפּעס צוטראכטען, ווי אזוי ווערד מען פטור פונ'ם דאזיגען המן ימח שמו? איז געבליבען, מע זאל געהן צו מיין זיידען רב אנשעל עליו השלום. אזוי טאקי האט ער געהייסען, דער זיידע מיינער, אזן דאם בין איך טאקי נאך איהם א נאמען.

אוז מיין זיידע אנשעל איז נעווען, לאז זיך אייך דאכטען, א איד א נגיד אוז א מיוחס, אוז דעם רבינ'ס א חסיד, אוז א גבאי אין שוהל, אוז א תקיף ביי נאטשאלסטוווע. אז מע שמועסט כל־זלף ! „גוואלד, רב אנשעל, ראטעווועט א שטאדט ! גיט עפיס איין עצה !" הערט זיי אויס דער זיידע אוז מאכט צו זיי: „וואס קאז איך אייך, קינדערלעך, העלפען ? סיידען איכ'ל מיך אראפחאפען צום רבי'ן זאל לעבען, אוז וואס ער זאל לעבען וועט זאגען, דאס וועלען מיר טהון". אוז אומר ועושה — דער זיידע האט פיינט נעהאט לאנגע מחזקות. פויל'ען זיך איז ביי איהם ניט געווען, אוז איז הוצאות איז אויך ניט נעווען קיין מניעה — א שטאדט קאז אויס־טראגען. עס האלט ביי צרכי צבור, מע דארף ראטעווען א שטאדט, איז עפיס פארהאז תירוצים ?... אוז ער האט זיך אויפגעזעצט, דער זיידע אנשעל הייסט עס, זומער איז דאס נעווען, אין די רעכטע מיצען, האט זיך אפגעזעגענט מיט דער גאנצער שטאדט אוז איז אוועק גלייך צום רבי'ן. געקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אן צו דערצעהלען א מעשה: איין אומגליק, איין ערל א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט. טהוט דער רבי א קוק אויף איהם מיט איין אויג אוז א מאך מיט דער האנט, ווי איינער רעדט: מע דארף ניט רע־דען ווייטער, ער וווייסט שוין. פון וואנען וווייסט ער? — דאס פרענט א נארר. זיי וווייסען שוין !... וואונדערט זיך דער זיידע, נאר ער שווייגט אוז ווארט, וואס וועט זיין ווייטער? אין א מינוט ארום רופט זיך אן דער רבי: לשנה טובה תכתבו ותחתמו!... וואונדערט זיך דער זיידע נאך מעהר: וואס פאר א סמיכות־הפרשה? ס'איז נאך אין רעכטען זומער, נאך ווייט צו ראש־השנה, ווי קומט עס איצטער צו „לשנה טובה" ?... נאר פרענען דעם רבי'ן קשיות פרענט מען ניט. ווארט ער. אוז שוין פאר'ן אפגעזעגענען זיך רופט זיך אן דער רבי צום זיידען מיט א זיפץ: הער זשע אויס, אנשעל (זיי זאגען דאך אלעמען „רו"). נעם אוז פאהר, זאגט ער, אהיים בשלום אוז זאלסט זאגען דער שטאדט, זאגט ער, אז איך האב זיי געזאגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו". אוז אז דו וועסט קומען

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפוואַרטען ביז'ן גרויסען יאָריד, אוו זאלסט ארויסגעהן, זאגט ער, אויפ'ן יאָריד אוו זאלסט קויפען א פאר סוסים. אבער מן המובחר. פון די בעסטע הייסט עס! שפאקעס זאלען זיי זיין! אוו זיי זאלען זיין, זאגט ער, בייַדע גלייַך, ווי א צווילינג, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, עס טאר ניט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפרינקעלע. אוו דו זאלסט, זאגט ער, נעמען די שפאקעס אוו זאלט זיי איינשפאנען, זאגט ער, איז א קארעטע. איז א שענער קארעטע, וואס שענער איז בעסער, אוו דו זאלסט אוועק־פאהרען מיט זיי, זאגט ער, איז יענעם מקום אריין, וואו דער ארוו הגדול זיצט... מיט א „פ" הויבט זיך אן יענע שטאדט... אוו אז דו וועסט קומען, זאגט ער, איז יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאג, זאגט ער, אפרוהען, דעם אנדערען טאג אפרוהען, אוו דעם דריטען טאג, זאגט ער, אויף אפרוהען, אוו אז דו וועסט זיך אפרו־הען, זאלסטו, זאגט ער, נאכדעם אין דער פריה, באלד נאכ'ן דאוונען, אוו פארנאכט, בין מנחה למעריב, מאכען א שפאציער מיט די שפא־קעס פאר'ן פאלאץ פון'ם מלכות, אוו זיצען זאלסטו אין דער קארעטע ווי א שררה, וואס פאהרט זיך דורך גלאט אזוי לשם פארגעניגען... והיה — אוו ס'וועט זיין, זאגט ער, אז מע וועט דיך אפשטעלען אוו פרעגען: „וואס ווילסטו פאר די פערדלעך?" זאלסטו זאגען: „איך האנדעל ניט מיט קיין פערד"... אוו פאהר, זאגט ער, בשלום אהיים, וה', זאגט ער, יצליח דרכך"...

אוו כך הוה. ס'איז געקומען די צייט פון'ם גרויסען יאָריד, ווי דער רבי האט פאראויסגעזאגט, איז דער זיידע ארויס אויפ'ן יאָריד, דערזעהט ער א ציגיינער מיט א פאר שפאקעס, אבער שפא־קעס אשר לא שפאקו אבותינו! קיין גרויסער מבין אויף פערד איז מיין זיידע נישט געווען, נאר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, אוו אהן א פלעק — אלסדינג, ווי דער רבי האט געזאגט! דערזעהען די פערדלעך, איז שוין דער זיי־דע, לאז זיך אייך דאכטען, פון זיי ניט אפנעטרעטען. ער איז צוגעזא־טען געווארען! דער ציגיינער, אפנים, האט פארשטאנען, אז דער

זיידע איז אויסער זיך פון די פערד׳לעך, האָט ער מסתמא פארבעטן אזא מקה, אז דעם זיידען איז געווארען נישט גוט, ממש עס איז איהם פינסטער געווארען אין די אויגען! נאָר ס׳איז עפּים א תירוץ? פּקוח־נפש — ראַטעווען א שטאַדט מיט מענטשען! אידען האָבען פארקויפט, פארזעצט דאָס ל׳עצטע שב׳עצטע! און מיין זיידע האָט געמוען דינגען זיך פאָר די שפּאָקעס, א רעגדע׳ל אראָפּ, א רעגדע׳ל ארויף — ער איז שוין, ל׳אזוי זיך אייך דאָכטען, פון די שפּאָקעס ניט אפּגעטראָטען און האָט אויעקגעקויפט די שפּאָקעס און געמוען די שפּאָקעס און איינגעשפּאַנט די שפּאָקעס איז א שענער קאָרעטע. און איז אוועק מיט די שפּאָקעס גל׳ייך אין יענעם מקום, אקוראט ווי דער רבי האָט אנגעזאָגט, נישט געל׳אָזט פא׳ל׳ען א האָר. און אז ער איז געקומען מיט די שפּאָקעס אין יענעם מקום אריין, — דאָס איז שוין געווען ראש חודש א׳ל׳ול — האָט ער אויסגערופן זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און געמוען דערנאָך שפּאַציערען מיט די שפּאָקעס א׳ל׳ע אין דער פריה תיכף ומיד נאָכ׳ן דאָוונען און אויף דער נאָכט, בין מנחה ל׳מעריב, און פּאָוואָל׳י, נישט געהאַפּט, טריט ביי טריט. דריי מא׳ל היין און צוריק, פארביי דעם פא׳ל׳אץ פונ׳ם מ׳לכות — א׳לסדינג, ווי דער רבי האָט געהייסען, ניט געמינערט א האָר.

הקיצור המעשה, ער פאָהרט, ל׳אזוי זיך אייך דאָכטען, א טאָג, ער פאָהרט צוויי, ער פאָהרט דריי — גארנישט מיט גארנישט! ער הויבט שוין אן אריינפא׳ל׳ען אביסע׳ל אין א מרה־שחורה: וואָס וועט זיין דער תכ׳לית? נאָר צופּיע׳ל מהרהר זיין טאָר מען אויך נישט. אז דער רבי זאָגט, איז מסתמא ניט אומזיסט. און כך הוה: איינ־מא׳ל, שפּאַציערענדיג אזוי פארביי דעם מל׳ך׳ס פא׳ל׳אץ מיט די שפּא־קעס, דערזעהט ער, ווי עס קומט איהם אקעגען פון דוואָרעץ ארויס עפּים א גרויס „קנעפּע׳ל", אפּנים, איין אטיטאָנט פון די אטיר־טאָנטען, און שטע׳לט איהם אפּעט און פייפט עפּים מאָרנע איהם גל׳ייך אין פּנים אריין, און באטראכט די שפּאָקעס, ווי א רעכטער מבין, פון א׳ל׳ע זייטען, און טהוט איהם א פרעג: „מער נאָר, דו,

וואם וויל־סטו פאר די פערד־לעך?" — אקוראט ווי דער רבי האט נעזאגט! טהוט איהם א טיאכקע דאם הארץ, דעם זיידען הייסט עס, אוז ער ענטפערט איהם אפ, ווי דער רבי האט איהם אנגעזאגט: „איך האנדע־ל ניט מיט קיין פערד". קוקט איהם יענער אן מיט א בעזעז קוק: „ווי קומט צו דיר אזעלכע שפאקעס?" שווייגט ער שוין, דער זיידע, ווייסט ניט וואם צו ענטפערען, וואהרום ווענדט דעם האט דער רבי ניט געזאגט נאכדעם... ווערד יענער נאך מעהר בעז אוז רופט זיך אן צו איהם: „אפשר האסטו זיי ג'נב'עט?" ווערד דעם זיידען שוין נאר קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען, אוז ער טראכט זיך: „הלואי זאל זיך עס גוט אויסלאזען". נאר רעדען קאן ער נישט. ביז נאט האט איהם אריינגעגעבען א זינן, ער זאל א זאג טהון צום אטיוטאנט: „אדוני פריץ! די שפאקעס זענען מיינע שפאקעס. איך האב זיי געקויפט, זאגט ער, ביי א ציגיינער אויפ'ן יאריד. איך האב, זאגט ער, עדות, — א גאנצע שטאדט מיט אי־דען!"... ענטפערט איהם דער אטיוטאנט: „עדות האסטו? מע קען אייערע עדות"... אוז ער נעמט ווועדער א מאל פייפען אוז אבער א מאל באטראכטען די שפאקעס, אוז רופט זיך אן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען געפעלען דיינע שפאקעס!.." רופט זיך אן צו איהם דער זיידע: „אין וואם איז די מניעה? אויב די שפאקעס זענען געפעלען דעם מלך, קאנען דאך מיינע שפאקעס ויין זיינע שפאקעס"...

ווי קומט דאס, דער זיידע זאל פאלען אויף אזא זאך — וואם פרעגט איהר? אז ס'איז באשערט, גיט דער אויבערשטער אריין א שכל, ובפרט אז ער איז געווען, ווי איך האב שוין נעזאגט, א איד א חכם, האט ער פארשטאנען, אז דער רבי האט איהם אנגעזאגט שפאציערען פארביי דעם מלך'ס פאלאץ, איז מסתמא געווען דערביי א קוק, ווי איהר וועט עס באלד געוואוירע ווערען...

הקיצור המעשה, טע האט גענומען די שפאקעס אוז טע האט גאנץ פיין אריינגעפיהרט די שפאקעס אין הויף אריין, איז צארטקי דווארעץ הייסט עס, אוז געוויזען די שפאקעס פאר'ן אדון הגדול.

אוז ווי נאר דער אדון הגדול האט דערזעהן די שפאקעס, אזוי האט ער שוין ניט געקאנט מעהר אפטרעטען פון די שפאקעס. א מין כח איז געלעגען אין די דאזיגע שפאקעס! א שעה כסדר האט ער זיך געשפיגעלט אין די שפאקעס, באוויזען די שפאקעס לכל שריו ועבדיו — דעם נאנצען הויף. הכלל, ער האט זיך גאר ניט געקאנט זאט אנקוקען אין די שפאקעס — ממש ותדבק נפשו!... אוז דער זיידע שטעהט אלץ פון דער ווייטען אוז קוקט זיך צו אוז שווייגט. ער האט באלד דערקענט נאכ'ן פאטרעט ווער דאס איז... נאר נאר־נישט. לא קם ולא זע, א בשר ודם גלייך מיט אלע... דערנאך געהט ער צו, דער אדון הגדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, אוז ווי נאר ער האט א קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פארקיהלט געוואָרען, דעם זיידען הייסט עס, אלע געבליטען. אוז אז ער האט דערהערט זיין קול, א קול פון א לעמפערט, איז איהם דורכגעלאפען א פרעסטעל איבער'ן לייב. „וויפיעל ווילסטו פאר די פערדלעך?" ענטפערט איהם דער זיידע, קוים־קוים וואס ער רעדט, אוז פיהלט, אז דאס קול ציטערט איהם אוז אין מויל איז איהם טרוקען: „איך פארקויף ניט קיין פערד. נאר אויב, זאגט ער, דעם האר זענען געפעלען די פערדלעך, אוז אויב איך האב, זאגט ער, געפונען לייט־זעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר, אוז מיין האר וועט ניט זיין אויף מיר אין גרימצארן, לאזען, זאגט ער, ארויסגעפיהרט ווערען מיינע שפאקעס אין די שטאלונגען פון מיין האר — דאכט, זאגט ער, איז זייער ארט"... מעהר האט ער ניט געקאנט ארויסרעדען קיין וואָרט, מחמת דער אדון הגדול האט אויף איהם געגעבען א קוק, איז איהם פרחה נשמתו נעוואָרען! אוז ווער שמועסט, אז דער אדון הגדול איז צו איהם צוגענאנגען נאך נעהענטער אוז נעגעבען צו איהם א רער מיט זיין נעמבע, איז פון איהם שיער ניט נעווא־רען, פונ'ם זיידען אנשעל, א גל של עצמות. „הער זיך איין, זאגט ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פון מיר א טובה'לע? זאלסטו, זאגט ער, זאגען בעסער גלייך, אהן חכמות, אהן אידישע אויבער־הסברות,

אהן דרײדלעך און אהן קונצעו, אניט, זאגט ער, וועט דיך קאסטעו טייערער!"

נו, ווי פארשטעהט איהר, מיינע ליעבע אידעו, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל עליו השלום? אודאי איז איהם פארקיהלט געוואָרעו דער מאמעס מילך פון אזעלכע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל איז געווען, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, איז אביר־לב, לא קם ולא זע, נעמט ער זיך אן מיט כח, לאז זיך אייך דאכטעו, און רופט זיך אן צום אדון הגדול:

„אדוני, זאגט ער, קעניג! איך שווער דיר בהן שלי, אז איך מיין נישט דערביי קיין שום מיין, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער־קעפלעך, און איך בין ווייט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער־הסברות, דרײדלעך און קונצעו, און איך פארלאנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר וועהר אינגאנצעו, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועלעו פון היינט אן שטעהו מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטעו אויף זיי"... אודאי איז דער אדון הגדול געווען געריהרט פון אזא מין געשפרעך, און ער האט שוין געזומען רעדעו א סך ווי־כער, איין אנדער לשון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס'איז נאר לא זו הדרך! און ער הויבט זיך אויף, דער מלך, ארויף אין פאלאץ אריין, און דער זיידע אנשעל נאך איהם, לא קם ולא זע — גלייך ווי נארנישט, נאר די קנעכלעך, לאז זיך אייך דאכטעו, טרייסלעו זיך איהם, און דאס הארץ — טיק־טאק! טיק־טאק! — ווי א זייגער. א וועהרטלע אויפצורעדעו — בחצרות מלכים, אין צארסקי דוואָרעץ! אז אומעטום, וואו מע טהוט א וואָרף מיט איין אויג, איז נאר נאלד און נאר זילבער, און אלסדינג איז נע־שניצט פון סאמע עלפענביין. אויבעו קרישטאל, אונטעו מירמעל־שטיין, און ביי די זייטעו ברושטין, עכטער ברושטין, וואס נעהט אויף לולעע־ציבעקס און אנטיפקעס. דעם זיידעו אנשעל האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האלט זיך! דער אדון

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אדון אוועק, בעט דעם זיידען אויך זיצען, זיצט ער. איז ער איהם מכבד מיט א ציגאיער, ער זאל רויכערען, רויכערט ער — לא קם ולא זע! דערווייל קומט אריין „זי", די מלכה היימט עם — רייך, איינגעטונקען אין זייד און אין סאמעט, פון אויבען ביז אראפ דימענטען און בר־ליאנטען און די טהייערסטע שטיינער, וואס שעמערירען אין די אויגען! און שען איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פנים נישט אריינצוקוקען! דערזעהען א אידל זיצט אויבען־אן צעלענט און רויכערט א פאפיראס, פאדריסט עס איהר מסתמא און זי קוקט אויפ'ן אדון הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רערט: „וואס טהוט דא אט דאס אידל?"... נאר דער זיידע אנשל — ס'זאל איהם אנהויבען צו אהרען! א מענטש איז געווארען אזא תקיף — וועמען הארכט ער? רויכערט ער זיין ציגאיער און קוקט נישט אפילו אין איהרע ד' אמות! זי אבער לאזט פון איהם קיין אויג ניט אראפ, ממש דורם מיט'ן קוק... פאדשטעהט עס, אפנים, דער אדון הגדול, אז זי איז ניט צופריעדען מיט'ן נאסט, נאר ער מאכט זיך ניט ווייטענדיג, טהוט א ווארף אויף איהר מיט די אויגען און טהוט זיך א זאג צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקא, טשאי" — מען זאל דערלאנגען טיי, היימט עס. שווייגט זי. זאגט ער נאך א מאל: „דושינקא, טשאי". שווייגט זי ווידער. פוילט ער זיך ניט און טהוט א טופ מיט'ן פוס און א ברום ארויס שוין אויף דער העכסטער אקטאבע: „דושינקא, טשאי!..." האבען אלע פענסטער געגומען קלינגען! א קלייניקייט? מורד במלכות!... און עס האט ניט געדויערט אזוי פיעל, ווי איך דערצעהל אייך, האבען זיך א שאט געגעבען אטיוטאנטען און גענעראלען, און ס'איז בעשאפען געווארען רען אין איין כהרף עין, לאז זיך אייך דאכטען, א סאמאוואר א זודיגער ווי א גזלן, און איינגעמאכטסען אלערליי מיט פרישע איירבייניל מערני מלך, און מאקי געקאכטע אייער, ווייל מע וויים ראך אין צארסקי דוואריץ אויך, אז איין עהרליכער איד וועט קיין אנדער זאך ניט עסען א חוץ „אייער". און דער מלך בעט איהם,

ער זאל עסעז אוז טרינקעז אוז זיך וואוי מאכעז. פרעגט איהם אויס בעת מעשה, ווער ער איז? אוז וואס איז זיין טהועבע? אוז צי האט ער פרנסה? אוז וואס מאכעז עפים די אידעלעך פוז זייז מדינה? אלסדינג ווי ער וויסעז, אוז די נאנצע צייט בסבר פנים יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אנשעל, לאז זיך אייך דאכטעז. על ראשוז ראשוז ועל אחרוז אחרוז. אוז אז ס'איז נעקומעז צו דעם וואס מאכעז עפים די אידעז, טראכט ער זיך: „אצינד איז א שעת־הכושר צו צוטרעטעז צום עצם ענין. אצינד וועל איך איהם זאגעז. יעבור עלי מה!"... אוז ער נעמט אוז לעגט אוועק פאר'ז אדוז הגדול. לאז זיך אייך דאכטעז. א מענה־לשוז (דער זיידע אנשעל האט נעקאנט!) — כך וכך, ארוני קעניג, אזוי איז די מעשה: „דיינע אידעז. זאגט ער, האבעז זיך ניט וואס צו באקלאגעז. נישט מעהר, זאגט ער, אויב דעם מלך איז גוט אויפ'ן הארצעז אוז אויב איהר האב געפונעז לייטזעלינקייט אין די אויגעז פוז מיין האר אוז אויב. זאגט ער, מיין האר וועט ניט זיין אין גרימצארן אויף זיין קנעכט, וועל איך דיר, זאגט ער, זאגעז דעם נאנצעז אמת. הנה זיי וויסעז, ארוני קעניג, אז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך, ברוך השם, נאנץ נישקשה'דיג. אוז די אידעז לעבעז מיט'ז חסד פונ'ם „קנעפעל". איז דאס קנעפעל, זאגט ער, א קנעפעל, איז מהכתיתי. אוז טאמער חלילה ניט — איז, זאגט ער, זעהר ביטער. אט איז ניט לאנג אראפנעקומעז צו אונז א קנעפעל, זאגט ער, איז ער א נקי־כפים'ניק, קיינז מיר פוז איהם די ערד! ס'איז נאך ביי דיר אין דער מלוכה אזעלכער, זאגט ער, קיין מאל ניט נעווען. מע זאל אויספארעז די נאנצע מדינה לארכה ולרחבה. א קנעפעל א נקי־כפים'ניק — דאס איז א מכה אשר לא כתובה בתורה!"... קוקט אויף איהם דער אדוז הגדול אוז רופט זיך אז צום זיידעז: „איך וועל דיר זאגעז דעם אמת — דו רעדסט עפים אזוי פאר־שטעלט, אז איך הויב ניט אז צו פארשטעהז. וואס הייסט עם ביי דיר א נקי־כפים'ניק אוז וואס הייסט עם ביי דיר א „קנעפעל"?... רופט זיך אז דער זיידע: „נקי־כפים'ניק הייסט א פריץ, וואס נעמט

ניט. און „קנעפּעל" — דאָס מיינט מען, זאָגט ער, דעם אָדון הקטן. וואָס דו שטעלסט אַוועקעט אין יעדער שטאָדט, ער זאָל אַכטונג נעבען אויף דיין מלוכה. ניט ער, זאָגט ער, אַכטונג און אין עטליכע יאָהר אָרום וועלט ער איין עושר. פון וועמען? — געווינטליך, פון אירצן. וואָרום אידען, זאָגט ער, זענען שוין נעוואָהנט געוואָרען. אַוי ווי, זאָגט ער, א איד דאַרף דאָוונען אַלע טאָג, אַזוי, זאָגט ער, וויים א איר, אז א פּריץ דאַרף נעמען און א איד דאַרף געבען. סע שטעהט, זאָגט ער, ביי אונז געשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים, נתבעים לעגל ונותנים"... און — זאָגט איהם וווייסער דער זיידע מיט'ן לשון פון פסוק: — ה ח י ל ו ת ל ה ר א ו ת א ת ח ס ד ך ל ע ב ד ך — ביזטו שוין געווען אזוי גוט און האָסט מיך, זאָגט ער, אויסגעהערט ביז אהער, וועסטו שוין בעווייזען דיין געוונד צו דיין קנעכט און אויסהערען מיך שוין ביז'ן סוף".

„הנה, זאָגט ער, זיי וווייסען, אדוני קעניג, אז נעמען, זאָגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומעדום, פון הודו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאָר א קאַליקע. וואָס האָט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאָגט ער, וואָס האָט שוין נאָר קיין חענט ניט, הייסט זיך אויף, זאָגט ער, מע זאָל איהם אַנידערלענען אויפ'ן טיש. און אַדרבה, זאָגט ער, פּאַרקעהרט, ס'איז נאָר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דאַרף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאָגט ער, נעשריבען „וחי אחיך עמך", מאָבט רש"י: נעהאי סאָבאָקא נע ברעשע"...

— וואָס קוקט איהר זיך איבער? ביי איך קומט עס אויס פּריקרע, א איד זאָל אַזוי רעדען מיט א קייסער? איז ווי איהר וויללט אייך. איך בין דערביי ניט נעשטאַנען — דאָס פּאַרשטעהט א מינדסט קינד. האָב איך דאָס אַבער געהערט דערצעהלען פון מיין טאַטען עליו השלום, און מיין טאַטע האָט דאָס נעהערט פון זיין טאַטען. און איך פּאַרזיכער אייך, או מיין טאַטע איז קיין ליגנער נישט נעווען, און מיין זיידע אנשעל אודאי ניט... הקצור, דער זיידע האָט זיך גאָנץ פיין אפגעזעגענט און איז אוועק פונ'ם מלך.

לאז זיך אייך דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגענעבען דין וחשבון פון דער נסיעה. עס איז שוין נעווען אהת לאחת ערב ראש השנה. נע־קומע: צום רבי'ן. האט זיך דער זיידע אנשען אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי אוז וואס אוז ווען. לאזט זיך אוים א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשען האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, וואהרום עך האט דאס אלסדינג נעווואוסט פריהער, דער רבי הייסט עס. אי, למאי האט ער איהם נעלאזט רעדען? וואהרום ס'איז ניט קיין דרך־ארץ איבערשלאגען א אידען איז מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך־ארץ... דערפאר אויף מארגען, אז ס'איז נעקומען צום טיש. שבת נאכ'ן דאוונען, אוז דער רבי האט נעהאלטען ביי „זאגען". איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, אוז שטעלט זיך אויף א פסוק, גאר ניט פון דער סדרה — וועד־וואס? ער האט זיך גאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך אייך דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם נעשטוינט, נעווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנעט — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קלללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די ווערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פאר־שטעהסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להבדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז על־פי דרך הטבע, דערוויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך א ו י פ ר ע ד ע ן. דאס הייסט, שר

וועט זיין א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט, אוו א גוי, וואס ער נעמט ניט — איז איין אומגליק!..." אוו אזוי האט דער רבי פאר־טייטשט דעם פסוק פון דער תוכחה, אוו דער עולם איז געווען נתפעל, ממש געלעקט די פינגער! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך דאכטעו, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען אוו א חוץ די נאר נאהענטע קורבים... אוו ווי נאר ס'איז אווען דער שבת, איז דער זיידע אנ־געפעל אווען אהיים, קוים־קוים נעקומען אויף ראש־השנה אהיים.

א לאז זיך אייך דאכטעו, אז דעם ערשטען טאג ראש־השנה אויף דער נאכט, בעת אידען נעהען פון שול אוו זאגען איינער דעם אנ־דערען א גוט יום־טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים ולשלום — איז ארוים א קלאנג אין שטאדט, אז דאס „קנעפעל", דער המן ימח שמו וזכרו, איז אראפ, אוו אויף זיין ארט איז אראפ־געשיקט געווארען פון דארטען, פון אויבען, א נייער אדון בפקדה. א גוי א חכם, א פקח, אוו א גוטער, א דימענט פון א גוי — ער נעמט! איין שטיקעל חסרון האט ער נעהאט (וואו האט איהר נע־זעהען א מענטשען אהן א חסרון?), וואס עס האט זיך ארויסגעוויזען דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אביסעל צו א שטארקער נע־מער.. ער האט שוין געמומען פאר יענעם אויך.. ממש פון טויט אוו פון לעבעדיג!... נאר ווי די מעשה איז — א ראש השנה האבען אידען נעהאט א פרייליכען, אוו א סוכות נאך א פרייליכערען, אוו ווער שמועסט שמחת־תורה — איז גאר נעווען ליהודים! א סברה, אז דער אדון בפקדה, דאס נייע קנעפעל הייסט עס, האט געמאכט א כוסה אוו נעחאפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידען... מיר דאכט, אז מיר זענען שוין געקומען צו דער סטאנציע? זייט מיר! אח האט מיר!...

# פון פּסח ביז סוכות

א וואונדערליכע מעשה, דערצעהלט פון א אידען, א פּערבּרענטען שאכמאטיסט, אין א וואַרעמער געזעלשאפט, אויפמאַל אין א קאַלטער וויגטער־נאכט, נאך א פּרעחליך קערטעל און טאַך א גוטען צוביסען.

נעשריבען אין יאָהר 1915

# פון פסח ביז סוכות.

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטען צייט איז דאס געווען. די וועטשערינקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט נעזאגט, אז דער עולם האט געחאפט א זאט. די גרינע טישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קריידעל און פערוואַרפען מיט אפגעשפיעלטע קארטען, פון וועלכע עס קוקען ארויס טייז מיט מלכים און רייצען זיך: „אזינר זענען מיר דא!"... זעצען זיך נאך א מאל שפיעלען א ווינט, א פרעפעראַנס אדער איין אקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפעט. איז מען געזעסען גלאט און גערוי־כערט, געטרונקען שוואַרצע קאווע און געראַכט לשון־הרע. ביז ס'איז אויסגעגאנגען וועלטער, האט איינער אריינגעווארפען א וואַרט ויע־נען שאך. נאך איהם — נאך איינער און נאך איינער. דערמיט האט מען גענואלט פעראינטערעסירען איינעם א פערברענטען שאכמא־טיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסוכנ'ער שאכמאטיסט. צוליעב שפיעלען א שאך איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מייל, ניט עסען, ניט טרינ־קען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאך־שפיעלער! פון זיין שאך־שפיעלען געהען ארום מאסען אנעקדאטען: 1) אז ער שפיעלט מיט זיך אליין גאנצע נעכט אין שאך. 2) אז ער האט זיך דריי מאל ג'ג'נט מיט'ן ווייב איבער'ן שאך. 3) אז ער איז שוין איין מאל פערפאלען געוואַרען אויף דריי יאהר צוליעב'ן שאך. מיט איינעם וואַרט, וואו רובינשטיין, דאַרט איז שאך, און וואו שאך, דאַרט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מע רעדט פון שאך, ווי א גוטער שכור האט ליעב, אז מע רעדט פון א גלעזעל משקה... אז מע טהוט א קוק אויף רובינשטיין'ען, איז דאס ערשטע וואַרפט זיך אין די אויגען זיין אומגעלומפערט גרויסער שטערן. א גרויסער

און א ברייטער, א קיילעכיגער, איך מיין אייך אויסגעבויגענער, א בולט׳ער. אויגען אויך משונה גרויסע, קיילעכיגע, שוואַרצע, נאָר קאַלטע אויגען. אַליין איז ער א טרוקענער, א דאַרער, נאָר א קול האָט ער ווי א גלאָק, איין אמת׳ע א באַסאָוע שטימע. דאָרט וואו רזבינשטיין איז — הערט מען נאָר רובינשטיין׳ען, ווייטער קיינעם ניט...

דערהערט, אז מע רעדט פון שאַך, האָט רובינשטיין פערקניישט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט איין אויג בעטראַכט די שוואַרצע קאַווע, וואָס ער האָט געטרונקען, געוואַלט טרעפען מיט וואָס זי שמעקט: מיט זייך אַדער מיט שוועגקאַכטס... און א זאָג געגעבען צו קיינעם ניט און צו אַלעמען, און זיין באַסאָוע שטימע האָט גערונערט ווי א קלויסטער־גלאָק:

— מיינע דאָמען און הערען! אויב איהר ווילט א שענע געשיכטע פון א שאַך־שפּיעלער, זעצט זיך אַוועק אַלע אַט־אַ־דא, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פאַרצייטען.

— א געשיכטע פון א שאַך־שפּיעלער? א מעשה פון פאַרצייטען? — האָט זיך אַנגעהאָפּט די בעל־הבית׳טע, וואָס האָט מורא געהאַט, די געסט זאָלען זיך ניט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאָג פעליטשקען, זי זאָל צומאַכען דעם פאַרטעפּיאַן און אַליין שלים צו, זיי מוחל, די טהיר און נעב אַהער נאָך א צוויי־דריי שטוהלען. זיצט. איך בעט אייך, זיצט, דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען א געשיכטע פון א שאַך־שפּיעלער, א מעשה פון פאַרצייטען.

און רובינשטיין האָט בעטראַכט די נאָר־וואָס פערריכערטע סיגאָר, וואָס דער בעל־הבית האָט איהם מכבד געווען, פון אַלע זייטען, געוואַלט, אַפּנים, אַפּשאַצען וויפּיעל זי קאָסט, און האָט זיך פערקרימט און פערקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: „חם... זעהען זעהט עס אוים ווי א סיגאָר, נאָר א טעם האָט עס פון א בעזעם"... דערנאָך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בזו הלשון:

— אז איך ביז, מיינע דאמען און הערדזן, א פארברענטער שאך־שפיעלער און אז אונזער גאנצע פאמיליע, הייסט עס, זענען שאכמאטיסטען פון דער נאטור — דאס באדארף איך אייך ניט דערצעהלען. דאס וויסט איהר אליין. דער נאמען רובינשטיין לאזט זיך אביסעל הערען אויף דער וועלט, און איך וואלט א בעלן נעווען, אדרבה, איהר זאלט מיר באווייזען א רובינשטיין, וואס זאל ניט זיין קיין שאך־שפיעלער.

— אט וויים איך א רובינשטיין, איין אגענט. ער קומט צו מיר אריין אלע וואך. איז א חוץ „סטראכאוואניע זשיזני" וויים ער ניט קיין זאך. א טשיסטע בהמה!

דאס האט אריינגעשטעלט איינער פון די נעסט, א יונגערמאן מיט א שפיצעבינדן קאפ און מיט גאלדענע בריללען, וואס האלט זיך פאר א חכם און וויצעלט זיך; נאר רובינשטיין איז געבליבען רוהיג. ער האט דורכגענומען דעם יונגענמאן מיט ז׳ינע גרויסע שווארצע קאלטע אויגען און האט א זאג געגעבען מיט זיין באסאווע שטימע:

— מסתמא איז ער ניט פון אונזערע רובינשטיינס. איין אמת׳ער רובינשטיין איז א שאכמאטיסט. דאס איז אזוי נאטירליך, ווי ס׳איז נאטירליך, אז רוקא א שוטה זאל ליעב האבען זאגען וויצען... איין אמת׳ער רובינשטיין איז נעווען מיין זיידע ראובן רובינשטיין, וואס רום ער איז נעווען, מיינע הערדזן און דאמען, דער אמת׳ער שאכמאטיסט. ביי איהם האט באמת געטענגט די נאנצע וועלט זיך אריבערקעהרען, בעת ער האט געהאלטען אין מיטען א שאך. צו איהם איז מען נעפאהרען פון דער וועלט שפיעלען א פארטיע — פריצים, גראפען, שררות! חאטש נעווען איז ער נישט מעהר ווי א זייגער־מאכער, איין ארעמער בעל־מלאכה, נאר א גוטער בעל־מלאכה, א קינסטלער אין זיין פאך. און וויל דער עיקר איז ביי איהם נעווען שאך, האט ער נעהאט צרות, ניט קיין פרנסה, און קיום־קוים דורכזעקומען מיט׳ן שטיקעל ברויט.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, מיינע הערצן אוו דאמען, עס פאהרט צו צום זיידענ'ס שטיבעל א גרויסארטיגער טאראנטאס מיט צוויי פאר ברענענדיגע סוסים „נאשפיץ", אוו סע שפרינגט ארויס פוו טאראנטאס א פריץ, א מאנאט מיט צוויי באדיענערם, באהאנגען פוו אויבען ביז ארא׳ מיט אדעמס אוו מעראליען — א שרה! — אוו איז אריין מיט איין אימפעט: „וואו איז דא ערגיץ דער איד ראובן רובינשטיין?" האט זיך דער זיידע, זאל מיר מוחל זיין, תחילת אביסעל ווי דערשראקען. ער איז אבער באלד געקומען צו זיך אוו איז ארויס מיט לשון: „איך בין דאס דער איד ראובן רובינשטיין — מיט וואס קאן איך דיענען?" איז דאס דעם שרה׳ס געפעלען אוו ער רופט זיך אן צום זיידען: „אויב, זאגט ער, דו ביזט דאס דער איד ראובן רובינשטיין, פרוידט עס מיך זעהר. היים, זאגט ער, שטעלען דעם סאמאוואר אוו געב אהער דאס בראטעל, וועלען מיר מאכען א שאה. איך האב געהערט זאגען, זאגט ער, אז דו שפיעלסט גוט אין שאה, אוו אז דיר האט נאך קיין מאל קיינער קיין מאל ניט נעגעבען". אזוי זאגט צו איהם דער מאגנאט (נעווען, ווייזט אויס, א ליעבהאבער פוו שאה), אוו זעצט זיך אוועק מיט'ן זיידען שפיעלען אין שאה, איין פארטיע נאך דער אנדערער, איין פארטיע נאך דער אנדערער. דערווייל איז פארטיג נעווארען דער סאמאוואר, אוו מע האט דער־לאנגט טיי, געוועהנליך, אויף א טאץ, מיט איינגעמאכטס אוו אלער־לייי פארבייסעלעכצען — וועגען דעם האט שוין די באבע געזארגט, חאטש אין ביטעלע איז ניט געווען א גראשען — אוו אין דרוי־סען, ביי׳ם טאראנטאס, האט זיך צענויפגעזאמעלט די נאנצע שטאדט. א קליניגקייט — ביי ראובן זייגערמאכער אזא מאנאט! אודאי זענען אין שטאדט געווען אלערלייי רערעכצען. דער האט גע־זאגט, אז דער שרה איז פון דער גובערניע, געקומען מיט א רע־ווייזע, איין „אביסק", פאלש גאלד... דער האט געזאגט, אז מסתמא איז דא א מסירה'לע, א דאנאסעל, א בלבול, א „דיעלא"... אריינ־צוגעהן אינוועניג אוו א קוק טהוו, ווי דער שרה זיצט מיט'ן

זיידען און שפיעלט אין שאך — דאס האט קיינער נישט געוואגט. וואהרום וועמען וועט דאס איינפאלען אזא זאך ? !...

און וואס טוינ אייך, מיינע דאמען און הערהען, דער שרה, חאטש ער האט געשפיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט געשפיעלט, האט ער פונדעסטוועגען געחאפט פונ'ם זיידען א מאט נאך א מאט, און וואס מעהר ער האט פארשפיעלט, אלץ מעהר האט ער זיך געהיצט, און וואס מעהר ער האט זיך געהיצט, אלץ מעהר האט ער פארשפיעלט. און דער זיידע — איהר זאלט זאגען, א ריהר אויפ'ן פנים — גארנישט ! גלייך ווי דאס שפיעלט ער— איך וויים אליין ניט מיט וועמען... האט דאס דעם ארון מסתמא גוט פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען ? פארשפיעלען ווי קיינער ניט. ובפרט נאך ביי וועמען ? — ביי א אידען !... נאר זאגען קאן ער נישט, און ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפיעלט פארט גוט ! ווי זאגט איהר : אז ער יכול'ס, איז דאך ניט שייך ! און דאס דארפט איהר וויסען, מיינע הערהען און דאמען, אז איין אמת'ע שאך־שפיעלער אינטערעסירט דאס שפיעלען אליין א סך מעהר פונ'ם געווינען, אדער פונ'ם פארשפיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט איז נישטא קיין שפיעלער, נאר ס'איז דא א שפיעל — איך וויים ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שווימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שווימען. — האט אריינגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג, און ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף ; און רובינשטיין, דער פערברענטער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קאלטע אויגען און א זאג נענעבען : „יא, מע זעהט, אז איהר פארשטעהט שווימען"... דערנאך האט ער א ציה געגעבען דעם סיגאר און דערצעהלט ווייטער :

— און אזוי ווי אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, מיינע דאמען און הערהען, האט זייער שפיעלען אויך געהאט א סוף. דער מאנאאט איז אויפגעשטאנען, זיך פארשפיעלט אויף אלע קנעפ, דערלאנגט דעם זיידען צווייי פינגער און געזאגט צו איהם אזוי : „הער

זשע אויס, ראובן רובינשטיין, דו האסט מיך, זאגט ער, געשלאגען. און איך מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכ־מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאר אינ'ם גאנצען לאנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט, און איך שעץ מיך, זאגט ער, גליקליך, וואס איך האב נעהאט די עהרע און דאס פארגעניגען צו שפיעלען מיט'ן גרעסטען שאך־שפיעלער פון דער וועלט. זיי זיכער, זאגט ער, אז דיין נאמען וועט פון היינט אן ווערען נאך גרעסער ווי ער איז געווען. איך וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטארען. איך וועל דאלאזשען אין הויף"...

דערהערט אזעלכע דבורים: „מיניסטארען"... „דאלאזשען אין הויף"... רופט זיך אן דער זיידע צום שרה: „וואר זשע ביזט דו, אדוני פריץ?" צעלאכט זיך דער פריץ, שטעלט ארויס די ברוסט מיט מעדאליען און מאכט צום זיידען: „איך בין דער גובערנאטאר"... וווערד שוין דעם זיידען אביסל קאלעמוטנע; ער זאל נעווען וויסען, וואר סע שפיעלט מיט איהם, וואלט ער אנדערש געשפיעלט... נאר פארפאלען! צוריק חאפט מען ניט.. דערווייל האט דער גובערנאטאר זעהר פריינדליך אפגעזעגענט זיך און איז אוועק צום טאראנטאס, אויפנעזעצט זיך און פאשאל!

פארשטעהט זיך, אז ערשט דעמאלט האט די גאנצע שטאדט באפאלען דעם זיידען: „וואר איז דאס נעווען?" און אז מען איז נעוואוירע געוואָרען, אז דאס איז דער גובערנאטאר, האט מען נאך מעהר געשטויגט: — „וואס האט דא נעטהאן דער גובערנאטאר?" און אז דער זיידע האט זיי איבערגעגעבען, אז דער גובערנאטאר איז נעקומען נאר לשם שאך, — האבען זיי אויסגעשפיגען דריי מאל און אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות אויף די שונאים'ס קעפ, און מען איז זיך צעגאנגען, גערעדט, גערעדט, און פארגעסען. און דער זיידע האט אויך פארגעסען. דער קאפ איז איהם נעלעגען ערגיץ אנדערש, אין א נייעם שאך, און אגב דאנות פרנסה אויך. א איד מוטשעט זיך, האַרעווענט, זוכט א שטיקעל ברויט.

ויהי היום, מיינע הערערן אוז דאמען, אין א צייט ארום — ווייפיעל ס'איז אוועקגענאנגען צייט קאן איך אייך ניט זאגען. איך ווייס נאר, אז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאלט געווען, אוז אויף יום־טוב איז בייַם זיידען נאך ניט געווען גארנישט, קיין שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עין־הרע, א סך, ווער עס דארף א העמדעלע, ווער א שטיוועלע — שלעכט! זיצט ער נעבאך איינגעבוינען אין דרייען מיט'ן גלעזעל איז אויג אוז פארקעט זיך ביי א זיינערעל, ווען האט זיך אוועקגעשטעלט אוז וויל ניט געהן, אוז טראכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר אוז עס קומען אריין צוויי זשאנדארעז, אוז גלייך צום זיידען: „פאזשאלאיטיע!" פליהט איהם דורך א מחשבה (דער זיידע איז געוען א מענטש מיט מאדנע געדאנקען): אפשר איז דאס פונ'ם גרבערנאטאר? א קשיא אויף א מעשה — טאמער ווילט ער איהם באפריעדיגען, גלייקלעך מאכען? האט זיך דען ניט געטראפען ווי־פיעל מאל, אז דורך א צופאל, איבער א קלייניגקייט, זאל א פריץ נעמען א אידען אוז אפשיטען מיט גאלה, גלייקלעך מאכען איהם מיט קינדער אוז קינדס־קינדער?... לאזט זיך אוים, מיינע דאמען אוז הערערז, אז עס הויבט זיך נאר ניט אז — מע האט איהם געבעטען מחילה, ער זאל זיך מטריח זיין אוז עולה רגל זיין קיין... טרעפט, וואוהין? — אזש קיין פעטערבורג! וואס — ווייסען זיי אליין ניט! זיי האבען באקומען, זאגען זיי, נאר וואס א פאפיער פון פעטערבורג, שטעהט אין פאפיער געשריעבען: „נ י ע מ י ע ד־ ל י ע נ נ א ד א ס ט א ו ו י ט י ע ו ו ו ר ע י א ר ו ב י נ א ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר ג" — די רגע, הייסט עס, זאל מען צושטעלען דעם אידען ראובן רובינשטיין קיין פעטערבורג!... מסתמא מוז דא עפים זיין. „זיי זיך מודה, בחור, ווען פארא שפיצעל האסטו אפגעטהאן?" שוועדט זיך מסתמא דער זיידע, אז ער ווייסט נישט פון קיין פותר אוז פון קיין חלום, אז ער האט זיין גאנצען לעבען, זאגט ער, קיין פליענ אויף דער וואנט נישט אנגעריהרט. די גאנצע שטאט, זאגט ער,

וועט פאר איהם געהן שווערען !... הערט מען דאך איהם איז טראק אוז מע הייסט איהם הולך'ן, מיט'ן עטאפ היסט עס, ווארום ווי באלד אז מע שמועסט לשון „דאסטאוויט" — צושטעלען, ווי קאן זיין אנדערש. אז ניט מיט'ן עטאפ אוז ניט געקאוועט אין קייטען ? אוז נאך „גיי־מיעדלענא" דערצו ! דער פשט איז, אז וואס פריהער איז בעסער.

אוז נישט לאנג געטראכט, מיינג דאמען אוז הערען, האט מען גענומען דעם זיידען, נישט געווארט אויף כבוד, נאר גלייך גע־קאוועט הענט אוז פים אוז מיט אלע גנבים צוגלייך האט מען איהם גענומען פיהרען מיט'ן אמת'ן עטאפ. אוז וואס יענע יאהרען האט ביי פאני'ן געהייסען „נעהן מיט'ן עטאפ" — דאס באדארף איך אייך נישט דערצעהלען. ווער וויים עס נישט. אז איין עדעלער מענש נעהט מיט'ן עטאפ, דערלעבט ער נישט צו קומען ? אז קיין באהנען זענען נישט נעווען, קיין שאסעען נישט נעווען, איז מען געפאלען ווי די פליענגען. העכער האלב זענען אויסגעשטארבען אויפ'ן וועג, אוז די איבעריגע זענען געקומען אויסגעמוטשעט, צע־בראכענע וויסטע קאליקעס. צום גליק אבער, איז מיין זיידע נע־ווען אזא קאמפלעקציע, ווי איך, דאס הייסט, א טרוקענער, א ביי־נעריגער, נאר א איד א פונדאמענטאלער. דערצו איז ער געווען א מענטש א דענקענדער, א פרומער און א פילאזאף. איין מאל שטארבט א מענטש, האט ער געזאגט, ניט צוויי מאל, און אויב ס'איז איהם באשערט, זאגט ער, נאך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט ביי איהם קיינער דאס לעבען ניט אוועקנעמען... פאר וואס האט ער עפים נערעדט אזוי פון לעבען און טוידט ? ווייל מע האט ארויסגעזוהן, אז דא שמעקט מיט גנאט, מיט סיביר און אפשר מיט נאך ערגערם... ער האט ניט נאר אפגעזוהנענט זיך מיט ווייב און קינדער און מיט דער גאנצער שטאדט אויף אייביג — ער האט געבעטען א „מעבר־יבוק", געוואלט זאגען ודוי... האט מען איהם געטרייסט, די גאנצע שטאדט איז איהם געגאנגען באגלייטען (איין אמת'ע לויה !), און טרערען זענען פארגאסען געוואלט אהן א שיעור און אהן א מאס !...

איבערגעבען אויף, מיינע דאָמען און חערען, אַלסדינג, וואָס דער זיידע איז אויסגעשטאָנען אין דער דאָזיגער נסיעה, וואָלטען מיר באַדאַרפט זיצען מיט אויף אָט דאָ ניט איין נאַכט, נאָר דריי נעכט, איז א שאָד — מע וואָלט די צייט בעסער געקאָנט אויסנוצען אויף שפּיעלען א שאָד... אין קורצען קאָן איך נאָר זאָגען, אז פֿאַרצויגען האָט זיך די נסיעה אויף דעם גאַנצען זומער, פון פּסח ביז סוכות, וואָרום דער עטאַפּ ווערד איינגעטיילט, מיינע הערערן און דאָמען, אין פונקטען, און אין יערען פונקט, וואו דער עטאַפּ שטעלט זיך אָפּ, האָט מען די נעטריבענע פֿאַרהאַלטען א מאָל אויף א וואָך, א מאָל אויף צוויי וואָכען, און א מאָל אויף נאָך מער, ביז עס האָט זיך צענויפגעשטעלט א נייע פֿאַרטיע פון גנבים און בראָדיאַגעס, האָט מען זיי געטריבען ווייטער. און אפילו, אז מען איז שוין נאָך גרויסע צרות, פֿלאָגען און מאָטערנישען געקומען אינ'ם נליקליכען סאַנקט פּעטערבורג, מיינט איהר, אז דאָ האָט שוין נענומען א סוף? האָט איהר א טעות! ערשט דאָ האָט מען נענומען דעם זיירען און איינגעשפּאַרט אין „קאָמענע מעשאָק" — א מין חדר'על א פינס־טערס, וואו מע קאָן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט נעהן און ניט שטעהן...

— דאָרט דאַרף זיין גוט צו שפּיעלען אין שאָך — האָט אַרייַנ־געשטעלט דער יונגערמאַן דער ווייצלינג.

— און זאָגען פויל ע ווייצען! — האָט רובינשטיין דער שאָכמאַ־טיסט צוגעגעבען און נענומען דערצעהלען ווייטער: — דאָ, אין דעם „קאָמענע מעשאָק", האָט זיך דער זיידע שוין מיט איין אמת אָפּ־געזעצענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג נעזאָגט ודוי, געזעהן פֿאר זיך דעם מלאך־המות און נעפּיהלט, אז אָט־אָט געהט איהם אוים די נשמה, נאָך איידער מע וועט איהם נעמען צום משפּט, און ער האָט, דעם אמת זאָגענדיג, געבעטען אויף זיך דעם טוידט. איין שטיקעל האָפענונג האָט ער נאָך נעהאַט אויף דער שטאַדט. ער איז נעווען זיכער, אז די שטאַדט שווייגט ניט. עס וועלען זיך נעפינען שתדלנים, אידען גרים, וואָס וועלען כלאָפּאַטשען, זוכען פֿראָטעק־

ציעס, און אז מע וועט דערפען שמירען, וועט מען שמירען. בכדי ארויסצושלעפען איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק. א בלבול... און דער זיידע האט קיין טעות ניט געהאט, מיינע הערען און דאמען. פונ'ם ערשטען טאג אן, וואס מע האט איהם אוועק־גענומען, און דעם גאנצען זומער נאכדעם האט די גאנצע שטאדט נעארבייט מעשים! מען איז געווען ביי אדוואקאטען, מע האט נע־זוכט פראקעציעס, מע האט נעשמירט — ממש מע האט געשאטען מיט געלט; עס האט אבער נישט געהאלפען קיין שמע־ישראל.

געלט האט מען גענומען, נאר צוזאגען עפים טהון פאר'ן זיי־דען איז נעווען אונמעגליך, און זיי האבען געגעבען צו פארשטעהן מיט א שכל, פאר וואס ס'איז אונמעגליך. למשל, אזוי: א גנב אדער איין אנדער פארברעכער קאן מען מיט געלט גרינג ארויסנעמען. פאר וואס? דערפאר וויל מע וויסט, אז ער איז א גנב, וואס האט גע־גנבה'ט א פאר פערדלעך, אדער א פארברעכער, וואס האט אונטער־געצונדען א שטוב. אבער אזא נפש, ווי רובינשטיין, האבען זיי גע־זאגט, וואס גע'גנבה'ט האט ער נישט, און אונטערגעצונדען, זאגען זיי, אויך ניט, — ווער וויים וואס פאר א פארברעכער ער איז? אפשר א פאליטישעסקי — דאס היסט, א פאליטישער?... און יענע יאה־רען א „פאליטישער" איז געווען א סך ערגער, ווי א פארברעכער, וואס האט אויסגעקוילעט א גאנצע גובערניע!... געהן בעטען פאר א פאליטישען איז שוין געווען א סכנה!... דאס וואלט „פ א ל י ט י ־ ש ע ס ק י" האט מען נישט געטארט ארויסלאזען אין דער הויף, נאר שטילערהייט, אין דער פינסטער... חאטש אפילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זיידערמאכער צו א „פאליטישעסקי"? נאר א קשיא אויף א מעשה — א איד א חקרן, א פילאזאף!...

נאר, מיינע הערען און דאמען, ווי געזאגט, אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף. געקומען אויך דער טאג, וואס די טהירען פון דעם געפענגעניש האבען זיך געעפענט, און צוויי זשאנדארען, אנגעוואפענט פון קאפ ביז פיס, זענען ארייגגעקומען און געמומען דעם זיידען, קוים־קוים א לעבעדיגען, ארייגעזעצט איהם אין א

קארעטע און פאשאל. וואוהין? — דאס פרענט ער שוין נאר ניט. צום משפט? לאז זיין צום משפט. אויפ'ן עשאפאט? לאז זיין אויפ'ן עשאפאט. אבי איין עק זאל עס האבען!... אוז ער שטעלט זיך שוין פאר דעם משפט, ווי אזוי מע האט איהם געבראכט פאר'ן „סענאט" און מע זאגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך מורה!... ענטפערט ער דעם סענאט: „איך בין זיך מורה, אז איך בין א איד, און איין ארעמער זייגערמאכער, און לעב נאר פון מיינע הענט, און איך האב קיין מאל ניט גע'גנבה'ט, קיינעם נישט באשווינדעלט און ניט באלעדיגט, און גאט איז מיין עדות, און אויב איהר ווילט מיך פיניגען, פיניגט, נאר פריהער נעמט צו ביי מיר די נשמה — זי איז ביי אייך אין די הענט!"... אזוי טענה'ט זיך אוים דער זיידע מיט'ן סענאט אין דער מחשבה, און די קארעטע פאהרט־צו צו עפים א מויער און מע הייסט דעם זיידען אראפ — געהט ער אראפ. און מע פיהרט איהם אריין פריהער אין איין חדר. דערנאך אין נאך א חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטהון. אויס־טהון אין נאנצען ביז צום העמד! פארשטעהט ער ניט, וואס דאס בעדייט. נאר אז א זשאנדאר הייסט זיך אויסטהון, קאן מען, ווי זאגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאך הייסט מען איהם אויס־טהון, מיינע דאמען און העררען, זייט מיר הונדערט מאל מוחל, דאס העמד אויך — טהוט ער אוים דאס העמד אויך. און מע פיהרט איהם אריין אין א באד אריין, — אבער א באד, שוין איין מאל א באד! — און מע וואשט איהם, און מע רייבט איהם, און מע שווייגקט איהם, און מע טהוט איהם אן און מע פאהרט מיט איהם ווייטער. און מע פאהרט און מע פאהרט און מע פאהרט... טראכט ער זיך: „רבונו של עולם! וואס וועט דא זיין מיט מיר?"... און ער וויל זיך דערמאנען אין די געשיכטעס, וואס ער האט אמאל וועז געלייענט פון שפאניען און פון פארטוגאל, און קאן זיך ניט דער־מאנען וואו האט ער עס געלייענט אזא פאל, אז איידער מע פיהרט א פארברעכער אויפ'ן עשאפאט, פיהרט מען איהם פריהער אין באד אריין... און ווי ער טראכט אזוי, מיינע העררען און דאמען,

פאהרט די קארעטע צו צו א הויף מיט אייזערנע שטאכעטען מיט גאלדענע שפיצען, און אויף יעדען שפיץ איין אדלער. און מע לאזט איהם דורך פארביי גענעראלען מיט גאלדענע עפאלעטען און מיט מעדאליעו, און מע זאגט איהם אז, ער זאל זיך ניט שרעקען, אז מע וועט איהם פארשטעלען פאר'ן קייסער, און אז ער זאל קוקען גלייך, ניט רעדען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באקלאגען זיך אויף קיין זאך, און נאר ענטפערען אויף יא — יא און אויף ניין — ניין. און איידער ער האט צייט נעהאט א טראכט געבען וואו ער איז אין דער וועלט, איז ער שוין געשטאנען אין א צעמאהלטען זאל מיט פרעכטיגע בילדער און גאלדענע שטוהלען, און גלייך אקעגען איהם איז געשטאנען א הויכער מאן מיט באקענבארדען... דער מאן מיט די באקענבארדען (דאס איז געווען דער קייסער ניקאלאי פערווע) האט דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, און צוויישען זיי איז פארגעקומען אט־וואס פאר א געשפרעך:

דער קיסער: ווי אזוי רופט מען דיך?

דער זיידע רובינשטיין: ראובן שאלימאוו רובינשטיין.

דער קיסער: ווי אלט ביזט דו?

דער זיידע רובינשטיין: זיבען און פופציג.

דער קיסער: וואו האסטו זיך אויסגעלערענט שפיעלען אין שאך?

דער זיידע רובינשטיין: עס געהט ביי אונז בירושה.

דער קיסער: מע זאגט, אז דו ביזט דער ערשטער שאכמאטיסט ביי מיר אין לאנד.

דערויף האט דער זיידע רובינשטיין געוואלט איהם ענטפערען: „הלואי וואלט איך בעסער ניט געווען דער ערשטער שאכמאטיסט ביי דיר אין לאנד"... וואלט דאך איהם דער קייסער מסתמא געפרעגט: „וואס איז די מעשה?"... וואלט איהם שוין דער זיידע אוועקגעלעגט א צעטעל, אז ניט אזוי באהאנדלט מען א באריהמ־

טען שאכמאטיסט, וואס דער קיסער ווילֿ איהם זעהען... דער זיידע רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערען! נאר דא האט דער קיי־סער א מאך געגעבען מיט דער האנט, געגעראלֿען האבען זיך א וואוך געגעבען. און די זעלבע זשאנדארען חאבען דעם זיידען ארויסגע־פיהרט אין הויף אריין, און פון הויף האט מען איהם שוין געלאזט פריי, נאר אנגעזאגט, אז ער זאל די רגע פאהרען א היים, וואהרום דא טאר ער ניט זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס פרעגט ניט. אבי ער איז ארויס א לעבעדיגער. און געקומען א היים איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאמען און העררען! איך האב נעענדיגט...

שמואל שמעלקים
און זיין יובילעאום

נעשריבען אין יאהר 1908

# שמואל שמעלקים און זיין יובילאום

---

אלע מיינע ליעבע קלייגע מענשעלעך
פון כתרילעווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קלייגע ביכעלע.
דער פערפאסער.

## התנצלות פונ'ם מחבר.

נישטא אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט ארויס־קומען אמאל דערפון קיין טובה. זעהט: האט גאט בעשאפען פיאווקעס, וואס נודען ארויס די נשמה — נוצט מען זיי צו א חולה. ביענעז, וואס בייסען זיך — ברענגען האניג. שפאנישע פליגען, וואס פער'אויר'ען די וועלט — זענען גוט צו א געשווויר. ארער נעמט מייז. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון אזא מין שרץ, ווי מייז? פון דעסטוועגען, לאמיר דאס, ליעבער פריינד, ביידע פערמאגען. וואס די וועלט ברענגט־אויס א יאהר אויף מיי־זענפעלכלעך! פון די מייזענפעלכלעך מאכט מען הענטשקעלעך. די הענטשקעלעך טהוען אן שענע מיידלעך אויף זייערע קליינע הענטעלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באל, א חתונה אדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים. די פיינע בחורים פערליבען זיך, שטעלען א חופה, האבען קינדער. די קינדער וואכסען אויס, ווערען גרויסע בחורים און שענע מיד־לעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד? טאקי אקעגען מיר אליין מיט מיין שלאפקייט. נעווען, ניט פאר אייך נעראכט, מע קאן זאגען, א חולה מסוכו. זיך אפגעוואלגערט אין בעט, ערניץ

איז א שטעדטל ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, אין באראנאוויטש, גוטע צוויי חדשים. מילא, קראנק זיין איז שלעכט, וואס זאלט איהר קלערען? איך האב געהאט א רבי'ן, האט ער געהאט א רביצין, פלעגט זי זאגען אזוי: איידער איין וואך אין קרענק, איז שוין גלייכער צוויי יאהר אין געזונט... (א מאדנע אידיע מיט מאדנע געדאנקען!) מיר האט אבער דאס קראנק־זיין אליין ניט אזוי דער־לאנגט, ווי דאס, וואס די דאקטוירים האבען מיר שטרענג פערבאטען דריי זאכען: ר ע ד ע ן, ל ע ז ע ן און ש ר י ב ע ן. גוטע דריי זאכען! ווער סע פערשטעהט דעם טעם, וואס הייסט פאר א שכור ניט טרינקען, פאר א ליגנער ניט רעדען און פאר א פרוי ניט א קוס טהון אין שפיעגעל, — דער וועט ריכטיג אפשאצען מיין לאנע. דער פאפיערענער יצר־הרע און דער שטן פון טינט און פע־דער האבען נעארבייט מעשים. זיי האבען אבער אויסגעפיהרט א מכה. צופיעל אויגען האבען געקוקט אויפ'ן קראנקען. האט זיך דער קראנקער מיישב געווען און געזאגט צו זיך אזוי: שרייבען סאנט איהר מיר פערבאטען, אבער דענקען? טראכטען? קלערען ווער קאן מיר פערווהרען?

און איך האב נענומען דענקען, טראכטען און קלערען און שא־פען סיזשעטען אין דער מחשבה. פון די מחשבות האבען בים־לעכווייז אנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאס און נאכ־דעם אלץ מעהר אנזיכטיג און בולט'דיג. און אזוי זענען בעשאפען געווארען ביי מיר אין געדאנק א גאנץ בינטל מעשיות פון כתרי־לעווקע, פון מאזעפעווקע, פון סטרישטש און פון אנדערע מקומות, — „גדיע יעוורעיאם זשיט דאזוואליענא"... די אלע מעשיות האב איך מיר גאנץ פיין איינגעפאקט ביי מיר אין זכרון און אריבערגעפע־קעלט זיך מיט זיי איבער דער גרעניץ אהער, אין דעם געטליכען וואלעמען לאנד איטאליע, וואו מע קאן אין מיטען ווינטער פריי שפאציערען אין הויל ארבע־כנפות און חנוכה־ליכטלעך בענטשט מען ביי אפענע פענסטער, און דא וועל איך זיי שוין, אם ירצה שם, זייט זיכער, בעארבייטען און געבען איינצינוויז פאר מיינע

לעזער, וואס האבען געהאט געדולד מיך צו לייענען פינף און צוואנ־ציג יאהר דורכאיינאנד...

זעהט מען דען ניט ארויס דערפון בעשיינפערליך, אז מיר האבען א גרויסען גאט, וואס מיט איין האנד שטראפט ער, מיט דער אנדערער היילט ער? איי, די קשיא: צו וואס טויג עם מיר? אמעהר, שטראף מיך ניט און היל מיך ניט! דאס איז קיין קשיא ניט. קשיות פרעגט א נאר. איך האב נור געוואלט דערמיט אויס־ברענגען, אז א מאל קאן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק אויך האבען א שטיקעל נוצען.

נאך אזא מין התנצלות וועט דער גוטער לעזער געווים קיין טענה ניט האבען צום פערפאסער, טאמער זענען די בילדער ארויס א מאל בלאס, א מאל צו קורץ און א מאל טאקי פשוט שוואכליך.

מעהר האב איך מיר דיר אצינד נאר ניט וואס צו רעדען. איך ווינש דיר, לעזער, א גוטען אפעטיט צום לעזען, און מיר נע־זונד און כח צו שרייבען ווייטער, חאטש נאך א יאהר פינף־און־צוואנציג, אויב נישט מעהר. וואהרום אויב ס'איז אמת, וואס די דאקטוירים זאגען, אז איך בין קראנק און דארף מיך קורירען, קעהר זיך דאס אן נור מיט'ן זינדיגען גוף, אבער נישט מיט דער כשר'ער נשמה. מענסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאמנות, אז איך ווייל ערשט אנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

נעריוי (איטאליע), 25־טען אקט. 1908.

## קאפיטעל א.

### חנה. מע האט מיך אפגעדרוקט!

וויפיעל די נאכ'פסח'יגע זון האט ניט געווארעמט און וויפיעל דערווינט האט ניט געבלאזן — עס איז זיי ביידען ניט געראטעוועט מאכען א מאלק מיט דער כתריל־עווקער בלאטע. עס האט זיך אויסגעווייזן, אז זי לאכט פון זייער באבע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער וואכערעמען, וואס איהר וואכערעמט, מיט אייער בלאזען, וואס איהר בלאזט. אויב איהר ווילט אייך אויסטריקענען, ווילט אייך אייך אויסטריקענען אפשר הלואי ארום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאלט, ווען א הונט פאכט מיט דער נשמה און א קאץ זוכט א קיהל ווינקעלע אויפ'ן בוידעם...

אזוי האט זיך געווויצעלט די כתריל־עווקער בלאטע (אין כתריל־עווקע וויצלען זיך אלע, אפילו די בלאטע), און די כתריל־עווצעס האבען פערקאטשעט די פאלעס, זיך נעקליגט, געזוכט מיטלען אויף אויסצוטרעטען א סטעזשקעלע, אוועקגעלעגט א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און געשפרונגען, ווי די מזיקים, אפטמאל אריינגעשפרונגען מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצט דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און געגומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתה־משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

איינער פון די חכמים, וואס האבען זיך נע'בריה'ט אייגמאל אין א נאכ'פסח'יגען פריהמארגען ארויסצוגעהן טרוקענען פון דער כתריל־עווקער בלאטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ערצהלונג, שמואל שמעלקים. בכדי איהר זאלט וועדען מיט איהם גיך בעקאנט, שטעל איך אייך איהם פאר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקים איז א יונגערמאן א משכיל, א טאטענס א קינד, רבי יאסי דעם נגיד'ס איידעם. אין יענער צייט איז ער נאך נעזעסען אויף קעסטל, נעזעסען און נעלערנט און נעלייענט ביכלעך

און געשריבען אין די בלעטער. וואס, אייגענטליך, איז נעווען דאס שרייבען, איז שווער צו זאגען, וואָרום אין יענער צייט האבען איהם די בלעטער נאך ניט געהאט געדרוקט. צי דאס איז געווען מחמת שלעכטיגקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאר די בלעטער האבען געהאלטען איז איין שטילשווייגענישׂ, און דער נאמען שמואל שמעלקים איז נישט געווען דערמאנט אפילו אין בריעפקאסטען. ביז דער אויבערשטער האט זיך מרחם געווען אויף איהם איין מאל איז א שענעם פריהמארגען, — טאקי אט יענעם פריהמארגען, וואס ווערט דא בעשריבען — און דער נאמען שמואל שמעלקים איז געווען שווארץ אויף ווייס אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט מיט גרויסע, ליכטיגע, פיערעקעכיגע אותיות. געהענדיג אהיים צוריק פון דער פאסט מיט'ן בלאט אין דער האנד, האט אונזער העלד געשפרייזט איבער דער בלאטע, געשפרונגען פון איין סטעושקע אויף דער אנדערער, בעווייזען קונצען, אז מע קאן טהון צוויי מלאכות: לייענען א בלאט און זוכען א וועג אין דער כתריעלעווקער בלאטע. פון אזעלכע קונצען האט ער אריינגעטיאפקעט ניט אין איין קאליעושע, זיך פערשפריצט און אויסגעשמירט ווי א רוח. דאס אלץ איז אבער געווען גארנישט אקעגען דעם, וואס ער האט געהאלטען ביי זיך אין האנד, און עס האט איהם געטראגען ווי אויף פליעגלעז אהיים צו בעווייזען זיין וויב חנה'ן, אז ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט. אויסגעשמירט ווי א שה, דאס היטעל פערדוקט, די פאלעם צעלאזט און שטארק פערשוויצט. איז אונזער העלד אריינגעפאלען מיט איין אימפעט צו זיך איז שטוב אריין:

— חנה. וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט געווען נאך נאר א יונג ווייבעל, סה־הכל מיט איין קינד אויף די הענד און מיט'ן אנדערען אויף דער צייט. דערזעהען דעם מאן אזא פערשמירטען, אזא פערשוויצטען און אזא צעטראענעם, האט זי זיך נעגעבען א לאז צו איהם און א פרעג געטהאן:

— נאט איז מיט דיר, שמואל?

— חנה, מע האָט מיך אפגערופט, חנה!

חנה האָט זיך שטאַרק דערשראָקען. אין איין אויגענבליק האָט זי אוועקגעזעצט דאָס קינד, געהאפט א גלאָז וואסער און צוגעלאפען צום מאן:

— א דונער איז מיר! וואו האָט מען דיך אפגעבריהט, וואו?

— נישט אפגעבריהט, נאר אפגערופט, אט־א־דא־א.

אזוי האָט איהר שמואל געענטפערט מיט א גליקליכען שמייכעל, אונטערגעטראָגען איהר דאָס גלאָז און מיט שיינעניגע אויגען א וויין געטהאָן אויף דעם ארט. פון וואנען עס האָט ארויסגעשיינט, וויי גיין־גאָלדענע שטערען, מיט גרויסע לויטערע פיערעקעכיגע אותיות: „שמואל שמעלקים"!

יענעם טאג איז נישט געווען, דאָכט זיך, אויף דער גאנצער וועלט, פון כתרי־לעווקע ביז אויף יענער זייט אמעריקא, נאך אייניער אזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. נישט געקוקט אויף דער בלאָטע, נישט געהערט חנה'ס פראָטעסט: „וואוהין וועסט דו געהן אין אזא טוואן?" — האָט אונזער העלד זיך אוועקגעלאָזט מיט'ן בלאָט איבער דער שטאָדט, אפגעשטעלט כמעט יעדען בעזונדער. דערצעהלט, אז דאָס געהט ער פון דער פאסט, נאר־וואָס בעקומען דאָס בלאָט — „אטא, זעהט איהר?"...

מיט די וועלטער טראָגט ער אונטער יעדען גלייך אונטער דער נאז דאָס בלאָט מיט די גרויסע לויטערע פיערעקעכיגע אותיות: „שמואל שמעלקים". די כתרי־לעווצעס האבען, ווי עס שיינט, ניט רעכט פערשטאנען שמואל שמעלקים' גדולה. זיי האבען געמיינט, אז דאָרט שטעקט עפעס א נייעס, א מלחמה, א שרפה, א מגפה, אדער אזוי עפעס א נייע גזירה אויף אידען. און חאטש מע האָט קיין צייט ניט, מען איז פערטאָראָמט מיט דאָגות־פרנסה, נאר הארכען נייעס — מחכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד!

— אנו, לייען אומיסטנע, וואָס שרייבט מען דאָרטען ביי דיר אין בלאָט?

— אט דא איז מיטען דער בלאָטע זאל איך אייך לייענען?

— וואם זשע האסט דו אונז באדארפט אפשטעלען ?
— איך האב אייך נאר געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט מיך אפגערוקט ! אפגערוקט !...

אזוי ענטפערט זיי אונזער גליקליכער העלד מיט א שיינעניג פנים אוז טיאפקעט ווייטער. אוז די כתרילעווצעס קוקען זיך איבער, קנייטשען מיט די פליצעס אוז ווילען זיך, ווי דער שטייגער איז :

— אלע בייזע ווייסטע חלומות !
— מע האט איהם אפגערויקט !
— מע האט איהם צוגערויקט !
— מע האט איהם איינגעפרעסט !
— איינגעזאלצען !
— איינגעזייערט !
— פארמארעניירט !
— חא־חא־חא !

* * *

עס איז שווין געווען טיעף איז דער נאכט. אוז שמואל שמעלקים איז נאך אלץ געלעגען ביי זיך אויפ'ן נעלעגער מיט אפענע אויגען. ער האט זיך געפיהלט, ווי א העלד, ווי א מענש, וואס האט אפגעטהאן עפעס א גרויסע, א וויכטיגע זאך, וואס האט איהם ווי אפגעטיילט פון אלע זיינע בעקאנטע איז כתרילעווקע, אויפגעהויבען איהם הויך, העכער מיט א קאפ פון אלע כתרילעווקער. א קליניגקייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגערוקט אויפ'ן בלאט, אוז זיי ניט !... אוז ער קוקט אויף זיי פון אויבען ארא־פ, מיט רחמנות. ער שטעלט זיך פאר, אז אט שטעהט ער אויף א הויכען בארג, אוז אונטען, אונטער'ן בארג, שטעהט גאנץ כתרילעווקע אוז הארכט זיך אייז, ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע גע־דאנקען פון מענשליכקייט, פון געטליכקייט אוז פון אייביגקייט, אוז וואס ווייטער וואכסט ער אלץ העכער אוז העכער, אוז מלאכים לאזען זיך ארא־פ צו איהם פונ'ם הימעל, חאפען איהם אויף אויף

זייערע ברייטע פליענלעז און טראגען איהם אוועק ווייט־ווייט פון כתרי־לעווקע, אוו... ער ווערד אנשלאפען.

---

קאפיטעל ב.

## ער שרייבט אויף די גאזעטען, אוו כתרי־לעווקע הכמה'ט זיך.

ליעבער פריינד! דאם, וואם איך האב דיר דא דערצעהלט איז קאפיטעל א, האב איך דיר דערצעהלט א מעשה, וואם האט זיך געטראפען מיט פינף אוו צוואנציג יאהר צוריק. איבערלעבען פינף אוו צוואנציג יאהר אין אידישקייט אין כתרי־לעווקע איז נישט קיין פינף אוו צוואנציג שלום־עליכם'ס אפשטעקען, אוו נישט קיין פינף אוו צוואנציג אייער־בייגעל אויפעסען, אוו אפילו נישט קיין פינף אוו צוואנציג פייגעלאך אויסשיסען... ניט אומזיסט האט זיך אונ־בעמערקט אריינגע'נגבה'ט צו אונזער העלד אין בערדעל אריין א היבש ביסעל זיליבער אוו אויף זיין בריייטען ווייסען שטערן האבען זיך אויסגעלעגט טיעפע קנייטשען — נאר ניט דער שמואל שמעלקים, וואם אמאל.

אמאל איז דאם געווען א יונגערמאן א צאצקע, פון די, וואם מע קויפט זיי אין כתרי־לעווקע פאר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט אוו מע דינגט זיך פאר זיי מיט'ן שדכן, ווי מע דינגט זיך פאר איין אכס, אוו אז מע דינגט זיך אוים, גיט מען זיי אוועק א שענע, איין עהרליכע אידישע טאכטער, מיט היבשע עטליכע קערבלאך נדן, מיט עטליכע יאהר קעסט, אוו מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב, ווי איין אבן־טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפחה, גוטע פריינד זאלען אנקווילען אוו שונאים זאלען צעפיקעט ווערען. דעם ערשטען שבת נאך דער חתונה פיהרט מען דעם געקויפטען איידעם מיט פא־ראד אין שוהל אריין, די נייע בגדים אויף איהם קנאקען, די שטי־וועלאך סקריפען. דער שוועהר בעוצט איהם אויבען־אן אין מזרח זייט, מיט'ן פנים צום עולם. פיינע בחורים מיט אויסגעלעגטע פאות

אז קליינע חדר־יונגלעך מיט אונטערגענעצטע נעזלעך שטעלען זיך אויס אקעגען איהם אוז בעטראכטען איהם מיט גרויס נייגעריגקייט, ווי א עלעפאנט, אוז אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה אוז ער קלינגט דעם מפטיר, ווי א גלאק, זינגט די ברכות, ווי א סאלאווי, דעמאלט — אהא! — קוקען ארויס פון אויבען, פון דער ווייבערשער שוהל, ווייבערשע נעז מיט ווייבערשע אויגען. אויף די נעז זעה איך אנגעצייכענט קנאה, אוז אין זייערע אויגען לייען איך:

— האט ער עס איינגעהאנדעלט א מציאה, רב יאסי דער נגיד, פארשטעהרט זאל עס איהם נאר וועלען, רבונו של עולם!...

פאר קלאר קאן איך איך ניט זאגען: צי ס'איז מקוים געווארען די ווייבערשע ברכה, צי איבער איין אנדער זאך, נאר דער שלום־בית ביי רב יאסי דעם נגיד אין שטוב איז גיך פארשטעהרט געווארען. רב יאסי דער נגיד האט זיך ארומגעקוקט, אז די מציאה, וואס ער האט איינגעהאנדעלט, איז נאר ניט אזא מציאה. דאס הייסט, אזוי אפילו, אויבען־אויף, וואס קאן ער האבען צו זאגען אויף זיין איידעם? מהכתיתי, א יונגער מאן א גערעטענער; נישט מעהר אט דאס, וואס ער ניט זיך אפ מיט די נארישקייטען, „שרייבט אויף די גאזעטען" גאר, עפים מעשה קבצן... און דער שוועהר האט זיך אנגעבלאזען אויף דער שוויעגער, און די שוויעגער האט געפיירט אויף דער טאכטער, און די טאכטער האט בעהאלטען דאס פנים אין קישען און שטילערהייד נעווויינט...

און די שטאדט? וואס זאלט איהר קלערען? כתריעוקע איז, ברוך־השם, איין ערטעל פון סאמע חכמים, קלוגע קעפ. פראקטישע מענשען. זיי האבען ניט אנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף א קאליקע, א בעל־מום, א מענש מיט א „נעבארענעם חסרון, ניט דא נעדאכט"...

אודאי וועט שמואל שמעלקים זאל ניט זיין רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, וואלט איהם דאס שרייבען אויף די גאזעטען אפגעלאפען ניט אזוי גלאט. נאר וויל ער איז רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, האט דער עולם נעוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

אויגען, געווינלעך, און עס זענען געפלויגען שארפע, שפיציגע ווערטלעך:

— א מענטש האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ!
— ניט דא געדאכט!
— ניט אקעגען נאכט דערמאנענדיג!
— נעבאך א ביסעל ניט דערשפיצט, וואס איז ער שולדיג?
— נישט קיין ביסעל, נאר א סך.
— בלשון אשכנז ווערד עס אנגערופען, אפנים, לעקישעוואטע?
— ווי אזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון?
— שוטה בן פיקהאלץ.
— אדער לאמטערענשיסער בן פדהצור.
— און אפשר נאר שמינדער בנעץ? . . .

---

## קאפיטעל ג.

### שמואל שמעלקים ווערד א כתרילעק.

נאר דאס, וואס אין כתרילעווקע קען זיך ערלויבען איין איידעם אויף קעסט, איז ניט ערלויבט א יונגען מאן, וואס איז שוין א בעל־הבית אליין פאר זיך. רב יאסי דער נגיד, זאל זיין א מליץ־יושר, איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאל זיך מיהען, האט זיך פערבענקט נאכ'ן מאן און איז אויך אוועק אהין, פון וואנען קיינער איז נאך צוריק נישט געקומען, און אונזער העלד, שמואל שמעלקים, איז אריינגעטראטען אין דער וועלט אריין, געווארען א סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראם אין כתרילעווקע, א קראם פון שניט און פון באקאליי און פון צעלניק און פון פויגעל־מילך. און די דירה האט ער ג'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע דירה אין כתרילעווקע. דאס איז אזא מין דירה, וואס ס'איז כדאי, זי זאל ווערען בעשריבען. שטעהן שטעהט זי, די דירה הייסט עס, איז מיטען מארק. סאמע אין דער רעבטער בלאטע. קיין הויף האט

זי ניט, און דאס, וואס נעפינט זיך אין א הויף, האט זי אויך ניט... דערפאר איז זי כמעט העכער האלב נעדעקט מיט אייזען, און די אנדערע האלב מיט שערבלעך, אזוי, אז זי חאפט דעם אפבליק פון א מענשען, וואס מע האט איהם אנגעטהאן א היטעל, געשטוקעוועט פון צווייערליי מאטעריעס. היינט האט זי, די דירה הייסט עס, צוויי גאנקעס, איינעם פון פארענט און איינעם פון הינטען; דאס הייסט, עס וועגדט זיך, וויי אזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון ד ע ר זייט, איז ד א דער פון־פארענט און ד א ר ט דער פון־הינטען. קוקט איהר פון י ע נ ע ר זייט, איז ד א ר ט דער פון־פארענט און ד א דער פון־הינטען.

אויף קיין זאך האבען די כתרילעווצעס ניט אזוי מקנא געווען רב יאסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי גאנקעס.

— באשערט א מענטשען אזא גוטס!

— עס וועט ביי איהם האבען א קיום, ביי דעם לאמטערען־שיסער!

— פון אסתר־תענית ביז פורים.

— דין א סוחר!

— שמעיה בעל־פרנסה!

— איציקעל בעל־תכלית!

— און דער קאפ איז איהם נאר ווייס איך וואו!

— אין יהופעץ אויפ'ן יאריד.

— ערגיץ אין די בלעטער דארטען...

אזוי האט זיך דער עולם נעוויצעלט, געשלייפט די צינגלעך און ביסלעכווייז נענומען דעם נגיד'ס יורש צו דער ארבייט, און דוקא מיט גוטען, מיט א חניפה'לע, א טובה'לע, א גמילות־חסד'ל, א געשעפטל, א הלואה'לע — מהכתיתי, פאר וואס ניט? אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז שמואל שמעלקים האט אנגעווארעז די נאנצע ירושה אוו איז נעווארעז, אויף דער כתריעווקער שפראך, „נקי", ריין ווי א טעלער, א כתריעק גלייך מיט אלע כתריעווקער...

„משלנו" — הייסט דאס דארטען, אוז מיט א פאטש אין פליעצ זאגט מען איהם : „אחינו אתה". אוז ווי באלד „משלנו" אוז מיט א פאטש אין פליעצ „אחינו אתה" — איז שוין דעמאלט אז אך אוז וועה ! . . .

נע'פטר'ט די קראם מיט'ן ביסעל געלד, האט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתריעלעווקער דלות אוז מיט אלע זיינע תרי"ג בעהעלפערס. נישט מיט א מאל, געווהנליך, נאר פאוואלינקע, ביסלעכווייז האט ער זיך געקאטשעט בארג ארא־פ, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פון אנקומען צום גביר פון שטאדט רב נתן קורח, פערזעצען ביי איהם די דירה מיט די צוויי גאנקעס, זיין לעצטען מאיאנטעק. יענער טאג איז געווען, קאן מען זאגען, תשעה־באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי א שאטען האט ער ארומגעשפאנט פון איין ווינקעל צום אנדערען. די קינדער האבען זיך בעהאלטען. שטיל־ערהייד האט חנה געשלונגען די טרעהרען, אוז דערזעהען דעם מאן, ווי ער איז פער'חושכ'ט, האט זי געמאכט א פרייליך פנים אוז איהם אויסגערעדט דאס הארץ :

— דו ביזט נישט דער אייניציגער. גאנץ כתריעלעווקע לינט פאר'משכונ'ט ביי אט דעם בלוט־זויגער.

אוז אז דער מאן איז אוועקגענאנגען צום גביר רב נתן קורח, האט זיך ערשט דעמאלט חנה אוועקגעזעצט ווייניען אויף ביידע אויגען : „וועז איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן..."

נאר אונזערע לעזער וויסען, אז מיר האלטען נישט פון קיין קלאג־לידער אוז האבען נישט ליעב קיין טרערען. דעריבער היפען מיר איבער א גאנצע עפאכע פון פינף־אוז־צוואנציג־יעהריגע צרות, אוז געהען אריבער גליך צום לעצטען אקט פון אונזער טראגי־קאמעדיע.

קאפיטעל ד.

## מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז א בעל־יובל.

נישטא קיין אייבינע זאך אויף דער וועלט. אזוי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאזאפען. אלסדינג, זאגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטארבען אוועק, הייזער ברענען אפ. שטערט ווערען חרוב און איבערא־נייעס אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקענים, פון דער טרי־קענים ווערד א ים, און אזוי וויטער און וויטער.

פאר אויפגעקלעהרטע לייט, פאר פילאזאפען, נעמען מיר אראפ דאס היטעל. לאזען זיי אבער קיין פאראיבעל ניט האבען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתריל־עווקער בלאטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאר נישט די כתריל־עווקער בלאטע. אזוי ווי מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק, פונקט אזוי שטעהט זי אויף איצט פערטיעפט און פער'עקשנ'ט, פיהרט א שטרייט מיט די שטראהלען פון דער זון און ווייל נישט אויסטריקענען פאר קיין נעלד נישט. שוין איבערגלאפען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, וועו גאנץ כתריל־עווקע שלאפט מיט וויבער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אווענ דער תשעה־באב, וועו אידען קאנען זיך פערגינען אזא לוקסוס, ווי געהן אין מיטען גאס אין די זאקען — און די בלאטע שטעהט נאך אלץ מיט איהר פראכט און גלאנץ, און די כתריל־עווצעס, פערקאטשעט די פאלעס, קלינגען זיך נאך אלץ, זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסצוטרע־טען א סטעזשקעלע, לענגען אווענ א שייטהאלץ אדער א צווייי צינגל און שפרינגען, ווי די מזיקים, חאפען זיך אריין אפטמאל מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצען דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און שלאטען, מע וויסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין מאטענם קריש מיט דרייי מיתה משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואנציג יאהר ארום, אין א שענעם פריהמארגען וויערער אונזער העלד שמואל שמעלקים, ווי ער טיאפקעט וויערער אין דער זעלבער בלאטע, וואם מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; וויערער בריה'ט ער זיך ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתריעלעווקער בלאטע, און וויערער אייליט ער זיך פון דער פאסט מיט א בלאט אין די הענד, און וויערער איז ער פערשווויצט און פרייליך־צעטראגען.

וואם האט איצט אזעלכעם פאסירט מיט איהם, וואם זיין נעקניטשטער שטערן שיינט אזוי, און וואם אויף זיין פערעלטערט, פער'חושכ'ט פנים שפיעלט אזא צופריעדען גליקליך שמייכעלע? — עס האט זיך געטראפען אזעלכעם, וואם ער האט זיך אויף דעם קיין מאל נישט געריכט. א נס האט זיך געטראפען, לעזער, א נס: עמיצער, א גוטער פרוינד אהן א נאמען, האט זיך דערמאנט און געגעבען צו וויסען אין בלאט, אז היינטיגען טאג איז געווארען פינף און צוואנציג יאהר זינט שמואל שמעלקים איז ארוים אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתריעלעווקע.

„מיר וויסען ניט — אזוי שרייבט דער אונבעקאנטער פרוינד אין בלאט — מיר הויבען נישט אן צו וויסען, וער איז אט דער שמואל שמעלקים און וואם ער איז. מיר וויסען נור, אז פינף און צוואנציג יאהר כסדר ליגט א מענש אין א זומפ, וואם הייסט כתריעלעווקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאנט צו מאכען מיט די דאזטיגע משונה מאדנע ברואים, ווי ער רופט זיי אן: די „קליינע מענשעלעך"...

און נאך א סך אזעלכע זיסע וועדטער שרייבט דער אונבעקאנטער פרוינד אין בלאט, און לאזען לאזט ער אוים מיט א מזל־טוב צו שמואל שמעלקים און מיט א ברכה צו זיין פינף און צוואנציג יאהריגען יובילעאום...

יובילעאום ? ! . . . קיין מאל האט שמואל שמעלקים ניט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאל אפילו אין חלום ניט נעזהעו אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האט מיט זיין ארעמער פעדער אין דעם משך פון די פערגאנגענע פינף און צוואנציג יאהר קיין שטערעו פון הימעל נישט געחאפט און קיין חידושים ניט אויפגעטהאן. איין שבח דאַרפען מיר איהם אבער נאכזאגען: ער האט געטהאן זיין ארבייט געטריי און מיט ליעבשאפט, ווי די ביעו, וואס טראגט איהר חלק האניג אינ'ם גרויסען ביענשטאק ארויין. קיין מאל האט ער זיך נישט געפרעגט קיין קשיא: צוליעב וואס ער לענט זיך אזוי אוועק פאר כתריליעווקע און פאר די קליינע מענשעלעך? איך זאל וויסען, אז דאס וועט ניט זיין קיין בעלעדיגונג, וואלט איך איהם פערגליכען צו א קוה, וואס זויגט איהר קעלבעל נאר נישט צו פרעגען קיין קשיות, למאי זי טהוט עס... קיין כבוד האט ער פון זיין שרייבען קיין מאל ניט ערוואַרטעט. פון קיין לוין האט ער קיין מאל נישט גע'חלום'ט. צו דעם, וואס ווערד אנגערופען „קריטיק", האט ער קיין מאל ניט זוכה געווען, אויב מיר זאלען נישט רעכענען די „היימישע קריטיק" פון די כתריליעווצעס, וואס זענען אין כעם סכנות, אז מע „בעשרייבט זיי אויף די גאזעטען". זיי האבען בעסער ליעב רעדען פון דער גאנצער וועלט, איידער די גאנצע וועלט זאל רעדען פון זיי. זיי האבען בעסער ליעב חוזק מאכען פון יעדען בעזונדער, איידער עמיצער זאל חוזק מאכען פון זיי. אט אזא טבע איז שוין ביי זיי פון קדמונים. דעריבער האבען זיי איהם נעבעטען מיט גוטען, ער זאל זיי ניט „ארויסשטעלען אויפ'ן בלאט", וואַרום עס „וועלען זיין בזיונות"... עס האבען זיך נעפונען אויך אזעלכע, וואס האבען איהם אפילו נעגעבען אנצוהערעניש, געדרעט פערשטעלט, בלשון סגי־נהור: אז מאמער וועט ער זיך דערוועגען אנריהרען זייער נאמען, „וועלען פליהען פעטש" — און אויף פעטש איז א כתריליעווקער דוקא א בטוח. אין כתריליעווקע — איך האב עס אייך, דאכט מיר, שוין לאנג בעמערקט — וועדען מעהרסטענטיילס ג־

שעפטען און סכסוכים לִיקווידירט דורך פעטש :
— פּיטש־פּאטש — אזוי זאגען זיי — איז א קורצער פסק און א מזומנ'ע מטבע.

און פלוצים קומט איין אונבעקאנטער פרײנד אין בלאט און דערמאנט דער וועלט, אז ער, שמואל שמעלקים, איז א בעל־יובל, און וועו ? גראד היינט, וועו ער האט געהאט א בייזעו, א פיכ־סטערען פריהמארגען, וועלכער וועדד בעשריבען אט דא, אין קאפּיטעל ה.

---

## קאפּיטעל ה.

## א ווינטער פריהמארגען.

כתריעוקע האט נאך ניט אויפגעוואכט רעכט פון איהר זיסען שלאף, און די גליקליכע כתריעוצעס זענען נאך געווען געפּענטעט אין דעם כשוף פון דער זומערדיגער נאכט, נישט געקאנט אפּרייסען זיך פון די גאלדענע חלומות : א ריח פון פּריש ברויט... איין ארמאט פון געפּילטע פיש מיט ציבעלעס און מיט פעפער... נאנ־צע לונג־און־לעבערס, נאר־וואס פון דער יאטקע... נייע שמעקענ־דיגע שיך פונ'ם שוסטער... נאנצע הויזען פונ'ם שניידער... א גרויסער מארק... א יאריד... קונים א סך... פּרוון... פּרנסה... — אט וואסערע גוטע זאכען דער נוטער בעל־החלומות שיט אויף כתריעווקע פון זיין מילדער האנד. איין עבירה, וואס נאנץ פריה נעהט אויף נאט'ס זון אויף כתריעווקער הימעל און טרייבט ארויס דעם עולם אויף דער שלאכט — זוכען ברויט פאר די הונגערינע ווייב און קינדער !

— סטוק ! סטוק ! סטוק ! — האט זיך דערהערט א קלאפּ איז טהיר, און שמואל שמעלקים האט זיך אויפגעהאפּט, אראפּנע־

שפרונגען, אויפגעעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט, קאפע̈ל דעם אדוואקאט.

— ברוך־הבא, א גאסט, וואס עפּיס אזוי פריה ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפע̈לען דער דאזיגער פריהער וויזיט פון קאפע̈ל דעם אדוואקאט. קאפע̈ל דער אדוואקאט איז אזוי זיך אפילו א נאנץ וואהל מענשעל, נאר איין זאך, וואס ער האט א הינטיש פּנים, און וואס ער רעדט א ביסעל אונטער דער נאז און חאפּט אזוי, אז עס מאהלט זיך אייך אויס, אז ניט ער רעדט, נאר ער האווקעט.

— האוו־האוו־האוו ! איהר ווייסט דאך, אז איך בין נישט מעהר, ווי איין אדוואקאט... מיין פּרנסה... מע זאגט מיר געהן — נעה איך. רב נתן קורח האט אייך געלאזט בעטען, איהר זאלט איהם אפּריניגען די דירה, האוו־האוו... אט איז דער איספּאלני־מעלנע ליסט אטא, מיט דער פּראזשנע אטא, מיט דער וואדא־וולאדענע, מיט די אלע איבעריגע שפּארנאלעז, נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פּיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטאווא טשאסטי פּערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיה, האוו־האוו־האוו...

אט אזוי האט זיך אויסגעהאוקעט קאפע̈ל דער אדוואקאט און איז אוועק זיין וועג, נאר נישט געוואלט אויסהערען די ברכות, וואס שמואל שמעלקיס' ווייב האט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גזלן, דעם בלוט־זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואלט זעהען די שטילע טרערען אויף איהר שלים־שלים־מזל'דיגען לעבען, אז אך און וועה, וועז איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

אויף דעם געוויין האבען זיך אויפגעהאפּט אלע קינדער, די גרעסערע און די קלענערע. געוואהר געוארען, אז מע וואלט זיי ארוים מיט די בעבעכים אין דרויסען ארוים, האבען די עלטערע בעקומען ווייסע טוידטע אויסגעצויגענע פּנימ'ער, אהן א טראפּען בלוט, מיט שטומען וועהטאג בעטראכט די אומגליקליכע טאטע־מאמע, און די קלענערע — די זענען געשטאנען אין איינע העמדלעך

און געציטערט, ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס־אפענע אויגען האבען געזאגט :

— איהר מיינט, אז ווייל מיר געהען נאקעט און באַרוויים, ווייסען מיר שוין גאַרנישט ניט ? . . .

נאר דאס יונגסטע און דאס ליעבסטע, די געבאַלעוועטע מיזינקע, רייזעלע, א קינד א גאלד מיט איין אונטערגעשטעקט העמדעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאטשעט זיך ווי א קאטשקעלע, רעדט צום פאטער אויף א מאַדנער שפראך :

— העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס :

— אז דו ווילסט מיר געבען א קאפעקעלע, וועל איך מיר קויפען א קאנפעקטילע.

א קינד א טרייסט ! א קינד א נחת ! . . . שמואל שמעלקים טאפט אין אלע קעשענים און קאן נישט געפינען קיין קאפעקע, און ער קאן נישט צוזעהן דעם צער פון׳ם קינד ערגער ווי פון אלע איבעריגע קינדער, און א שווארצער שאטען פערשפרייט זיך אויפ׳ן פנים, און פרישע קנייטשען אויפ׳ן שטערן, און א טיעפער שווערער זיפץ רייסט זיך ארויס ניט ווילענדיג פון׳ם הארצען.

— אויף די שונאים׳ס קעפ ! — זאגט צו איהם חנה זיין ווייב, רעדט איהם אויס דאס הארץ : — נארעלע, דער הימעל צו דער ערד איז נישט געפאלען... און זי שיקט איהם אפ צום גביר רב נתן קורח. טאמער וועט ער זיך אפבעטען נאך א מאל חאטש אויף א קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האבען...

— אויפ׳ן עשאפאט וואלט איך דיר ליעבער געגאנגען...

אזוי זאגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך אין בארד אריין, רוקט אז דאס היטעל און לאזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

## קאפיטעל ו.

## דער נרעסטער נביר איז כתריעלעווסקע— רב נתן קורח.

איך מיין, אז ער דארף אייך זיין בעקאנט, וואהרום ווער קען ניט רב נתן קורח? ער האט דאך א שם „אויף דער גאנצער וועלט". אלע ווייסען, אוז ער אליין בעריהמט זיך דערמיט, אז ער איז שוין כמעט דרייסיג יאהר ניט ארויסגענגען מפתח ביתו. ווער עס דארף, דער טרעפט צו אים. און דארפען דארף צו אים יערער, ווער עס האט וואס צו פערזעצען. אמאל, אין די יונגע יאהרען, פלענט מען צו אים טראגען פער'משכונ'ען אלסדינג, וואס האט א ווערטה, למשל: א בגד, א לייכטער, א סאמאוואר, א שטויסעל, א קוואדט, איין עטרה, א מגילה, אפילו א פאר־א־יאה־ריגער לולב איז אויך נעווען א סחורה. איצט, אויף דער עלטער, האט ער נעווארפען איין אום'חן אויף די אלע זאכען, פיינט געקריגען „דווייזשימאסט" (מטלטלין) און גיט זיך אפ נור מיט „אימושטשע־סטווע" (הייזער). אלע ווייסען, אז ער מאכט ניט קיין אנדערע געשעפטען, א חוץ הייזער. ס'איז א סברא, אזוי שמועסט דער עולם, אז גאנץ כתריעלעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא". און, ווי דער שטייגער איז, פליהען דארטען שטעכווערטלעך מיט ליצנות אויפ'ן גביר'ס אפעטיט צו הייזער.

— טאמער ווייסט איהר, וואס ווען ער טהון איבער הונדערט און צוואנציג יאהר מיט אזוי פיעל הייזער?

— ער ווען זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.

— ער ווען זיי איינזאלצען אין זאלץ.

— ער ווען זיי פאר'משכונ'ען ביי'ם מלאך המות.

— איך זעה, אז איהר ווייסט קיינער ניט דעם סוף פון אונזער נביר רב נתן קורח.

— וואס זשע שווייגסט דו. אז דו ווייסט?

— ער וועט האבען דעם אייגענעם סוף, וואס יענער קורח איז חומש.

— אייגנעזונקען וועלען, הייסט עס, מיט אלע מאיאנטקעס ?

פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער. און רב נתן קו״ח טהוט זיך זיינם : ער פערלייהט געלד אויף הייזער און נחלאות און וועלד וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטעס. אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זאהר א פיינער בעל־הבית און בטבע זאהר א סימפאטישער מענש. ער האט א כלל — אויפנעמען יעדען אייניגען פריינדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען אונז געלערנט : „בסבר פנים יפות", דאס הייסט, מיט א בריטען ברוך־הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט ?". אז איהר קומט אריין צו איהם, ווייסט ער נאר ניט, וואו ער זאל אייך אנידערזעצען. ער טראגט אייך אונטער צווי שטוהלען מיט א מאל און פרעגט אייך, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי ? נאר באלד טהוט ער זיך א חאפ :

— או־וא, ניטא וועה ס׳זאל שטעלען דעם סאמאוואר... אפשר וועט איהר נעמען א ביסעל איינגעמאכטס ? או־וא ! די דיענסט האט צוגענומען די שליסעלעך ! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט ? וואס זשע הערט זיך עפים נייעס ?

רב נתן קורח האט זאהר ליעב, מע זאל איהם דערצעהלען נייעס. און וואס איז דער חידוש ? א מענש גיהט נישט ארוים מפתח ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר ! און אז מע דערצעהלט איהם נייעס, האטש דאס נייעס מעג שוין האבען א באהר. הערט ער זיך צו, קוקט זיך איין, שאקעלט מיט׳ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפען, וועהרד נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין לעבען, ביז עס קומט צו געלד... נאר דא מוזען מיר זאגען א פאר וועהרטער וועגען רב נתן קורח׳ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר, וועט זיין פארטרעט זיין פאלקאמער.

רב נתן קורח האט זעהר א סימפאטיש אויסזעהן. מיר שטע־
לען זיך אבער אפ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי
איהם איין אויג. א געווייניליך אויג. ווי ביי אלע מענשען איין
אויג. דאם הייסט, א וויסעבעל מיט א שווארצאפעל, ווי עם גע־
הער צו זיין. דאם אנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שווארצ־
אפעל אליין. אהן א סימן פון וויסעבעל. דאם דאזיגע שווארצ־
אפעלדיגע אויג האלט ער שטענדיג צוגעמאכט, א חוץ דעמאלט,
זועז עם האנדעלט זיך וועגען געלד. הויבט איהר אן רעדען פון
געלד, אזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאם שווארצאפעלדיגע אויג
און עם הויבט אן ארבייטען, דאם הייסט, עם דרעהט זיך אין עם
שעמעריט מיט א שרעקליכער גיכקייט! עם איז כמעט גאר אוכ־
מעגליך דעמאלט צו קוקען איהם גליך אין פנים אריין. אין עם
בייט זיך איבער ביי איהם דאם גאנצע געשטאלט. דאם פריהע־
רינע „סבר פנים יפות" ווערד פערשוואונדען אינאייניעם מיט'ן
שטענדיג זיס־לאקרעצדינען שמייכעלע, און אויפ'ן ארט פון דעם
ליעבהארציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואכסט אויס א חיה, און
עם גלוסט זיך אייך אנטלויפען וואס גיכער און וואס ווייטער...

פון דעם, וואס מיר האבען געשמועסט ביז אהער וועגען אונזער
געלייעבטען גביר, קאן דער לעזער מיינען, אז רב נתן קורח איז
חלילה א איד א „בעזדיעטניק", דאס הייסט, א מענש אהן קינדער.
מוזען מיר פערהאפען און געבען צו וויסען דער וועלט, אז מיט זיין
ערשטער ווייב חיה־חוה האט ער טאקי ניט געהאט קיין קינדער.
נעווען איז זי, זאל מיר מוחל זיין, א גרויסע מיאוס'קייט, און איז
געשטארבען ביי איהם פון שרעק: ער פלעגט זי, זאגט מען, אפט
אונטערשלאגען... דערפאר אבער, אז זי איז געשטארבען, האט ער
פאר איהר מטה צעטיילט א סך צדקה, נעדונגען א שטענדיגען קריש
נאך איהר נשמה און האט תיכף ומיר חתונה געהאט און נענומען
דוקא א יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאמען קריינדעל, און מיט
איהר האט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט איז א יאחר
ארום מיט א בן זכר. דעם דאזיגען בן זכר האט ער א נאמען גע־

געבען נאך זיינע ביידע זיידעס: רב יוסף און רב איצי. האבען זיך די צוויי נעמען צענויפגענאסען און ס'איז אויסגעקומען יאסעפ־איצי: מיט דער צייט איז פון יאסעפאיצי במילא געוואָרען „יאסעפיץ". און אט אזוי איז ער שוין פערבליבען ער היום הזה. עס איז איבעריג צו זאגען, אז יאסעפיץ איז געוואכסען א תכשיט, וני געווייניקיך, ביי א גביר, אין אזא גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אז א חוץ אלע מעלות, וואס ער האט גוט געלערנט אידיש און רוסיש און א ביסל דייטש און פראנצויז און ליטיין און געלייענט טורגענייעוו און דאַרווין, איז ער נאך דערצו געווען א שטילע טויב און א ווילדער שווייגער. מע קאן זאגען כמעט, אז אין כתריליעווקע האט איהם נאך קיין בן־אדם ניט געהערט רעדען, א חוץ דעמאלט, וועו רב נתן קורח פלענט זיך צעקאכען מיט'ן שוואַרצ־אפעלדיגען אויג איבער געלד און אויסשרייען אויף א קול: „יאסעפיץ, וואו ביזט דו?" דעמאלט וואכסט אוים יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואַנען. יאסעפיץ איז שוין א בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין א בערדעל. אין די הענד האלט ער צוויי ביכער, טורגענייעוו און דאַרווין.

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?...

יאסעפיץ שנייצט אוים די נאז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אפ מיט דער פאלע און ענטפערט קאלט ווי אייז:

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

דאס איז די אייניציגע פראַזע, וואס כתריליעווקע האט וועו געהערט פון דעם דאזיגען פיינעם בחור, און אלע האבען גאנץ גוט געוואוסט, וואס אין דער פראזע שטעקט, וואַרום ווי שלעכט דער אלטער קורח זאל ניט זיין, קאן מען דאך ביי איהם א מאל חאטש עפעס פועל'ען. האט ער אבער ארייננגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האלטען: „יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?" און יאסעפיץ האט א זאג געטהאן קאלט: „ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!" — דעמאלט מעגט איהר שוין זיין זיכער, אז עס וועט אייך ניט העלפען קיין שמע ישראל...

— א כפרה האט נעמענט ווערען דער היינטוועלטיגער זוהן פאר זיין אלטען טאטענס נאגעל פונ'ם מינדסטען פינגערעל נאך איידער ער האט דערזעהן די ליכטיגע וועלט! — אט אזוי בענשט כתריעלעוו־קע רב נתן קורח'ס קריש דריי מאל א טאג, אוז, ווי אויך צו־להבעים, וויל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אז איהר האט זיך בעקענט א ביסעל נעהענטער מיט דעם דאזיגען ליעבהארצינעז פארשוין אוז מיט זיין ליכטיגען קריש, וועט אויך קיין חדוש ניט זיין. וואס אונזער העלד שמואל שמעלקיס האט אויסדערוועהלט בעסער צו גענהן אויפ'ן עשאפאט. ער האט נע־וואוסט פאראויס, אז ס'איז ארויסנעוואדפען זיין נעהן מיט זיין רערעז מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט'ן בריייטען ברוך־הבא. וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט טיי אדער מיט איינגעמאכטם. אויספרעגען ביי איהם, וואס הערט זיך עפיס נייעס... ער, שמואל שמעלקיס, וועט זיצען ווי אויך הייסע קויהלעז, וועט זיך אויפבינדען אוז פערבינדען עטליכע מאל דאס האלוטיכעל. ער וועט זיך בעת־מעשה פיהלען, ווי א מענש, וואס קלויבט זיך בארעז, שטעהט שוין א נאעטער אוז האט מורא צו שפרינגען אין וואסער אריין. וועט ער זיך אננעמען מיט די לעצטע כחות אוז וועט נעבען א זאג:

— איך האב צו־נ־אייך, רב נתן, א בקשה, מכח'ן פראצענט. הייסט עס...

ער וועט נאך נישט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן'ען אויפעפענען דאס שווארצאפעלדיגע אויג אוז עס וועט אנ־הויבען קאכען:

— ניין, ניין! אלסדינג יא, נאר דאס ניט! וואס פאר א מארע — ניט צאהלען קיין פראצענט! פראצענט איז נעלט, אוז נעלט איז ניט שמעלט — פחע! דיין שוועהר איז נעווען, זאל מיר מוחל זיין, א „קאפעיקטשניק", נעזשעברעט, נעפראצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אט די דאזיגע שמוציגרס, די לאמטערנשיסערס, וואס דרוקען אויף די בלעטער אוז וויסען נור טרענצלען נעלט,

פלעכטעז קערבלעה, אוז קומט צו פראצענט, איז פחע! יאסעפיץ, וואו ביזט דו, וואס זאגסט דו דערויף?

וועט זיך בעווייזען יאסעפיץ מיט טורנעניעווען אוז מיט דאר־ווינען, וועט אויסשנייצען די נאז מיט צווי פינגער, וועט זיך אפ־ווישען מיט דער פאלע אוז א זאג טהון:

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

אט אזוי וועט זיך אויסלאזען זיין וויזיט צו רב נתן קורח מיט אומזיסטע בלוטצאפענישׂ, אומזיסטע בזיונות. אוז דאך געהט ער צו איהם, ווי א פער'משפט'ער צום טוידט. נאר געהענדיג חאפט ער זיך אראפ פריהער אויף דער פאסט אוז בעקומט דאס גוטע בלאט אוז דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, אוז ער בלייבט שטעהן איז מיטען נאס אוז לייענט נאך א מאל אוז נאך א מאל, אוז גלויבט ניט זיינע אויגען, אוז שפאנט ווייטער.

* * *

יא. דאס איז געווען א וואונדערליכער, זעלטענער פריהמארגען, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט שווארצע וואלקענס אוז געענדיגט זיך מיט א לויטערער זון. דאס איז געווען א פריהמארגען, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט א „איספאלניטעלנע ליסט" אוז אויסגעלאזט מיט א „יובילעאום".

---

קאפיטעל ז.

שמואל שמעלקים אוז גראף טאלסטאי.

„יובילעאום" :...

דאס דאזיגע זיסע וואָרט האט זיך שטיל אריינגעשלויטעלט, ווי אויף בוימהלז, צו אונזער העלד אין הארצען אריין, האט איהם געוואָרעמט, ווי א גוטער ווייז, ווי א באלזאם צו די ביינער, אוז א ביסעל ווי פער'שכור'ט.

„מיין יובילעאום?!"... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערען אין די אויגען און פערגעסט אין דער מינוט דעם גביר רב נתן קורח מיט דעם אדוואקאט קאפעל, און ער איז זיי מוחל די שפיכות־דמים, און איז מוחל אלעמען פאר אלע פינף און צוואנציג שווערע ביטערע יאהרען, פאר אלע קלעפ פון גאט און פון לייטען, — אלסדינג איז פערגעסען געווארען אצינד! און שמואל שמעלקים בריה'ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעזשקעס; ער שפרייזט איבער דער כתריעוקער בלאטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער ברוק, און לייענט די ליעבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאנטען פריינד, וואס האט דערמאנט דער וועלט, אז ס'איז פארהאן ערגיץ א שמואל שמעלקים, וואס איז היינט א בעל־שמחה, א בעל־יובל, א יובילאר,— און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער חאפט זיך צום בלאט נאך א מאל, און זיינע אויגען פאלען אויף א נייעם נאמען אינ'ם זעלבען בלאט — גראף ל. נ. טאלסטאי. אלזא, צוויי יובילע־אומס, צוויי יובילארען: גראף לעוו ניקאלאיעוויטש טאלסטאי פון יאסנע פאלינאנע און ער, שמואל שמעלקים פון כתרי־לעווקע! חא־חא־חא!

און ער צעלאכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמל, קענען א ווייזלטהיער? ווי קומט ער, דאס קלענסטע שטערענדל, קענען דער גרויסער פלאמענדיגער זונ, וואס בעשיינט די גאנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אט זעהט איהר דאך — שטעהט זיין נאמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריעזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראף טאלס־טאי!...

און (א, זינדיגער מענש!) עס חאפען איהם אונטער זיינע נערוענקעז און טראגען איהם אוועק, ווי אלע מאל, ווייט אין הימל אריין, אינ'ם עולם הדמיון, און ער פרעגט זיך: „לאמיר זעהען, פאר וואס ניט?... און לאמיר שמועסען דאס אייגענע ווייערער א מאל צוריק — פאר וואס טאקי ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי־

טענדער שמואל שמעלקים, נישט כמעט דאס זעלבע אין דעם קליי־נעם פינסטערען כתריעלעווקע, וואס מאלסטאי פאר דער גרויסער ליכטיגער וועלט? מאלסטאי, די גרויסע פלאמענדיגע זונן, האט בע־לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס קליינע שטערענדעל, האט ער דען ניט בעלייכט מיט זיין קליי־נעם פייערעל א קליין שווארץ פינטעלע אויף דער ערד. וואס מע רופט דאס כתריעלעווקע? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט נע־טעבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז גאר פארהאן ערגיץ א כתרי־לעווקע, און אז איז כתריעלעווקע איז פארהאן א בלאטע, און אז איז דער בלאטע טיאפקען ארום מאדנע מינים נפשות, קליינע מענשעלעך, וואס קוועטשען און וואס דריקען אוז וואס פרעסען אוז וואס פרעסען איינם דאס אנדערע מחמת הונגער אוז מחמת פינסטערניש אוז מחמת נויט אוז מחמת איינגשאפט אוז מחמת עפוש? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט בע־וויזען, וואס פאר פערלען עם וואלגערען זיך אט דוקא אין דער דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא אין דעם דאזיגען ענגשאפט אוז דעם דאזיגען עפוש?"...

---

קאפיטעל ח.

## עס שיטעז זיך מזל־טוב'ם אוז מתנות, ווי פון א ראזשעק.

אוז שפרייזענדיג שוין מיט גאנץ ברייטע שפאן איבער דער כתריעלעווקער בלאטע מיט אזעלכע נעדאנקען, פרעגט ער ביי זיך אליין א קשיא, א כתריעלעווקער קשיא:

— וואס וואלט גאט געאהרט, למשל, וועז די היגע קליינע מענשעלעך זאלען מאכען אין כתריעלעווקע א מארעראם מיט זיין יוביליעאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

דעם, להבדיל, גרויסען־גרויסען לעוו טאלסטאי?... פאר וואס ניט? אזו לאמיר שמועסען דאס אייגענע וויעדער א מאל צוריק: פאר וואס טאקי ניט?... און פון דער מחשבה צו דער מעשה איז דאך ביי אונזער העלה, אזוי ווי ביי אלע כתרי־עוצעם, נישט מעהר ווי איין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאר אין דער מחשבה א קאבעניש, פונקט ווי מיט'ן גראף טאלסטאי: א נעוואלד, א רעש, א נעפילדער, עס טהוט זיך חושך:

— מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א בעל־שמחה!

— א גוט יום־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א יובילאר!

אין שטאדט איז געווארען ליהודים! ששון ושמחה! די קרע־מער האבען צוגעשלאסען די קלייטען, מלמדים האבען צעלאזט די חדרים. אלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל־ענלה, האבען זיך צענויפגעזאמלט, געקומען צו איהם אין שטוב אריין איהם אפגעבען מזל־טוב. נאר עפים ברעקעלט מען זיך אוין מע קוויינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האבען נאר נישט געווארטט, הייסט עס, אז ס'איז היינט אזא טאג. דאס הייסט, מיר האבען געווארטט, פאר וואס זאלען מיר ניט וויסען? נאר מיר האבען אלץ געווארט, הייסט עס, ביז ס'וועט קומען די צייט... ביז'ן יובל אריין, הייסט עס...

נאר וואס איז דאס געווארען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא קוועטשעניש מיט א שושקעריי? אהא! דער גביר רב נתן קורח אליין מיט זיין כבוד איז אויך געקומען צו שמואל שמעלקים דעם יובילאר איז שטוב אריין מיט א שיינענדיג פנים, און — א נס איז געשעהען, א נס בתוך נס! הערט א מעשה: צוויי אויגען ביי איהם, מענשליכע צוויי אויגען! וואו איז אהינגעקומען דאס שרעקליכע שווארצאפעלדינע אויג?

— העכער דרייסיג יאהר — אזוי זאגט רב נתן קורח צום נאכ־צען עולם מיט זיין זיס־לאקרעצדיג שמייכעלע — העכער דרייסיג יאהר, אז איך געה ניט ארויס מפתח ביתי, נאר צוליעב אזא טאג, חע־חע, האב איך מיך מיישב געווען, ווי זאגט ער, פארט א מענטש,

וואס שרייבט אזעלכע נוטע זאכעז, חע־חע, שוין פינף אוו צוואנ־ציג יאהר, קומט איהם, כלעבעז, א יישר־כח מיט א מתנה, חע־חע...

אוו ער דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צוריק:

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

וואכסט אוים יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פוו וואנעז, שנייצט אוים די נאז מיט צוויי פינגער אוו ווישט זיך אפ מיט דער פאלע.

— ס'אז גאר נישטא וואס צו רעדעז!...

נאכדעם ציהט ארויס דער גביר רב נתן קורח א ווייסעז בויגעז פאפיער פוו בוזעם־קעשעני אוו דרעהט אוים דאס פנים צום בעל־היובל:

— נא דיר אוו בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צוויי גאנקעם, וואס דארף איך זיי? איך האב גענוג, חע־חע... יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

— ס'אין גאר נישטא וואס צו רעדעז...

אוו דער עולם הערט, אוו קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עם דארף אזוי צו זיין... נאר וועו שטעהט עם הינטער'ן גביר'ס פלייצים אוו חעחעקעט איהם אונטער? עפיס זעהר א קענטליכער פארשוין! שוין זשע איז דאס קאפעל דער ארנואקאט? וואו איז אהינגעקומעז זיין הינטיש פנים? אוו ער האווקעט גאר נישט, אוו ער חאפט שוין ניט אזוי, אוו ער רעדט ווי א מענש:

— אט האט איהר אייך צוריק אייער פראזשנע אטא, מיט דער וואדאוולאדעניע אטא, מיט די אלע איבעריגע שפארנאלעז. נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטא־וואַ טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיך...

אוו דער עולם הערט אוו קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עם דארף אזוי צו זיין... אוו בחורים קומעז אז, אוו מיידלעך קו־מעז אז, דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס! וועו מיט א לארבער־קראנץ, אוו וועו מיט איין אדרעס, אוו וועו מיט א שיר, פערפאסט פוו נאך נאר א יונגעז משורר אין כתריעווקע. קיינט מתנות — א בארג מיט מתנות: טישטיכער אוו האנטיכער,

און גאנצע שטיקער מאטעריע, און גאנצע קעפּלעך צוקער, און פער־חתמ'עטע פּלעשלעך כרמל־ווייז, און קאסטענם מיט נעפּעס, און קעסטלעך מיט זילבער, און א שוועדע מאססיווע גאלדענע פּעדער האט איהם יאסעל דער גאלדשמיעד, א איד א יאדישלייווער און מיט גראבע ליפּען, אונטערגעטראגען און זאגט צו איהם מיט א הייזעריג קול:

— זהב טהור... זעכס און פופציגסטע פּרוף... עובר לסוחר... מע קאן זי פּארזעצען...

און נאכדעם הויבען אן נעהן „ווינרישנע בילעטען", און פּאר־קעטען האבען זיך נעגעבען א שאט, ווי פון איין ארבעל. וואס איז דאס? דאס איז געלה. מעות מזומנים!

און דער עולם שטעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גליך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך ארום, זוכט מיט די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיץ? אט איז זי מיט די קינדער. זי שטעהט און בעטראכט די האנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן אי־בעריגען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „די האנטיכער מיט די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פון ווייס איך וואס... א פּרוי בלייבט א פּרוי"... און ער בעגענעט זיך מיט איהרע אויגען. וואס זענען נאך אלץ פול מיט ליעבשאפט, און עס דאכט זיך איהם. או זיי זענען נאס.

— חנה, דו ווייגסט? איצטער ווייגסט דו?

— חלילה!... אדרבה!... מיינע טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

און שטילע מילדע טרערען קייקלען זיך אויף איהר צעקנייטשטע, נאר אלץ נאך שען געזיכט. נאר דא קומט אן דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע, רייזעלע די מיזינקע, מיט איהר שפּראך:

— העטי מעטי קאפּעטילע אי קייפי טיעטי פּעטעלי.

און פּאטער און מוטער צעלאכען זיך. און אלע קינדער לאכען. נאר פּלוצים ווערד א טומעל מיט א פּאטשערייי אין טיש:

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!
— וועד רעדט?
— איך רעד!

---

קאפיטעל ט.

## וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל נעלד?

וועד איז דער איך? דאס איז נחמיה, איין ארעם־בחור, א שטיקעל עזות־מחוצף־פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל־היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניוק, אפילו נישט געוואגט עפענען א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, אין אזא טאג...

און נחמיה דער ארעם־בחור, דער עזות־מחוצף־פנים, רעדט פאר פייער און פאר וואסער, לענט די נגידים ארצה און חויבט די ארעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובילאר — ביז'ן הימעל. און דער עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף חיים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן־ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדען, איינער שענער פון'ם אנדערען, איטליכער ווי זיך אויס־פיינען פאר'ן עולם מיט זיין ציינגעל און מיט זיינע קענטענישען. איינער א בחור מיט א פעטשייליע און מיט א שענעם חתוך־הדבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז הייבט יום־טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען. און ער פערגלייכט דעם גראף טאלסטאי צו, להבדיל, שמואל שמעל־קים: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען נעהאט נור טובת־הכלל: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין הנאה ניט נעהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בתור מיט גרויסע צייהן און מיט א שטארקען באריטאן, און ווייזט אויף

מיט זיין שכל־הישר און מיט זיין כח־הדבור, אז טאלסטאי דארף נאך הייצען די הרובע ביי שמואל שמעלקים, וואהרום דער גראף טאלסטאי, אז מיר זאלען וועלען גוט בעטראכטען, האט זיין אייגענעם חאטש א יאסנע פאליאנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואס האט געהאט ביז אהער? דלות האט ער געהאט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פלוצים הערט זיך א קול פון די בעלי־בתים:

— נענוג אייך שוין, יונגע צאוצקעס, צו שלייפען די ציגנלעך און ארויסווייזען אייער בריה'שאפט! מע ווייסט, אז איהר קאנט רעדען, מע ווייסט! צייט מע זאל זיך נעמען צו א תכלית. אידען! לאמיר קארשט גענען א טראכט, וואס זאל מען טהון מיט'ן ביסעל מזומנ'ס?

שטעהט אויף איינער א פיינער בעל־הבית:

— מע דארף איהם פארזארגען מיט פרנסה, מיט א געשעפט, עפענען א קראם, פון שניט און פון צעלניק און פון באקאליי און פון זאליאו...

שטעהט אויף נאך איינער, אויך א פיינער בעל־בית, און טהוט זיך א זאג:

— א קראם טויג ניט. א ווייטשענק. דאס בעסטע איז א ווייטשענק.

— ניעדוויזשימאסט! — שרייט נאך איינער, א בעל־הבית מיט א גרילצענדינער שטימע. — הייזער! הייזער דארף מען איהם קויפען, און לאז ער זיך זיצען און שרייבען.

— א מאיאנטעק! — שרייט נאך איינער גאנץ הויך. — א מאיאנטעק! א אימעניע מיט א הויף און מיט א סאשעלקע און מיט א וואלד, א סאסנאווע וואלד!

— סאסנע איז בלאטע! — שרייט איינער נאך העכער. — דעמב! דעמב איז געלט!

— בהמה! — וועדר איינער שיער ניט צעריסען שרייענדיג — וואס טויג איהם נעלט? נעזונט — דאס איז דער עיקר!...

און ער אליין, דער בעל־יובל, איהם פרענט מען נארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט. בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבערינען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאטאוועס ניט! דא האנדעלט זיך וועגען א מאיאנטעק, און זי קוועלט אן פון די טיש־טיכער מיט די האנטיכער!" און זייערע אויגען בענגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואס זענען נאך אימער פול מיט לעבשאפט, זענען נאס. און ער ווי׳ל זי פרענען: „נארעלע, וואס ווייגסט דו? פרעהען דארף מען זיך, ניט ווייגען"... און דאס יונגסטע, דאס לעבסטע און דאס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי־זינקע, קאטשעט זיך צו איהם, ווי א קאטשקעלע:

— העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי...

קיין מאל האט דאס דאזיגע העטימעטי־לשון ניט געהאט אזא חן, ווי איצטער, אין דער מינוט, און עס גלוסט זיך איהם לאכען, ווי ער האט נאך אויף זיין לעבען קיין מאל אזוי ניט געלאכט...

---

## קאפיטעל י.

## דער סוף פון דער קאמעדיע.

שוועבענדיג אין אזעלכע לוכטיגע הימלען, שפאנט אונזער העלד, דעם גראף טאלסטאי'ס קאלעגא, מיט'ן בלאט אין דער האנד און קומט־צו אונבעמערקט אלץ נעהענטער צו זיך אהיים, און דער־זעהט פון דער ווייטען ביי זיין שטוב מיט די צווויי גאנקעם איין איינגעלויף פון מענשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואכט אויף, ווי פון שלאף. און ער פרענט ביי זיך: „שוין זשע איז דאס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאנטאזיע, אט דאס אלץ. וואס ער האט געזעהען ביז אהער אין דער מחשבה? שוין זשע

האבען זיך דאס טאקי צענויפגענעקלויבען די כתריליעווקער לייט צו פייערען זיין יובילעאום?"...

און ער קוקט זיך גוט איין, און ער דערקענט צוויישען עולם קאפעל דעם אדוואקאט, שוין וויעדער מיט'ן הינטישען פנים, און נאך א סך בעקאנטע פארשוינען דערקענט ער. און עס ווערד איהם קשה איין זאך: וואס זיצט עפים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעווארפענע בעבעכים, האלט דאס פנים אין די הענד, שאקעלט זיך און ווייגט?... ער שטעלט זיך אפ און הערט זיך איין אוו דערהערט חנה'ס קול, ווי זי יאמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, און נעמט אייך אראפ א מוסר, אויף וואס איך בין איבערגעקומען, רב יאסי דעם נגיד'ס טאכטער!... טאטע־מאמע זאלען איצט אויפשטעהן!...

בעלי־בתים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפען. ווייבער שאקלען מיט די קעפ, ווישען זיך די אויגען מיט די פארטיכער. איינער א איד א בעל־הבית שטעהט אקעגען קאפעל דעם אדוואקאט און טענה'ט מיט הענד עפים זעהר נעשמאק און אביסעל פערשטעלט, אויף כתריליעווקער לשון:

— אט אזוי ווי דו קוקסט מיך אן, נעם איך צוויישען יא אוו ניין אוו צעפאטש דיר פאוואלינקע די הינטישע מארדע דיינע, דו כלב שבכלבים, דו מסור, דו יאבעדניק, דו פארקויפטע נשמה!

נעבאך א רחמנות אויף קאפעלען! וואס קאן ער ענטפערען אויף אזעלכע מארנע דבורים? ער טרעט אפ צוריק, קוקט אויפ'ן עולם אוו האווקעט זיך אפ, ווי ווייט ער קאן:

— האוו־האוו־האוו! וואס ווייל ער, אידישע קינדער?... אנגעפאלען, טאמער ווייסט איהר וואס?... וואס בין איך שולדיג? מיין פרנסה, האוו־האוו... מע שיקט מיך, נעה איך... דער סראס האט שוין לאנג פראסטראטשעט נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי מאמא דיעסאטאווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאווא ראזשדאנסקיך, האוו־האוו־האוו...

דער זייטיגער עולם מישט זיך אריין, טרעטען אן אלע אויפ'ן אדוואקאט מיט'ן הינטישען פנים: אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד, און אלע אויף קאפלען. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי א טיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען. און קאפעל האווקעט זיך אפ... נאר פלוצים וואכסט אויס א נייער פאר־שוין, נאווריליענקא דער פריסטאוו, א בעשעפענישׂ מיט א נראבען בויך, ווי א קעסעל־פויק. אז ער גיהט, טרייסעלט זיך דער בויך. און רעדען רעדט ער זעהר נעזונד אידיש, נאר ער וואדפט אריין פון יוצא וועגען א מאל א רוסיש וואדט אויך:

— נאסטאדא! נאסטאדא! אין שוהל אריין! דאדט וועט איהר זיך רייסען, דאדט וועט איהר זיך בייסען, דאדט וועט איהר רעדען נער־נער־נער, ניט א־דא. פאזשאלאיטי וואן, נאסטאדא!

דער עולם וואדפט אוועק קאפלען, רינגעלט ארום דעם פריס־טאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטוייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היתכן?...

— הישמע כזאת?...

* * *

פאר נרוים טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט נעוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אומ־גליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערגליוועדטע קינדער, וואס האבען אויסגעזעהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה. האט ער זיך בע־דארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגעגאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערגליוועדטע קינדער. ער האט נאר נעוואלט מיט די אויגען איין ארט, וואו אוועקצוועצען זיך, — אזוי מיעד האט ער זיך נעפיהלט, אזוי אפהענדיג און אזוי

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פונ׳ם דאזיגען וואונדערליכען פריה־מארגען.

גרויסארטיג, מאיעסטעטיש און ווי מיט א איראניש שמייכעלע קוסט אראפ פונ׳ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף דער שטאדט כתרילעווקע מיט איהר בלאטע מיט איהרע קליינע מענשעלעה, וואס טיפקעפן זיך אין דער דאזיגער בלאטע, און אויפ׳ן ארויסגעווארפענעם געזינדעל, וואס וואלגערט זיך מיט די בעבעכים אין דרויסען. און אויף אלע, וואס דרעהען זיך דא ארום, היצען זיך, אמפערען זיך, שעלטען זיך אוז זענען גרייט דורם זיין, איינשלינגען איינס דאס אנדערע איבער׳ן גראשען, איבער׳ן גראשען, איבער׳ן גראשען!...

גאנץ אליין, ווי א ווילד פרעמדען, זעהען מיר זיצען אויף אין ארויסגעשליידערט בענקעל דעם העלד פון דער דאזיגער קאמעדיע. נישט מיר זעהען, ער זאל ווייגען, נישט מיר הערען, ער זאל בעקלאגען זיך אויף עמיצען. נאר זיינע טיף־טרויעריגע איבערגעצויגענע אויגען קוקען אויפ׳ן עולם מיט א פרעגענדיגען בליק, גלייך ווי ער וואלט וועלען ווייסען, אויב ס׳איז ניט קיין חלום אט דאס אלעס, וואס ער זעהט אט־דא און וואס ער הערט אט־דא?...

— זאגט נור, גוטע, ליעבע מענשען, איז דאס נישט קיין חלום?...

ניין. ס׳איז ניט קיין חלום...

לויידער איז דאס ניט קיין חלום!...

און ער ווישט זיך מיט דער קאפאטע די גרויסע קאלטע טראפענס שוויים, וואס קייקלען זיך פון זיין שטארק געקנייטשטען שטערן.

# וועלוועל גאמבעטא

נעשריבען אין יאחר 1903

# וועלוועל גאמבעטא

א.

גאמבעטא איז געווען א איד, וועלוועל איז געווען א איד; גאמבעטא איז געווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז געווען א בלינדער אויף איין אויג; גאמבעטא איז געווען איין אדוואקאט, וועלוועל איז געווען איין אדוואקאט. דער גאנצער חסרון איז, וואס יענער גאמבעטא איז געזעסען אין פאריז, און דער גאמבעטא — איז כתריעלעווקע. און אפשר איז דאס גאר א מעלה, ניט קיין חסרון? וואהרום לאמיר זיך ניט נארען, וואס וואלט געטהאן, למשל, דער פאריזער גאמבעטא אין כתריעלעווקע? און וואס וואלט געטהאן דער כתריעלעווקער גאמבעטא אין פאריז? א סך גלייבער, וואס דער פאריזער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין פאריז, און דער כתריעלעווקער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין כתריעלעווקע און זיצט דאהטעו אפשר ער היום הזה.

ערשטענס, האט ער ביי אונז א נאמען פון דעם גרעסטען קאפמענש: ער זאל ניט זיין קיין איד, וואלט ער געווען, זאגט מען, א מיניסטער; און מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך געזינטער, אז מע זאגט אויף א מענשען, אז ער וואלט ג ע ק א נ ט זיין, אידער אז ער א י ז שוין, וואהרום אז יענער א י ז שוין, איז ער שוין, און דער וואס איז נאך ניט, קאן נאך זיין; ער האט ביה, הייסט עס... והשנית, האט ער ביי אונז נאנץ שען פרנסה און דוקא בכבוד. דאס הייסט, ניט אלע מאל בכבוד, וואהרום א מאל מאכט זיך, מע האט בזיונות אויף, נאר מיט וועמען מאכט זיך ניט קיין בזיונות? וועד קאן זיך דאס בעריהמען, אז ער האט אויף זיין לעבען נישט געהאט קיין אומכבוד? וואו איז דאס דער חכם און דער בריה, וואס קאן מאכען אזוי, אז ער זאל קיינמאל פון קיינעם קיין בזיון נישט האבען? איך רעד שוין ניט פון פעטש: קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואהרענט פון אייז אומנעריכטען פאטש... פאר וואס איז מיה

נראד געקומען אויף די נעראנקען פעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פעטש, און וועז ניט קיין פעטש, וואלט וועלווע ניט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואלט נישט געווען קיין אדוואקאט, און וואלט ניט נעהייסען „וועלווע גאמבעטא", און איך וואלט ניט געהאט וואס צו שרייבען, דער דרוקער וואלט ניט געהאט וואס צו דרוקען, און איהר וואלט ניט געהאט וואס צו לייענען. אזינד, אז נאט האט געטהאן א נס אוז ס'איז געווען פעטש, האט מען וועלווען ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער נעווארען איין אדוואקאט, און מע האט איהם א נאמען געגעבען „גאמבעטא", און איך האב, ברוך השם, וואס צו שרייבען, און דער דרוקער האט וואס צו דרוקען, און איהר האט וואס צו לייענען. — געלויבט זאל זיין דער נאמען פון דעם, וואס לעבט אייביג און אויף אלע מאל, אמן.

---

ב.

איך וויים, וויבאלד איהר הערט, מע רעדט פון פעטש, פון אידישע פעטש. אזוי קומט אייך אויפ'ן זינען א שוהל, גבאים, אתה הראית... וואהרום וואו דעז קאנען אידעז שלאנען זיך, אז ניט אין קיין מקום קדוש? וועז דעז קאנען אידעז פאטשען זיך, אז ניט שמחת־תורה צו די הקפות? עס קאז זיין, אז איהר זענט אפשר נערעכט, נאר איצטיגם מאל האט איהר דוקא ניט געטראפען (ניט אלע מאל טרעפט איהר!). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאר אין פאליש, גיט אום שמחת־תורה, נאר חול־המועד־פסח, און ניט פאר אתה הראית, נאר פאר איין וואהרט „אבאנענט"...

פארהאן א וואהרט „אבאנענט" און פארהאן א וואהרט „אבאנענט־מענט": אבאנענט הייסט א פערשריבענער (אויף א בוך, א ציי־טונג, א בילעט, וכדומה). און „אבאנעמענט" איז די טייטש „דאס זיין פערשריבען". האט זיך בעראפט טרעפען אזוי, אז עפים אי־נער א בחור'ע (דאכט זיך, אז אפרים־יוסעל־משה־בערם) האט זיך

חול־המועד־פּסח אין שוהל פֿאר זיינע חברים בעריהמס, אז ער האט זיך פּערשריבען אין דער ביבליאָטעקע אויף לייענען ביכער, איז איהם אויסגעקומען צו זאָגען בזה הלשון:

— איך קאָן אייך אַנזאָגען א בשורה, קינדער, אז איך בין שוין אייַן אַבאָנעמענט.

האט זיך אַנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:

— וואָס הייסט דו ביזט אייַן „אַבאָנעמענט"?

מאכט ער:

— איך האָב מיך פּאַרשריבען אין דער שטאָדט־ביבליאָטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאָך דאָס, אז דו ביזט אייַן „אַבאָנענט", ניט „אַבאָנעמענט".

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אַבאָנענט", צי „אַבאָנעמענט"?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז א גרויסע נפקא מינה: ס'איז אזא חילוק, ווי, למשל, פון בניך ביז בוניך, אדער ווי פון יככה ביז יבבה: אַבאָנענט הייסט אַבאָנענט, און אַבאָנעמענט הייסט אַבאָנעמענט.

און דערביי האט יענער בעוויזען מיט דער האנד, וועלכס הייסט „אַבאָנענט" און וועלכס הייסט „אַבאָנעמענט": דאָס הייסט, אייגענטלעך, האט ער מיט דער האנד גארנישט אויסגעוויזען, נאר געמאכט האט ער מיט איהר, אזוי ווי מע מאכט, למשל, דעמאָלט, וועז מע ווילּ נעבען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכס הייסט „מאסיוו"; דערביי טהוט מען א רעכטען קוועטש מיט דער האנד און מע זאגט, אז מאסיוו ווערד אַנגערופען א זאָך, וואָס איז מאַסיוו... און אזוי ווי יענער בחור האט פון די הענד ניט פערשטאנען דעם חילוק צווישען „אַבאָנענט" ביז „אַבאָנעמענט", האט ער אי־בערגע'חזר'ט נאך א מאל דאס אייגענע:

— אצינד הער איך אייך אלעמען פאר ד־יי פּיטאקעס, וואָרום איך בין מיר אליין אייַן אַבאָנעמענט.

— אבאנעט! — פערדיכט איהם יענער וויעדער א מאל.
— למאי נפקא מינה?
— וויעדער א מאל למאי נפקא מינה?
— ווער בעט דיך, זאלסט מיך פארדיכטען?
— אז דו זאגסט שלעכט, פארריכט איך דיך.
— פון וואנען וויסט דו, אז איך זאג שלעכט? מאמער פאר קעהרט?
— וואהרום איך וויים.
— זאג איך, אז דו ווייסט ניט.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עם־הארץ.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עזות־פנים.
— זאג איך, אז דו ביסט א פארכוטש און האסט א מאטען ש שמארעוואז און א פעטער א גנב!
— זאג איך, אז א ר...

מעהר האט מען נישט געקאנט האפען, וואס האט ד ע ר געזאגט און וואס האט י ע נ ע ר געזאגט, מחמת עס זענען געפלויגען פון בויד צדדים; מענשען זאלען זיך ניט געווען ארויסלעגען, וואלטען זיי זיך אפגעבישען איינס דאס אנדערע די נעזויר; נאר מחמת מענשען האבען זיך אריינגעלעגט, האט יענער דעם אפגעריסען נאר א האלבע קאפאטע, און דער יענעם האט אומגערן דערלאנגט מיט'ן עלענבויגען איז אויג ארויין, האט יענער געגעבען א מאהנעם נעשריי אזא איז געפאלען חלשות, האט מען איהם גענומען מינטערען, און אז מע האט דערזעהן, אז ס'איז אויפגעלאפען איין אויג, איז געווארען א גרויסער גוואלד און מע האט געברענט דעם דאקטאר, האט דער דאקטאר געזאגט, אז ס'איז פארפאלען דאס אויג, איז דער גוואלד געווארען נאך גרעסער. סטייטש, איין אויג! ארויסגעזעצט איין אויג! אויג הוינט, אויג מארגען — יענער איז געבליבען אהן איין אויג. און דער דאזיגער „יענער" דאס איז געווען וועלווע.

ג.

פון דער דאָזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אַז דאָס איז געווען איז דער צייט, וועז די השכלה איז כתריעלעווקע האָט שוין נעגרייכט אַזוי ווייט, אַז מע האָט שוין נעקאָנט רערען פון אַזעלכע ענינים בפרהסיה. אַיז עק — אויס בוידעם, אויס קעלער, אויס אונטער'ן־אויוועז, אויס בעהאָלטען זיך איז פערבאָרגענע ערטער אוז זינדיגען דאָרטען שטיל־ערהייד מיט יצחק בער לעווינזאָהן, מיט מאָפו אוז מיט סמאָלענסקין. אָפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיא, כתריעלעווקער בחורים'לעך, פרעהט זיך! מע האָט אייך ארויסגעלאָזט אויף גאָט'ס וועלט! מזל טוב אייך, טהיר אוז טהויער זענען פאָר אייך אָפען! לויפט, ווייסע־חברה'ניקעס, גיכער, פערהאָפט ערטער, נאָר שאָנעווען אייך, זייט וואויל קינדער, וואָרום אט־אָט רוקט זיך אז א חמאָרע, אט פערמאָכט מען די „חדרים" סאָמע אונטער אייער נאָז; איהר וועט קלאָפען, אוז מע וועט אייך ניט עפענען; איהר וועט שרייען, אוז מע וועט אייך ניט הערען: די האָר וועט איהר אויף זיך ריסען אוז וועט זאָגען: חבל על דאבדין — נעווען אמאל יאָהרען. אי, יאָהרען!

סאָמע אין די דאָזיגע יאָהרען האָט אונזער רב וועלוועל נעשאָשט פון דער ציוויליזאַציע א סך ביכער אוז א סך פרעמדע ווערטער (ער האָט געוואוסט כמעט דאָס גאַנצע ווערטערבוך אויף אויסוועניג), אוז דערביי איז ער געבליבען, אוז וועז עם זאָל זיך איהם ניט נעווען טרעפען דאָס אומגליק מיט'ן אויג, וואָלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאָהרען שטודיערען, וואָלט געענדיגט דאָקטאר אדער יוריסט אוז ער וואָלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאָר אזוי ווי עם האָט זיך איהם געטראָפען יענער אומגליקיק מיט'ן אויג, האָט ער זיך אָפגעשטעלט אויף דעם אָרט, וואו ער האָט געהאָלטען. אוז מחמת ער איז געווען פאָרט א מענש פון ביכער אוז פון פרעמדע ווערטער, אוז א הענטל האָט ער געהאָט א שענס, אוז א קעפעל האָט ער געהאָט א שארפס, האָט ער זיך געזומען צו „אר־

וואקאטור". דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן־ערוך", אויסגע־
לערנט דעם גאנצען „סוואד־זאקאנאוו" אויף אויסווענינג אוז אויפ־
געהאנגען א צעטעל ביי דער טהיר:

## Повѣренный по дѣламъ

אוז אויסגעמאהלט א טינטער מיט א לאנגער פּען — א סימן,
אז דא שרייבט מען, אוז דאס איז געווען היילינ, מחמת רעדען האט
מען דא נישט גערעדט, נאר געשריבען אוז נאר געשריבען.

דאס פּאפּיער, וואס וועלווועל האט אנגעשריבען, איז געווען
אזוי גוט, אז מע זאל אויספּאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט
אנשרייבען; אזוי האט געזאגט וועלווועל אליין אוז אזוי האבען גע־
זאגט ביי אונז אלע די, וואס האבען א שטיקעל ידיעה אינ'ם ענין
פון שרייבען. פּאר זיין שרייבען האט מען זעהר מורא געהאט, גע־
ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט געמומען די פּען אין האנד
אוז האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פּון
א פּאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפּארט אומעטום, וואו
איהר ווילט — צום גובערנאטאר, צום מיניסטער, אוז וואו ניט?
דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מיין וועלווועל איז געווען א
מוסר אדער א יאבעדניק? אסור! פּארהאן אלערליי מוסרים מיט
אלערליי יאבעדניקעם אויף דער וועלט, אוז מעהר ווי אומעטום זע־
נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פּארהאן ביי אונז, ביי אידען,
הייסט דאס: איינער מסר'ט דעם אנדערען דערפּאר, וואס יענער
האט ביי איהם צוגענומען פּרנסה, אוז איינער מסר'ט דעם אנדערען
צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פּרנסה... איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפּאר, וואס יענעם איז צו גוט, אוז איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפּאר, וואס איהם אליין איז נעבאך ניט גוט...
אוז וויעדער איז פּארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם
א מסירה'לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה אוז אהן א שום טעם,
פון היימליכקייט וועגען; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, א בעלן
אנקומען, וואס יוען זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים.
וואס מיר האבען אויסגערעכענט, חתמנ'ען קיינמאל זייער נאמען

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם נעוויסען סארט „פערביסענע" הינד, וואס פאלען אן אויף איין תמיד פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאזען אייך בלוט אדער זיי רייסען אפ א פאלע, פערבוינען דעם עק — און א גוטען טאג.

---

## ד.

נייז, נישט פון דעם מין איז נעווען וועלוועל גאמבעטא.

ער איז נעווען איין ארוואקאט, און זיין ארוואקאטור האט ער נעפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאנען אין ציהען, אפציהען, פערציהען, אוועקציהען: און וואס מעהר געצויגען, אפגעצויגען, פערצויגען און אוועקגעצויגען — איז אלץ העסער (פאר איהם, געווינטליך). היינט האט ער ליעב געהאט פאפיערען א סך, א פאפיער אן נאך א פאפיער, א פאפיער אויף א פאפיער — אזוי פיעל פאפיערען, אז אין בער די פאפיערען האט מען דעם עסק קיינמאל ניט ארויסגעזעהן נאר פאפיערען.

— וואס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?

— וואס זאל זיך הערען? מע באדארף דערלאנגען נאך איין פאפיער, וועט שוין זייז גוט.

— פאר וואס זשע דערלאנגט איהר ניט דאס פאפיער?

— איך קאן ניט דערלאנגען דאס פאפיער, ביז איך וועל ניט ארויסנעמען א פאפיער. אז איך האב אייננעגעבען די פאפיערען.

— פאר וואס זשע נעמט איהר ניט ארויס דאס פאפיער?

— אט דאס שמועסט מען דאך, אז איך באדארף אייננעבען א פאפיער, אז איך וויל ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב אייננעגעבען די פאפיערען.

— א מעשה אהו איין עק מיט אייך, רב וועלוועל!

— לוינט אייך ניט? טא זוכט אייך איין אנדער ארוואקאט, א בעסערען פון מיר.

נאר ס׳איז בלאטע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער אדוואקאט, און וועלווע׳ל וועט ברענגען פאפיערען, און ציהען ווי־פיעל עם וועט זיך לאזען, וואהרום ער איז פארט דער בעסטער פון אלע אדוואקאטען איז כתריעלעווקע. יאסע׳ל דער אדוואקאט האט נאר א ציננע׳ל א שארפס. אי דאס —ביי זיך אין דער היים; דאר־טען — גארנישט... מענדע׳ל קראפאון — דאס איז דאך איין עם־הארץ, א ביזי־בזיון פאר׳ן סודיא; ער שמיצט איהם גאנץ אפט די פראשענ׳ע איז פנים אריין: שטיוועל, זאגט ער, דארף ער פוצען, ניט קיין פראשענ׳עם שרייבען... סאלאוויטשיק איז אפילו יא א שטיקע׳ל קענער, כלומר׳שט געענדיגט, זאגט ער, דרייי קלאסען. איז ער א זשוליק, א פראסטער גנב. איין ירחמיא׳ל איז א לייטישער מענש, איז ער אבער א גאנצער פריץ און א שווייגער; די וועלט האט פיינט א מענשען, וואס שווייגט; די וועלט האט ליעב א מענ־שען, וואס רעדט, בפרט איין אדוואקאט בעראף זיך לאזען רעדען. וואס דארפט איהר איין אדוואקאט — אפילו א דאקטאר; דאכט זיך, אין פלוג, וואס געהר זיך אן א צונג מיט א דאקטאר? פון דעסטוועגען איז אויך אייננענהמען, אז ער לאזט זיך רעדען. אט איז פארהאן ביי אונז וויפיע׳ל דאקטוירים, האט קיינער ניט אזוי פיע׳ל פראקטיקע, ווי דער שוואר־צער דאקטאר האט, וואהרום דער שוואר־צער דאקטאר, אז ער קומט צום חולה, פרעגט ער ביי איהם אויס ניט נאר, וואס ער האט נעכטען געגעסען, נאר איט־ליכם ברע־קע׳ל טאפט ער ביי איהם אויס: פון וואנען ער איז, און וויפיע׳ל ער איז אלט, און צי איז ער א בעווייבטער, און וויפיע׳ל קינדער האט ער, יונגלעך צי מיידלעך, און וואס צאהלט ער דירה־געלד, און פארוואס ברענט די לאמפ אזוי פינסטער, און למאי האט דאס קליינע קינד אזא גרויסען פופיק, — זאגט אייך, וואס איהר ווילט, ס׳איז א מחיה! אזא דאקטאר, אז ער קומט צו געהן, וועדט ליכטיג אין שטוב און פרייליך אויפ׳ן הארצען; דער חולה אליין פיהלט זיך א סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפט; וואס דארף ער א רע־צעפט, זאגט ער, אז דער דאקטאר איז מיר אליין א רעצעפט? פונקט

דער היפּך פון יענעם דאקטאר איז יעהופּעץ, וואס איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט נעדאכט, מיט מיין ווייב זאל לעבען. מיין חיה־עטעל, דאדפט איהר וויסען, איז אזוי אויך נענוג נערוועז, היינט שטעלט אייך פאר, אז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג און טהוט א מאך מיט דער נאז, טהוט א טאפ דעם דופק און א מאך מיט דער נאז, זיצט די נאנצע צייט ווי א חתן — ער זאל דאס ארויסלאזען א וואדם, און פלוצים פערגלוסט זיך איהם א פרעג טהון ביי איהר:

— וואוהין דעכענט איהר פאהרעז אויפ'ן זומער?...

מיין חיה־עטעל האט מעהר נישט בעדארפט: זי איז געווארען אוים מענש אוז האט מיך אנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאלען שוין פאהרען וואס ניכער קיין אויסלאנד — איז די „וואדעמבעדער", און אז איך האב זי א פּרעג געטהאן, וואס איז אזוי דאס ניכקייט? איז זי אויך מיר אנגעפאלען און געזאגט, אז זי זעהט שוין לאנג, אז איהר לעבען איז ביי מיר וועדטה א דרייער, אז איך וויל, אז זי זאל חלילה שטארבען, און נאך כדומה אזעלכע וועדטער האט זי מיר נעזאגט, ווי דער שטייגער איז פון א ווייב, אז זי וויל דערגעהן דעם מאן די יאהרען — און אלץ איבער איהם, איבער'ן דאקטאר פון יעהופּעץ... נאר שאט! איך האב אנגעהויבען פון אדוואקאטען און בין ארויך אויך דאקטוירים. לאמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אדוואקאט וועלוועל גאמבעטא.

---

## ה.

נאך אייך זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות אז עדות אויך עדות. אינ'ם שכל פון עדות האבען נעשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האט מען צוליעב די עדות נעקאנט ציהען, אפציהען, פערציהען און אוועקציהען וויפיעל ער האט אליין געוואלט, וואדום צווישען א סך

עדות מוז זיך מאכען, אז איינער וועלד נישט נעזונד, איינער פאהרט אוועק אוו איינער האט גלאט פערגעסען, אז מע רופט איהם ארויס פאר איין עדות. אוו, צווייטענס, האט ער מיט די עדות גופא נעפיהרט א פאליטיקע, א משונה־מאדנע פאליטיקע, וועלוועל פאליטיקע.

נאר דא מוז איך אפטרעטען אויף א ווייל פון די עדות אוו אויסזאגען א סוד (צווישען אונז וועט דאך עס מסתמא בלייבען?), אז אונזער וועלוועל האט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאם הייסט, ער האט בעוויזען א קונץ, אז ער האט געקאנט זיין אין איין צייט אדוואקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך, אז איינער פונ'ם אנדערען האט נישט געטארט וויסען, אוו איטליכער צר האט נערעכענט, אז וועלוועל — דאם איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האט דאם געטהאן? נאנץ פשוט! שטעלט אייך פאר: איהר זענט געקומען צו וועלוועלן מיט א בקשה, ער זאל אייננעבען אויף מיר א פאפיער, אז איך האב אייך דאם אוו דאם. האט ער קודם כל צוגעזאגט, אז ער וועט מיך גאט ווייס וואם, סיביר אליין איז א הונד קעגען דעם, וואם מיר קומט דערפאר! אוו בשעת־מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות: סטייטש, סטייטש, א י ך זאל אזעלכס טהון! ער זאל זיך, זאגט ער, זעהן מיט מיר, וואלט ער מיר נעזאגט אזוי אוו אזוי!

— איך מוז זיך, זאגט ער, זעהען מיט איהם, איך וועל איהם, זאגט ער, אומיסטעז שיקען רופען, דעם דאזיגען פאדליעץ!...

אזוי זאגט אייך וועלוועל אוו שיקט מיך רופען אוו מאכט צו מיר אזוי:

— וואם זאגט איהר אויף דעם שייגעץ? (ניט איך, וועלוועל זאגט דאם). לא די ער האט אייך אזוי געזידעלט, ווי ער נאך אויף אייך איינגעבעז א פאפיער! ער איז ביי מיר געווען, האב איך איהם מסתמא געזאגט, אז איהר זענט נערעכט, ניט ער. וואס־זשע דעז? איהר קענט דאך מיך, אז איך בין נישט קיין מענש פון חניפה, אוו

נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאזיגען עסק וועל איך אויך ניט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער נעווען ביי מיר, פאסט מיר ניט.

הויב איך דאך איהם אן איינרעדען:

— מילא, וואס יענער איז נעווען; למאי אט בין איך אויך? הקצור, אזוי לאנג אזוי בריט, ביז איך רעד איהם איבער אוז ער נעמט אן דאס עסק אוז ווערד מיין ארווקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אליין שטעלט צענויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאס געשעפט פון איינעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה'ש, אז די עדות צווישען זיך מוזען סוף־כל־סוף זיך צעקריגען, אויסזידלען איינם דאס אנדערע גאנץ בעל־הבתיש, און פאר וואס זאל מען זיך טאקי ניט פאטשען אויך? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון — א פרישע פראקטיקע. די צעקריגטע און צעפאטשטע עדות האבען דאך, גענוינטליך, זייערע עדות, וואס זענען געווען בשעת פאטשען זיך, און וויבאלד זיי קומען זיך צענויף צו וועלוועל „סווארזאקאן". מוזען זיי זיך סוף־כל־סוף צעקריגען זיך, אויסזידלען איינם דאס אנדערע און צעפאטשען זיך — וויערער א פראקטיקע פאר וועלוועלען.

---

## ו.

איין חסרון האט געהאט וועלוועל גאמבעמא (איהר האט א מאל געוואהן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען מיט קיין וויב. א וויב האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ־זיין וויא יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלוועל האט געהאט ניט איי־נע, נאר עטליכע וויבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס וחלילה! אזוי ווייט „קולטורנע" איז כתריעלעווקע נאך ניט, אז א איד זאל זיך דארט פערגינען, ווי כדומה אין לייטישע שטעדט, וואו אידען טהועז נאך אנדערע אוז האבען א ווייב, אוז נאך א ווייב, אוז נאך א ווייב; כתריעלעווקער אידען דאנקען גאט, אז זיי קאנען אויסהאלטען איין ווייב. זיי זאגען, אז איין ווייב קאן אויך מאכען גרוי אוז אלט, אויב זי האט א שענעם גוסט אוז איז בעקאנט מיט'ן שניידער אוז מיט דער מאדיסטקע; אוז ווער שמועסט. אז זי מיינט, אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן טאפשטאן", אויב זי האט נע־לייענט אויך איהר לעבען נאר איין ביכעל אוז געווען צוויי־דריי מאל אין טהעאטער אוז קאן שפיעלען אין „סטוקעלקע" אוז איז „טערטעל־מערטעל", — דעמאלט איז שוין אז אך אוז וועה דעם מאן! ער מוז שוין אין זיינעז האבען ווינטער א ישורפיקם חאטש איין מאל אין וואך, אוז זומער א דאטשע, אוז מיט זוהי אין גימנאזיע, אוז דער טאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויפ'ן מאן, א צער־בעלי־חיים, מיר קאנען איהם גארנישט העלפען, סיידען מיט א קרעכץ... אין לאמיר זיך אקארשט אומקעהרען צוריק צו אונזער וועלוועלען מיט זיינע וויבער.

דאס ערשטע וויב זיינם איז געווען מאקי א אונזערינע, פון כתריעלעווקע, הייסט דאס, יאסי דעם לעכטציהערם א טאכטער, א מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעל־הבתיש קינד. מענשען הער בעז שטארק מקנא געווען יאסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג נרן נעמען א חתן א „קענער", דעם „סוואד־זאקאן" אליין! צום סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז יאסי'ס טאכטער האט באלד נאך דער חתונה אננעהויבען זאגען, אז זי וויל מיט איהם ניט „לאכעז". פאר וואס? זי האט מורא!... וואס האט זי מורא? זי האט מורא, ער זאל ניט אויסלאדעז די קלייטעז. וואסערע קלייטעז? וועמענס קלייטעז? אוז וואס נעהר זיך דאס אז מיט איהר? נאר גרה טענה מיט א נקבה! זי האט זיך ארייננעטמען אין קאפ

אריין „קלייטען" — חאטש בראק זי ווי לאקשען, זי ווייל איהם ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אז כתריילעווקע האט זיך ניט בענוגענט מיט אזא תירוץ; וואס מיר קלייטען? וועד מיר קלייטען? דא קעהר זיין איין אנדער סוד, מסתמא אזא מין זאך, וואס פאסט ניט אויסצוזאגען... אוז עס האבען אננעהויבען געהן אין שטאדט מעשיות מיט מעשיות מיט מעשיות! אוז די מעשיות, וואס מע האט דערצעהלט, האט מען דערצעהלט אייגער דעם אנדערען בסוד, אין אויהער אריין, אוז בשעת־מעשה האט מען זיך ארומגעקוקט, צי ס'איז נישטא קיין ווייבער דערביי, אוז מע האט זיך געשטיקט פאר גע־לעכטער.

— וואס פאר א געלעכטער אויף אייך? — זאגען די ווייבער. — דערצעהלט אונז, לאמיר אויך לאכען.

די דאזיגע וועדטער רופען ארויס ביי די מאנסביל־עז נאך א גרעסערען געלעכטער. דעמאלט וועדען די ווייבער שוין אביסעל ביים אוז הויבען אן מיט כעם:

— זעה־נאר, ווי דער נאר שטופט זיי! זאגט שוין אוים, וואס איז דאס פאר א וויסטער געלעכטער אויף אייך?

אט דעמאלט הויבען די מאנסביל־עז ערשט אן צו לאכען, האל־טען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער!

---

ז.

בקצור, וועלוועל גאמבעמא האט זיך אפגע'גט מיט יאסי'ס טאכטער (ברוינדעל האט זי נעהייסען, זי האט חתונה געהאט דאס אנדערע מאל אוז איצט איז זי אין אמעריקע). אוז איז לאנג קיין אלמן נישט געזעסען אוז האט נעבראכט צו פיהרען א ווייב אוז א קליין שטערמעל, אויך א מיידעל, אפגעלעבט מיט איהר אקענען א יאהר אוז האט זיך שטילערהייד מיט איהר אפגע'גט אוז איז

אוועקגעפאהרען קיין בערדיטשעוו אוו האט געבראכט צו פיהרען פון דארטען א גאנצע „מאדאם מיט א הוט", נעמאכט מיט איהר וויזיטען, איינגעפיהרט ביי זיך א שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יוננעלייט, וואס שפילען אין „סטוקעלקע" אוו אין „טערטעל־מערטעל"; עס האט אבער ניט געהאלפען ניט די שטוב, ניט דאס מעבעל, ניט די „סטוקעלקע" מיט'ן „טערטעל־מערטעל". — אין א שענעם פריהמארגען זענען זיי אוועקגענאנגען צום רב אוו מע האט געשריבען א גט, אוו די „דאמע מיט דער הוט" איז אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אז וועלווע גאמבעטא איז נאך דער מעשה אוועקגעפאהרען חתונה האבען נאך א מאל, האבען די כתריליעווקער לצים, די וואס האבען ליעב חוזק מאכען פון דער גאנצער וועלט, איהם געגעבען איין עצה: וואס דארף ער פאהרען חתונה האבען, ברענגען דאס ווייב אוו נאכדעם גט'ען זיך? אמעהר לאז ער דארטען מאכען אויפ'ן ארט א חתונה מיט א גט אינאיינעם.

דערויף האט זיי וועלווע געענטפערט, אז אזעלכע חכמים ווי זיי איז טאקי זהר ווינציג אויף דער וועלט, ס'איז איהם נאר א חדוש, וואס זיי געהען אהן שטיוועל... אוו נאך כדומה אזעלכע שטעכווערטער האט ער זיי אריינגעזעצט, אז זיי האבען נישט געוואוסט, ווי אזוי אוועקצוגעהן פון איהם, — אוו אליין איז ער אוועקגעפאהרען קיין ווארשא אוו גענראכט פון דארטען עפיס א מין שלאק מיט אריינגעשטעלטע צייהן אוו מיט א מאדנעם שלייער אויפ'ן קאפ אוו מיט א מין משונה מאדנע לשון, וואס אין כתריליעווקע האט מען אזעלכס נאך נישט געהערט קיינמאל. דהיינו?

ערשטענס, האט זי גערעדט גיך. שייך זאגען גיך? איידער זי האט ארויסגעלאזט דאס ערשטע וואוֹרט, זענען שוין פינף־זעכס ווערטער גענפלויגען אויף צופריהער, איינס איבער דאס אנדערע, מורא געהאט, מע זאל חלילה ניט פערשפעטיגען, אוו איידער זיי זענען ארויסגעפלויגען פונ'ם מויל, זענען שוין געשטאנען גרייט צעהן אנדערע וועלטער אויף ארויסצופליהען.

דאס איז נומער אייגס. והשנית, האט זי נערערט מיט א קוויטש און מיט א ניגון, ווי פון „אקדמות", אויסגעמישט מיט „כנוונא", און אויסגעלאזט אלע מאל מיט איין „אי־ווי" און מיט א לאנגען „ני?" און מיט א געלעכטער פון א פאוע, בעוויזען בשעת־מעשה די אריינגעשטעלטע צייהן און געטרייסעלט מיט'ן שלייער, — האט דאס טאקי געהאט דעם זיבעטען חן. אויף חדושים איז מען נענאנגען קוקען אין כתריעלעוקע אויף דער וואשעוואר „יפהפיה" מיט די אריינגעשטעלטע צייהן און האכען, ווי זי גראנערט און ווי זי קוויטשעט און ווי זי זינגט, און זיך האלטען ביי די זיי־טען פאר געלעכטער. מע דארף נישט קיין טהעאטער, האבען זיי נעזאנט... איין עבירה, כלעבען, וואס זי האט זיך אין כתריעלעוקע לאנג נישט געהאלטען — סך הכל איין זומער; וואהרום ס'איז געקומען ארום יום־טובים־צייט, האט ער זיך מיט איהר נע'גט, און זי איז אוועקגעפאהרען צוריק קיין ווארשא — און פון דעמאלט אן האט שוין וועלוועל גאמבעטא מעהר נישט חתונה נעהאט און איז פערבלי־בען איין אלמן עד היום הזה.

אפשר וווייסט איהר פון זיינעטוועגען א שידוך?

---